This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google books

https://books.google.com

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

B 1,164,934

Digitized by Google

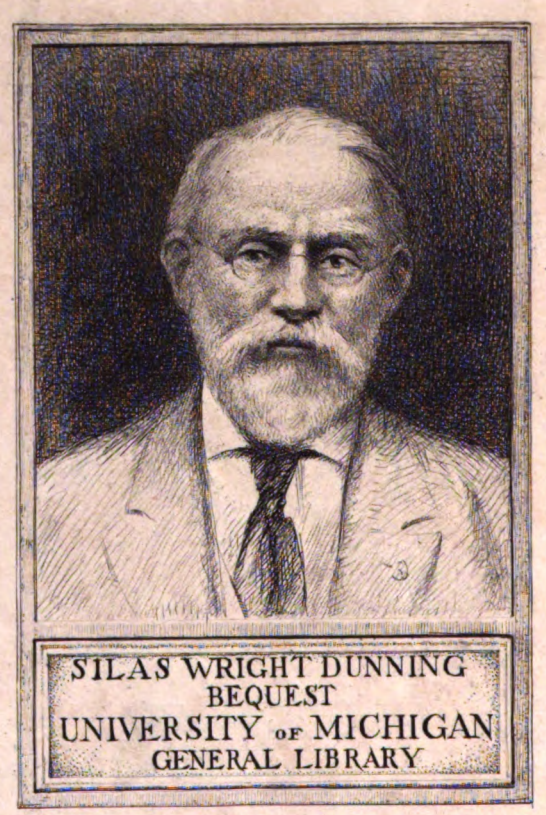

Digitized by Google

JH
801
.L7
S6

Digitized by Google

Digitized by Google

PUBLICATIONS

DE LA SOCIÉTÉ

HISTORIQUE ET ARCHÉOLOGIQUE DANS LE LIMBOURG

à MAESTRICHT.

TOME LV.

NOUVELLE SÉRIE
TOME XXXV.

Vis unita major.

1919.

IMP. CL. GOFFIN, MAESTRICHT.
1919.

Digitized by Google

Digitized by Google

PUBLICATIONS

DE LA SOCIÉTÉ

HISTORIQUE ET ARCHÉOLOGIQUE DANS LE LIMBOURG

à MAESTRICHT.

TOME LV.

NOUVELLE SÉRIE
TOME XXXV.

Vis unita major.

1919.

IMP. CL. GOFFIN, MAESTRICHT.
1919.

Digitized by Google

Digitized by Google

Tenning
Nijhoff
4-9-36
31641

LISTE DES MEMBRES

DE LA

SOCIÉTÉ HISTORIQUE ET ARCHÉOLOGIQUE DANS LE LIMBOURG

à MAESTRICHT.

1919.

COMITÉ.

Dr. P. J. H. Cuypers, président.
A. J. A. Flament, vice-président.
Dr. P. M. H. Doppler, secrétaire.
M. Rutten, conservateur.
S. H. J. Schaepkens van Riempst Sr., trésorier.
V. Schols, bibliothécaire.
Dr. W. Goossens, conservateur-adjoint.
P. Albers S. J.
H. Pijls.

MEMBRE HONORAIRE.

A. van den Peereboom, Ministre d'Etat, Ypres.

MEMBRE CORRESPONDANT.

J. Chansard, professeur à l'université, Nancy.

Digitized by Google

MEMBRES.

1. Adam, J. instituteur en chef, Meerssen.
2. Adriaanse, F., secrétaire de la ville, Ruremonde.
3. Aken, Melle M. van, Caberg lez-Maestricht.
4. Albers S. J., P., professeur chez les Pères Jésuites, Maestricht.
5. Ansembourg, comte A. de Marchant et d'Amstenrade.
6. Ansembourg, comte Rud. Neuborg près Galoppe.
7. Anrooy, Dr. J. F. F. van, professeur au Gymnase, Maestricht.
8. Arnold, C. M. A., notaire, Eysden.
9. Arnoldts, M. J. H. J., curé, Nieuwstad.
10. Bartelink, F., directeur de l'enregistrement et des domaines, Maestricht.
11. Beesmans, K., antiquaire, Maestricht.
12. Behr, baronne Ulrique, Maestricht.
13. Beckers, Dr. H. J., Beek.
14. Beneden, Léop. van, rentier, Maestricht.
15. Bibliothèque du grand-séminaire, Ruremonde.
16. Bibliothèque du petit-séminaire, Rolduc.
17. Bibliothèque de l'Université, Amsterdam.
18. Bibliothèque de l'Université, Liége.
19. Bibliothèque de la ville, Hasselt.
20. Bibliothèque de la ville, Maestricht.
21. Bieberstein Rogalla Zawadsky, Me C. baron de, juge de paix, Sittard.
22. Bloemen, H. C. H., vicaire à Sevenum.
23. Bloemen, J., Venlo.
24. Bogaert, Melle A., La Haye.
25. Bogaert, A., capitaine d'infanterie en retraite, Bruxelles.
26. Borman, chevalier C. de, membre de la députation permanente du Limbourg Belge, Schalckhoven.
27. Bours, Math., pr., cand. ès lettres, Amsterdam.
28. Brounts, P., directeur du collège épiscopal, Sittard.
29. Canisius, J., negociant en gros, Schinnen.
30. Les R.R. P.P. Carmes déchaussés, Geleen.
31. Charlier, E. A. J. C., ancien receveur de l'enregistrement et des domaines, Maestricht.
32. Claessen, W. E. J., chef de l'école, Schinnen.
33. Claessens, Mgr. M. J. D., Sittard.

Digitized by Google

34. Coenegracht, L. D. L. M., major d'infanterie, Maestricht.
35. Crassier, L. baron de, Limmel.
36. Crassier, W. baron de, Liége.
37. Cremers, J., président de la Société d'histoire naturelle dans le Limbourg, Maestricht.
38. Les R.R. P.P. Croisiers, Maeseyck.
39. Cuypers, Dr. P. J. H., architecte de l'Etat, Ruremonde.
40. Damen, F. A. L. L., bourgmestre, Nederweert.
41. Daniëls, M., archiviste de la ville, Nimègue.
42. Delhougne, G., Sittard.
43. Diepen, J., Fauquemont.
44. Dohmen, Th. ancien-curé, Holtum-Born.
45. Doppler, Dr. P. M. H., commis-en-chef aux archives de l'Etat dans le Limbourg, Maestricht.
46. Dorren, Th., rentier, Fauquemont.
47. Driessen, P., vicaire à Gronsveld.
48. Driessen, R., recteur du sanatorium, Heel.
49. Dumoulin, Me E. T. L., vice-président du tribunal, Maestricht.
50. Dulan & Co Ltd., Londres W., 37 Scot Square.
51. Dyserinck, H., major d'infanterie, Maestricht.
52. Ebeling, H. J. M., archiviste de la commune, Bois-le-duc.
53. Endepols, M., Maestricht.
54. Escaille, H. de l', Hamont (Limbourg Belge).
55. Eussen, Ferd., Frère Mineur Conventuel, Urmond.
56. Everts, W. H., professeur au grand-séminaire, Ruremonde.
57. Fierens, Me L., avocat, Arnhem.
58. Flament, A. J. A., archiviste de l'Etat dans le Limbourg, Maestricht.
59. Franssen, C., architecte, Ruremonde.
60. Gadiot, Me Jos., juge au tribunal, Maestricht.
61. Geloes, comte R. de, bourgmestre, Eysden.
62. Geradts, J., bourgmestre, Posterholt.
63. Gilissen-Lemaire, N., brasseur, Saint-Pierre lez Maestricht.
64. Gils, Dr. P. J. M. van, inspecteur diocésain de l'enseignement libre, Ruremonde.
65. Goffin, Melle M., Maestricht.
66. Goossens, Dr. W., archiviste-bibliothécaire de la ville, Maestricht.
67. Grinten, Th. van der, Venlo.

Digitized by Google

68. Grossier, L., pharmacien, Maestricht.
69. Gusgens, H. C. J., pharmacien, Maestricht.
70. Haeff, H. E. H. van, ancien curé, Lottum.
71. Haersolte van den Doorn, C. W. A. baron van, capitaine d'artillerie, Arnhem.
72. Haex, Me A., directeur des mines, Heerlen.
73. Haex, Me L., avocat, Maestricht.
74. Haffmans, O. M. F., notaire, membre de la Première Chambre des Etats-Généraux, Helden.
75. Hagdorn, A. J. H., membre du conseil communal, Maestricht.
76. Hanssen, H. M. J. B., recteur, Rimbourg.
77. Heemstra, Me baron A. J. A. A. van, bourgmestre, Arnhem.
78. Hendricks, M., ancien-bourgmestre de Kerkrade, Heerlen.
79. Heyden, Me E. J. J. van der, avocat-procureur, Rotterdam,
80. Heyden, Louis van der, Sittard.
81. Hilgers, J. F., recteur, Eysden.
82. Hobus, H. H. B., vicaire, Buggenum.
83. Hoeberechts, Dr. Eug., médecin, Maestricht.
84. Hoefer, F. A., archiviste communal, Hattem.
85. Hoens, J. S., instituteur-en-chef, Oirsbeek.
86. Hövell tot Westerflier, Me E. O. J. M. baron van, Commissaire de Sa Majesté la Reine dans le Limbourg, Maestricht.
87. Holvoet, Jhr. Adr., Maestricht.
88. Houben, H. F. J., directeur de l'école bourgeoise supérieure, Maestricht.
89. Hustinx, Alph., banquier, Maestricht.
90. Hustinx Dr. Ed., médecin-chirurgien, Heerlen.
91. Hustinx. G., abbé, ancien professeur, Maestricht.
92. Janssen, Alph., rédemptoriste, Wittem.
93. Janssen, M. J. J., curé, Meerloo (L.).
94. Janssen, W. J., négociant, Schinnen.
95. Jaspar, W. A. M., curé-doyen, Echt.
96. Jaspar, Me E. J. H., juge de paix, Maestricht.
97. Les R.R. P.P. Jésuites, Maestricht.
98. Les R.R. P.P. Jésuites (collège St. Pierre Canis), Nimègue.
99. Kayser, Jules, ingénieur-architecte, Venlo.
100. Kengen, Aug. C., curé, Caberg.
101. Keuller, L. A. J., ingénieur, ancien-professeur à l'école bourgeoise supérieure, Maestricht.

Digitized by Google

102. Klincksieck, C., libraire, Paris.
103. Klynen, J. B. H., candidat-notaire, membre du conseil communal, Maestricht.
104. Klynen, M. P. Jos. H., ingénieur-architecte, Rotterdam.
105. Knuttel, Dr. D., directeur du „Landbouwproefstation", Maestricht.
106. Kooy, J. J. van der, professeur à l'école bourgeoise supérieure, Maestricht.
107. Kuin, Me J. E. J. M. van der, procureur-général à la cour d'appel, Bois-le-Duc.
108. Kremer, K., vicaire, Vaals.
109. Lagasse de Locht, Ed., ingénieur, directeur de la compagnie des chemins de fer vicinaux, Reckheim.
110. Lamberts Hurrelbrinck, Me P., avocat, Maestricht.
111. Lamers, R., industriel, Maestricht.
112. Lemmens, Mme Vve J., Beek.
113. Loë, baron L. de, Mheer.
114. Loomans, P., rentier, Maestricht.
115. Loos, J. C. van der, vicaire, Nieuwerkerk sur l'Yssel.
116. L'Ortye, M. W. H., directeur de l'école normale épiscopale, Echt.
117. Lousberg, Ant., Maestricht.
118. Maessen de Sombreff, Jhr Me L. H. L. J. van der, membre de la Première Chambre des Etats-Généraux, Hulsberg.
119. Maessen, H., curé, Wylre.
120. Mannens, Mgr. Dr. P., vicaire-général de l'évêché, Ruremonde.
121. Marres, Cl., ancien-échevin, Maestricht.
122. Merckelbach, J. M. M. H., notaire, Maestricht.
123. Meys, Ph. A. A., instituteur-en-chef, Geleen.
124. Mialaret, J. H. A., ancien-professeur à l'école des beaux-arts de La Haye, Maestricht.
125. Michiels van Kessenich, Jhr. A., membre de la Première Chambre des Etats-Généraux, Nuth.
126. Mostart, L., cand.-notaire, Houthem.
127. Muller, Melle S., Maestricht.
128. Naveau de Marteau, L., rentier, Bommershoven par Jesseren.
129. Nuyts, Jos., ancien bibliothécaire-archiviste de la ville, Maestricht.
130. Nypels, Ed., imprimeur, Maestricht.

Digitized by Google

131. Nypels, J., imprimeur, Maestricht.
132. Nyst, L. J. H., vicaire, Bunde.
133. Olterdissen, A., membre du conseil communal, Maestricht.
134. Oliviers, Chr., curé, Gronsveld.
135. Op de Coul, Ch., curé, Swolgen-Tienray.
136. Oppen, Ferdinand van, ancien-échevin, Maestricht.
137. Oppen, Me Jos. van, bourgmestre, Maestricht.
138. Palmen, M., bureau „Tijdig", Heerlen.
139. Paulussen, Me H., membre de la députation des Etats Provinciaux du Limbourg, Maestricht.
140. Peters, G. J. H., ancien-bourgmestre de Bergen, La Haye.
141. Peters. P. J. M., Heerlen.
142. Pfaff, G. J. H., secrétaire de la ville, Maestricht.
143. Philippens, J., Caberg.
144. Pubben, M., recteur de Stockershorst, Nederweert.
145. Pijls, H., bourgmestre, Schinnen.
146. Pijls, N., curé, Wynandsrade.
147. Ramakers, H., sculpteur, Geleen.
148. Ramakers, J. N. C., curé, Slenaken.
149. Raven, W. J., recteur à Severen (Amby).
150. Receveur, K., curé, Maestricht.
151. La Rédaction du „Volksmissionaris", Ruremonde.
152. Regout, G., rentier, château de Vaeshartelt (Meerssen).
153. Regout, Jules, industriel, Maestricht.
154. Rendorp, Jhr Me C. L., ancien-juge de paix, Maestricht.
155. Resink, J., directeur de l'école bourgeoise supérieure catholique de jeunes filles, Maestricht.
156. Roebroeck, Dr. M. H. H., médecin, Maestricht.
157. Roovers, H., négociant, Maestricht.
158. Russel, Me H., notaire, Geleen.
159. Russel, Ed., vicaire à Heerlerbaan (Heerlen).
160. Rutten. M., curé, Venray.
161. Rutten, Dr. F., homme de lettres, Geulle.
162. Ruys de Beerenbrouck, Jhr. Me G. L. M. H., ancien Commissaire de la Reine, Maestricht.
163. Ruys de Beerenbrouck, Jhr Me Ch. J. M., Ministre de l'Intérieur, La Haye.
164. Salden, H. Chr., chef de l'école, Noorbeek.
165. Sassen, Dr. Ferd., professeur, Rolduc.

Digitized by Google

166. Sassen, Dom., Maestricht.
167. Savelberg, Me H. M. A., conseiller à la cour de cassation, La Haye.
168. Schaepkens van Riempst, S. H. J., ancien-échevin, Maestricht.
169. Schaepkens van Riempst, H. S. M. J., expéditeur, Maestricht.
170. Schaepkens van Riempst, J., échevin de la ville, président de la chambre de commerce, Maestricht.
171. Schaepkens van Riempst, Dr. L., médecin, Maestricht.
172. Schaepkens van Riempst, P., ingénieur, Buenos-Ayres.
173. Scheepers, W. J., curé, Waubach.
174. Schmedding, Dr. A., médecin, Maestricht.
175. Schmitz, Fr., libraire, Maestricht.
176. Schoenmakers, Dr. A., médecin, Sittard.
177. Schoenmaeckers, R., propriétaire, Gand.
178. Schols, Dr. P., médecin, Maestricht.
179. Schols, V., Maestricht.
180. Schoolmeesters, V., curé, Thorn.
181. Schoth, J. G. H., ingénieur-directeur des travaux publics, Maestricht.
182. Schram, J., vicaire, St. Henricus-gesticht, Lierop.
183. Schreinemacher, J., Maestricht.
184. Schrynemaekers, H. J. P., curé, Amstenrade.
185. Schrynen, Mgr. L. J. A. H., évêque de Ruremonde.
186. Secrétairerie de la ville, Maestricht.
187. Selys-Longchamps, baronne R. de, Borgharen.
188. Seydlitz, H., membre des Etats-Provinciaux, Maestricht.
189. Simenon, G., professeur au grand-séminaire, Liége.
190. Soeten, F. J. P. L., commissaire de police, Maestricht.
191. Speet, L. A. J. C., recteur du Heibloem, Amsterdam.
192. Spierts, Hub., curé, Terwinselen.
193. Sprenger, W., architecte, Maestricht.
194. Spronck, D., ancien greffier des Etats-Provinciaux, Maestricht.
195. Stoffels, Dr. Fr., médecin, Brunssum.
196. Stols Jr, Alex., Maestricht.
197. Stuers, jonkvrouw Alice de, La Haye.
198. Tielens-Corten, L., „Villa Weert", Meerssen.
199. Timmers, J. Théoph. M., pharmacien, Sittard.
200. Les R.R. P.P. Trappistes, Lilbosch (Echt).
201. Valk, H. W., architecte, Blerick.

Digitized by Google

202. Veen, Dr. J. S. van, commis-en-chef aux archives de l'Etat, Arnhem.
203. Vencken, C. J. H., bourgmestre, Obbicht-Papenhoven.
204. Venne, A. J. H. M. van de, professeur au petit-séminaire, Rolduc.
205. Venne, J. van de, commis-adjoint aux archives de l'Etat dans le Limbourg, Houthem.
206. Verhaegen, J., Croisier, Breda.
207. Verheggen, P. Th., ancien-professeur au grand-séminaire de Ruremonde, Buggenum.
208. Verheggen, J. A. J. A., aumônier du travail, Maestricht.
209. Verschure-Jurgens, Mad. L., Rotterdam.
210. Versmeeten, Dr. P., professeur au gymnase, Maestricht.
211. Vogels, J. H., vice-consul d'Espagne, Maestricht.
212. Volmer, P., religieux, Leijenbroeck.
213. Vreuls, C., rentier, Nieuwenhagen.
214. Wagemans, H. H. F., curé, Munstergeleen.
215. Welters, Ad., vicaire de Notre-Dame, Maestricht.
216. Welters, Fr., vicaire, Voerendaal.
217. Wessem, J. L. M. H. van, notaire, Sittard.
218. Widdershoven, Dr. Aug., médecin, Heerlen.
219. Willemse, Dr. A., médecin, Well (L.).
220. Wintershoven, Edm. van, curé, Emael.
221. Wit, Me J. J. de, ancien-juge, Maestricht.
222. Wouters, J. A. H., curé de l'église St.-Servais, Maestricht.
223. Wouters, H. J. H., directeur du collège épiscopal, Weert.
224. Wynandts van Resandt, W., capitaine de cavalerie Ind.-Néerl., Nieuw Resande, De Steeg (G.).
225 Wylich, W. van, Venlo.

Digitized by Google

LEDENVERGADERING

GEHOUDEN OP DINSDAG 6 MEI 1919.

Deze vergadering, die in het benedenlokaal van ons Museum gehouden werd, was goed bezocht; een 30-tal leden teekenden het presentie-register.

De heer L. Keuller, civ.-ingenieur en oud-leeraar aan de H. B. S. alhier, hield eene lezing, die hij betitelde: Eenige technische bijdragen tot de geschiedenis van O. L. Vrouwekerk te Maastricht. Z.Ed. leidde deze lezing in met de bemerking dat voor de bestudeering van oude gebouwen twee soorten van hulpbronnen zijn, n.l. perkamenten en steenen, dat hij deze laatsten gebezigd heeft en de zaak meer als architect dan als archeoloog behandelt.

Vooreerst komt hij op tegen de traditie als zou de O. L. Vrouwekerk gebouwd zijn op een Romeinschen tempel, welke door meerdere, zoo vroegere als latere geschiedschrijvers wordt beaamd of althans als niet ongerijmd geoordeeld en die zich daarbij beroepen op de vele romaansche voorwerpen die in de buurt der kerk, met name ter plaatse van het priesterkoor, gevonden werden. De vondst dezer voorwerpen leveren naar sprekers meening geen bewijs voor den bouw der kerk op een romeinschen tempel, terwijl hij niet aanvaarden kan de bewering van die geschiedschrijvers, als zouden de zuilen van het priesterkoor afkomstig zijn van een romeinsch gebouw. De onjuistheid dier bewering bewijst spreker uit de vergelijking van de tegenwoordige zuilen met romeinsche; deze laatster zijn, hoewel kegelvormig, zwellend in het midden, wat niet het geval is met de aanwezige zuilen.

Een ander bewijs voor den bouw van de O. L. Vrouwekerk op een romeinschen tempel vonden die geschiedschrijvers in de aanwezigheid van den waterput onder het priesterkoor; volgens sprekers

Digitized by Google

meening evenwel ten onrechte. Die put toch was een openbare put voor het publiek die bij, doch buiten het priesterkoor gelegen was en tengevolge der uitbreiding daarvan er onder kwam te liggen, doch toegankelijk bleef voor het publiek. Van binnen in de kerk bleef ook gelegenheid om water te putten en later door eene pomp voor de sacristie, die achter de absis gelegen was. Trouwens een onderzoek naar de constructie en het metselwerk geeft hem de overtuiging, dat het geen romeinsch werk is.

Op de derde plaats bespreekt hij eene traditie der toewijding der kerk aan den H. Bartholomeus, alvorens zij aan de H. Maagd was toegewijd, traditie die hij beaamt en daarbij steunt op: 1e. de aanwezigheid in de schatkamer der kerk van eene aanzienlijke reliek van dien Heilige, 2e. van een altaar hem toegewijd en gelegen in het midden der kerk voor het altaar der H. Maagd en reeds vermeld in 1291 en 3e van de orientatie der kerk, welke na gedaan onderzoek en berekening overeenkomt met den stand der zon op den feestdag van dien Heilige, n.l. 24 Augustus. Een laatste bewijs voor die traditie vindt spreker in de maat waarin de kerk gebouwd is, welke geene andere is dan de oude pied de Ste Marie.

Het was te betreuren, dat de tijd ver gevorderd was en niet toeliet om eenige nadere inlichtingen aangaande meerdere punten dier belangrijke en bestudeerde lezing in te winnen, welke evenwel niet in alle deelen door al de aanwezigen beaamd werd.

De verslagen over 1918 uitgebracht luidden als volgt:

VERSLAG VAN DEN SECRETARIS.

Bij den aanvang van dit mijn reglementair verslag, kan ik U de mededeeling doen, dat niettegenstaande de benarde tijdsomstandigheden het afgeloopen jaar voor ons Genootschap een gunstig jaar is geweest, waarvoor wij den goeden God dienen dank te zeggen en allen die het hunne daartoe hebben bijgebracht.

In het Bestuur kwam geene verandering; de drie leden, n.l. de heeren H. Pyls, V. Schols en P. Doppler, wier mandaat met 31 December 1917 geëindigd was, werden met algemeene stemmen herkozen. Zooveel mogelijk vergaderde het Bestuur op de gestelde tijden. Evenals te voren gaf het Bestuur zich veel moeite voor het behoud en het herstellen van kunstvoorwerpen, zoo van religieusen als profanen aard, verband houdend met de geschiedenis van ons

Digitized by Google

gewest; ook werden bij voorkomende gelegenheid prenten, platen en kaarten aangekocht ter completeering der historische verzamelingen van ons Genootschap.

Het ledental klom tot 221; 25 nieuwe leden werden aangenomen, terwijl ons drie ontvielen, twee door den dood en een door ontslagneming.

Was om redenen de voorjaarsvergadering niet gehouden, des te welkomer was de najaarsexcursie op 4 September; zij kenmerkte zich vooral door gezelligheid; ruim 30 leden namen er aan deel. Zij had ten doel Sittard en de op historisch gebied rijke omgeving tot Amstenrade en Hoensbroek toe.

De parochiekerk van Sittard, toegewijd aan den H. Petrus, was voorheen eene kapittelkerk; zij dagteekent grootendeels uit de 15e eeuw en werd na herhaalde verwoesting meermalen herbouwd; voor het laatst na den brand van 1857. De hooge toren, uit baksteen en mergel, dagteekent insgelijks uit de 15e eeuw, terwijl het bovengedeelte in de 19e eeuw werd opgebouwd en later de spits er op gezet. De kerk bezit een hoogst merkwaardig koorgestoelte in eikenhout uit het gothische tijdperk; verder het prachtig marmeren grafmonument van Eva van Boetberg, eenige mooie grafsteenen alsmede schilderijen voorstellende tafereelen uit het leven van den Patroonheilige van de Belgische schilders Latour en Deprez en eene kruisdraging van Abraham van Diepenbroek; verder een goed bewerkt liggend Christusbeeld en een hangend Christusbeeld uit de 16e eeuw, een geschenk van een Franschen legeraanvoerder uit omstreeks 1750.

De St. Michielskerk, thans de zetel van een rectoraat, behoorde tot het klooster der Dominicanen, is een renaissance-gebouw uit de 17e eeuw en heeft een rijk bewerkte boiserie, versierd met loofwerk en medailjons, waarop bas-reliefs, voorstellend Heiligen uit de Dominicanenorde. Het hoogaltaar uit hout in barokstijl heeft meerdere beeldengroepen, in het midden waarvan de H. Michael. De kerk bezit verder een merkwaardigen koperen kroonluchter uit de 17e eeuw; zilveren en koperen kunstvoorwerpen, met name een kruis en reliekhouder uit hout met zilveren beslag en bergkristal, ook uit de 17e eeuw en afkomstig van de voormalige rijksabdij te Thorn.

Van Sittard ging de tocht naar Schinnen over Geleen. Begunstigd door een schoonen zomerschen dag genoot het gezelschap

Digitized by Google

ten volle van het natuurschoon, dat die streek te aanschouwen geeft. Het eerst bereikte men Abshoven, het oud buiten der abdij Godsdal, vervolgens de kluis te Geleen uit de 17e eeuw en werd een bezoek gebracht aan het huis St. Jans Geleen, een ruim doch vervallen gebouw uit de 17e en 18e eeuw, waarop nog prijken de wapenen der familie's Huyn en Printhagen. Na nog een bezoek gebracht te hebben aan het kasteel Terborg, het oude verblijf der heeren van Schinnen, bereikte men na een mooien rit door deze schoone natuurstreek de gemeente Schinnen. De kerk dezer plaats is thans geheel hersteld. Het oudste gedeelte is de toren in Kunrader steen en dagteekent uit omstreeks de XIIe eeuw; de drie beuken op pijlers zijn van de XIVe eeuw en in mergel, terwijl de zuidelijke beuk later is vernieuwd. De romaansche toren wettigt het vermoeden, dat ter plaatse een romaansche kerk heeft gestaan. Inwendig maakt de kerk een aangenamen indruk. Over de polychromie die pas begonnen was, viel toen bezwaarlijk een oordeel te vormen.

Na dat bezoek verdeelde het gezelschap zich in twee groepen, de eenen togen naar Amstenrade, de anderen naar Hoensbroek.

Het kasteel van Amstenrade is een gebouw in Louis XVI stijl, dat in- en uitwendig goed onderhouden is. De wandversieringen in stuc en het gebeeldhouwd eiken zijn eenig. De zeer rijke en kunstvolle meubels, schilderijen en kunstvoorwerpen zijn met gepaste stoffeering goed gerangschikt; het alles getuigt van veel kennis en goeden smaak. De tijd helaas ontbreekt om alles in bijzonderheden in oogenschouw te nemen.

Van het kasteel te Hoensbroek dagteekenen de ronde torens wellicht nog van den ouden burcht, die omstreeks 1360 gebouwd werd. Het kasteel, een vierkant massief gebouw in baksteen, dagteekent uit de 17e eeuw. Het inwendige is erg vervallen; nog eenige merkwaardige schoorsteenen in hout of steen zijn goed bewaard gebleven.

Overal werd ons gezelschap met de meeste voorkomendheid ontvangen, de noodige inlichtingen verstrekt en het bezienswaardige ter bezichtiging gesteld. Aan allen daarvoor een woord van warmen dank.

Het deel der „Publications", het 54e, kwam op tijd gereed en werd nog in de maand December den leden toegezonden. De ver-

Digitized by Google

zending met de aangesloten vereenigingen kon alleen voor ons land plaats hebben.

Tengevolge van de hooge loonen en de duurte van het materiaal was het Bestuur genoodzaakt ook dit jaar het deel merkelijk in te krimpen.

VERSLAG VAN DEN CONSERVATOR.

Het is niet onaangenaam, zoo men, bij het uitbrengen van een jaarverslag, op eenige verbetering en vooruitgang kan wijzen. Dit nu is het geval met het jaarverslag over den toestand van het Museum van het Prov. geschied- en oudheidkundig genootschap in Limburg.

Het getal der bezoekers steeg in 1918 tot bij de duizend; verschillende scholen maakten eveneens gebruik van de aangeboden gelegenheid tot bezichtiging der verzameling.

Door aan het bestaan en de belangrijkheid van dit Museum wat meer bekendheid te geven, zou zonder twijfel dit bezoek nog toenemen.

Ook de lijst der ingekomen voorwerpen is niet onbelangrijk.

Doch er is voor ons Museum een minder gunstig oogenblik aangebroken.

Ten gevolge van den veranderden toestand zijn verschillende voorwerpen van kunst en van waarde opgeëischt, die gedurende den oorlog door Belgische en zelfs door Maastrichtsche families in het Museum waren ondergebracht, zoodat eenige zalen den goed gevulden aanblik zullen verliezen.

Het zij ons derhalve geoorloofd de geachte leden van ons genootschap dringend te verzoeken, zoowel in hunne eigene verzameling als ook in hunne omgeving eens te zien, of er niets kan worden ontdekt dat gevoeglijk gemist en aan het Museum in bruikleen kan worden afgestaan.

In de hoop dat wij ook in de toekomst op aller steun en medewerking kunnen rekenen.

M. RUTTEN, Conservator.

Werden geschonken:

Eene verzameling oude prentjes (24 stuks) door den Eerwaarden Pater Eussen O.F.M.C. te Urmond;

Een prentje van O. L. Vrouw en twee prentjes van het mirakuleuze Kruis te Wijk, door den heer Louis Van der Heijden te Sittard;

Digitized by Google

Een verzameling smookscharen, door den heer J. Schaepkens van Riempst te Maastricht;

Een middeleeuwsch potje, door den heer Riemersma jr. te Maastricht;

Vier bolvormige potten van roode aarde, denkelijk van Romeinschen oorsprong, gevonden te Mheer, afgestaan door den Graaf de Loë aldaar.,

Een Nederlandsche mud, door den heer J. Schaepkens van Riempst te Maastricht;

Een portret van den heer Quix, afgestaan door den Eerw. heer H. Quix rector te Sibbe-Yseren;

Een monnikje van gekleurd been als gereedschapje;

Een steenen beitel, gevonden bij Susteren, door den Eerwaarden Heer Rector, Mariaveld;

Een 17e eeuwsch prentje van de H. Maagd en den H. Dominicus en een Romeinsche munt (brons), door den heer Bonnemeijer te Sint Pieter;

Een lijkbord uit Berg en Terblijt, door de familie Stassen aldaar.

Werden in bruikleen afgestaan:

Twee kanonnetjes, gediend hebbende als feestgeschut, afgestaan door de Schutterij St. Silvius te Limbricht;

Twee munten en eenige ijzeren kogels, gevonden bij het Wilhelmina-Bastion Villapark te Maastricht, afgestaan door de gemeente;

Een verzameling afgietsels der medailjon-versieringen, Patroonheiligen en Relieken uit Aken op de klokken te Buchten, afgestaan door het Kerkbestuur aldaar;

Twee ijzeren brandemmers, door de gemeente Maastricht;

Een steenen leeuw met het wapen van de familie Coun, afkomstig uit Bemelen;

Nog een verzameling munten en kogels, gevonden in de Kommen te Maastricht, afgestaan door de gemeente;

Verzameling Romeinsche oudheden, fragmenten van een beeld, lijstwerk, potten, eenige ijzeren en bronzen voorwerpen, gevonden te Voerendaal.

Werden aangekocht:

Een lijkbord uit Limbricht;

Een ijzeren mortier;

Digitized by Google

Een gildepenning van de Velblooters te Maastricht, op de achterzijde twee gereedschappen en de vijfpuntige ster;

Buste in gips van N. Du Moulin, geboren te Maastricht, later hoogleeraar te Gent;

Een gouden munt van Keizer Honorius, gevonden te Obbicht (op het Campus);

Een vuurwapen, ijzeren loop met ringen bezet (Coulevrine), denkelijk uit de XVIe eeuw.

VERSLAG VAN DEN PENNINGMEESTER.

INKOMSTEN

Verkochte Exemplaren der Publications	f 81.95
Entrée-gelden tot het Museum	187.50
Provinciaal subsidie	400.—
Retributie van leden. (1)	822.70
Saldo vorig jaar.	52.06
	f 1544.21

UITGAVEN.

Kosten entree's Museum	f 46,89
Salarissen	81.25
Drukwerken	48.75
Drukloon Publications Tome LIV	872.19
Algemeene kosten vuur licht enz.	264.57
Uitgaven voor het Museum	176.—
Lidmaatschap Ondzk. Bond	10.—
Saldo 31 Maart 1919	44.58
	f 1544.21

S. H. J. SCHAEPKENS VAN RIEMPST.

1) Die van het loopende jaar ad f 4,— In dit cijfer is begrepen de ingevorderde retributie van enkele leden die vorige jaren wegens den oorlogstoestand niet konden bereikt worden, terwijl er nog leden zijn die over 1918 nog niets betaald hebben.

Digitized by Google

Digitized by Google

La République Cis-Rhénane de Hoche en 1797.

AVANT-PROPOS.

Le Limbourg est situé au carrefour historique des nations. Tout ce qui a trait à son histoire a son intérêt, soit pour la France et la Belgique, soit pour l'Allemagne.

La langue française est une des trois langues internationalen pour la science, comme elle est la langue de la diplomatie. En recourant à la langue française on est sûr d'être lu au delà des limites étroites de notre pays. C'est donc absurde d'attribuer à l'emploi de la langue française un caractère politique et annexioniste, cette langue étant la langue naturelle de la France et non de la Belgique. (1)

Consultez les bottins et les annuaires de commerce et d'industrie de nos grands centres comme Amsterdam, La Haye et Rotterdam, et vous aurez la preuve quel cas on fait de la langue française pour se faire connaître et se créer ainsi des relations internationales: cercles, sociétés, marchands, industriels, tous profitent de ce moyen et c'est donc à tort qu'on nous en veut parce que les Publications de la Société historique et archéologique du Limbourg s'annoncent par un titre français. Or: dépasser le but, c'est manquer la chose.

Combien de ceux qui ont joué un rôle dans l'histoire de la France, ont laissé des traces de leur séjour au Limbourg, depuis les trois mérovingiens jusqu'à Napoléon!

Comme Hoche était un général français et que j'ai découvert des renseignements sur son séjour dans notre contrée qui intéresseront spécialement nos lecteurs français, j'ai cru devoir me servir de leur idiôme. En somme, j'emprunte, en variant un peu, les paroles de Charles le Téméraire de belliqueuse mémoire: Je l'ai entrepris, bien m'advienne! (2)

(1) J'ai, du reste, suffisamment payé de ma personne en défendant par mes écrits l'intégrité de notre sol, pour ne pas être soupçonné de tendances antipatriotiques etc. etc. par quelque malveillant peu éclairé.

(2) Le socle de la statuette en or à la cathédrale de Liége porte l'inscription: Je l'ai empris bien m'advienne.

Digitized by Google

Nil sub sole novum. L'idée de fonder une république rhénane est loin d'être nouvelle. Vers la fin du 18e siècle, elle fut conçue par un général français. Ce fut en 1797. Les armées françaises occupaient alors également le pays rhénan, ou plutôt le pays entre Meuse et Rhin, c'est à dire le territoire qui formait de 1814 à 1817 le gouvernement du Bas-Rhin et Rhin-Moyen et qui avait été partagé de 1800 à 1814 entre quatre départements français: de la Roer, de la Sarre, du Mont-Tonnerre et de Rhin-et-Moselle. Sous l'ancien régime du Saint-Empire allemand (avant 1794) ces contrées étaient le siège des duchés de Cleves, de la Gueldre prusienne, des archevêchés de Cologne, de Mayence et de Trèves et d'une grande quantité de principautés in duodécimo dont une a prêté son nom à une opérette d'Offenbach: la grande-duchesse de Gerolstein. Les quatre départements susnommés ne furent assimilés à ceux de la République française que par arrêté des Consuls du 22 fructidor de l'an VIII (9 septembre 1800) à compter du 12 vendémiaire de l'an IX (23 septembre 1801) et furent déclarés partie intégrante du territoire français par la loi du 18 ventôse de l'an IX (9 mars 1801). Mais en 1797 on n'en était pas encore là. Quoi qu'il n'était alors question que d'une occupation militaire, des mesures furent prises pour l'introduction de l'administration civile et de la législation de la République, sans préjudice pour la population rhénane, comme j'ai prouvé dans ma notice historique sur l'administration de la justice au Limbourg avant 1794 par la publication d'un mémoire français du ministre Carmer en 1783 qui montre à quel point cette administration était vicieuse et confuse. Aussi l'accueil des Français par les Allemands du Rhin ne fut nullement malveillant ou hostile. Pour connaître l'impression que les Français firent à leur arrivée, on peut lire ce que Henri Heine en a raconté dans son récit intitulé: „Das Buch le Grand" et si l'on craint que cet auteur ne mérite pas assez de confiance, à cause de ses inclinations gallophiles, on n'a qu'à consulter les mémoires d'autres contemporains, comme celui que j'ai publié du curé de Vlodrop (près de Ruremonde) qui accueillit dans son presbytère le général Bernadotte et eut des relations très bienveillantes avec Kléber, qui avait un quartier à Wassenberg.

Un des généraux envoyés par le Directoire dans nos contrées fut Lazare Hoche, placé à la tête des 80000 soldats de l'armée de Sambre-et-Meuse, nommé administrateur en chef de pays au delà

Digitized by Google

du Rhin, né le 25 juin 1768 à Montreuil, faubourg de Versailles, mort le 17 septembre 1797 au camp de Wetzlar. C'était un homme de grands talents militaires à vues profondes et d'une ambition égalant ses grandes qualités, mais ne le portant pas à ambitionner plus que le titre de citoyen. Déjà célèbre par sa victoire sur l'armée des émigrés en Bretagne, il était jaloux de signaler ses vues politiques et voulait à son tour imiter le général d'Italie, Bonaparte, et créer une république cis-rhénane. A cette époque les pays entre Meuse-et-Rhin qui n'avaient point été, comme la Belgique et les seigneuries enclavées, déclarés territoire de la république française, étaient provisoirement sous l'autorité militaire. Hoch qui prévoyait qu'à la paix avec l'Empire, on ne les accordât pas à la France, pour ne pas lui donner la ligne du Rhin, voulait du moins obtenir qu'ils fussent constitués en république indépendante, alliée et amie de la République française. Quoi qu'il en soit, il annonça ouvertement son projet de république et on célèbra le premier vendimiaire an VI (22 septembre 1797) la fête de l'indépendance. (1)

Plusieurs communes limbourgeoisses, ressortant alors du département de la Roer, firent partie de cette république. Je viens de découvrir un rarissime exemplaire d'un document que je n'avais rencontré nulle part ailleurs. C'est un arrêté du 16 mars 1797 émané du collège administratif (Landes Administrations Collegium) de Geldern, annonçant que d'après un arrêté du Général Hoche „commandant l'armée de Sambre-et-Meuse et nommé général en chef plénipotentiaire pour l'administration des pays entre Meuse-et-Rhin" des 8 et 12 mars, l'administration française serait suspendue, ses agents destitués et qu'il serait défendu expressément à tous les habitants de ces pays, à partir de ce moment, de fournir ou de payer quoique ce fût en argent ou en nature aux agents français. Les biens séquestrés seraient remis au clergé. — Dans toutes les provinces du Roi de Prusse en deçà du Rhin, toutes les anciennes constitutions, usances et lois seraient, à partir au 21 mars, de rechef entièrement valables et les collèges administratifs ayant existé avant la guerre reprendraient leurs anciennes fonctions, quoique sous le contrôle de l'autorité française, la seule reconnue. Un commissaire français fut chargé de veiller à l'exécution des arrêtes, tant du général-en-chef que des administrations („Collegien") et se chargerait des réclamations (arrêté du général Hoche du 12 mars 1797).

(1) Lecomte, Mémorial du Journal historique de la Révolution de France. t. II, p. 156.

Digitized by Google

De tout ceci il résulte que Hoche s'est proclamé le chef de cette république cis-rhénane qu'il avait fondé comme état autonome.

Quoiqu'il en soit, sa république n'eut pas une longue existance et ne survécut pas à son fondateur, car celui-ci expira au camp de Wetzlar le 17 septembre de cette même année 1797, non sans la présomption d'empoisonnement. Les partis se réjetèrent les uns aux autres l'accusation d'un crime dont la preuve devait rester insaisissable. (2) Peut-être que la jalousie de son succès au Rhin, au plutôt la crainte d'un plus grand succès fut la cause de la mort prématurée du jeune héros, qui n'avait pas encore atteint sa trentième année.

Outre la pompe funèbre célébrée sur le Rhin en son honneur, de magnifiques obsèques lui furent faites au Champ de Mars à Paris. Ses cendres reposent près de celles de Marceau dans la redoute de Pétersberg, près de Coblence. (2)

Nous donnons ci-dessous le texte allemand de l'arrêté du 16 mars 1797.

Maestricht. A. J. A. FLAMENT.

PUBLICANDUM.

An Sämtliche Magistraete, Beamte und Regierer, dass dem Arrété vom 8. Mertz zufolge, die bisherige Französische Verwaltung mit den 21 Mertz suspendirt sey, und dagegen die vor dem Kriege gewesene Landes Collegia wieder in ihre Functiones eintreten sollen.

Da nach einen Uns Heute zugekommenen Arrété, des die Maas- und Sambre-Amée (sic.) commandirenden, und zur General-Administration der zwischen Maas und Rhein belegenen Länder ernandten Bevollmächtigten Generals en Chef Hoche, vom 8. Mertz, in den preussischen Länder:

1. Die bisherige Französische Verwaltung und ihre Agenten, gänztlich suspendirt sind, und zugleich allen Einwohnern dieser Länder ausdrücklich verboten worden, von Stunde an, denen französischen Agenten nicht das mindeste weiter an Geld oder Naturalien abzuliefern oder zu bezahlen.

2. Dass die Geistlichkeit ihre sequestrirte Güter wiedergegeben werden sollen, um von Ihnen selbst verwaltet zu werden.

---

(2) Champrobert. Notice historique sur Lazare Hoche, le pacificateur de la Vendée.

Digitized by Google

3. Dass fürohin kein Holtz, weder bey den Domainen Seiner Königlichen Majestaet, noch auf den Gütern Dero Unterthanen ohne expresse Verordnung benannten Generals, mehr gehauen, und die etwa noch würcklich befohlenene Häue, so gleich nach der Bekantmachung dieses eingestellet werden sollen; So dann durch ein näheres provosorisches Reglement vom 12. Mertz festgesezt worden:

4. Dass in sämtlichen Königlichen Provinzen disseits Rheins vom 21. Mertz an, alle vorherige Constitutiones, Gebräuche und Gesetze völlig wieder gültig, und die vor dem Kriege gewesene Landes Collegia mit allem Rechte wieder in ihre gehabte Functiones eintreten sollen, jedoch der gestalt und also, dass alles unter französischer Autoritaet geschehen, und diese einzig und allein anerkant werden solle.

5. Dass bey den Landes Collegien ein Französischer Commissarius angesetzt werden solle, welcher auf die Befolgung, der, so wohl vom General en Chef, als von den Collegien ergehenden Verordnungen, halten, und die etwa geschehende Reclamationes annehmen solle.

6. Dass gegen Entrichtung der gewöhnlichen Landes-Abgaben, in den Königlich Preussischen Ländern keine Requisitiones weder in Gelde, noch in Lebens-Mitteln geschehen sollen.

Im Fall jedoch die kriegerische Begebenheiten oder andere Umstände es nötig machten, dass eine Lieferung von Lebens-Mittel oder Vieh geschehen müste, solche gegen den hier specificirten Preiss angenommen, und deren Ertrag aus den gewöhnlichen Landes-Abgaben vergütet werden solle. Und zwar

	Liv.	Sols.	D.
Das Quintal Weitzen zu	9 =	0 =	0
Das Quintal Roggen, Gerste oder Spelz	6 =	0 =	0
Der Sack Haber von 12 Pariser Scheffel	6 =	0 =	0
Das Quintal Heu zu	2 =	5 =	0
Das Quintal Stroh zu	1 =	0 =	0
Und das Pfund Fleisch zu	0 =	4 =	6

Als wird sämtlichen Magistraeten in den Städten, Regierern platten Landes, und allen Einwohnern im Königlichen Antheil des Herzogtums Geldern, wes Standes oder Würden Sie auch seyn mögen, solches hierdurch bekant gemacht, um sich hiernach ge-

Digitized by Google

bührend zu achten, und sich vom 21 dieses Monats an, in denen Sachen, welche zum Ressort des Landes-Administrations-Collegii gehören, an dasselbe zu wenden, in denen jenigen aber, so vor das Justitz-Collegium sonsten gehöret haben, sich auch wiederum an Dasselbe zu adressiren, und denen aus beiden Collegiis an ihnen erlassen werdenden Verordnungen schuldige und gebührende Folge zu leisten, zugleich aber auch denen Regierern aufgegeben ihren Schazhebern so fort zu bedeuten, von nun an nicht das geringste mehr an die bisherige Cassen zu bezahlen, sondern die Subsidien Gelder künftighin wieder wie Vormals, an die hiesige Subsidien Casse, und zwar in Monatlichen Ratis, vom 1. Mertz an, in so weit darauf noch nichts bezahlt worden, prompt und völlig abzuführen.

Damit auch dieses Publicandum zu Jedermans Wissenschaft komme, ist solches so fort gehörig zu publiciren, und an den gewöhnlichen Orten zu affigiren, auch wie dieses geschehen, von den Magistraeten. Beambten und Regierern langstens innerhalb 8. Tagen ohnfehlbar schriftlich zu berichten.

Geldern, den 16 Märtz 1797.

Landes-Administrations-Collegium.

v. Goldbeck, Heinius, van Baerll.

Puisqu'il faut contenter Dieu et sa belle-mère.... et le Conseil Provincial, nous faisons suivre notre article du „Tijd" en néerlandais sur le même sujet. (Cuique suum).

Het Gemeenebest aan deze zijde van den Rijn.

„Nil sub sole novum", d.i. Niets nieuws onder de zon.

Het is ook geen nieuw denkbeeld om een Rijn-Republiek te stichten.

Het was dan in de jaren 1794—97. De Fransche legers bezetten ook toen de geheele Rijnstreek of liever het land tusschen Maas en Rijn, dat in de jaren 1814—1817 het gebied van den „Mittel und Nieder Rhein" heeft gevormd en van 1800 tot 1814 onder vier Fransche departementen was verdeeld (1) geweest. Voor dien tijd bestonden

(1) De Roer, den Mont-Tonnerre, van den Rijn en Moezel en van de Saar.

Digitized by Google

daar de landen van Gulik, Kleef, de aartsbisdommen Keulen, Trier en een groote massa kleine vorstendommetjes, waarvan één zijn naam heeft gegeven aan een van Offenbach's bekendste operetten „La Grande Duchesse de Geroldstein".

De bewoners dier streken werden eerst in 1800 geheel met die van het overige gebied der Fransche republiek gelijk gesteld. Doch zoover was het in de jaren 1794 tot 1797 nog niet gekomen. Hoewel er toen slechts van een militaire bezetting kon sprake zijn, waren er door de Representanten der Fransche republiek bij de legers tusschen Maas en Rijn maatregelen genomen tot invoering van het Fransche bestuur en het Fransche rechtswezen, niet tot nadeel der bevolking, zooals ik in mijn werk over de rechtsbedeeling in Limburg in 1794 uit getuigenissen van tijdgenooten o.a. van den bekenden Pruisischen minister Carmer, heb bewezen, dat is hoe ellendig het toen met de rechtsbedeeling in deze streken stond geschapen. Niet vijandig werden de Franschen aan den Rijn door de bevolking ontvangen.

Om den indruk te leeren kennen, dien de Franschen er toen hebben gemaakt, leze men wat Heinrich Heine daarover geschreven heeft of als men dezen niet vertrouwt om zijn Fransch-gezindheid, de dagboeken van tijdgenooten, zooals ik in „Geschiedkundige bladen", er één, dat van pastoor Eerens te Vlodrop (bij Roermond) heb uit gegeven, die de kopstukken der Fransche legeroversten als Kleber en Bernardotte in zijn pastorie heeft ontvangen.

Een der generaals in onze streken, was het legerhoofd in de landen tusschen Maas en Rijn, Lazare Hoche, in 1768 geboren en in 1797 overleden, een man van hooge geestesgaven, groote inzichten en niet minder groote eerzucht, die reeds in 1795 door zijn schitterende overwinning op het leger der Fransche uitgewekenen emigranten, een naam had gemaakt, en van wien de Fransche biograaf in Hoeffer's Biographie Générale (1) getuigde, dat hij aanleg en aspiraties had om als republiekstichter de rol van een Bonaparte te vervullen, die ook in hetzelfde jaar 1795 te Parijs 't begin van een opstand had gedempt, een zijner eerste militaire triomfen.

Hoche zal zeer goed hebben ingezien, dat de Rijnstreek toch op den duur geen deel van Frankrijk zou kunnen uitmaken (2) en verkon-

(1) Champrobert.

(2) In ieder geval twijfelde hij, dat zij ooit bij den vrede met het Duitsche Rijk aan Frankrijk zou worden afgestaan.

Digitized by Google

digde openlijk zijn plan om een „république Cis Rhénane" te stichten

In ons tegenwoordig Nederlandsch Limburg behoorde een groot deel tot het grondgebied van die republiek, d.w.z. van het voormalig departement de Roer (1). In eenige gemeenten van die streek vond ik gedrukte manifesten naar aanleiding van een arrêté van Hoche van het Landes-Administrations-collegium te Gelder waarbij hij de oude besturen en rechtscollegiën enz. herstelde en de nieuwe Fransche afschafte, een klaar bewijs, dat hij het stichten van een autonomischen staat beoogde, misschien wel niet heel menschkundig, want Bonaparte heeft als eerste consul trapsgewijze, zeer geleidelijk ook, de Fransche wetgeving en organisatie daar ingevoerd, en zoo de denkbeelden verwezenlijkt, die een Frederik de Groote en de Pruissische staatslieden en rechtsgeleerden als een Carmer en von Cocceji hebben gekoesterd en ten deele uitgevoerd. Waar Duitsche en Nederlandsche staatkundigen en rechtsgeleerden de zegeningen hebben erkend, die de Franschë republiek op administratief en rechtelijk gebied aan Europa hebben geschonken, is het toch zeker niet overdreven daarvan te gewagen.

Hoe het zij, Hoche mocht de verwezenlijking van zijne bedoelingen niet beleven; zijn republiek heeft slechts in de kiem bestaan, immers hij stiert nog in hetzelfde jaar 1797, niet lang na zijne manifesten, die deze republiek moesten voorbereiden en misschien was zijn dood wel het gevolg van die pogingen, die niet naar den zin der Fransche regeering zullen zijn geweest. Althans volgens zijn aangehaalden biograaf was zijn dood niet zonder vermoeden van vergiftiging, waarvan naijver op zijn behaald succes, of liever vrees voor zijn invloed de oorzaak zou zijn geweest, wijl men hem misschien verdacht van aspiratiën die niet vereenigbaar waren met de ideeën der Fransche republikeinsche regeering, die echter niet kon nalaten een schitterende uitvaart en gedachtenisplechtigheden voor hem te Parijs te decreteeren en te houden. Men zou zich kunnen verdiepen in het gissen naar de gevolgen die het gelukken der stichting van deze republiek zou gehad hebben. (2)

---

(1) Zie mijn artikel „Limburg een Nederlandsch gewest, vooral Geldersch" en wat ik over die republiek schreef in „De vorming der heerschappijen in Limburg". (Publications.... du Limbourg, dl. 47).

(2) Met veranderingen overgenomen uit mijn artikel in „De Tijd" van 6 Juni 1919.

Digitized by Google

KORTE INHOUD VAN DE RESOLUTIËN DER STATEN-GENERAAL

DER VEREENIGDE NEDERLANDEN

GEZONDEN AAN DE COMMISSARISSEN-INSTRUCTEURS VAN BRABANTSCHE ZIJDE TE MAASTRICHT

DOOR

A. J. A. FLAMENT,

RIJKS-ARCHIVARIS IN LIMBURG.

Afkortingen:

Hunne Ho. Mo. = Hunne Hoog Mogenden (de Staten-Generaal).

R. v. S. = gezonden aan den Raad van State om advies.

Ged. tot de zaken enz. of Ged. enz. = Gedeputeerden tot de zaken van de landen van Overmaas.

De overige blijken van zelf uit den tekst.

4e VERVOLG.

1697 Mei 25. Memorie van den resident Norff tegen de actie door den Brab. vice-hoogschout de Quade ingesteld tegen den pastoor van Wijck-Maastricht, die een paar in den echt had verbonden met toestemmen der ouders en van den officier van den echtgenoot, wijl hij militair was, volgens het hem verleende rood zegel, maar welke pastoor door voornoemden de Quade voor het Brab. hoofgerecht werd getrokken, klaarblijkelijk op aandringen van den echtgenoot, die na zijn in alle wettige vormen gesloten huwelijk, den krijgsraad had opgewekt om zijn huwelijk te doen verbreken, wat strekte tegen de rechten van den Keurvorst van Keulen, als Prinsbisschop van Luik, wijl de pastoor kennelijk tot de Luiksche jurisdictie behoorde en hij zijn plicht gedaan had door die twee personen te huwen, met verzoek orders te geven om de proceduren

Digitized by Google

te staken en dat de pastoor en geestelijken hunne functies uitoefenen niet meer aldus zouden gestoord worden. — Copie wordt gesteld in handen van den vice-hoogschout de Quade.

1697 Juni 13. Missive van hoogschouten, burgemeesters enz. van Maastricht, dat Johan Riemst, burger van Maastricht, aan hen had vertoond, dat Johan Hagendoren, burger van Antwerpen, voor de wethouders aldaar op zijn goederen en geld voor eenige persoonlijke pretentiën arrest had laten leggen en tot de toewijzing daarvan procedeerde, met verzoek, dat hun Ho. Mo. zouden toelaten, dat bij wijze van contra-arrest op de goederen der burgers van Antwerpen, de gemelde wethouders mochten worden gehouden tot kost- en schadelooze cassatie en afstelling van het arrest. Wordt besloten den resident Hulft aan te schrijven bij de regeering aldaar, waar het van vrucht mocht wezen, daartoe moeite aan te wenden.

1697 Juni 16. Missive van den vice-hoogschout de Quade over zijn actie tegen den pastoor van Wijk (zie Mei 25). — Wordt besloten copie door den agent Rosenboom te stellen in handen van den heer Norft als antwoord op zijn memorie, om te zien hoe ongegrond over de voorschreven proceduren werd geklaagd.

1697 Juni 26. Missive van den kanselier en Raden van den Geheimen Raad te Luik, houdende machtiging op den resident Norft en den ontvanger van Buren, om de zaak der kleine Prinsentollen te vervolgen en memorie van Norff voorstellende een nieuwe lijst van tollen te maken, als die van 1656 hun niet meer aanstaat, daar het duidelijk is dat, nu alle waren die inkomen niet betalen, aldus de beide Prinsen van het hun toekomende beroofd worden. — Wordt besloten te stellen in handen van den R. v. S.

1697 Juli 4. Op advies van den R. v. S. (zie Juni 26) wordt besloten, dat den resident Norff zal worden geantwoord, dat om eenmaal af te wezen van de verschillen over de kleine Prinsen-tollen ontstaan en alles op een bestendigen voet te regelen, Hunne Ho. Mo. meenen, dat de Gecommitteerden uit den R. v. S. en die van den Keurvorst; die naar Maastricht zouden komen over die zaak en vooral over die speciën, waarover verschil is, zouden hooren den ontvanger van beide Prinsen, den Magistraat van Maastricht, de tegenwoordige en vorige pachters der tollen, de dekens en

Digitized by Google

overlieden der gilden, de tollen betreffende en andere personen kennis van zaken hebbende en vervolgens een concept van de tollijst opstellen en herzien de ordonnatie en conditiën waarop de tollen verpacht worden en alles met hunne consideratie brengen ter deliberatie van de beide Prinsen. Dat ondertusschen men de verpachting zou staken en als met de bovengenoemde werkzaamheden te veel tijd verliep men dan de tollen op den ouden voet voor één jaar zou verpachten, zonder de questieuse speciën daaronder te bevatten. De R. v. S. zou verzocht worden de Gecommitteerden die derwaarts zouden gaan te machtigen tot het voorschrevene. — Extract dezer resolutie zou door den agent Rosenboom gesteld worden in handen van Norff.

1697 Juli 12. Memorie van den resident Norff in antwoord op de informaties van den vice-hoogschout van Maastricht in zake zijn procedures in zake Jardin, pastoor te Wijk, met bijgevoegde informaties, met verzoek het proces te doen ophouden. — Wordt besloten copie te zenden dier memorie, met bijlage, aan den vice-hoogschout de Quade om nader bericht.

1697 Juli 29. Missive van Johan Adolf van Brederode, hoogproost van St. Servaas te Maastricht, verzoekende, daar de Rhijngraaf, die Hunne Ho. Mo. van de opvolging en coadjutorie der hooge proostdij van St. Servaas hadden verzekerd, daarvan afstand scheen gedaan te hebben, door het aannemen van den wereldlijken militairen staat en dienst, tot de expectantie en coadjutorie te verkiezen Baron de Mean, groot-deken en kanoniek der kathedraal van Luik. — Wordt toegestaan.

1697 Augustus 6. Herhaald verzoek van hoogschouten, burgemeesters enz. van Maastricht in zake de gezusters Bisou tegen schending van het privilegie de non arrestando nec evocando. — Wordt in copie overgenomen door de Gedeputeerden van Holland en Westfriesland om in hunne vergadering breeder meegedeeld te worden.

1697 Aug 7. Missive van den vice-hoogschout W. de Quade, dat Andreas van Bueren, rentmeester van den Prins van Luik, op eigen gezag had doen afslaan een slot op de eene zijde van de kapel van St. Leonard te Maastricht, onder voorwendsel, dat deze kapel, waarin aan de andere zijde de wolwaag is, toekomen zoude

Digitized by Google

aan beide heeren, hoewel de magistraat meent, dat die kapel aan hem zou toebehooren, en dat de Quade het slot, dat van Bueren had doen vernieuwen, weer had doen afslaan en op den ouden voet herstellen. — Wordt goedgekeurd.

1697 Aug. 12. Missive van Willem de Quade, vice-hoogschoutte Maastricht, en verschillende bijlagen, in antwoord op de resolutie van 12 Juli l.l. — Wordt besloten door den agent Roosenboom te stellen in handen van den resident Norff, met bijvoeging, dat Hunne Ho. Mo. verwachten, dat daar de proceduren tegen den pastoor van Wijk daardoor volkomen worden gerechtvaardigd, aan hem geen verder gehoor of voorspraak zou gegeven worden.

1697 Aug. 16. Missive van den R. v. S. (zie resolutie van Juli 4) over de Prinsen-tollen. De lijst door de Gecommitteerden opgemaakt verschilde zooveel met de vorige, dat men de komst der Gecommitteerden diende af te wachten, daar de granen sedert jaren niet hadden betaald en de boter in hoeveelheid en de wijnen door vreemden in- of uitgevoerd meest altijd hadden betaald. Wordt voorgesteld om voorloopig, zonder den uitslag der nadere deliberatie af te wachten, op de aanstaande verpachting de boter gekocht of verkocht wordende met meer dan tien ponden zou betalen naar advenant 6 stuivers licht geld de 100 ponden, de wijn zonder onderscheid van soort 10 stuivers per aam licht geld en dat de granen zonder onderscheid vrij zouden zijn, mits zonder praejuditie aan iemands recht en dat de verpachting overigens zou geschieden op den ouden voet tot aan de bekrachtiging der geconcipieerde tollijst. Verder herinnerde de R. v. S. H. H. M., dat hun gezag vorderde, dat de magistraat van Maastricht werd genoodzaakt de 5000 gulden voor de fortificatie te verstrekken en men de Gecommitteerden van den R. v. S., terwijl zij nog te Maastricht waren, zou schrijven om daarover na te denken en met den Majoor-commandant te overleggen, hoe men bij langer weigeren, met de minste opschudding, het beste zou kunnen bereiken het effect der desbetreffende resolutie en in 't bijzonder of en hoe men de imposten door de militie betaald zou kunnen doen komen in 's lands kas door collecte of verpachting, om later aan den Magistraat te laten volgen wat deze meerder bedroegen dan die f 5000 met de kosten van collecte of verpachting. — Wordt besloten copie der missive te stellen in handen van de Gedeputeerden tot de buitenlandsche zaken, om met door hen te benoemen gecommitteerden uit den R. v. S. te onderzoeken en rapport te doen.

Digitized by Google

Op rapport van de Ged. tot de zaken enz. (zie 11 Mei) in zake het request tot den magistraat van Maastricht over de belasting door die van het graafschap Rechum opgelegd aan de gebruikers der landen toebehoorende aan burgers van Maastricht, tegen het formeel accoord van 15 Januari 1684. — Wordt besloten copie der missive van den magistraat te zenden aan die van Rechum om hun belang te zeggen binnen 14 dagen na de insinuaties dezes, houdende tot nadere resolutie, intusschen alle proceduren of het heffen van de nieuwe belasting in surcheantie. Extract dezer resolutie zal gezonden worden aan den Gouverneur van Maastricht en in zijn afwezigheid aan den commandeur en hem aangeschreven dat, als die van Rechum tegen het accoord en deze resolutie en voor door Hun Ho. Mo. nader hieromtrent zal zijn beslist, voortgingen met de executie of het heffen der nieuwe belasting, dat hij dan, ten verzoeke van den magistraat, de behulpzame en desnoods de sterke hand zal verleenen om dit te beletten.

1697 Aug. 20. Op rapport van de Ged. tot de zaken enz. (zie Aug. 16) wordt besloten om voor iets vast te stellen omtrent de lijst der kleine Prinsen-tollen, copie der missive van den R. v. S. te zenden aan de heeren van Cortgene en van Renswoude, Gecommitteerden van den R. v. S., tegenwoordig te Maastricht, met verzoek den magistraat te hooren of hij genegen is die tollen af te koopen en voor hoeveel en als hij daartoe genegen is hierover te spreken met de Gecommitteerden van den Prins van Luik om te weten of en in hoeverre deze daarmede instemt, en vervolgens bericht en consideratie aan Hun Ho. Mo. te zenden. Wat betreft de belasting van 5000 gulden jaarlijks, zouden de Gecommitteerden daarover denken en met den Majoor-commandant overleggen, hoe men bij langer tergiversatie gevoegelijk met de minste opschudding het doel der herhaalde resolutiën Hunner Ho. Mo. hieromtrent zou kunnen bereiken, door de imposten der militairen enz. (zie resolutie van 16 Aug.).

1697 Aug. 23. Missive van de Com.-Instructeurs van Hunne Ho. Mo. te Maastricht, dat in 1679 aan den oud-burgemeester Panhuijsen een ledige plaats aan de wolwaag naast zijn huís was verleend om daarop een kamer te zetten, welke resolutie 27 Aug. 1696 was vernieuwd, dat hij daarin was belet door order van den Secreeten Raad te Luik, hetwelk zij meende strijdig te zijn tegen het recht

Digitized by Google

van den magistraat, het grondrecht van Hun Ho. Mo. en hun prorogatieven te Maastricht. — Copie der missive zal gezonden worden aan den magistraat van Maastricht.

1697 Aug. 26. Missive van de Com.-Instruct. van Hun Ho. Mo. te Maastricht in antwoord op missive van 7 Juni l.l. tot bericht op de memorie dien dag aan Hun Ho. Mo. gepresenteerd door den resident Norff, betreffende de jurisdictie door het kapittel van St. Servaas, gepretendeerd onder de „bailluage" van Bilsen. — Copie der missive zal gesteld worden in handen van Gedeputeerden tot de zaken enz.

1697 Sept. 6. Missive van den drossaard-stadhouder van het graafschap „Benthem" (?) geschreven te Reckheim in antwoord op de resolutie van Aug. 16. — Wordt besloten copie te zenden aan den magistraat van Maastricht tot bericht.

1697 Sept. 9. Missive van den hoogschout en den Brab. magistraat te Maastricht met eenige consideratiën op de concept-tollijst van de kleine Prinsen-tollen tegen de nieuwigheden daarin, met verzoek deze te laten op den ouden voet ingevolge resolutie van 24 Januari 1696. — Wordt besloten copie der missive te stellen in handen der Gedeputeerden tot de zaken enz. om met Gecommitteerden uit den R. v. S. te benoemen, te onderzoeken en rapport te doen.

1697 Sept. 13. Memorie van den resident Norff van N. B. 14 (?) Sept. dat alleen door een weinig oprechte en verkeerde inlichting Hun Ho. Mo. het afslaan van het slot van de kapel van St. Leonard door den vice-hoogschout te Maastricht hebben goedgekeurd, hetwelk een vergrijp is tegen de kennelijke rechten der beide Prinsen en dat gestraft moet worden om dergelijke disorders tegen te gaan door onderdanen ondernomen. Bij de laatste conferentie der afgevaardigden van beide Prinsen bleek het, dat die kapel thans de bewaarplaats is van het gewicht der souvereiniteit, dat de pachters van die belasting die kapel altijd hebben bezeten als gevolg van hun verpachting en als een zaak daaraan verbonden. Toen zij het tijdelijk gebruik tegen zekere voordeelen van een deel van die kapel hebben gelaten om als stal te dienen, deden zij samen de onkosten van een aanzienlijke som om ze te herstellen en de beide ontvangers hebben altijd het noodige geld voor de herstelling verschaft en de

Digitized by Google

pachters van het gewicht hebben altijd gedurende hun pachttijd die plaats gebruikt, wat uit de laatste conferentie in tegenwoordigheid der heeren van den R. v. S. bleek. Maar wijl de Graty, eertijds ontvanger van wege den Prins van Luik bedankt was en hij den sleutel aan een particulier had vergund, die hem wilde houden, had men, om het gebruik daarvan te verijdelen en opdat hij er zich niet van zou kunnen bedienen tegen den wil van den pachter der beide Prinsen of der twee ontvangers het slot doen veranderen tot handhaving van het recht der beide Prinsen, welk slot de vice-hoogschout van hun Ho. Mo. met geweld had verbroken zonder order, met verachting van de indivise souvereiniteit. Hun Ho. Mo. worden verzocht de middelen te beramen tot een gezamenlijke correctie van dit exces. — Wordt besloten copie der memorie te zenden aan voornoemden vice-hoogschout tot nader bericht.

1697 Sept. 27. Missive der heeren van Cortgene en Renswoude, Gecommitteerden van den R. v. S. te Maastricht, in antwoord op de resolutie van 20 Aug. l.l. (1) — Copie wordt gesteld in handen van Gedeputeerden tot de landen van Overmaas om met Gecommitteerden uit den R. v. S. door hen te benoemen, te onderzoeken en rapport te doen.

1697 Sept. 30. Eene memorie van den resident Norff, met brief van den Prins-Bisschop van Luik, betreffende de procedure van den Brab. vice-hoogschout tegen den pastoor van Wijck. — Wordt een copie met bijlage aan dezen tot bericht gezonden.

1697 Oct. 3. Missive van den Brab. vice-hoogschout, Willem de Quade dd. 30 Sept., in antwoord op de resolutie van Sept. 14 (doch zie Sept. 13) met nader bericht op de memorie van den resident Norff over het afslaan van het slot op de kapel van St. Leonard. — Gedeputeerden tot de zaken enz.

1697 Oct. 31. Op rapport van bovengenoemden wordt besloten, dat, hoewel zij met goede gronden zouden kunnen blijven bij hun resolutie van 7 Juli l.l., waarbij zij het gedrag van den Brab. vice-hoogschout hebben goedgekeurd, tot voorkoming van verwijdering, het verschil verzenden ter beslissing der Com.-decis., het volgend jaar naar Maastricht gaande, om na instructie van de zaak tusschen

(1) Zie aldaar.

Digitized by Google

den magistraat en den rentmeester van Buren te beslissen. — Extract zou door den agent Rosenboom gezonden worden aan den resident Norff.

1697 Nov. 22. Missive van den Brab. vice-hoogschout te Maastricht over zijn procedure tegen den pastoor van Wijk (zie resolutie van 30 Sept.). — Gedeputeerden tot de zaken enz.

1697 Dec. 17. Missive van de hoogschouten, burgemeesters enz. van Maastricht over de zaak van Johan Riemst (zie Juni 13) met bijgaand bericht tot rechtvaardiging der in beslagneming van zijn geld. — Gedeputeerden tot de zaken enz.

1698 Jan. 10. Rapport van de Gedeputeerden tot de buitenlandsche zaken ingevolge de resolutie commissoriaal van 16 Dec. 1697, onderzocht hebbende eenige memoriën van de extra-ordinaris ambassadeurs en plenipotentiarissen tot de vredehandeling overgegeven door den Graaf van Sirimont en van den extra-ordinaris enz. van den Koning van Spanje, waarbij geklaagd wordt: 1. dat Hun Ho. Mo. onder zich houden eenige goederen van den abt en de abdij van Postel; 2. dat zij te Maastricht en in de landen van Overmaas eenige goederen hebben in beslag genomen van de Roomsche kerken en verandering gemaakt en verbod gedaan in de uitoefening van de Roomsche religie aldaar tegen de capitulatie van 1632; 3. dat tegen deze capitulatie het klooster der Recollecten te Maastricht hun zou zijn afgenomen; 4. dat bij den laatsten oorlog de goederen der abdij van Egternag, die gelegen zijn in de Meierij van 's Bosch, zijn in beslag genomen en de inkomsten over 1687, 1688 en 1697 worden gehouden, hoewel zij moesten worden teruggegeven als voor den oorlog en na den vrede vervallen, op al welke punten herstel wordt verzocht. — Wordt besloten op het eerste en het vierde punt, advies van den R. v. S. te vragen, op het tweede punt aan den hoogschout van Hun Ho. Mo. te Maastricht en de drossaarden in het land van Overmaas, op het derde punt aan voornoemden hoogschout.

1698 Jan. 22. Missive van W. de Quade, waarnemend het Brab. hoogschout-ambt van Maastricht, in antwoord op de vorige resolutie. — Wordt gesteld in handen van de Gedeputeerden tot de zaken enz.

Digitized by Google

1698 Jan. 30. Op rapport der Gedeputeerden tot de zaken enz., die volgens resolutie commissoriaal van 10 Dec. 1696 het rapport hadden onderzocht van de Heeren Becker en Domburgh, Hunner Ho. Mo. Comm.-deciseurs, laatst te Maastricht, over een rekwest hun aangeboden door den Ned. Geref. Kerkeraad aldaar, dat de 100 Rijksd. bij res. van Juli 1687, om aan den predikant Menso Heydenryck en Theod. Voet, en de wed. van Wilh. Fred. Silvius, tot vergoeding der onkosten van transport, verleend door het kantoor der nieuwe middelen te Maastricht niet waren voldaan, wijl het ten achter was en door den ontvanger geweigerd, omdat de voldoening door den magistraat als indivies niet zou worden geleden. — Wordt besloten aan Brab. hoogschout en magsitraat te schrijven de ordonnatie ten behoeve der predikanten op de nieuwe middelen in te trekken en het geld te voldoen uit de reeds verschenen en nog te verschijnen intresten van de kapitalen door dezelven ten kantore van den ontvanger-generaal de Jonge van Ellemeet belegd, ingevolge res. van 8 Aug. 1695 en speciaal bestemd voor de onkosten tot het beroep van nieuwe predikanten; dat voorn. magistraat om de 2 jaar aan Hunner Ho. Mo. Comm. dec. van die intresten rekening zou doen en deze laatste ze opnemen en dat hun instructie daarmede zal worden geamplieerd.

1698 Maart 3. Missive van den Brab. vice-hoogschout te Maastricht, dat Rode van Juckema, luitenant in het regiment van Dedem, in garnizoen te Aeth (1), beschuldigd een „rapt" te Maastricht te willen plegen en van wege den krijgsraad in arrest was genomen, aan hem mocht worden overgeleverd ter berechtiging door den politieken rechter, als bewerende dat voor deze laatste alle militairen, niet te Maastricht in garnizoen, wegens schulden en gewone delicten aansprakelijk zijn en missive tot afwijzing van het verzoek door voornoemden krijgsraad. — Copie wordt gesteld in handen van de Gedeputeerden tot de militaire zaken.

1698 Maart 4. Request van hoogschouten, burgemeesteren enz. van Maastricht over de zaak van Johan Riemst (zie 1697 Dec. 17). Hieruit blijkt, behalve het reeds bekende, dat de resident Hulft te Brussel bij den keurvorst van Beieren tot cassatie van het arrest

(1) Ath.

Digitized by Google

zou worden aangewend, en dat de keurvorst Prins-bisschop van Luik had last gegeven met Hulft samen te werken, dat Hulft alle moeite had aangewend alleen met het gevolg dat de magistraat van Antwerpen had bericht, dat Riemst verzuimd had ter rechter tijd het privilegie de non evocando bij te brengen, wat Riemst ontkende enz., met verzoek brieven van voorschrijven aan Hulft, om moeite te doen bij den keurvorst van Beieren en de Regeering te Brussel, met bijvoeging dat de magistraat anders met contra-arrest zou mogen procedeeren op de goederen van die van Antwerpen. — Wordt besloten in dien geest aan Hulft te schrijven.

1698 April 2. Missive van hoogschouten, burgemeesteren, enz. van Maastricht, dat zij genoodzaakt waren om twee bogen van de Maasbrug, die met een uitstorting dreigden, geheel zonder uitstel te vernieuwen en de rest van de brug te herstellen, waarvan de onkosten volgens het bestek over de 40000 gulden Maastrichter geld zouden bedragen; dat ook een stuk muur van Wijck aan de overzijde van de Maas was ingestort, tot herstel waarvan ook eene aanzienlijke som werd vereischt, met verzoek om een gedeelte van hun achterstallige landssubsidiën, bedragende volgens accoord met den R. v. S. van 11 April 1680, 90000 rijksdaalders voor deze herstellingen. — Wordt besloten copie dezer missive te stellen in handen van de Gedeputeerden tot de zaken van finantiën om met Gecommitteerden uit den R. v. S., door hen te benoemen, te onderzoeken en rapport te doen.

1698 Mei 5. Missive van Halleux, gardiaan minderbroeder te Maastricht, verzoekende goedvinden tot de verandering van P. Gregorius Immens, geboortig van Thienen, die in zijne plaats zou komen, en van P. Aegidius Grooteclaes, geboortig van Maastricht, inplaats van P. Gaspar de Zetter, geboortig van Antwerpen. — Wordt besloten copie der missive te stellen in handen van den Brab. hoogschout of in zijn absentie aan den Brab. vice-hoogschout en te gelasten dit van wege Hun Ho. Mo. toe te staan, tenzij hij eenige redenen hadde ter contrarie, die hij dan Hun Ho. Mo. zou bekend maken.

1698 Mei 9. Missive van Willem de Quade, Brab. vice-hoogschout te Maastricht, in antwoord der Com.-instruct. (zie 1697 Aug. 23), over de ledige plaats door den oud-burgemeester Panhuysen gevraagd. — Wordt besloten copie der missive en de drie

Digitized by Google

bijlagen te stellen in handen van Com.-decis., die a.s. zomer naar Maastricht zouden gaan.

1698 Mei 23. Missive van Aegidius de Vadder, rector van het collegie der Jesuiten te Maastricht, dat, wijl Hun Ho. Mo. hadden verordend, dat voortaan geen verandering van personen in eenig manskloster aldaar zou mogen geschieden zonder goedvinden en expres verlof van Hun Ho. Mo., in plaats van Ignatius Piers, P. Bartholomeus de Maijere, P. Bernardis Noorman en Franciscus Anthonij, zouden mogen opvolgen P. Gerardus de Kerckenrode, geboortig van Loven, P. Gasper Entrix (1) gebootigr van Antwerpen, P. Aegidius Huygens, geboortig van St. Jans-Gheest. — Wordt besloten als boven (zie onder 5 Mei).

1698 Juni 30. Missive van Pater Angelinus van Brussel, alias gardiaan Alphonsus Colomb, gekomen in plaats van P. Ferdinandus (?) van Ter Vuren, in het klooster (der Capucijnen) te Maastricht, dat de Provinciaal had zoeken te veranderen P. Eliodorus van Antwerpen, P. Fidelis van Groenfelt, P. Hubertus van St. Truijen, Fr. Benignus van Brussel, en in hun plaats gesteld P. Bernardinus van Maestrigt, P. Guilielmus van Maestrigt, P. Franciscus van Maestrigt, Fr. Felix van Maestrigt, lekebroeder, met verzoek van goedkeuring. — Wordt besloten als 5 en 23 Mei en dat de Brab. vice-hoogschout den voornoemden gardiaan en die van andere kloosters zou aanzeggen, dat zij zulke goedkeuringen bij request en niet bij brieven zouden verzoeken.

1698 Juli 7. Missive van schout en schepenen van den grafelijken Vroenhove, geschreven te Maastricht, met vier bijlagen, in antwoord op missive en resolutie van 24 Maart l.l. op het request, dien dag aangeboden bij of van wege het St. Anthonis (2) Godshuis te Maastricht, met verzoek ontslagen te worden van de maaltijden jaarlijks aan den Magistraat van den Vroenhof aan te bieden. — Wordt besloten dat de surcheantie bij voornoemde resolutie verleend zal opgeheven worden en wordt de praeceptor van het klooster gelast zijn actie ten principalen in te stellen, zoo hij dit goed vond, voor Com.-instruct. om van drie dagen tot drie dagen

(1) Of Extrix?
(2) Er staat in den tekst verkeerdelijk „St. Augustinus-Godshuis", in den rand echter „St. Anthonis".

Digitized by Google

geïnstrueerd te worden en door Com.-decis, eerstdaags naar Maastricht komende, beslist te worden.

1698 Juli 16. Tweede behandeling der zaak van den luitenant Rode van Juckema, (zie Maart 3). — Wordt besloten copie der beide missiven te stellen in handen van de heeren van Haren en van Zallick, Hunner Ho. Mo. Com.-decis., eerstdaags naar Maastricht gaande, tot onderzoek en beslissing.

1698 Juli 26. Request van de Provinciale p. p. Minderbroeders-recollecten (?) van de Nederlandsche provincie en den gardiaan van het convent dier orde te Maastricht, houdende, dat zij vragen, na het tractaat van den vrede van Nijmegen en nu na het tractaat van den Rijswijkschen vrede, gegrondvest op den Nijmeegschen, hadden gehoopt het volkomen wedergebruik van hun oude kerk en convent te Maastricht, zooals de Jesuiten uit kracht van dien en met believen van Hunne Ho. Mo. thans hadden, maar dat wijl deze kerk tot een wapenhuis en andere noodzakelijkheden werd gebruikt en het zeker was om vele redenen, die zij bereid waren voor te brengen, dat het veel dienstiger en voordeeliger voor den Staat en de stad zoude zijn, dat er elders te Maastricht op een geschikter plaats, een nieuw wapenhuis op order van Hun Ho. Mo. werd getimmerd, zij tot het welvaren van den Staat en de stad Hun Ho. Mo. hun dienst aanboden tot het optrekken van een nieuw magazijn en hun handwerking opdroegen, zoodat zij zonder last en kosten van Hun Ho. Mo. zouden bezorgen hun metselaars, timmerlieden, leidekkers, loodgieters en alle soort werklieden, die op een tijd door Hun Ho. Mo. vast te stellen zouden opbouwen en in staat stellen een nieuw wapenhuis, zooals hun daarvan een model zou worden voorgesteld en dat zij, tot meerder bewijs van genegenheid der Paters Minderbroeders tot dienst van den Staat en de stad, nog jaarlijks zooveel van hun werklieden aanboden te bezorgen als er noodig waren tot herstel van het nieuwe magazijn, onder voorwaarde dat Hun Ho. Mo. zouden moeten bekostigen en bezorgen den grond en op de plaats doen brengen alle materialen, instrumenten, werkgereedschappen en alles tot het optrekken van het nieuwe magazijn behoorende en ook Hun Ho. Mo. zoodra het nieuwe wapenhuis zou opgetimmerd wezen, zouden inruimen aan de supplianten, de kerk met al het overige van het geheel convent, waarvan nu een deel door hen werd be-

Digitized by Google

woond, verzoekende verder dat, indien Hun Ho. Mo. in het bezit wilden blijven van het oud wapenhuis, zij hun dan tot eenige vergelding wilden vergunnen een plaats en leege erven van de afgebrande huizen en bijgelegen tuinen op de Tongerschestraat bij de Sapstraat, om daar een andere kerk en klooster op te bouwen; dat dan die timmering en meer anderen, ten opzichte den stand daarvan op de bijgelegene straten, plaatsen, leege erven gemaakt wordende, de stad tot voordeel en sieraad, zouden verstrekken van de stad en dat zij dan dat deel van het convent hetwelk zij in een goeden staat en timmering verbeterd en opgesteld hadden en thans bewoonden ten dienste van den Staat en de stad zouden inruimen. — Wordt besloten te stellen in handen der Com.-decis. om te informeeren om bij hun terugkomst daarvan rapport te doen.

1698 Aug. 9. Op rapport der Ged. tot de zaken enz., onderzocht hebbende, ingevolge resolutie commissoriaal van 30 April l.l., een request van de classis van Maastricht en de landen van Overmaas, houdende hun consideratiën op een memorie van den Bisschop van Roermond, 17 Dec. 1697 aan Hun Ho. Mo. en klachten over de stoutigheden der papisten in de landen van Overmaas, met verzoek van daarin te voorzien. — Wordt gesteld de copie van het request in handen van de Com.-decis., gaande naar Maastricht, om te informeeren en rapport te doen en voor te stellen, waardoor alle schadelijke nieuwigheden hersteld en voorkomen zullen kunnen worden.

Op rapport van de Ged. tot de zaken enz., onderzocht hebbende ingevolge resolutie commissoriaal van 2 Aug. l.l. het request van de „conducteurs" van de Waalsche kerk te Maastricht, dat die kerk hun had voorgedragen, dat zij van intentie wezende, haar predikant te behouden, hen verzochten hem super-numerair aan te nemen in hun gemeenschap, terwijl de gemelde officieren verzochten, dat zij den predikant zouden onderhouden buiten last van den Staat en Kerk, dat de supplianten uit naam van het oude en nieuwe consistorium verzochten, dat Hunne Ho. Mo. de aanneming van den predikant zouden toestaan. — Wordt besloten copie van het reques te stellen in handen van Hunner Ho. Mo. Commissarissen-decis., gaande naar Maastricht, tot onderzoek en beslissing.

1698 Sept. 12. Missive van Hunner Ho. Mo. Com.-decis. te Maastricht, meldende o.a. dat hun bij rekwest van wege den schout

Digitized by Google

en schepenen der hoofdbank Vleitingen was vertoond, dat daar 17 Febr. 1697 vonnis was gewezen door de justitie van Mopertingen ten voordeele van den officier aldaar tegen den pastoor, (deze?) daarover geappelleerd had tot hen, als onmiddellijk oppergericht van die van Mopertingen, dat deze laatsten in plaats van de acten van dat proces op de beschrijfbrieven over te brengen, request gepresenteerd hadden, met adjunctie van den gebiedenden Heer aan den Raad van Brabant in 's Gravenhage, aldus brieven van maintenue hadden verworven en uit kracht daarvan de remonstranten dagvaardden voor den Raad van Brabant, onder voorwendsel, dat de justitie van Mopertingen en possessie vel quasi zou wezen, dat van hare vonnissen werd geappelleerd voor den Raad, hoewel van die vonnissen sinds onheugelijke tijden was geappelleerd en nog behoorde te worden onmiddellijk tot de remonstranten en daarna onmiddellijk tot de Com.-decis. van Hunne Ho. Mo. volgens de lijsten van verscheiden instantiën, dat daar dit strekte tot destructie van hun recht niet alleen, maar ook van het laatste ressort van Hunne Ho. Mo., zij hadden verzocht dat aan den Heer en de justitie van Mopertingen mocht gelast worden, deze brieven van daagsel kosteloos en schadeloos te cesseeren en de procesacten naar ouder gewoonte over te zenden. De Com.-decis. hadden doen informeeren en daar die van Mopertingen, hetzij middellijk of onmiddellijk in appel moesten komen bij de Com.-instruct. van Hunne Ho. Mo., als tot uiterste ressort, hadden zij den Heer en de justitie van Mopertingen gelast de evocatie naar den Raad van Brabant, aanstonds te casseeren, met interdictie om dit niet meer te doen, op straf van als intracteurs van Hunner Ho. Mo. jurisdictie te worden aangezien, met last zich te regelen zooals het van ouds gebruikelijk was. — Wordt besloten de Com.-decis. te schrijven dat dit wordt goedgekeurd.

1698 Sept. 20. Request van den provinciaal der Minderbroeders-recollecten der Nederduitsche provincie en den gardiaan van het convent te Maastricht, dat, nu op hun request van 26 Juli, na onderzoek door de Com.-decis., was gebleken, dat zonder merkelijke ongemakken van den Staat, de oude kerk nu gebruikt zijnde tot een wapenhuis en het convent tot een hospitaal voor Hunner Ho. Mo. militie, aan hen niet kon worden teruggegeven, zij aan Hun Ho. Mo., hoewel gerechtigd door den Nijmeegschen en den Rijswijkschen vrede om de teruggave van kerk en klooster te pretendeeren,

Digitized by Google

verklaarden van hun recht afstand te doen en aan Hunne Ho. Mo. af te staan gemelde kerk en convent, indien Hun Ho. Mo. daartegen wilden stellen in handen van.... Montagne, Luiksch hoogschout de Maastricht en syndicus van hun orde, 4000 rijksdaalders eens, om daarmede te koopen een leeg erf of tuin, genaamd de Schuttens-Hoff, behoorende aan de stad Maastricht, en eenige bijgelegen erven of huizen, noodig tot het opbouwen van eene nieuwe kerk of convent en dienstig tot in- en uitgaan naar hetzelve, als wanneer zij door hun syndicus niet alleen zouden afstaan de oude kerk en convent, nu het hospitaal, maar ook de aanklevende kapel en convent nu door hen bewoond, met verzoek aan hun Com.-decis. te Maastricht te verordenen, een schriftelijk rapport over te zenden, opdat tijdens hun verblijf te Maastricht een eind-resolutie en conclusie mocht worden genomen. — Wordt besloten copie van het request te zenden aan voornoemde Com.-decis. om bericht en advies.

1698 Oct. 6. Memorie van den resident Norff, op last van den keurvorst van Keulen, Prins-bisschop van Luik, dat de Brab. vice-hoogschout, door, zonder onderscheid, in bescherming te nemen de ongehoorzame religieusen der vrouwenkloosters te Maastricht, als hun oversten hen wilden verbeteren en tuchtigen, de kloostertucht verstoorde en het gezag der oversten, rechtstreeks tegen de capitulatie van 1632, bevestigd door de laatste overgaaf van deze stad, houdende dat aan de oversten der kloosters alle soort van jurisdictie over hare kloosterlingen zal gelaten worden, zooals zij hebben uitgeoefend ten tijde der koningen van Spanje, als hertogen van Brabant, met verzoek aan Hun Ho. Mo., dit hun vice-hoogschout te verbieden. — Wordt besloten dezen laatsten copie van de memorie te zenden tot bericht.

1698 Oct. 9. Missive van den eersten presideerenden en andere Raden van Brabant in den Haag, tegen het request van schout en schepenen van Vleitingen (zie Sept. 12), ingevolge request van die van Mopertingen aan hen, dat het gerecht van Mopertingen van onheugelijke tijden het recht had en het bezit dat de vonnissen door hetzelve gewezen, alleen appellabel waren voor den Raad van Brabant in den Haag of dien te Brussel, (1) daar Moper-

(1) Dus was de vraag betrekkelgk de *souvereiniteit* over de dorpen van redemptie tusschen Spanje en de Staten-Generaal niet beslist.

Digitized by Google

tingen een dorp van redemptie was, resorteerend onder Brabant, dat die van Vleitingen hadden teweeggebracht de verklaring door de Com.-decis. (zie 12 Sept.), met verzoek dat Hun Ho. Mo. de ordonnantie door dezen den 8sten September gegeven, buiten uitwerking zouden houden en den Raad van Brabant in zijn oud recht handhaven, en die van Mopertingen volgens hun oud recht het appel in den Haag en Brussel vrijlaten. — Wordt besloten copie der missive te zenden aan voornoemde Com.-decis. om bericht.

1698 Oct. 17. Missive van de Com.-decis. te Maastricht, dat zij op de resolutie van 20 Sept. (zie aldaar) door den commandeur Dopft en anderen, aangaande het verzoek der Minderbroeders, zich hadden doen inlichten en de plaats zelve hadden bezichtigd en alles overwogen en dat ze nu van advies waren, dat het beste was voor het belang van den Staat als Hun Ho. Mo. aan de Minderbroeders eens vooral 4000 rijksdaalders toestonden, daar het transporteeren van het magazijn niet dan met buitensporige kosten geschieden kon en ook niet goed een andere zoo zekere plaats kon uitgekozen worden en dat de Minderbroeders in werkelijkheid wel zooveel, indien niet meer dan de waarde van dien aan Hunne Ho. Mo. zouden afstaan boven de pretentiën die zij nog hadden op het hospitaal en andere plaatsen reeds in Hunner Ho. Mo. bezit. — Gedeputeerden tot de zaken enz. met Gecommitteerden uit den R. v. S. door hen te benoemen.

Missive van denzelfden Commandeur te Maastricht, aan den griffier Fagel, dat de Heer van Schoonheten (Bentinck), hoogschout van Maastricht van wege den Staat hun een appointement had vertoond van den Keurvorst van Keulen en Prins van Luik, waaruit bleek, dat de Com. van de Luiksche zijde werden gelast om met die van Hun Ho. Mo. te beraadslagen en het daarheen te leiden dat de Luiksche hoogschout Montagne 300 rijksdaalders meer tractement uit de stadsrekeningen mocht bekomen, daar het vorige gewoon tractement, slechts 309 rijksdaalders bedragende, te gering was en de breuken (boeten) zoo weinig bedroegen, dat de onkosten, daaruit te doen, ter nauwernood konden geschieden, dat derhalve de hoogschout hen had verzocht, dat, daar het duidelijk was, dat de eene hoogschout niet meer tractement mocht hebben dan de andere, het zijne mocht worden verhoogd en met dat van den Luikschen hoogschout gelijk gesteld; derhalve verzochten de Commissarissen, wijl

Digitized by Google

zij daaromtrent niet waren gelast, hunne resolutie. — Gedeputeerden tot de zaken enz.

1698 Oct. 22. Missive van de Com.-decis. te Maastricht, in antwoord op de resolutie van 9 Oct. met bericht op missive van den Raad van Brabant in den Haag. — Wordt besloten dat van vonnissen in leenzaken door het gericht van Mopertingen geappelleerd moet worden op den Raad en leenhof van Brabant in den Haag, doch voor zooveel aangaat de vonnissen in allodialibus, geen ander appel kan vallen als middellijk of onmiddellijk aan de rolle van Justitie en dus Hunner Ho. Mo. Com.-decis. te Maastricht, gelijk ten opzichte van de andere dorpen van redemptie gebruikelijk is en ook ten opzichte van Mopertingen altoos is gepraktiseerd en dat extract van deze resolutie zal gezonden worden aan den Raad van Brabant.

1698 Nov. 5. Missive van Willem de Quade, in antwoord op de resolutie van 6 Oct. l.l., als bericht op de memorie van den resident Norff, over het beschermen van ongehoorzame religieusen. — Wordt besloten copie der missive door den agent Rosenboom te stellen in handen van den resident Norff.

1698 Nov. 10. Missive van hoogschouten, burgemeesteren enz. van Maastricht, dat zij, nadat door hen aan Hunne Ho. Mo. bij missive van den 29sten October was verzocht, om uitvoer van 200 last granen boven de vergunde 100 tot voeding van het garnizoen en ingezetenen van Maastricht, toe te staan, zij zich in groote verlegenheid bevonden door het verbod van de regeering van Luik aan al hare in- en opgezetenen ten platten lande, van geen granen naar Maastricht te voeren, dat de burger zijn eigen koren, op Luikschen bodem gewassen, niet kan genieten, terwijl gelijke verboden op het Spaansche, Guliksche en andere landen, waarin Maastricht geënclaveerd lag, waren uitgevaardigd, waardoor alle toevoer werd belet, wijl het gewas in de drie Staatsche landen van Overmaas zoo schaarsch was, dat zij uit Maastricht moesten worden gevoed, dat daarbij de magistraat tot soulagement van de militie te Maastricht zijn markten heeft moeten diverteeren door taxatie van het koren onder den prijs, waarvoor het in de nabuurschap verkocht werd, in de hoop, dat de magistraat te Maastricht onder believen van Hun Ho. Mo. voor redelijken prijs provisie uit Holland zou bekomen, en dat aan de militie en arme ingezetenen te Maastricht doen uitdeelen. Met verzoek dat Hun Ho. Mo. een magazijn van

Digitized by Google

granen te Maastricht zouden oprichten of wel de militie op een andere wijze tegen den geregelden prijs van brood te laten voorzien, terwijl, om het garnizoen zoo weinig mogelijk te laten lijden, de magistraat aan den commandeur-generaal Dorpff bewilligd had, zich te verzekeren van het weinige koren bij de verkoopers en handelaren van granen te Maastricht, tegen den prijs door den magistraat vastgesteld, ten einde de militie, zoover de voorraad (6000 vaten rogge) strekte, nog zou kunnen blijven bestaan en de markt voor de burgerij weer open had gesteld. Dat de magistraat de brieven van voorschrijving van Hun Ho. Mo. aan de keurvorsten van Keulen, den Palts, Trier en Ments, om te verzoeken aan den magistraat van Maastricht uitvoer van granen toe te staan aan den resident Bilderbeek had gezonden, maar, dat, naar bericht werd, dit bezoek bezwaarlijk zou toegestaan worden, waarom de magistraat genoodzaakt was tot Hun Ho. Mo. zijn toevlucht te nemen. Daar hun bericht was, dat Hunne Ho. Mo. aan die van Luik het opvoeren van 36 lasten rogge zouden toegestaan hebben, die te Maastricht zouden gearresteerd wezen, moesten zij bekend maken dat dit arrest niet bestond, daar te Maastricht geen granen bij arrest of anderszins waren aangehouden. — Gedeputeerden tot de zaken rakende de uitvoering der plakkaten.

Missive van de Com.-instructeurs van Hunne Ho. Mo. te Maastricht, dat zij, nadat zij gehoord hadden, dat wegens den Koning van Spanje overal op de dorpen van redemptie plakkaten ter publicatie waren gezonden, rechtstreeks tegen Hunner Ho. Mo. herhaalde resolutiën en oppergezag over die dorpen, zich naar eenige van de naastbijgelegene plaatsen hadden begeven om te informeeren en bevonden, dat het te Rutten was geschied, niet zonder kennis van den drost, die ook verzuimd had hen daarvan in kennis te stellen, dat zij zich verplicht achtten Hunne Ho. Mo. daarvan kennis te geven met bijvoeging des briefs en der plakkaten van die van Neeren (1) gezonden, met verzoek hen te verordenen hoe te handelen tegen zulke officieren, opdat door hun kwaadwilligheid Hunner Ho. Mo. resolutiën en orders niet werden geeludeerd en hun gezag geen inbreuk leed. — Gedeputeerden tot de zaken enz.

Request van F. E. de Glabais, superior Iud. (?) missionariorum, dat hij zich aanbood om in naam van de orde der Minderbroeders Recollecten en van wege.... de Montaigne, syndicus van hun klooster

(1) Nederhem ?

Digitized by Google

te Maastricht, te transporteeren in perpetuum, alle de pretensiën, die zij uit kracht van het tractaat des Nijmeegschen en den na den oorlog gesloten Rijswijkschen vrede hebben zouden op de teruggave van hun oud klooster, en hun oude kerk, alsmede het aanklevend convent met de kapel, thans door hen bewoond, op voorwaarde dat Hunne Ho. Mo. in handen van hun voorn. syndicus en Willem de Quade, Brab. vice-hoogschout, zouden stellen 4000 rijksdaalders eens, tot aankoop van den Schuttenhof, toebehoorende aan de stad om daar een nieuwe kerk en klooster te bouwen tot hun gebruik en meerder welstand der stad, en om het overige geld te besteden tot het inkomen (sic) van twee andere erven, behoorende tot het kapittel van St. Servaas en de abdij van Erkenroode (Herckenrode) en daarvan te maken twee gemeene heerstraten, nuttig en dienstig geoordeeld tot behoud der stad, in geval van belegering door de communicatie der Brusselsche en Tongersche straat en tot uit- en ingang naar en van het nieuwe klooster en kerk. — Gedeputeerden tot de zaken enz. met Gecommitteerden uit den R. v. S., door hen te benoemen.

1699 Januari 12. Behandeling van het nieuw request van F. E. de Glabais (zie 1698 Nov. 10), hetwelk ook door Hunner Ho. Mo. Com.-decis. te Maastricht ter plaatse door resolutie van Hun Ho. Mo. was geïnspecteerd (zie 1698 Oct. 17) en door den Gouverneur, den Hertog van Holstein-Pleum en den commandant der stad, den generaal Dopft, zeer nuttig voor de stad was bevonden, dat Hun Ho. Mo. toen het request hebben gesteld in handen van de Gedeputeerden tot de zaken enz., doch dat de zaak nog niet was afgedaan, met verzoek van beëindiging. — Wordt besloten als 10 November l.l.

1699 Februari 9. Missive van Hunner Ho. Mo. Com.-instruct. te Maastricht, met request aan de vier Com.-instruct. van beide heeren gepresenteerd in zake de „informeele" en harde proceduren van het hooge Luiksch gerecht te Maastricht, in den boedel van Margaretha Dolpenne, (?) koopvrouw te Maastricht, tot nadeel der betrokken crediteuren, waaronder zeer vele van Brabantsche nativiteit, waarom zij ambtshalve zich verplicht hadden gevonden Hun Ho. Mo. de zaak bloot te leggen, om te weten of zij zelve met den

Digitized by Google

Geheimen Raad van den Prins-bisschop te Luik gemachtigd werden te contereeren, of dat Hun Ho. Mo. aan dezen Raad zouden doen schrijven tot bescherming der ingezetenen van het tweeheerig Maastricht. — Gedeputeerden tot de zaken enz.

1699 Maart 6. Wordt besloten den Brab. Hoogschout te Maastricht, of in zijne afwezigheid den vice-hoogschout de Quade, aan te schrijven, dat Hun Ho. Mo. vernomen hadden dat den brandewijnstokers aldaar weder vergund was het stoken van brandewijn en distilleeren van andere heete wateren, zoo van rogge als van ander graan, en dat daartoe door den magistraat aan al die stokers zijn teruggegeven en van het stadhuis afgehaald, brandewijnketels en helmen, ingevolge van het vorig verbod daar gebracht; dat Hun Ho. Mo. dit met verwondering hadden gehoord, wegens het voortduren der duurte der granen, maar vooral der plakkaten tot conservatie der granen en bizonder die tegen het stoken van brandewijn van koren, met verzoek om bericht en bevel aanstonds de vergunning in te trekken en de ketels en helmen op te halen.

1699 Maart 12. Nieuwe missive van Com.-instruct. van Hun Ho. Mo. te Maastricht, inzake den boedel van Maria Delpenne (?) zie Februari 9). — Gedeputeerden tot de zaken enz.

1699 Maart 17. Missive van hoogschouten, burgemeesters enz. van Maastricht en een van de Quade, waarnemend Brab. hoogschout aldaar met bericht van de redenen waarom het stoken van brandewijn wederom was toegelaten. — Wordt besloten den vice-hoogschout te schrijven dat het Hun Ho. Mo. bevreemdt, dat de magistraat, na zooveel klachten over schaarschheid van granen, zoodra hetzelfde overvloedig schijnt te zijn geworden, zonder de minste voorloopige kennisgeving aan Hun Ho. Mo., dit stoken weer heeft toegestaan en de ketels en helmen teruggegeven en tot voorwendsel bijbrengt de tweeheerigheid van Maastricht, terzelfder tijd, dat de magistraat erkent alleen door Hunner Ho. Mo. resolutie l.l. te zijn vrijgesteld van het generaal-verbod van graanuitvoer, terwijl al de andere redenen door den magistraat bijgebracht, dezelfde zijn als voor andere plaatsen, waar het stoken van brandewijn uit graan verboden is; dat Hunne Ho. Mo. voorloopig voor den dienst van de ingezetenen en het garnizoen nog noodig achten, dat volgens de plakkaten met het stoken wordt opgehouden en dat de magistraat de gegevene permissie

Digitized by Google

aanstonds moest intrekken en ketels en helmen moet laten ophalen, daar anders Hun Ho. Mo. geen granen zullen laten volgen en de nadeelen, daaruit voortspruitende, aan den magistraat zullen moeten wijten. De vice-hoogschout zou zorgen, dat deze resolutie werd nagekomen en schrijven wat gedaan zal wezen.

1699 Maart 22. Missive van den vice-hoogschout Willem de Quade, dat hij de vorige resolutie aan den magistraat bekend gemaakt heeft en aanstonds door dezen de permissie tot het stoken was ingetrokken en verordend was de ketels en helmen op te halen. — Blijft zonder resolutie.

1699 Maart 28. Request van F. D. Glablais, uit naam der Minderbroeders, over het transport van het Minderbroederskloosler (zie Nov. 10 1698 en 1699 Januari 12). Uit dit request blijkt dat de Minderbroeders recht meenden te hebben tot teruggave van hun oud klooster en kerk, uit kracht van den Nijmeegschen vrede, gelijk ook restitutie bekomen hadden de P. P. Jesuiten na hun toevlucht genomen te hebben tot vreemde machten, maar dat de P. P. Minderbroeders alsdan daarna in den Rijswijkschen vrede (1697) en nu alleen hadden willen steunen op de aequiteit en genereusheid van Hun Ho. Mo. en den R. v. S. Verder blijkt hieruit dat Generaal Dopft meende, dat nergens anders een wapenhuis kon gebouwd, vrij van aanvallen en dat voor een militair hospitaal nergens anders water was. — Wordt besloten de zaak te stellen in handen van de Gedeputeerden tot de financiën om met Gecommitteerden, uit den R. v. S. te benoemen, de zaak te onderzoeken en rapport te doen.

1699 April 2. Missive van Hunne Ho. Mo. Com.-instruct. te Maastricht, met bijlage, dat het kapittel van St. Servaas aldaar hun, als handhavers, in den naam van Hun Ho. Mo., van hun voorrechten en grensscheidingen had voorgedragen, dat het Gerecht van Valkenburg, volgens volontaire proclamatie, had laten verkoopen, huis en hof, genaamd de Plencker, grenzende aan de limieten van Berg en Valkenburg, welke die van Valkenburg beweerden van hun territoir en het kapittel van St. Servaas, als heer van Berg, van zijn jurisdictie te wezen; dat ondanks een verzoek van voornoemde Commissarissen, om surcheantie der proceduren totdat de verschillen zouden zijn opgeheven, het gerecht van Valkenburg daarop had geantwoord met den hier bijgevoegden brief, met verzoek,

Digitized by Google

dat wijl de stremming der proceduren in deze missive vermeld, zoo kort was en het gerecht zich ook op Hun Ho. Mo. beriep, deze het gerecht zouden gelasten de proceduren te staken, totdat door Gedeputeerden door Hun Ho. Mo. speciaal te benoemen, het conflict zou afgedaan wezen. — Wordt besloten copie der missive te zenden aan voornoemd gerecht met verzoek om bericht en tot na beslissing daarop de proceduren te staken.

1699 April 15. Request van den magistraat van Maastricht, dat de Prins-Bisschop van Luik zeer ernstig en dringend van hem had verzocht, dat de helft van de 60000 rijksdaalders die bij onderlinge overeenkomst tusschen Hun Ho. Mo. en den Prins-Bisschop, d.d. 17 Oct. 1698, aan Maastricht opgelegd om in dertig jaren ieder jaar met 1000 rijksdaalders aan ieder Prins betaald te worden, in korter termijnen, ten minste van 6 jaren, aan hem, Prins-Bisschop, mochten worden opgebracht, aanbiedende de interesten op het kapitaal van 30000 rijksdaalders, gedurende de verminderde termijnen van zes jaren tegen 4 percent voor zijn last te nemen, of het impost daarvan te zamen van 4200 rijksdaalders aan de hoofdsom te laten korten, mits dat de rest van Staatswege comptant en prompt hem werd betaald. Met verzoek aan de vraag van den Prins-Bisschop te mogen voldoen en verder dat Hun Ho. Mo. aan den magistraat boven de beloofde rescontre van 30000 rijksdaalders, ten behoeve van Hun Ho. Mo. aan de stad opgelegd, de rest van de verschuldigde subsidiën, tot betaling der servitiën, volgens accoord met den R. v. S. 11 April 1680 aangegaan, te laten erlangen, en naar gelang van het garnizoen de subsidiën in het voorschreven request vermeld in het vervolg te continueeren en te verhoogen. — Wordt besloten het verstrekken van de 30000 rijksdaalders aan den Prins-Bisschop van Luik goed te keuren en wat het tweede verzoek betreft, te stellen in handen der Gedeputeerden tot de zaken van de finantien, om met Gecommitteerden uit den R. v. S. door hen te benoemen, te onderzoeken en rapport te doen.

1699 April 18. Op rapport van de Gedeputeerden tot de zaken enz. (zie Februari 9 en Maart 12) wordt besloten aan de Com.-instruct. van Hun Ho. Mo. te Maastricht te schrijven, dat zij zouden confereeren met die van den Geheimen Raad te Luik.

1699 Mei 2. Nieuw request van Fris(sie) E. de Glabbais betreffende het transport van kerk en klooster der Minderbroeders te

Digitized by Google

Maastricht, met verzoek om spoedig deze zaak ten einde te brengen. Hier is spraak van het opdragen van de renunciatie in perpetuum aan Hun Ho. Mo. en den R. v. S. door de Minderbroeders van alle het recht dat zij zouden hebben op hun oud klooster, hun magazijn en hun kerk, nu hospitaal voor de militie van deze stad en van „cedeeren" aan Hun Ho. Mo. aan het recht, dat zij meenden te hebben om te pretendeeren de restitutie daarvan uit kracht van den Nijmeegschen vrede, mits dat Hun Ho. Mo. en de R. v. S. vergunden, dat de syndicus Montaigne mocht verkoopen het klooster met de kapel die zij nu bewoonden en bezaten, om met de opbrengst te koopen den Schuttershof van de stad Maastricht met nog twee kleine erven om daar hun nieuw klooster en kerk te bouwen, en dat als Hun Ho. Mo. en de R. v. S. beducht waren, dat klooster en kapel zouden gekocht worden door personen hun niet aangenaam en niet dienstig zoo dicht bij het magazijn, deze verkoop niet zou gesloten worden zonder prealable aggreatie van Hun Ho. Mo. en den R. v. S. — Wordt besloten te stellen in handen van de Gecommitteerden enz. om met Gecommitteerden uit den R. v. S. door hen te benoemen, te onderzoeken en rapport te doen.

1699 Mei 5. Op rapport, hiervoren bedoeld, wordt op het verzoek der Minderbroeders beschikt, dat zij, mits afstand doende gelijk zij voorstellen van hun rechten, de kapel en 't klooster, thans door hen bewoond, zouden mogen verkoopen, volgens de voorgestelde voorwaarden en van dat geld de Schuttershof koopen. Tevens werd als voorwaarde gesteld dat Hun Ho. Mo. het recht zullen behouden om voornoemd klooster en kapel, als die zullen verkocht wezen, te benaderen en aan zich nemen op dezelfde voorwaarde, waarop het een ander is verkocht, binnen 6 weken, nadat daarvan aan Hun Ho. Mo. kennis zal worden gegeven.

1699 Mei 12. Missive van den Kanselier en Geheimen Raad van den Keurvorst van Keulen, Prins-Bisschop van Luik, in antwoord op schrijven van Hun Ho. Mo. (zie April 18). (1) — Blijft zonder resolutie.

1699 Mei 21. Op rapport van de Gedeputeerden tot de zaken enz. (zie April 15) wordt besloten aan de stad Maastricht de 30000 rijksdaalders, door de stad aan Hun Ho. Mo. op te brengen, te re-

(1) Zaak Maria Dolpenne.

Digitized by Google

mitteeren, waardoor geheel zal vernietigd wezen de pretentie dezer stad wegens de achterstallige subsidiën tot betaling van de servitiën en dat voor het toekomende de R. v. S. zal gemachtigd worden om met den magistraat over het geven van subsidie tot betaling der servitiën en het geven van vuur en licht in de „corte guarders" te accordeeren, mits niet hooger dan 8000 gulden jaarlijks, op welke som voorheen wegens subsidiën is geaccordeerd, dat ook de magistraat gehouden zal wezen op zijn kosten te doen maken een stuk muur, dat nog ontbreekt aan den kant van Wijck, om den muur der stad in het rond te sluiten.

1699 Mei 25 Op missive van den Luitenant-voogd en schepenen van de stad en vrijheid Valkenburg (zie April 2). — Wordt besloten copie te stellen in handen van Gedeputeerden tot de zaken enz.

1699 Juni 1. Missive van de Commissarissen-instructeurs van Hunne Ho. Mo. te Maastricht, dat op de permissie bij resolutie van 5 Mei l.l. aan de Minderbroeders verleend, met den magistraat de voorwaarden waren getroffen, waarop hun de Schuttershof en twee kleine erven werden afgestaan, dat voornoemde Com. voor zeker was bericht, dat de Minderbroeders nog twee of drie huizen zouden gekocht hebben en nog meer huisjes en erven wilden inkoopen, ja, genoegzaam de gansche straat en dat zij al getracht hadden om een breeden ingang op het Klooster van St. Servaas te verkrijgen, dat de Com. beducht of deze groote onderneming wel een opvolging was van Hunner Ho. Mo. ernstige meening, eeds- en plichtshalve meenden dit Hun Ho. Mo. te moeten meedeelen. Met verzoek om machtiging dat de Minderbroeders hunne plannen en het project van den bouw van kerk, klooster en klausteralen hof, tot bericht aan Hun Ho. Mo. zouden meedeelen, te meer daar al deze erven onbetwistbaar behoorden aan Hunner Ho. Mo. Graafschap van den Vroenhove.

Verder berichten de Com. dat de Luitenant-voogd van het land van Valkenburg, Staatsche partage, hun had bekend gemaakt, dat het Gerecht van Valkenburg, met proclamatie van huis en hof den Plenckert had gesupercedeerd op de klachten van Deken en kapittel van St. Servaas, als grondheeren van Berg, een van hun elt banken, volhoudende, dat dit huis en hof onder de jurisdictie van Berg behoorde, en dat daarna, niettegenstaande Hunner Ho. Mo. resolutie van 2 April l. l. het gerecht van Berg die

Digitized by Google

goederen voor zijn tribunaal had aangeslagen om te doen verkoopen, wat verwarring en conflicten van jurisdictie kon veroorzaken van des anderen (?) van een en denzelfden souverein; dat de Com. voorloopig mondeling het gericht van Berg hadden gelast te supercedeeren met dien verkoop tot nader order van Hun Ho. Mo. met verzoek, dat Hun Ho. Mo. gemelde Com. of iemand anders machtigen zouden om over de limiten van die twee gerechten nauwkeurig inlichtingen, ten overstaan en verhoor van partijen, zoo „oculairerijk" als schriftelijk te nemen en Hun Ho. Mo. te berichten tot beschikking daarop. — Wordt besloten copie der missive te zenden aan den R. v. S., tot advies op het eerste punt, en voor het verdere copie aan de Gedeputeerden tot de zaken van Overmaze, tot onderzoek en rapport.

1699 Juni 12. Request van Ernest Pesters, als Gedeputeerde van Maastricht, dat de ontvanger van het collegie ter Admiraliteit op de Maze, als afgevaardigd door hetzelve, om met den magistraat aldaar te liquideeren, over de redemptie van het veilgeld moeilijkheid had gemaakt, om als betaald te laten doorgaan de jaren 1668, 1669, 1671 en 1673, hoewel ze in vorige liquidatiën met Gecommitteerden van dit collegie, bij memorie als geremitteerd waren gebracht en aangenomen, wegens de besmettelijke ziekte in 1668 en 1669 en de sluiting en belegering in 1671 en 1673, waardoor alle passage gedurende die vier jaar was benomen enz. enz. — Wordt besloten copie van het request te stellen in handen van de Gedeputeerden tot de zaken van de zee, tot onderzoek en om advies te nemen van de Gecommitteerden van het collegie voornoemd, en rapport te doen (zie ook resolutie van 1680 April 13).

1699 Juli 17. Missive van Willem de Quade, Brab. vice-hoogschout van Maastricht, dat Laurens Hendrixe, schepen van Rutten, door eenige Spaansche soldaten of deurwaarders met assistenten, uit de poort van Tongeren gevankelijk is weggevoerd, en dat hij als waarnemende het ambt van hoogschout van Hun Ho. Mo. te Maastricht en in het graafschap van den Vroenhove wel van meening was geweest aanstonds eenige personen uit Lauw (1) met de sterke hand te laten halen en gevangen houden totdat Hendrixe kost- en schadeloos zou zijn vrijgelaten en te Rutten geleverd, doch dat hij dit had gelaten, daar hij vernomen had, dat de Com.-

(1) Lauw of Zoutleeuw? of Looz (in 't Ned. Loon).

Digitized by Google

instruct. daarover Hun Ho. Mo. hadden geschreven en daarom vertrouwden dat het beter was eerst Hunner Ho. Mo. bevelen in te wachten, met verzoek om consideratie te nemen, dat dit eigenlijk dezen Com. niet aanging, maar hem, daar Hun Ho. Mo. bij resolutie van 16 Sept. 1683 hun hoogschout hadden gelast, dat hij de dorpen van redemptie uit naam en vanwege Hun Ho. Mo. uitdrukkelijk zou bevelen, zich juist te regelen naar de plakkaten, orders en resolutie van Hun Ho. Mo. — Gedeputeerden tot de zaken enz.

Missive van voorn. Com.-instruct. te Maastricht, dat, hoewel dikwijls aan den Souvereinen Raad van Brabant was vertoond, dat zekere proceduren, door dorpsmeesters van het dorp Lauw, Luiksch territoir voor dezen Raad tegen schepenen van Rutten, een der dorpen van Redemptie, staande onder het hoog gezag van Hunne H. Mo. „gansch nulliter end incompetenter" waren ingesteld, daar dit dorp onder den Vroenhove ressorteerde in materie van avocatie of appellatie, toch door dien Raad daarmede was voortgevaren en de dorpsmeesters van Lauw zoover waren gegaan, dat ze hadden gelast, met kennis van den Raad van den Keurvorst Prins-Bisschop van Luik, uit Tongeren Laurens Hendrixe, schepen van Rutten, gevankelijk weg te voeren en te Tienen te „bemaeyen" aan handen en voeten; dat die van Rutten, wat voorschreven is, aan de Com.-instruct. hebben geklaagd en gemeld, de feitelijkheden en attentaten tegen het hoog gezag en souvereiniteit van Hun Ho. Mo. zoo gevoelig ondernomen. Dat zij, Com. niet anders konden, dan eeds- en ambtshalve den Generaal-commandeur de Dopff om eenige manschappen te requireeren, die zij zouden leggen op een of twee dorpen van Redemptie en elf banken van St. Servaas op Hunner Ho. Mo. gebied om in hun macht te krijgen een of meer ingezetenen van Lauw en te Maastricht in arrest te houden, totdat dezer incompitente proceduren werden geredresseerd en de kosten en schade vergoed en Hendrixe vrijgelaten of anderszins door Hun Ho. Mo. daarin nader beschikt. -- Gedeputeerden tot de zaken enz.

1699 Juli 20. Missive van de Com.-instruct. van Hun Ho. Mo. te Maastricht, over het vorige onderwerp, dat sedert hun vorigen de sergeant met 18 man aan de Commissarissen door den Commandeur toegestaan, drie ingezetenen van Lauw, in de jurisdictie van Conincxhem, een der elf banken van St. Servaas, mitsdien op het onbetwistbaar territoir van Hun Ho. Mo. bekomen, op het oud

Digitized by Google

stadhuis te Maastricht hadden in hechtenis gezet, die zij zouden houden totdat die van Lauw zouden hebben voldoening gegeven zooals in de vorige resolutie is vermeld, met verzoek om de bevelen van Hun Ho. Mo. te weten. — Gedeputeerden tot de zaken enz.

1699 Juli 27. Request van den Nederduitsch Geref. kerkeraad te Maastricht, met verzoek hem te vergunnen tot onderstand van hunne en andere vreemde armen te Maastricht, zijnde en komende, het geld voor eenigen tijd op order van Hun Ho. Mo. tot onderstand van de vreemde Roomsche Geestelijken en andere te Maastricht gecollecteerd. — Wordt besloten dat in dit verzoek niet kan worden getreden en wordt het diensvolgens afgewezen.

1699 Juli 31. Missive van Hunner Ho. Mo. Com-instruct. te Maastricht, ingevolge Hunner Ho. Mo. bevelen om te informeeren over het houden der genachtingen, de manier van appelleeren en het afkondigen der Spaansche plakkaten in de dorpen van Redemptie met toezending van hun rapport van wat op ieder dorp in het bizonder was voorgevallen en hun wedervaren, waartoe zij ieder dorp, zooals zij bevonden hadden voor eenige jaren geschied te zijn, het salaris hun voor hun reiskosten toekomende hadden afgevorderd, in de hoop, dat Hun Ho. Mo. hun gedrag zouden goedkeuren, dat zij te Nederhem passeerende, hadden bevonden, dat de regenten van Tongeren nog geen behoorlijke machtiging van den Prins-Bisschop van Luik of zijn Geheimen Raad hadden bekomen, dat zij ook weinig moeite schenen te willen doen opdat de limieten van het veldje Overhaan tusschen Tongeren en dit dorp mochten geregeld worden, daar zij liever in verwarring bleven, hoewel zij, Com., aan voornoemden Geheimen Raad te Luik Hunner Ho. Mo. resolutie van 8 Nov. 1689 ten overvloede hadden in handen gesteld, niettegenstaande waarvan nog niemand was benoemd door dezen Raad, om ingevolge intentie van Hun Ho. Mo. de verschillen door middelen van schikking te eindigen; dat die van Tongeren zelfs nog arrest had doen leggen op eenige vruchten aan die van Nederhem toekomende, om zooveel mogelijk hun bezit te handhaven; dat die van Nederhem hen, Com., verzochten, hoe zij zich verder zouden te gedragen hebben, om den „rhijn" of de limietsteenen te doen ontdekken, ten overstaan van de schout en schepenen van Nederhem en Peen, met kennisgeving aan de regenten van Tongeren, om daarbij te komen, zoo zij

Digitized by Google

wilden, of dat bij onstentenis van dien, deze steenen zouden worden ontdekt en gevisiteerd, waartoe thans de geschikte tijd zou zijn, daar het voornoemde veld nu voor het grootste gedeelte braak lag, dan of Hun Ho. Mo. deswege nog eens daarover ernstig zouden doen schrijven aan voornoemden Geheimen Raad, opdat daardoor alle disputen en conflicten van jurisdictie zouden voorkomen worden. — Gedeputeerden tot de zaken enz.

1699 Aug. 10. Missive van de Com.-decis., dat zij aanstonds Hunner Ho. Mo. besloten missive over Margarita (in den rand staat Maria) Dalpenne en geadresseerd aan den privé-raad van den Prins-Bisschop van Luik, aan de Com. toegezonden, persoonlijk hadden overgegeven, hetwelk ruim drie maanden geleden was en sinds welken tijd zij niets daarvan gehoord hadden, dan dat 7 Aug. hun een resolutie van voornoemden Prins-Bisschop was ter hand gesteld hieromtrent, die in copie werd overgezonden. — Blijft zonder resolutie.

1699 Aug. 16. Missive van den vice-hoogschout de Quade te Maastricht, dat te Rutten eenige manschap, op order van den Raad van Brabant gekomen was, om executie te doen en dat daartegen uit het garnizoen van Maastricht eenige manschap was gezonden, waarop eerstgenoemde was vertrokken. — Blijft zonder resolutie.

1699 Aug. 14. Missive van Com.-decis. over hetzelfde onderwerp (zie resolutie van 20 Juli) en verder dat de manschap door den Raad van Brabant te Brussel gezonden, niets anders gedaan had, dan zich eten, drinken en fourage te doen geven onder bedreiging van weder te zullen komen. — Wordt besloten om copie van deze beide missiven te stellen in handen van den resident Hulft en dat deze zou aangeschreven worden om aan den keurvorst van Beieren, Prins-Bisschop van Luik, en waar het meer van nut zou zijn, voor te stellen dat, daar het dorp Rutten behoorde aan de jurisdictie van den Staat, de feitelijke proceduren door den Raad van Brabant te Brussel, ter instantie van die van Lauw, onder Luik behoorende, genomen, geheel incompetent zijn en dat hij zal verzoeken dat deze kost- en schadeloos afgedaan, Laurens Hendricks ontslagen en geen verdere feitelijkheden ondernomen mogen worden, maar die van Lauw, als zij vermeenden eenige actie te hebben tegen het dorp Rutten, verwezen worden tot haar competenten rechter hier te lande. —

Digitized by Google

Extract dezer resolutie zal aan de gemelde Com. gezonden worden.

1699 Aug. 17. Request der Paters Minderbroeders-Recollecten te Maastricht, dat Hun Ho. Mo. den R. v. S. bij hun resolutie van 2 Mei l.l., hun hadden toegestaan, dat de supplianten in den Schuttershof aldaar zouden mogen bouwen een nieuw klooster en kerk, daar zij bereid waren hun rechten af te staan (zie resolutie van 2 en 5 Mei en 1 Juni l.l.), dat nu van het nieuw te bouwen klooster en kerk een plan bij wijze van model, door de supplianten was overgegeven aan de heeren van der Kloesen en de Vicq, thans, van wege den R. v. S., te Maastricht. Verzoekende dat, wijl dat plan gezonden was aan Hun Ho. Mo. en den R. v. S., dat deze Raad dit niet alleen zou goedkeuren, maar aan hun ook de eer zou doen, dat door iemand, daartoe te benoemen, in naam van Hun Ho. Mo. en den R. v. S. de eerste steen van het klooster werd gelegd. — R. v. S.

Missive van den vice-hoogschout de Quade te Maastricht, hoe de elf man, die in het dorp Rutten waren geweest om eenige executie te doen, te Nederhem, ook een van de dorpen van Redemptie, waren achterhaald en te Maastricht gebracht en op hun te kennen geven, dat zij waren een luitenant en 10 ruiters van de roode roede uit Brussel, gegaan om deswege te bevrijden (sic.), weder waren ontslagen. — Blijft zonder resolutie.

Missive van Hunner Ho. Mo. Com.-instruct. te Maastricht, met bijlage, klagende dat zij bevonden hadden in de proceduren van die van het dorp Lauw, land van Luik, tegen die van Rutten, een der dorpen van Redemptie, dat Meester Willem de Quade, waarnemende het hoogschout-ambt te Maastricht en het schout-ambt van het graafschap van den Vroenhove, enkel zich uitstrekkende over Maastricht en de drie dorpen van Wilde(r) (Wijlré of Wolder), Montenaecken en Heuclum, zich zou trachten te mengen met het handhaven Hunner Ho. Mo. jurisdictie en souvereiniteit over de dorpen van Redemptie, sustineerende dit alleen tot hun ambt te behooren en verzoekende daarbij gehandhaafd te worden. — Wordt besloten copie der missive te zenden aan de Quade tot bericht.

Missive van Hunner Ho. Mo. Com.-instruct. te Maastricht, houdende hoe de elf man die te Rutten geweest waren, binnen Maastricht gebracht, op hun te kennen geven, dat zij waren van de compagnie van de roode roede van Brabant en niet anders geweten te hebben of Rutten, Nederhem en Peen (1) behoorden onder de

Digitized by Google

jurisdictie van den Koning van Spanje, weder waren ontslagen; dat hun sedert bericht was dat daarbij was geweest een deurwaarder van Brussel, tegen hun verklaring dat zij niet gekomen waren om eenige executie te doen. — Wordt goedgekeurd en besloten copie der missive te zenden aan den resident Hulft om zich daarvan te bedienen in de klachten, die hij ingevolge resolutie van den 14den Aug. stond te doen.

1699 Aug. 24. Missive van den pensionnaris Pesters te Maastricht aan den griffier Fagel, met bericht. — Blijft zonder resolutie.

Missive van de Com.-instruct. te Maastricht, berichtende het ontslaan van Laurens Henricks, burgemeester van Rutten, en van de drie ingezetenen van Lauw, die daartegen te Maastricht waren gedetineerd. — Blijft zonder resolutie.

Missive van den vice-hoogschout de Quade te Maastricht, berichtend het ontslaan van denzelfden Henricks (hier schepen van Rutten betiteld) en de drie ingezetenen van Lauw. — Blijft zonder resolutie.

1699 Sept. 21. Missive van de hoogschouten, burgemeesters enz. van Maastricht, dat, daar de verpachting van de indiviese middelen dier stad tegen het eind van Sept. moet geschieden en dat daaronder (1) de brandewijn-accijns en de imposten op het gemaal, door het verbod van Hun Ho. Mo. op het stoken van brandewijn van allerhande granen zoo hadden geleden, dat zij genoodzaakt waren geweest om onder goedkeuring van de beide Heeren, aan de pachters te laten inhouden 20000 gulden in eens op hun beloofd pachtgeld, waarboven zij nog meer kwijtslag pretendeerden in de aanstaande verpachting, zij niet anders konden tegemoet zien, dan nog grooter vermindering van deze inkomsten, als het verbod op het stoken van brandewijn bleef doorgaan, wat de magistraat zich verplicht had gevonden te moeten voordragen. Met verzoek, dat, daar het goede gewas van dit jaar den magistraat redenen gaf van te hopen, dat de Staat naar genoegen van allerhande granen zou kunnen voorzien worden, waardoor het verbod eerlang mocht worden ingetrokken, Hun Ho. Mo. de opheffing daarvan wilden vervroegen en den magistraat tot beneficie van de aanstaande verpachting toe laten, daarbij een voorwaarde te voegen, dat het

(1) Geeft geen zin; de magistraat droeg juist het tegenovergestelde voor, n.l. afschaffing van het verbod op 't brandewijn stoken.

Digitized by Google

koren zou mogen worden gebracht, als de prijs daarbij onder de zes schellingen kwam te loopen, daar anders de pachters onwillig zouden blijven om deze middelen als ver onder waarde aan te nemen, waardoor de Stadsfinantiën geheel onmogelijk zou worden om in de zoo hoog noodige reparatiën van de wallen en muren en van andere stadswerken enz. naar behooren te kunnen voorzien. — Wordt besloten copie der missive te stellen in handen der Gedeputeerden tot de zaken van de plakkaten tot onderzoek en rapport.

1699 Sept. 7. Missive van den Brab. vice-hoogschout Willem de Quade te Maastricht, tot voldoening der missive en resolutie van 17 Aug. l.l. — Gedeputeerden tot de zaken enz.
(Deze zaak is verkeerdelijk gesteld achter die van 21 Sept.)

1699 Nov. 4. Op voordracht dat de plakkaten van Hun Ho. Mo. van 29 Juni en 14 Oct. l.l., bij wijze van retorsie uitgevaardigd tegen het inbrengen van verscheidene soorten van gewassen en manufacturen uit de Spaansche Nederlanden in deze landen, te Maastricht en omstreken niet naar behooren zouden worden nagekomen, wordt besloten den Gouverneur van Maastricht, en in zijn afwezigheid den officier, aldaar commandeerende, aan te schrijven nauwkeurig toezicht te houden en de hand te houden aan de uitvoering van deze plakkaten.

1699 Dec. 11. Missive van de hoogschouten, burgemeesteren enz. van Maastricht, met twee bijlagen, dat Pieter Schalliet, burger en Maasschipper van Maastricht, aan den magistraat had te kennen gegeven, dat, omdat hij aldaar eenige tonnen met oude ijzeren kogels voor zekeren koopman te Luik geladen had, zijn schip op 6 October was gearresteerd door order van de Rekenkamer van den Keurvorst-Prins-Bisschop van Luik, ter instantie van den Commissaris Bayon, als admodiateur van het marktschip van Luik, onder voorgeven, dat dit marktschip alleen zou gerechtigd wezen om, met uitsluiting van alle andere schepen, koopwaren van Luik te laden en zoo vice versa de Maas op en af te varen, volgens de conditie der admodiatie hem door den Prins-Bisschop van Luik verleend; dat reeds door voornoemde Rekenkamer het schip publiek was gesubhasteerd en verkocht, met verzoek dat Hun Ho. Mo. ten krachtigste bij den Prins-Bisschop van Luik zouden intercedeeren, ten einde het schip snel kost- en schadeloos mocht worden teruggegeven en verder dat Hunne Ho. Mo. bij onverwachte ontstentenis

Digitized by Google

daarvoor den Hoogschout te Maastricht wilden machtigen om de billijke vergoeding door middel van contra-arrest aan den schipper te doen erlangen. — Wordt besloten dat hierover aan den Prins-Bisschop zal worden geschreven, met verzoek om daarvoor te zorgen.

1699 Dec. 17. Missive van Willem de Quade, Brab. vice-hoogschout te Maastricht, dat hem resolutie van Hun Ho. Mo. van 4 Nov. l.l. met het uiterste leed was voorgekomen, waarbij onder eene abusieve suggestie, alsof te Maastricht de plakkaten van retorsie en verbod van het inbrengen van Spaansche manufacturen niet goed werden nagekomen, buitengewoon aan het militaire gouvernement aldaar werd geschreven, de hand te houden aan de uitvoering daarvan zonder conniventie. Met verzoek, dat, daar men deze resolutie zou kunnen „extendeeren" alsof Hun Ho. Mo. zouden bedoelen om aan den Hoogschout te onttrekken de calange die aan zijn ambt toekomt, Hun Ho. Mo. geliefden te verklaren, dat al is bij hen resolutie aan het militaire Gouvernement toevertrouwd het toezicht op het onderhouden dier plakkaten (gelijk hetzelve in het toekomende aan de barrières of poorten vooraf konden doen), dat echter daardoor de calanges aan het hoogschoutambt en de judicature aan politieken rechter, in geval van overtreding, niet worden ontnomen en dat derhalve in geval van eenige aanhalen de militie gehouden zou wezen het aan te brengen. — Wordt besloten aan den vice-hoogschout te antwoorden, dat de intentie van Hunne Ho. Mo. niet is geweest en niet is door deze resolutie aan den hoogschout en politieken rechter te benemen de calange en de rechtspraak over de personen en goederen tegen de plakkaten handelende, maar dat, als door de militie eenige aanhaling gedaan werd, de rechtspraak daarover moet geschieden door den politieken rechter.

Digitized by Google

ADRIAEN VAN DEN BYLANDT,

HEER VAN BERGEN EN WELL,

VAN LANDVERRAAD VERDACHT.

(Aanvulling van Publ. LIII, blz. 60—65).

door Dr. J. S. VAN VEEN.

Het is onvermijdelijk, ofschoon te betreuren, dat men dikwijls, nadat een artikel is afgedrukt, gegevens vindt, kostbaar aanvullingsmateriaal bevattende. Zoo is het mij gegaan met den heer van Well. Op eene plaats, waar ik die niet vermoed had, vond ik stukken, die nieuw licht werpen op de geschiedenis van het onderstelde landverraad, bestaande in onderhandelingen met 's Keizers vijanden.

Ik weet niet beter te doen dan ze hierachter mede te deelen en maak tevens van deze gelegenheid gebruik om een paar aanvullingen te geven en eene drukfout te herstellen.

Op blz. 61, r. 11 v. b. staat: „kooplieden". Men gelieve te lezen: „hoplieden".

Blz. 65, r. 14 v. o. staat: „Het antwoord hierop is van 21. April". Dit is niet geheel juist: op dien dag schreef het Hof aan den raadsheer Stalborch, dat de Regentes haar antwoord had gezonden.

Blz. 76, r. 13 v. b. staat: „Vóór 29. Maart 1570 moet hij overleden zijn." Wellicht is 1555 het jaar.

In Publications XXI, blz. 267, toch vinden wij onder de beleeningen met de heerlijkheid Leuth:

1537. Balthasar van Vlodorff.

1545, 2 April. Willem van Vlodorff bij dood zijns vaders Balthasar.

Nu kan dit laatste jaartal niet goed zijn, daar wij Balthasar nog in 1555 onder de levenden aantreffen. Niet onmogelijk is het, dat wij hier met eene drukfout te doen hebben en dat hij in het laatste gedeelte van 1555 is overleden. Hiermede zoude dan in volkomene overeenstemming zijn, dat Bylandt in 1556 en volgende jaren weder als vroeger heer van Well wordt genoemd (blz. 75).

Digitized by Google

I.

Men schijnt reeds vroeger dan in het laatste gedeelte van 1551 verdenking tegen den heer van Well te hebben opgevat, nl. in den zomer van 1550. Destijds bevond zich zekere Johan van Stalbergen, geboren te Venlo, te Antwerpen in hechtenis, die op 9. Augustus van genoemd jaar o.a. de volgende verklaringen aflegde:

Op de vraag, „oft die heer van Well van zynen aenslach nyet geweten en heeft" (1):

„Item dat de heere van Well van zynen aenslach nyet geweten en heeft noch hem, deponent, noyt daeraf gesproken en heeft".

Op de vraag, „oft die heer van Well hem selve nyet den lantgrave ten dienst geschickt heeft": „Seecht, dat hy wel weet, dat de heer van Well omtrent XIII of XIIII jaren geleden van den lantgrave jaergelt plach te hebben ende dat hy ziin ridtmeester was, maer dat hy daeraff hem (2) afgedanct heeft, is wel geleden acht oft negen jaren nae des deponents beste onthout" (3).

Op de vraag, „oft hy niet en weet, dat die heer van Well mede in 't verbont van den Protestanten es geweest oft van den lantgraeve gelt ontfangen oft jaergelt gehadt heeft": „Maer oft de heere van Well van den lantgrave in dese leste oorloge gelt ontfangen heeft oft oick dat hy mede in 't verbont der Protestanten is geweest oft nyet, vercleerde hem daeraff nyet kennelick te zyne".

Op de vraag, „oft hy niet, als hy die tocht doen zoude, zyne goederen, in den lande van Gelre gelegen, den heer van Well oft anderen mitt eenen loosen coop upgedragen heeft; wy dieselve zinn ende in wat manieren zulcx geschiet is": „Seecht, dat hy nu corts nae Paesschen lestleden eerst ziin goeden, gelegen in 't landt van Gelder onder den heeren van Well, zynen zwager Anthonis Hooft, wonende tot Venlo, vercocht ende opgedragen heeft, op eenen penninck te lossen binnen den tiit van twelve jaren, maer noyt daertevoeren, ende gebuerde 'tzelve tot Venlo ten huyse van den scholt, aldaer wesende oick ziin zwager; daerby waren present ende tegenwoirdich deselfde scholt, Leenaert van Beke, Jan van Greefrode ende beyde ziin zusters" (4).

---

(1) Nl. den laatsten oorlog tusschen Karel V en den landgraaf van Hessen.

(2) = zich.

(3) Hierdoor leeren wij eene nieuwe bijzonderheid uit zijn leven kennen en ontvangen tevens eene bevestiging zijner eigene verklaring, dat hij sedert 1543 niet meer in betrekking tot 's Keizers vijanden heeft gestaan.

(4) Crim. proc. 450.

Digitized by Google

II.

XVa Novembris 1551 binnen Aernhem.

Anthonie van Lennep, alt omtrent XXVII jaeren, geboren van Aernhem, gedaen hebbende den behoirlyken eedt van te segghen die waerheyt ende oick secreet te halden 'tgene, dat men hem vraegen zolde, ende upten selven eede gevraecht, oft hy wel kent den Deutsch, diewelcke den ambassadeur van Vranckeriick, zynen heere, geschoncken hadde een busse mit twe loopen; seyt (hoewel dat hy tevoirens, eer hy den eedt gedaen hadde, geseyt hadde denselven niet te kennen oft zynen naem te weten), dat hy genoempt is Hans, sonder dat hy zynen toenaem weet, ende heeft een roode baert, een lanck man van omtrent XXXVI jaeren, ende hadde aen eenen grauwen mantel ende roode hoesen ende somtiits swarte hosen ende hadde een jonghe by sich, oick mit een grauwen mantel ende roode hosen; ende en is hy, die spreeckt, daer niet by oft aen geweest, daer hy zynen heere die voirs. busse gegeven heeft.

Seyt oick niet te weten van wyens wegen die voirs. Hans mit zynen heere den ambassadeur gehandelt heeft, ende heeft oick hy denselven noyt by zynen heer gevoert dan eens, ten selven daege oft des anderen daechs, zo hem dunckt, als hy zynen heere die busse gegeven hadde, ende eens is dieselve aen hem gecommen in der kercke, seggende, dat hy den ambassadeur begeerde te spreken, daerop hy, die spreeckt, hem seyde, dat ziin heer noch niet up en was ende dat hy laeter, voir oft naer de misse, commen zolde. Ende zo hy ten selven daeghe ten huyse des ambassadeurs quam, zo heeft hy hem by zynen heere gebracht.

Seyt voirt, dat ten selven daeghe of t'sdaechs daernaer zijn heer hem bevolen heeft te gaen in den Spiegel ende aldaer te ontfangen van den voirs. Hans seker gescrifte ende dat tot hem te brenghen, 'twelck hy gedaen heeft ende gevonden den voirs. Hans scryvende aen een lange taeffel, welck gescrift dieselve daernaer ten tween plaetsen toegesteken heeft ende zo hem gegeven om aen zynen heer te brengen, zonder dat hy weet wat daerinne gescreven was.

Seyt voirt, dat ten selven daeghe of t'sdaechs daernaer ziin gelesen en heeft, die aen zynen heere gecommen waeren, dan was by zynen heere een stalknecht, genoempt Hans ende was uut Francken geboren, diewelcke hem ziin Duytsche brieven plach te lesen, ende conste ziin heer oick selfs goet Duytsch scrift lesen;

Digitized by Google

dan is eens gebeurt omtrent VI wekęn oft meer, eer d'ambassadeur vertrock van Bruessel, dat een huysman mit een cleyn baertken ende een lanck, bleeck aensicht totten ambassadeur quam ende bracht eenen brieff van den heere van Wel; ende zo onder denselven brieff wat gescreven was, 'twelk d'ambassadeur noch die stalknecht niet lesen en consten, zo is hy by zynen heere geroepen worden, diewelcke hem 'tselve gescrift gethoont heeft, bedeckende nochtans het scrift des briefs, ende heeft hy daerinne gelesen in margine gescreven in effecte: „So wes ghy desen jonghe verleght (1), wil ick Uwer L. by edelmans geloove wederom geven", ende stont daeronder gescreven een letter twe oft drie, die hy niet wist wat zy te beduyden hadden, ende voirts daerby dese woirden: heer van Wel ende Berghen. Ende naerdat wy hem hebben laeten zien een zeker gescrift, by de handt van Adriaen van den Bylant gescreven ende onderteykent, heeft ons geseyt, dattet dieselve handt was.

Seyt voirt, dat hy, die spreeckt, daernaer aengesproken heeft den voirs. huysman ende hem gevraecht, oft hy een dienaer was van den heer van Wel; daerup hy seyde: Jae, ende dat die voirs. Hans oick van wegen des heeren van Wel te Bruessel geweest hadde, maer nu niet ledich geweest en hadde, ende seyde hem oick, dat die voirs. Hans te Ravenstain woonde.

Seyt voirts dat, zo hy nu van den Bosch na Nymmegen quam ende het laet was, zo is hy binnen Ravenstain in den Hert gegaen, in meyninge daer te vernachten, dan zo daer geen logis en was; zo meynde hy voirt over te vaeren te Nyfterick, maer gedenckende, dat de voirs. Hans te Ravenstain woonen zolde, heeft naer hem gevraecht ende is dieselve hem gewesen geweest ende woont benevens 't Hert ende dede dieselve Hans hem noch herberghe hebben in 't Hert.

Seyt oick, dat dese Hans hem, die spreeckt, vraechde, oft hy van hem te Bruessel niet en hadde hooren spreken; daerup hy seyde, dat Vincent, zijn mitgesel, die oick by den ambassadeur gewoont heeft, hem tot Antwerpen gevraecht hadde, oft hy niet en kende dengenen, die den ambassadeur die busse geschoncken hadde; daerup hy geantwoirt hadde: neen.

Seyt oick, dat die voirs. Hans hem oick vraechde, oft hy van den heer van Wel niet en hadde hooren segghen; daerup hy oick seyde: neen; ende seyde doen tot hem, dat hy doch eenen hen-

(1) Voorschiet.

Digitized by Google

schen niet zolde willen halden (1). Seyde oick die voirs. Hans dese oft dergelycke woirden: „Den coninck van Vranckeriick hadde wei eenen goeden dienst moegen geschyen, hadde hy goeden raedt gehadt.” Ende anders en heeft hy van den selven Hans niet gehoirt.

Seyt oick, dat tot twee oft drie reysen by den ambassadeur te Bruessel geweest is een, genoempt Niclas, ende is een Hoochduytsch geboren, wonende in Franckriick by eenen heer, daer hy truchelman (2) van is, ende is een jonck man, noch geenen baert hebbende, ende spreeckt zeer wel ziin franchois ende en heeft hy, die spreeckt, anders zonderling geen Duytsche gesien, die by den ambassadeur verkeert hebben.

Seyt oick, daerop gevraecht, dat hy noyt eenige brieven van den ambassadeur gedraegen en heeft dan aen Jan Petit ende Elias Courra tot Antwerpen ende heeft eens tot Ausbourch te post geweest ende eens te Péronne. Ende anders en weet hy niet, up all gevraecht.

ANTHONIUS VAN LENNEP.

Aldus gedaen ten daeghe voirs. in presentie van ons
GEORGE DE BRIMEU.
NICOLAI (3)

III (4).

Wyrdiger, edler, hogeleernter, eirnvestenn und erberenn, gnedige und gebiedende hernn, Ich sein U. W. E. und Gunstenn allenn gans willigenn, onverdraeten dienst thovoeren. Deroselvigenn ongetwiveltt guedes bedenckens, welcher gestaltt ich hiirbevoerens U. W. E. und G. in stadt der Ro. Keys. Maj., unsers allergnedigstenn hernn, to Ruremunde durch myne frundtschapp myt supplication, folgentz andere klegeliche schryvenn ersoichtt und myne besweerenn des handels halver, so to mynen naedeyll und smehungh in der heerlicheytt Well vorgenomenn myt besweerlichem gemuede angezeiget etc. Dwiell nu ich allenthalvenn uuyt U. W. E. und G. schryvenn, mundtliche beantwoerdungh, ouch andere voergewandte verhandlungenn in eigentliche erfaerungh khumenn, als heb der Ro Keys. Maj. und der Maj. van der Conyngynnen etlicher maith ongenaide up my gefattet, und dannoch gheen bestendige oer-

(1) Wat hiermede wordt bedoeld, is mij onbekend. Of h e n s c h e hetzelfde is als h a n s c h e = handschoen, weet ik niet.

(2) Dit woord is mij onbekend.

(3) Crim. proc. 525.

(4) De eenige tijdsaanwijzing in dezen brief zijn de verklaringen van Stalbergen (9. Augustus 1550), die Bylandt vermeldt.

Digitized by Google

zaichenn Ire Maj. ongnaide (wiewoll to meher tyden daerumb angehaeltenn) erlangen konnen, sunder ist waer, dat sulliche wervungen dermaeten hinderrugges der wederdoperyen halver; voert wes dem Stalbergenn to Antwerpenn in der gefengnuss (wie eenen iderem bewust) van my gefraeghtt, des ich doch myt nichtenn bedacht gewest, und noch aver my beschehen, die my nyett alleyn aen eer und gutt, sonder aen liit unnd leeven erreichen, und dysmaels niit alleyn dieses oertz, sunder in allenn umbliggendenn furstendommen, landenn und gebiedenn smehelich und my tom allerungelympligstenn uuytgebreidett, wiewoll sich sulliche smehungh und unbegrundtliche uperleggenn (woe noch hudigs daegs, alsbald ich mynes anliggens ongefeher dryhe ader vier daege van myner behuyslicher wonnungh verharre, naegeredtt, als hed ich my fluchtich in Franckriich ader up andere verdechtige oerter begeven) myt waerheit nummer erfindenn wyrdtt; derhalvenn sich van dieghoene, so des frummen gemuedtz siin und deser zaichenn erfaerungh genomen, uuytt christlicher tuchtt und erberheitt, ouch van wegen ires bevolhen amptz billicher wiis gebuerenn wurde die togefuegte beschuldigung sovoell mogelich to hinderdryven, folgentz myne entschuldigung dermaetenn am daege to bringenn, damyt ich sullichen onbestendich verdenckenn und nahereedt by eenem idernn, watt wyrdens, wesens ader standtz hy sy, voellmeher by der verordenter overicheytt entledigtt weerdenn moge, wie ich my dan nyet berichten kan entwedder hoechstberumpter Keys. Maj., dwiell (1) Ire Maj. inhaber des furstendombs Gelre und graefscap Zutphen gewest, etwas begangenn, damyt ich derselviger Maj. gnaid unnd gnedigstenn willenn verwircktt. Imfall aver my voer Ire Keys. Maj. ankhumpst geruertes furstendomps yetwes uperlachtt kundte weerdenn, hebben Ire Maj. und desselvigenn gewaltt- und beveelhebberen inn gnedlichenn bedencken, welcher gestaltt im veltleger voer Venlohe, als der friede tusschenn hoechberumpter Keys. Maj. eens- und mynenn gnedigenn hernn hertoigenn to Cleve, Guylich und Bergh etc. anderdeyls upgerichtt und getroffen, eenem iglychem hoech unnd nydder standtz im tractaett vurbehaeltenn unnd alles van Ire Maj. vertegenn und vergeevenn; der gantzer toversichtt, es wyrdtt itztgedachter Keys. Maj. my desfals hyet uperleggenn dhun, sunder derselviger gegeevene privilegienn und gerechticheidenn my wie anderenn underheerenn und undergesetenenn van aedell gnedigst gedien und wedderfaerenn

(1) Terwijl.

Digitized by Google

laetenn. Dwiell aver ich my bis anher und noch to Irer Maj. ongnaide geenswegs versyenn, dannoch derselviger uuytt voergefallener (wiewaell onverschulter) oerzaichenn besorghtt, hebben U. W. E. und G. als die hoechstverstendigenn to erweegenn, myt wat besweernuss my in sullichenn gefaher, verdenckenn und anders in hoegstbemelter Keys. Maj. landenn to verharrenn gelegenn wulde siin. Demnahe ist avermaels miin gans williger bidt, U. W. E. und G. wollenn aen Ire Maj. und die Maj. van der Conyngynnenn voerbidden helpenn, of Ire Majesteiten my die vurgenomene ongnaide, verdenck und wes my uperlacht, gnedigst entdraegen, damyt ich derselviger eenmaell entledigtt und Ire Maj. landenn wie anderen untertaenenn van aedell ongefahertt und onverdachtt gebruyckenn moge, wie doch vorgangen jaer gesachtt worddenn, als hed der scholtyss to Venlo beveell in myner ankhumpst my daeselbst aen to grypenn unnd behaftenn, derwegen vermyrcklich, als wuld men my in Ire Maj. landenn myt nichten dulden; des my sunder besweernuss niit an to hoerenn, dwiell ich sullichs nyet verwircktt, sunder my altiitz als Ire Maj. untertaen getruwelich erhaeltenn.

Imfall aver my sullichs nyet gedienn moge, weerden U. W. E. und G. uuyt hoegbegaeftenn verstande sich to berichtenn weetenn, dat ich my to gerynge bekenne Ire Maj. landenn in sullichenn gefaher, verdencken und wes sunst uperlacht, to gebruyckenn, sunder dat ich in sullichen fall uuyt onvermiidlicher noitdruftt tot erreddungh und hanthaebungh myner eerenn und gelymps benodigtt my een tiitlanck in andernn landenn to ergeeven unnd dieselvigenn to versuekenn, welchs U. W. E. und G. in stadt der Ro. Keys. Maj., unsers allergnedigstenn hernn, gnedlichen an to sien; dan ich nyet gemeintt my up enige oerter to begeven, daerdurch Keys. Maj. ader iemantz enich verdenckenn ader suspition to grypenn myt reeden veroerzaichtt, wiewoll my to meher tydenn nahegeredtt, als weer ich gemeintt my up Turckysche, Franckriicksche ader ander verdechtige oerter to begeeven, des sich myt bestandt der waerheitt nymmer erfindenn wyrdtt; myt dienstlicher bidtt, U. W. E. und G. wollenn itzige meine schryvenn und vorige overgegevene supplication als die hoechstverstendigenn to gemuede grypen, tolgentz my in dengheenen, wes sich nae reedenn unnd billicheitt gebuerenn wyrd, gnedlichenn hanthaeven, damyt ich gemeltenn uperlachtenn stuckenn und anders, wes dem anhengich, eens voer all entledigtt und Ire Maj. gnaide und gnedigstenn willenn wie andernn ondergeseten vam aedelt im lande erlangenn moge.

Digitized by Google

Woe aver my sullichs alles niit gedienn moge, weerd ich onvermiidlicher noetdruft nahe veroerzaichtt weerddenn my sullichs voer Bannerhernn, Rytterschapp und Stedenn des furstendomps Gelre und graefschaps Zutphen to beklaegenn, damyt eenen idernn menniglichen erinnertt weerd, dat ich by Ire Keys. Maj. onbillich bedraegenn, waerdurch Ire Maj. sampt die Maj. van der Conyngynnen die ongnaid up my gefattett; des ich sunst liever verhuedtt sege; myt begeer, U. W. E. und G. gnedliche, thoverlaetiger antwordt my upt furderligst unnd der gebuer nahe to richtenn; die Gott alweldich in zaligem regimentt gesundt gefriste.

U. W. E. unnd Gunsten gans williger diener
ADRIAENN VAN DEN BYLANT.

IV.

1552—Mei 5.

Wyrdiger, edler, hogeleerter, ernvest und erbere, gnedige unnd gebiedende hernn, Neest mynes gans willigen onverdraettenn diensts erbiedungh twivell ich niit, U. W. E. L. unnd G. siin guedes bedenckens, welcher gestaltt ich jungstvergangenn tho Aernhem myt dieselvigenn in anhoerenn myner frundtschapp, so daeselfs gegenwoertich, verafscheytt my desselvigen U. W. E. L. unnd G. vurdraegens sampt myne daerup gedaene antwordtt een afschryft gnedlichenn to verleenen, welchs dieselvigen domaels ingewilligtt etc. Siin daernae bericht wordden, als sulden U. W. E. L. und G. die Maj. van der Konyngynnen neven myne gedaene antwordt derselviger advys myt overgesantt, welchs ich doch onbesweerlich angehoertt und my derhalvenn billicher wiis an dieselvigen to bedanckenn, der gantzer thoversicht, es wyrdt die zaiche des to balder ter eyntschapp geraiden. Dwiell aver my sullicher afschryft (myner frundtschapp daermyt to begegenen) gans noidich — ongedacht enich afschryft van den advys to begeeren — ouch miins vermoidens U. W. E. L. und G. die antwordt van hoechstgedachter Irer Maj. itzondt waell erlanght, demnahe ist miin dienstlich bidtt, U. W. E. L. und G. der jungster underredungh nahe my by gegenwoertigenn Ire Maj. antwordtt schryftlich verstendigenn, ouch desselvigenn vurdraegens sampt myne gedaene antwordtt een afschryft gnedlichenn thoschickenn, daer ich my by mijner frundtschapp in allenn, wes der zaichenn noetwendich und dienlich, des to bestendiger beraetslaegenn unnd bedenckenn moge. Sullichs mynes vermuegens ider tiit to verschulden siin ich alierwilligst. Myt dienstlicher bidtt by gegenwoertigenn U. W. E.

Digitized by Google

L. unnd G. gnedige, thoverlatiger antwordtt, die Gott almechtich in saligem regimentt gesundt gefrist.

Datum am V. Maii, anno etc. twee und viitich.

U. W. E. L. und G. gans williger

A. v. d. BILANT.

Dem wyrdigenn etc. hernn Cantzler
und Rheede des F. G. und G. Z.

V.

1552—Mei 9.

Erentfeste und frome, b. g. v., Uwen bryeff, wes datum staet opten V. dach yetziges maents Maii, is ons behandet, op wellicken wy in statt Keys. Maj., onsers allergenedichsten heeren, u tot guetlicher antwoirde nyet hebben konnen verhalden, dat wy idghene laestmael alhier durch bevel der Maj. van der Coninghinne, onsen angeven to antwoirden und doene gemeyndt, om nae ontfangegevene antwoirde und begherte van uuytstellonge naectelick (sonder enich advis by ons daerop gegeven) overgeschreven hebben, biddende, Oire Maj. wol daerop ordonneren und ons bevelen, wes Oir geliefde voirder op uwe vurs. begherte geantwoirdt und by ons gedaen to worden. Soe dan dieselve Oire Maj. gemelte onse schryven noch nyet beantwoirdt, heeft sy, onses bedunckens, opgemelte begherte uuytstellinge genouch bewillicht. Mucht ghy u aver midlertiit mit uwen frunden beraden halden, wes ghy op onsen angeven to antwoirden und doene gemeyndt om nae ontfangen Oirer Maj. antwoirde off geëxpireerde uuytstellonge (soe ghy dan geroepen mucht worden) uns mitt gebuerlicke und eyntlicker antwoirde to bejegenen, 'twelck geschiet, willen wy u alsdan van alles copien oder uuytschriften geven, ons bedunckende 'tselve anders onnoedich. Und u den almechtigen Heren bevelende etc.

Geschreven tot Arnhem den IX. Maii XV^CLII.

CANTZLER, etc.

Aen Adriaen van den Bylant.

Naar het schijnt, heeft men den heer van Well om de eene of andere reden niet geschreven, zooals het in der daad was. Uit het op blz. 65 medegedeelde toch blijkt, dat de Regentes reeds vóór 21 April besloten had de zaak voorloopig te laten rusten.

Digitized by Google

Digitized by Google

LIMBURG TEN OPZICHTE VAN NEDERLAND EN BELGIË.

(Ged. omgewerkte uitgave mijner artikelen in „De Tijd" 1918-1919).

I. LIMBURG EEN NEDERLANDSCH GEWEST, GROOTENDEELS GELDERSCH.

Als men sommige artikelen in Nederlandsche kranten leest, krijgt men den indruk alsof Limburg zoo goed als geheel door lieden uit de Belgische Kempen afkomstig is bewoond. En dan denk ik wel eens aan die voorstelling, die men zich in Italië vroeger van Holland maakte, zooals bleek uit een uithangbord van een herberg, waarop men een sloot met kikkers zag voorgesteld, waarover een bruggetje met een paar boeren, die dat stuk Hollandsch natuurschoon stonden te begapen en daaronder 't verklarend opschrift: „Ollanda".

Ondanks het vele wat over Limburg de laatste jaren is geschreven o.a. door mij in de „Vorming der heerschappijen in Limburg" en in krantenartikelen, spreken zoovelen, die nog niet beter ingelicht zijn omtrent den ouden politieken toestand van het grondgebied der tegenwoordige provincie Limburg, van vóór 1794, van dit gewest alsof het een provincie was, die sinds eeuwen als zoodanig bestaan had en waarvan dan na 1830, tengevolge der Belgische revolutie, de helft aan België is afgestaan of, omgekeerd, zooals men gewoon is in België te zeggen, waar men ons Nederlandsch Limburg met „le Limbourg cédé" betitelt. Men meent dat Nederlandsch Limburg bijna geheel tot de Spaansche Nederlanden, 't latere België, heeft behoord, al sinds eeuwen en men verwart het daarbij met het oude niet meer bestaande hertogdom Limburg, het land der in Holland bekende Limburgsche of Herfsche kaas, aldus genoemd naar het stadje Herve in dit hertogdom.

Niets is minder waar dan dat; immers geen enkel stukje grond van het oude eigenlijke hertogdom Limburg behoorde vóór 1843

Digitized by Google

tot de tegenwoordige Nederlandsche provincie Limburg, noch tot de Belgische van dien naam. Om heel nauwgezet juist te zijn, diene toch vermeld, dat een klein gedeelte van de oude Limburgsche gemeente Sippenaken ingevolge het grenstractaat met België van 8 Augustus 1843 bij de gemeente Wittem is gevoegd, en van de oude Limburgsche gemeente Gemmenich bij Vaals. (1)

Wel hebben eenigen tijd deelen van de landen 's Hertogenrade en Daelhem aan den hertog van Limburg persoonlijk behoord (2).

Dit oude hertogdom Limburg nu, waarvan de hoofdstad was het zoo schilderachtig op een berg gelegen vestingstadje Limburg, met het dorp Dolhain aan zijne voeten, zoo bekend bij de toeristen, die de barrage de la Gileppe gaan bezoeken, dit hertogdom is thans verdeeld tusschen de Rijnprovincie en de provincie Luik en ligt ongeveer tusschen de steden Luik, Verviers en Aken. 't Is behalve het land der Limburgsche kaas, ook dat van de grès flamands of Raerensch vaatwerk, vooral te Raeren vervaardigd, dat thans in de Rijnprovincie ligt.

Dat Limburg nu gaf in 1815 slechts zijn naam aan de toen nog vereenigde provinciën Belgisch- en Nederlandsch Limburg. Het was eene beleefdheid van de commissie tot herziening der grondwet in 1815 aan Koning Willem I. Voorgesteld was door baron van Lijnden om aan dat gewest den naam van Opper-Gelderland te geven, die voor 't Nederlandsch gedeelte zeer geschikt ware geweest, maar voor 't Belgisch gedeelte niet, daar dat bijna geheel bestaat uit het voormalige graafschap Loon, reden waarom de graaf van Aerschot zich er tegen verzette, o.a. daar Maastricht centraal was en Roermond (de voormalige hoofdstad van het Spaansch, later Oostenrijksch, Overkwartier) op een hoek, dus slecht geschikt voor residentie was enz., waarop baron van Lijnden een kort con-

1) De heerlijkheid Wittem, later Rijksheerlijkheid en Rijksgraafschap, was een leen van het hertogdom Limburg waarbij eerst in 1356 kwamen de hooge- en lage justitie van de dorpen Mechelen en Wahlwiller en de overige bezettingen die toen aan den Brab. hertog en hertogin Wenceslaus en Joanna behoorden en 8 leenmannen in het dorp Epen. Maar de zaak wordt heel onduidelijk als men bedenkt, dat de heerlijkheid Wittem al voorkomt in 't begin der 13e eeuw en bestaat uit de dorpen Mechelen, Epen, Wahlwiller en Nyswiller. De vraag is: bestond dan vóór 1356 de heerlijkheid alleen uit het dorpje Nyswiller? En in 1354 gaf Reiner van Schoonvorst, toen heer van Valkenburg, Mechelen aan Jan van Wittem in leen!

2) Dat Limburg met de 3 landen van Overmaas één gouverneur heeft gehad, die echter bij het aanvaarden zijner betrekking aan de staten van elk dier landen den eed van trouw moest afleggen, en dat de Staten gezamenlijk met die van Limburg vergaderden, doet niets ter zake.

Digitized by Google

cept voorstelde, waarin „la province de Maestricht", als de naam voor de nieuwe provincie Limburg voorkomt. Maastricht was de hoofdstad van het departement der Nedermaas geweest dat, geheel Belgisch en Nederlandsch Limburg, op 25 gemeenten na, bevatte, die tot het departement der Roer hebben behoord. Zoo was het nog op de grondwetsvergadering van 26 Juni 1815. Op het hoofdstuk van het rijk en deszelfs bewoners, maakte nu Koning Willem I deze kantteekening: „de naam van Limburg is verloren". De beteekenis hiervan blijkt uit de bepaling van de vergadering op 8 Juli 1815.

„1°. Dat ingevolge de begeerte van Z. M. aan de commissie der vergadering te kennen is gegeven, dat de provinciën in die orde zullen worden gerangschikt, als dezelve onder de regeering van Keizer Karel V hadden, met die verandering, dat de provincie van Luik na die van Gelderland zal volgen.

2°. Dat ingevolge diezelfde begeerte de provincie van Maastricht den naam van Limburg zal voeren".

Aan Koning Willem I nl. zweefde voor den geest het beeld der oude 17 Nederlandsche gewesten onder Keizer Karel V, waarvan 't oude hertogdom Limburg er één was.

Zoo was eindelijk de rangschikking vastgesteld en kon Mollerus namens de commissie van redactie in de vergadering van 13 Juli 1815 deze volgorde voorstellen: Noord-brabant, Zuid-Brabant, Limburg, Gelderland, Luik enz. Aldus is dan ook de volgorde in art. 1 van de grondwet van 1815 (1).

En in art. 2 was nog bepaald: „De provincie Limburg is samen-„gesteld uit het geheele departement der „Beneden-Maas" en die „gedeelten van het departement der Roer, die volgens het tractaat „van Weenen tot het Rijk behooren". Limburg bestond! (2)

Wanneer men nu van Gennep of Mook te beginnen, tot Maastricht Limburg in zijn volle lengte doortrekt, dan reist men tot Nieuwstad door een gebied, dat tot het begin der 15e eeuw Geldersch was en dat daarna tot 1794, op eenige dorpen na, die aan de hertogdommen Gulick en Cleve zijn gekomen (zie hierna), Geldersch is gebleven en als 2e of Overkwartier deel van het groot Gelderland

1) 24 Aug. 1815 door Koning Willem I ter afkondiging geteekend, verschenen in de Staatscourant van 26 Augustus 1815.

2) Na een zeer ingewikkeld tusschenbestuur of tusschenbesturen namens de Verbondene Mogendheden.

Digitized by Google

heeft uitgemaakt tot 1580, toen het Overkwartier als 't Spaansche werd afgescheiden en het overige deel van Gelderland onder de Staten-Generaal bleef. Vele groote gebeurtenissen der Geldersche historie, zoo schoon beschreven door Paulus Nijhoff, provinciaal archivaris van Gelderland, in zijne Geldersche geschiedenis voor jonge lieden — de eenigste volledige geschiedenis van Gelderland, een boek dat alle provinciën haar kunnen benijden — hebben zich in dat Geldersch Overkwartier afgespeeld, waar ook de bakermat der Geldersche dynastie was. (1) Daar is de groote strijd gestreden van 't heldhaftige Gelderland tegen de Bourgondische, later de Oostenrijksche heerschappij. Een reuzenstrijd in die dagen! Daar wist de stad Venlo in 1511 het machtige leger van keizer Maximiliaan af te slaan, na een beleg van vier maanden, nadat 15000 kanonkogels vergeefsch op de stad waren geschoten, terwijl de vrouwen van Venlo zich haar Geldersehen oorsprong hadden waard getoond en een Geertrui Bollewater de rol vervulde, die later bij 't Haarlemsche beleg een Kenau Hasselaar onsterfelijk maakte, al zwijgt van haar „la grande histoire" en wordt zij alleen bij Nijhoff met eere genoemd. En toen in 1543 Venlo zich tegen Karel V tot een heldhaftigen tegenstand gereed maakte, tevergeefs door de onderwerping van Willem van Kleef, Gelre's laatsten hertog, toen kon men uitroepen „Finis Gelria" en was 't laatste onafhankelijk Nederlandsch gewest overgegeven aan 't huis van Oostenrijk, ingelijfd bij den Bourgondischen kreits.

Maar vóór dit geschiedde, nog datzelfde jaar, had het leger van den oppermachtigen keizer een geweldige nederlaag geleden door het Gulick-Geldersche leger in den slag van Kollenberg bij Sittard, een nederlaag, die toen reeds door de drukpers, in den vorm van vliegende nieuwsbladen en liedjes, wijd en zijd werd verbreid. Daar in 't Overkwartier eindelijk was het St. Denis der eerste Geldersche graven, daar rust nog hun gebeente in het Munster van Roermond, de tweede stad van dat Gelderland, dat in de middeleeuwen het voornaamste in grootte en oorlogsroem der Noord-Nederlandsche zelfstandige gewesten is geweest. En dan zou men een gewest als Limburg, waarvan het overgrootste deel, immers drie vierden met meer dan de helft der inwoners, Geldersch is, een Zuid-Nederlandsch gebied noemen!

1) Het thans Pruisisch land van Wassenberg.

Digitized by Google

Dit Geldersch Overkwartier nu is 't grootste deel van ons Limburg, een provincie die men gevoegelijk in Noord en Zuid kan onderscheiden, en waarvan het Zuiden door de drie landen van Overmaas wordt ingenomen nl. dat van Valkenburg geheel, dat van 's Hertogenrade voor 't grootste deel (1) en van dat van Daelhem vier dorpen. (2) Het graafschap Valkenburg werd in 1381 definitief, het graafschap Daelhem in 1257, en het land van 's Hertogenrade in 1191 in persoonlijk verband afgestaan aan Brabant. (3) Deze drie landen echter behielden hun afzonderlijk bestuur, zelfs legde een nieuwe gouverneur van 't hertogdom Limburg in de 3 bovengenoemde landen van Overmaas telkens den eed van trouw af aan de Staten.

Tot 1548 maakten al die landen met geheel Nederland, Noord en Zuid (behalve het prins-bisdom Luik en eenige vrije Rijksheerlijkheden onder den Westphaalschen Kreits ressorteerende) deel uit van den Bourgondischen Kreits, die 26 Juni van dat jaar door Keizer Karel V van het Duitsche Rijk werd afgescheiden op den Rijksdag van Augsburg.

Die Bourgondische Kreits werd de Spaansche Nederlanden, waarvan door de Unie van Utrecht in 1579 de zeven vereenigde gewesten zich definitief afscheidden, onder gezamenlijke Staten-Generaal en waaraan de vrede van Munster toevoegde het veroverde Noord-Brabant, Staatsch Vlaanderen en Maastricht, wat de Brabantsche medeheerigheid betreft, (immers de prins-bisschop van Luik was medeheer (4) met de van Maastricht afhangende Brab. plaatsen (5). Toen werd het bezit van een deel der drie landen van Overmaas onbeslist gelaten, om door een nader tractaat geregeld te worden, wat 26 December 1661 geschiedde en dat als partage-tractaat bekend staat.

---

1) De overige plaatsen liggen in de Rijnprovincie.

2) De overige plaatsen liggen in de Belgische provincie Luik.

3) Dit laatste echter slechts in persoonlijk *leen*verband, door den hertog Hendrik III van Limburg, die feitelijk de onmiddelijke heer bleef. In 1258 na den slag van Woeringen kwam 's Hertogenrade definitief aan Brabant onder Jan I.

4) Het tweeheerig bestuur in Maastricht was personeel, d. w. z. de kinderen eener Brabantsche moeder waren onderdanen van den Hertog van Brabant, die eener Luiksche moeder van den Prins-bisschop van Luik.

5) De dorpen van St. Servaas, waarvan 3 in Limburg: Tweebergen, behoorend aan den Proost van St. Servaas, thans in Maastricht geënclaveerd (Brusselschestraat), Heer met Keer en Berg ook bij 't land van Valkenburg gerekend; de Vroenhof, deels in Maastricht besloten, deels daarbuiten, waartoe het Nederlandsch-Limburgsch Oud-Vroenhoven behoort, en de 9 dorpen van redemptie, aldus genoemd omdat zij hunne lasten door een jaarlijksche vaste contributie hadden afgekocht, alle buiten Limburg gelegen.

Digitized by Google

Sinds 1580 bleef nu het Overkwartier (1) tot 't eind der 18e eeuw onder het bestuur van den landvoogd der Spaansche Nederlanden te Brussel. De drie landen van Overmaas en Maastricht (sinds 1530, zie hiervoor) voor de indiviese helft zijn tot 1632, feitelijk ook onder Spaansch bestuur geweest, doch met de inname van Maastricht door prins Frederik Hendrik in de macht der Staten gekomen, totdat in 1648 bij den vrede van Munster de indiviese helft van Maastricht, in 1661 de helft der drie landen van Overmaas Staatsch werden en de andere helft onder Spaansch bestuur bleef. Van het Overkwartier werd reeds in 't begin der 18e eeuw door de tractaten, die den Spaanschen Successieoorlog beëindigden (waarvan het 3e barrière-tractaat van 15 November 1715 he tlaatste was) het grootste deel afgescheiden ten behoeve resp. der Staten-Generaal, n.l. het ambt Montfort en Venlo (zie noot 1 hieronder) en den koning van Pruissen (zie ibidem), terwijl tengevolge van het tractaat van Fontainebleau van 1785. November, Obbicht en Papenhoven bij het Staatsch Overkwartier van Gelderland kwamen, Strucht, Oud-Valkenburg en Schaesberg bij Staatsch Valkenburg. Het ambt Montfort was zelfs sinds 1648 eene heerlijkheid van den Prins van Oranje, tot voornoemd tractaat van 1715 onder souvereiniteit van den koning van Spagne, daarna van de Staten-Generaal.

Maar een vrij groot deel van Limburg heeft nooit bij de Zuidelijke Nederlanden behoord, maar geressorteerd onder het Heilige Roomsche Rijk; het waren ten eerste de vrije rijksheerlijkheden: Thorn (Thorn, Baexem, Stamproy, Ittervoort, Elle), Gronsveld met Heugem en een deel van Eckelrade, Wittem (Wittem, Mechelen, Epen) Eys, Slenaken, Stein, Elsloo, Rijckholt, Breust, Terblijt, Eckel-

1) Het Overkwartier bestond uit: 1°. de volgende plaatsen, die in 1715 aan Oostenrijk kwamen: de stad Roermond, Swalmen (uit het ambt Montfort), de heerlijkheid Daelenbroeck (d. i. Herten en Maasniel) sinds 1711 door den Hertog van Gulick aan den Keizer afgestaan in ruil voor Erkelenz. verder Weert, Nederweert, Wessem, Meijel. Obbicht en Papenhoven (tot 1785) oorspr. vrije rijksheerlijkheden; 2°. uit de sinds 1715 aan de Staten-Generaal toegewezen plaatsen, nl. de stad Venlo, de dorpen St. Stevensweert, Ohé en Laak en het ambt Montfort (behalve Swalmen) met de steden Echt, Nieuwstad en de dorpen Maasbracht, Beesel, Belfeld, Posterholt, Vlodrop, Odiliënberg, Linne, Roosteren; 3°. de volgende plaatsen, die aan Pruissen kwamen: het ambt Kessel met de dorpen Kessel, Geysteren, Wansum, Meerlo met Tienray, Swolgen, Broechuysenvorst, Broeckhuysen, Oeyen, Venray, Oirlo, Oostrum, Baarlo, Blerick, Maasbree, Helden, Grubbenvorst, Lottum, Horst, Sevenum; het ambt Middelaar met het dorp Middelaar en de heerlijkheden Afferden, Well-Bergen en Aijen, Arcen en Velden. In Pruissen behoorden er o.a. nog toe het ambt Gelder, met de stad van dien naam en Pont, het stamslot der Geldersche graven en de steden Straelen en Wachtendonk.

Digitized by Google

rade, Heel. Pol- en Panheel, Neeritter, Mesch, Limbricht (1), Wijnandsrade, Carthils, Wijlré, Hunsel (tot in de 18e eeuw) (2).

Verder de tot het hertogdom Gulick behoorende plaatsen, Sittard, Born (met Buchten en Holtum), Urmond met Berg, Broecksittard, Grevenbicht, Susteren, Munstergeleen, Melick-Herkenbosch Tegelen; de Cleefsche plaatsen Gennep, Ottersum, Mook en Heijen; de Luiksche plaatsen: St.-Pieter, Bemelen, de Luiksche medeheerigheid van Maastricht; Visschersweert (gemeente Roosteren) uit het graafschap Loon, dat door persoonlijken band vereenigd, met het prins-bisdom Luik één heer had; eindelijk bijna geheel het graafschap Horn, een Loonsch leen (Horn, Haelen, Nunhem, Buggenum, Heythuizen, Roggel, Neer en Beegden).

Al deze plaatsen hebben bijna allen nooit deel uitgemaakt der Spaansche Nederlanden, later België genoemd, maar behoorden tot den Westphaalschen Kreits van het Duitsche Rijk.

Rechtens waren Weert, Nederweert en Wessem, zelfs Stevensweert vrije Rijksheerlijkheden, die het recht van munt hebben gehad, met hooger beroep op de Rijksschepenbank Aken, daarna op het Rijkskamergerecht.

Van 1715 af dus, tot 1794, hebben slechts weinig plaatsen deel uitgemaakt van de Spaansche (en sinds 1715 Oostenrijksche) Nederlanden, het waren 1°. 't Oostenrijksche Overkwartier met Roermond, Swalmen, Obbicht (tot 1785) Weert, Nederweert, Wessem en Meijel en de sinds 1711 van Gulick verkregen heerlijkheid Daelbroeck (met Herten en Maasniel) en Hunsel (2) in de 18e eeuw; 2°. Spaansch of Oostenrijksch Valkenburg met Schinnen, Geleen, Spaubeek, Oirsbeek, Brunssum, Amstenrade, Merkelbeek, Jabeek, Bingelrade, Nuth. Vaesrade, Hoensbroeck en tot 1785 Strucht, Oud-Valkenburg en Schaesberg; 3°. van Oostenrijksch 's Hertogenrade: Kerkrade, Simpelveld, Bocholtz, Rimburg en Ubach-over-Worms; 4°. van dito Daelhem: Noorbeek en M'heer.

Wij noemen alleen de thans Nederlandsch Limburgsche plaatsen op, voor weinige jaren geringe dorpen.

Tot de Staatsche landen van Overmaas behoorden: 1°. in 't land van Valkenburg: Valkenburg, Meerssen, Ambij, Houthem, Borgharen, Itteren, Geulle, Bunde, Ulestraten, Beek, Klimmen, Hulsberg, Schimmert. Eysden. Heerlen, Voerendaal en na 1785. gelijk wij gezegd

(1) Tot nog in de 17e eenw, daarna Guliksch.
(2) Dorp der oorspronkelijke Rijksheerlijkheid Kessenich.

Digitized by Google

hebben Strucht, Oud-Valkenburg en Schaesberg; 2°. in 't land van Daelhem: Cadier en Oost; 3°. in 't land van 'sHertogenrade: Gulpen, Margraten en Vaals. Daarbij behoorden nog tot 't land van Valkenburg de dorpen Berg, Bemelen (1) en Heer. Dit waren de voornaamste plaatsen van de 3 landen van Overmaas.

Wat het getal der inwoners betreft behoorde dus zeker sinds 1715 het grootste deel van het tegenwoordig Limburg onder de Staten-Generaal, waarbij natuurlijk behooren de Brabantsche onderdanen, d. i. die van eene Brabantsche moeder in Maastricht, en de meeste groote plaatsen Valkenburg, Beek, Heerlen, Meerssen en 't Staatsch Overkwartier met Venlo.

Om het Nederlanderschap van Limburg te bewijzen kan men ten slotte opklimmen tot de rassen of volksgroepen waarin Nederland verdeeld is, nl. Friezen, Saksers en Franken, en kan men niet zeggen, dat Limburg een afzonderlijk volk is.

Want is geheel, of bijna geheel Limburg van Frankischen stam ook het grootste deel van Zuid-Holland, Gelderland, Zeeland en Utrecht, alsmede Noord-Brabant waren Frankisch, en behoorden tot het gebied der Salische Franken, terwijl bijna geheel Limburg, maar ook Oost-Noord-Brabant en de landen van Cuyk en Nijmegen, de Lijmers en de Duffel in Gelderland tot het gebied der Ripuarische Franken behoorden. Maar dit heeft heel Nederland, behalve de Noord-Oostelijke provinciën en een deel van Gelderland, met Limburg gemeen dat, zooals Dr. J. van Ginneken in zijn Handboek der Nederlandsche Taal I, blz. 87, zegt, wij er een aantal klankverschijnselen ontmoeten, die bijna alle gezamelijk in andere zoowel zuiver Keltische als met Keltisch gemengde talen worden teruggevonden.

Jammer genoeg heeft men in dagbladen, die in 't Noorden van Nederland verschijnen bij het bespreken van het verschil van Limburg met het overige Nederland, ook de geloofskwestie aangevoerd; ik besprak die liever niet. Het is juist iets wat aan de treurige tijden van 1830 herinnert, maar welnu, verschillen de Limburgers in geloof van een groot deel van Nederland, dan hebben zij dit gemeen met de bewoners van Noord-Brabant, van katholieke streken in Zuid-Gelderland, het Gooi, in Zuid- en Noord-Holland, en Overijsel, om kort te gaan, met ruim ⅔ van de bewoners van Nederland.

1) Feitelijk althans rechtens Luiksch (zie hiervoor).

Digitized by Google

Nomen est omen. Ja, waarlijk, in den naam ligt eene grootere beteekenis dan men wel meent, soms ook een onaangename voor den naamdrager en ik zou durven beweren, dat als het voorstel van den baron van Lijnden in de vergadering tot herziening van de grondwet van 22 Mei 1815 gedaan om onze landstreek Opper-Gelderland te noemen was aangenomen, men eene heel andere, betere gedachte van Nederlandsch Limburg zou hebben en zou beseffen, dat de Limburgers even goed Nederlanders zijn als de Groningers en Drentenaren.

Om 't nog eens te memoreeren: het grootste deel van Limburg, nl. Opper-Gelderland of 't Overkwartier heeft ongeveer honderdtwintig jaren onder Zuid-Nederlandsch hoofdbestuur geressorteerd, want in den Spaanschen Successieoorlog werd dit Opper-Gelderland reeds in 1702 door het innemen der steden Roermond en Venlo door de Nederlandsche troepen voor 't grootste deel, zoover het in onze tegenwoordige provincie Limburg is omsloten, aan het Spaansche gezag onttrokken. En dit Overkwartier had evengoed als de oude souvereine Nederlandsche gewesten een hof, dat ook als leenhof en administratief college fungeerde, een rekenkamer en Staten.

En als men beweert, dat Maastricht met de Staatsche landen van Overmaas slechts door verovering in 1632, gevolgd echter door de vredestractaten van Munster en van de partage in 1661, Nederlandsch zijn geworden, evenals Staats-Vlaanderen, dan vraag ik wat er zou geschieden met de kaart van Europa als men eens den toestand van vóór 1632 terugkreeg. Dan moest b.v. België niet slechts die landen terugeischen, maar ook van Frankrijk Fransch Vlaanderen, Henegouwen en Namen, Artois, le Cambrésis en de Fransche Comté die ook tot de zeventien Nederlandsche gewesten hebben behoord, en waarlijk, ik hoor zoo even dat er in België zijn, die dit eischen.

In korter woorden samenvatten wat eeuwen verward hebben, is onmogelijk, dit bedenke men wel, als men deze bijdrage wat lang vindt

December 1918.

Digitized by Google

II. DE BELGISCHE EISCHEN TEN OPZICHTE VAN LIMBURG.

Ten eerste kan België geen historische rechten op Limburg doen gelden. Vóór er een Koninkrijk der Nederlanden en België bestonden, waren er oorspronkelijk zeventien Nederlandsche gewesten, ten minste zeventien groote. Het huis van Bourgondië heeft ze alle in zijn bezit gehad, behalve Gelderland en Utrecht, die eerst onder Karel V onder de Nederlandsche gewesten kwamen. Karel V en zijn opvolgers bezaten die gewesten in verschillende hoedanigheden: het eene als hertog, het andere als graaf, weer een ander als markies of onder andere titels, maar elke souverein moest bij het aanvaarden van zijn regeering in elk gewest, zelfs in het klein landje van Valkenburg, de privilegiën en constitutie bezweren te eerbiedigen, al was er ook een centrale regeering te Brussel met een gouverneur aan het hoofd.

Op het einde der zestiende eeuw ontstonden er twee statengroepeeringen: die van de noordelijke staten, bij de Unie van Utrecht in 1579, waardoor als van zelf de zuidelijke, die den koning getrouw bleven, de tweede groep vormden. Het groote Gelderland echter werd toen in twee deelen gescheiden, en, schoon Venlo, als eenige der thans Limburgsche steden, tot de Unie van Utrecht toetrad, werd in 1581 door den koning van Spanje het hem getrouw gebleven 2e of Overkwartier van Gelderland tot een afzonderlijk hertogdom geconstitueerd. Dat is, gelijk wij reeds in dit blad hebben meegedeeld, het grootste deel van Limburg (1). Het overige, zuidelijk deel werd grootendeels, evenals Staatsvlaanderen en bijna geheel het tegenwoordig Noord-Brabant, bij het wettig wederzijds tusschen Spanje en de Staten-Generaal gesloten vredestractaat van Munster, aan deze laatsten afgestaan, wat door later gesloten tractaten werd bekrachtigd.

In 1794 werden de zuidelijke staten (thans België) alsmede Staats-Vlaanderen en het grondgebied van Limburg feitelijk bij de Fransche Republiek geannexeerd, en werden Noord-Brabant in 1810, de overige Nederlanden in 1811 bij het Fransche Keizerrijk ingelijfd.

Noord-Nederland, met Staats-Vlaanderen en Noord-Brabant, werd in 1813—'14 onafhankelijk onder Willem I als „souvereine vorst".

De zuidelijke gewesten, met het grondgebied van het tegen-

(1) zie hiervoor I.

Digitized by Google

woordige Limburg, ook de voormalige Staatsche gedeelten, werden 1814 tot 15, een klein gedeelte tot 1817 door Pruisen namens de Verbonden Mogendheden bestuurd en werden krachtens het tractaat van Weenen onder Willem I, als koning, met Nederland vereenigd. Tot deze vereeniging was reeds besloten in 1798 door de Engelsche staatslieden, die daardoor een bolwerk tegen Frankrijk wilden oprichten. Aldus waren de zeventien voormalige Nederlandsche gewesten, met toevoeging van het prinsbisdom Luik en eenige Rijksgronden vereenigd onder één vorst als één rijk, één en ondeelbaar. De Belgische revolutie in 1830 maakte daaraan een einde en nu eerst ontstond een eigenlijk België, dat wil zeggen; een ondeelbaar koninkrijk.

Door de 24 artikelen, ingelast in het wettig tractaat van 1839, tusschen Nederland en België, werd de toenmalige provincie Limburg gescheiden. Belgisch Limburg werd dat deel van het departement der Neder-Maas, bestaande in het voormalig graafschap Loon (in Holland alleen bekend door den graaf van Loon, die met Ada van Holland was gehuwd) 't welk nooit tot de 17 Nederlandsche gewesten, maar onder persoonlijk verband bij het prins-bisdom Luik had gehoord.

Dit is de historische loop van zaken.

Wat reden is er nu, om daarop terug te komen om Nederlandsch Limburg, d. w. z. dat deel van het departement der Neder-Maas, 't welk (met een groot deel van het departement der Roer) slechts van 1815 tot 1830 tot een administratief geheel met het voornoemd graafschap Loon had behoord, onder den naam van provincie Limburg, op te eischen?

Kan Nederland dan niet evengoed Belgisch Limburg opeischen en het evengoed beschouwen als „Limbourg cédé"? Waar bleef de maatschappij, als men in het burgerlijk recht dat voorbeeld volgde en op wettelijk gesloten scheidingen en deelingen terugkwam?

2e. De volksaard van Limburg is geheel verschillend van dien van België. Slechts een deel van Belgisch Limburg vertoont in taal en zeden daarmede eenige overeenkomst; maar ook oostelijk Noord-Brabant en een groot deel van Zuid-Gelderland insgelijks. Maar Zuid-Limburg vormt, daarin een afzonderlijk geheel. Het volk is meer opgewekt, vroolijker, levendiger en spoediger enhousiast; het Keltisch of Gallisch element is onmiskenbaar en openbaart zich

Digitized by Google

ook in wat men in Frankrijk „l'esprit gaulois" pleegt te noemen. En de taal, die zuiver de uitdrukking van het volk is! Een echt Limburgsch geschreven boek, het moge dan in 't Maastrichtsch, Heerlensch, Valkenburgsch, Sittardsch, Roermondsch, Venloosch of Weertsch dialect zijn geschreven, zou b.v. in Vlaanderen en Antwerpen heelemaal niet onverdeeld genoten worden. Al deze Limburgsche dialecten zijn nuanceeringen van het Ripuarisch-Frankisch, dat zich tot in de Rijnprovincie uitstrekt en waartoe o. a. ook het Akensch behoort. Eenige voorbeelden: de buigingsvormen der werkwoorden en zelfstandige naamwoorden met de „umlaut" moes (muis) (1) en het meervoud (muis); de voornaamwoorden iech, miech, diech of de, soms doe (verachtend); namen van dieren: moutheuvel (mol), aomzeik (mier), kwakvors (kikvorsch), in het Weertsch: peddemook, pepel (vlinder), in het Weertsch: snuffelter en in het aan 't Duitsch gebied grenzende Echt: roevogel; plantnamen als groffiaot (nagelbloem), groffelsnagel (muskaatnoot), rosesjib (reseda), heulenteer (vlierboom), wachelteer (jeneverstruik).

En waar elders dan in Limburg treft men het frequentativum van het werkwoord aan op eerend (2), in heel Limburg voorkomend; bijv.: ik ben loopenteer'n, wandelenteer'n enz. En zoo zijn er meer eigenaardige taalvormen. En hoeveel woorden zijn er eensluidend of bijna eensluidend maar hebben andere beteekenissen als elders in Nederland, b.v. kuieren in beteekenis van keuvelen (ook in Drenthe voorkomend), beuke (schreien), b.v. hét is klik veur beuke (het is op 't punt van schreien)?

Een bekend voorbeeld in Maastricht van iets voor vreemden onvertaalbaar is wel: „en kleutche kabeuntchje veur de kladsjoer van 'n smik" (een kluwtje dun koord voor het klappend einde van een zweep); en waar in België verstaat men Sittardsche woorden als: alaaf Sittard (Sittard hoog!); heivesj (naar huis); kampeteschj (schooltasch).

Dit alles voorbeeldsgewijze slechts.

De spelling is lastig weer te geven en uit te beelden en staat onder deskundigen nog niet vast. Men leze eens in deel 52 der „Publications du Limbourg" den door mij uitgegeven parabel van den verloren zoon, officiel door de Venlosche municipaliteit meegedeeld aan de

(1) Hood (hoed) meervoud: heuj; book (boek) meervoud: beuk; boum (boom) meervoud beùm; hoond (hond) meervoud: hun.

(2) In Z.-Limburg ook op dese bijv. dampendig in de spreektaal dampetig.

Digitized by Google

Fransche regeering, zooals die toen, volgens besluit dier regeering, o. a. in alle Belgische dialecten werd meegedeeld, om een idee van het Limburgsch te krijgen, of de Limburgsche almanakken met verzen en verhalen (vooral de Maastr. almanak van Leiter-Nypels).

3e. De Volkswil in Limburg. Volgens het moderne machtwoord en leuze van zelfbestemmingsrecht der volkeren komt daar alles op neer. En nu is het niets dan chicaneeren om te willen nagaan, of het b.v. in 1579 of 1632 al zoo geweest is; in dien tijde was men in Kamerijk, Rijssel, Valenciennes en Westsant (thans Ouesan) ook nog niet Fransch; die plaatsen behoorden toen zelfs nog tot de zuidelijke Nederlanden en werden eerst door Lodewijk XIV veroverd.

Maar nu heeft de volkswil in Limburg duidelijk genoeg gesproken, ja, uitgegalmd ten aanhooren van geheel Europa, voor een ieder, die zich niet doof houdt: „Wij willen Neerlandsch blijven", waarop als echo klinkt: „Wij willen Limburg houden!"

III. MAASTRICHT EN NEDERLAND.

In de tiende eeuw werd op de plaats van het oude Romeinsche Maastricht het Luik-bisschoppelijk gebied gegrondvest, en door den Keizer in leen gegeven aan den Luikschen bisschop, het sloot zich aan het Luiksch St. Pieter aan. In 1204 gaf de Roomsche Koning Philip von Hohenstauffen aan hertog Hendrik I van Brabant in leen al wat hij in Maastricht bezat, dus niet het Luiksche deel, dat reeds in leen gegeven was. Door de omwalling werden beide nederzettingen vereenigd. In den loop der eeuwen werden de rechten van Bisschop en Hertog omschreven; het komt in 't kort daarop neer, dat de kinderen eener Luiksche moeder Luiksch, eener Brabantsche moeder Brabantsch waren.

De toestand bleef tot Karel V als keizer en hertog van Brabant, dus leenheer en leenman van Maastricht tegelijk, hierin in 't jaar 1530, tegen den zin der inwoners, een aanleiding vond om Maastricht van het Duitsche rijk te scheiden, wat in Maastricht een grooten opstand verwekte, waarbij leden van den Brabantsch-Maastrichtschen magistraat werden gedood. Om de gemoederen te verzoenen stelde de Keizer vast, dat Maastricht niet onder hoogere Brabantsche rechtbanken en besturen zou ressorteeren ([3]), maar de decisie in rechterlijke en administratieve zaken aan commissarissen-deciseurs opgedragen zouden worden, door Hertog en Bisschop beiden om de twee jaar naar Maastricht af te vaardigen. Maastricht werd dus als

Digitized by Google

een afzonderlijk tweeheerig gebied bestuurd en bleef dit ook na het veroveren van Maastricht in 1632 door de Staten-Generaal, die toen in de rechten van de Spaansche koningen als hertogen van Brabant waren getreden tot 1795, toen Maastricht Fransch werd.

Van 1815 tot nu toe heeft Maastricht onafgebroken deel uitgemaakt van Nederland, ook in 1830—1839.

De bisschop van Luik was een vorst van het Duitsche rijk en is nooit een Belgisch souverein geweest; zoodat ook in dit opzicht van een Belgisch Maastricht geen sprake kan zijn.

Tot de enclave van Maastricht behooren verder nog de Vroenhof en St. Pieter.

De Vroenhof. Wij hebben gezien, dat in 1204 de Roomsch koning Philip van Hohenstauffen aan den Hertog van Brabant in leen gaf al wat hij in Maastricht bezat; daartoe behoorde zonder twijfel ook de Vroenhof, die zich zeker uitstrekte over een gedeelte der stad Maastricht (sinds 1239 binnen de muren) en de dorpen Wijlre, Heukelom en Montenaken (beide laatste zijn sinds 1830 Belgisch). Wijlre behoort tot Nederlandsch Limburg en vormt thans de gemeente Oud-Vroenhoven, met toevoeging van deelen van andere gemeenten.

De Vroenhof heeft tot 1794 altijd het lot van Maastricht gedeeld in politiek opzicht maar had afzonderlijke schepenen (1).

St. Pieter maakte tot 1794 deel uit van het Prins-bisdom Luik, dat, gelijk wij gezien hebben, niet tot de Zuidelijke Nederlanden heeft behoord, maar een staat was van het Duitsche rijk.

Toen dan ook in de 18e eeuw de bisschop van Luik felonie had had gepleegd door in den Spaanschen sucessie-oorlog de partij van Frankrijk te kiezen, werd het Prins-bisdom, 1702—1715 namens het Keizerrijk bestuurd.

IV. NEDERLAND EN LIMBURG.

Ik ben al bij de veertig jaren in Limburg, heb het geheele gewest van Eysden tot Mook doorreisd niet alleen, maar op de meeste plaatsen meer dan eens vertoefd, in sommige plaatsen weken lang, en ben niet alleen in alle gemeenten, maar in bijna al de dorpen

(1) Later, d. i. sinds 1632 zeker althans, waren de Vroenhofsche schepenen dezelfde, als de Maastrichtsch-Brabantsche, maar in hun Vroenhofsche hoedanigheid voor hun leven aangesteld.

Digitized by Google

geweest. Ik ben niet in Limburg geboren, en meen, dat ik daarom meer onbevangen over Limburg kan schrijven.

Men moet echter iets (dit wilde ik maar zeggen) in zijn aard en karakter hebben, dat het Limburgsche karakter niet afstoot en er niet door afgestooten wordt, en dan begrijpt men eerst Zuid-Limburg en zijn bewoners met hun feestvreugde, bals, concerten, festival's, optochten, cavalcades, vele kermissen en vastenavondjool en.... vooral die echt Limburgsche schutterijen en harmonieën en aan den „esprit gaulois" herinnerende zucht tot ironie.

De Franschen hebben dan ook bij hun vertrek in 1814 er de beste herinneringen achter gelaten, en nu nog zijn in sommige families die betrekkingen niet door den tijd uitgesleten, wij bedoelen hier natuurlijk niet het Fransche regeeringssysteem van Napoleon, maar de menschen.

Er zijn, vooral in 't Zuiden, kennelijk Romano-Keltische elementen, door geen Germaansche, en later Frankische, nederzettingen uitgeroeid.

Met de Nederlandsche gewesten, behalve de Noordelijke, hebben de Limburgers hun Frankischen oorsprong gemeen (Zuid-Holland, Utrecht, Noord-Brabant en een groot deel van Gelderland en Zeeland), al zijn deze grootendeels bewoond geweest door Franken van 't Salische ras, terwijl de Limburgers Ripuariërs zijn (1), met meer Keltische elementen misschien.

't Zuid-Limburgsche volk is bewegelijk, wat licht geraakt, zeer opgewekt, maar ook goedig, fijngevoelig, erg erkentelijk voor vriendelijke bejegening; het voelt zoo gauw, wie het goed gezind is en het begrijpt.

In den beginne na de hereeniging in 1839 kenden de N.-Nederlanders en Limburgers elkaar maar weinig. En onbekend maakt onbemind, maar ik kan u verzekeren, dat Nederlanders, van welken godsdienst en welke provincie ook, die getoond hebben, wat men noemt, een goed mensch te zijn, ook innig gewaardeerd werden en nog worden.

Dat waren bijv. onze Koning Willem II, over wiens voornemen, zich bij Maastricht metterwoon te vestigen, de legende al is uitgespreid, welke van een werkelijk verblijf spreekt; minister Thorbecke en generaal Knoop, professor Kern, president Gordon, die groote

(1) De Franken die woonden langs de rivieren, de Maas, den Rijn enz.

Digitized by Google

kenner van Limburg's politieken toestand van de 16e eeuw af (1) de predikanten Suringar en Hoeffer, enz. enz. en zooveel Noord-Nederlanders, die hier hebben verbleven. En reeds in de 18e eeuw was de luitenant-voogd van Valkenburg, Pelerin, zeer gezien in Limburg, hij, die getoond heeft in zijn ambtelijke brieven Limburg zoo goed te kennen.

De betrekkingen met Noord-Nederland, die vroeger alleen in Limburg zelf ontstonden door het verblijf van Nederlanders in dat gewest, zouden later worden uitgebreid door het verblijf van Limburgers in Neêrland's groote steden.

Vroeger studeerden de Limburgsche jongelui veel in België, maar zij leerden in den laatsten tijd door hun verblijf in Nederland daar de Nederlandsche wetenschap en wat er daar goed is, en soms beter dan elders, waardeeren en werden vriendschapsbanden aangeknoopt. Men leerde ook inzien, dat het uiterlijke stijve van de Hollanders ook vele goede eigenschappen verbergt.

Die Limburgers, welke bij Hollandsche handelshuizen geplaatst waren, leerden den handel beter kennen en men knoopte relaties aan met Hollandsche huizen, tot wederzijdsch voordeel.

Er zijn met dat al nog middelen, om de banden tusschen Noord en Zuid nog nauwer toe te halen.

Heel Limburg wenscht met Nederland vereenigd te blijven, dat is op schitterende wijze gebleken, en men zou het zeer euvel duiden, dat kan ik vast getuigen en weet 't zeker, als iemand zich zou verklaren voor annexatie door België.

Zeer zeker heeft 't bestuur van den vorigen Commissaris der Koningin, Jhr. mr. G. Ruys de Beerenbrouck, veel bijgedragen tot de thans nog vriendschappelijker betrekkingen tusschen het overige Nederland en Limburg.

Tusschen de bijvalsbetuiging voor de blijvende vereeniging, hoort men eenige bescheiden wenschen tot uiting komen; (dat hoort tenminste iemand, die Limburg kent), b.v.: voor betere verbindingen met het Noorden en België, door buurtspoorwegen en trams, voor het benoemen, zoo mogelijk en wáár mogelijk, ook van Limburgers tot betrekkingen in hun provincie.

Dit geldt niet zoozeer de eigenlijke staatsambten, als bijv. van ambtenaren van het openbaar ministerie en bij de belastingen, maar vooral van betrekkingen bij de Limburgsche mijn-administraties

(1) President der Rechtbank te Maastricht.

Digitized by Google

en ten laatste meent men, dat tegen het nadeel, 't welk Zuid-Limburg ondervindt door den ijzeren gordel der douanen, die het knelt, een middel zou zijn te vinden, door iets, wat reeds vroeger ter sprake is gekomen: een tolverbond tusschen Nederland en België.

Als deze stille wenschen eens op de een of andere manier werkelijkheid konden worden! Dan zouden de banden, die nu reeds Limburg met Noord-Nederland verbinden en die, ik weet het, dit gewest met vrees voor een mogelijke annexatie vervullen, als voor een dreigend, akelig droombeeld, nog inniger, nog hartelijker worden.

Dan zou de leeuwenband, die volgens den geschiedschrijver van Spaen de meest Dietsche gewesten in een eenheid van wapensymbool vereenigde, nòg hechter worden.

Ik denk hier aan die mooie heraldische titelplaat, waar rondom den Statenleeuw, met den zevenvoudigen pijlbundel en 't opgeheven zwaard, ook het Gelder-Gulicksche Leeuwenblazoen zich komt scharen, dat ook de twee bovenste kwartieren vormt van Limburg's veelkleurig wapenbord. En dan vereenigen zich ook de wapens van Zuid-Limburg's schoone landouwen: de fiere strijdbare Valkenburgsche Leeuw, die prijkte op Reinald's schild in den slag van Woeringen naast dat van zijn bloedverwant. Hertog Reinald I van Gelder-Gulick en de Leeuw van 's Hertogenrade, die thans, tot heil van heel Nederland, het forsche mijnwerkershouweel in zijn klauwen voert (1), allen verbonden ter verdediging van het gemeenschappelijk Nederlandsch vaderland.

V. DE VERHOUDING VAN LIMBURG TOT NEDERLAND 1839—1919 EN HET PETITIONNEMENT VAN 1838.

Vóór de komst der Franschen in deze gewesten op het eind der 18e eeuw, waren de betrekkingen tusschen de Vereenigde Provinciën en het voormalig Overkwartier — 't grootste deel van Limburg — alsmede de zuidelijk gelegen plaatsen aan de Maas zeer levendig, met Nijmegen en Dordrecht vooral de handelsbetrekkingen; de talrijke verwikkelingen over het recht van opstal-koopwaren te Venlo, met Nijmegen, Dordrecht en andere steden in 't archief der gemeente Venlo nog aanwezig, geven daar blijk van.

Eerst door de oprichting van het departement der Nedermaas

(1) Het wapen der gemeente Kerkrade.

Digitized by Google

in 1794, waartoe, met het grondgebied van Belgisch Limburg, het grootste deel van Nederlandsch Limburg behoorde, kwam ons gewest meer in betrekking met het tegenwoordige België, al zijn in Spaansch Zuid-Limburg de betrekkingen van handel en nijverheid met de Spaansche Nederlanden altijd levendiger geweest. Na 1815 werden die Nederlandsche gewesten, welke 1794—1814 onder Fransch bestuur waren geweest, d.i. geheel België en Limburg (Staats-Vlaanderen, waar de Nederlandsche wetten en administratie in 1814 al aanstonds werden ingevoerd, werd bij Zeeland gevoegd, zoover ik weet zonder eenig bezwaar der Verbonden Mogendheden, die toen in België meester waren) als een afzonderlijk geheel, wat wetgeving en administratie betreft, beschouwd. De grieven, welke in 't algemeen tot de scheiding van België aanleiding gaven, dus van vóór die scheiding, werden met uitzondering van Maastricht in Limburg weinig gevoeld, immers, zooals dezelve in een petitie van 48 inwoners van Sittard aan de Kamers der Volksvertegenwoordigers te Brussel zijn geformuleerd: de ambten bijna uitsluitend aan Hollanders toevertrouwd, hun taal verplichtend gesteld voor de Waalsche provincie, het Protestantisme begunstigd ten nadeele van het Catholicisme, de oprichting van het collegium philosophicum (als de eenige kweekschool voor priesters). Voor deze grieven toch was in Limburg vóór 1839, wij leggen hierop den nadruk, al weinig reden.

De meeste ambtenaren toch in Limburg waren Limburgers of Belgen, de gouverneur de Brouckère gevolgd door den baron de Beekman et Libersart, de administrateur du trésor Ruys, de verificateur de la comptabilité de bekende Clavereau, bijna al de district-inspecteurs van het onderwijs, waaronder zelfs een pastoor, F. J. Page, te Limbricht, een voorbeeldige, zeer geleerde geestelijke, bijna al de leden der rechtelijke macht. Slechts eenige Protestantische ambtenaren van Hollandsche afkomst, grootendeels zulke wier familie al in de 18e eeuw op dit grondgebied was gevestigd en dan nog eenige weinige geboren Hollanders vormden een uitzondering Dat de Hollandsche taal verplichtend was gesteld, dat kan alleen te Maastricht een grief zijn geweest, waar toen het Fransch bij de hoogere standen, waaronder tal van advocaten (1), de spreektaal was, terwijl nog Fransche ambtenaren daar in Nederlandschen dienst waren overgegaan.

(1) Die in 't Nederlandsch moesten bepleiten, wat zij natuurlijk nooit hadden gedaan onder 't Fransch bestuur.

Digitized by Google

Maastricht, wijl het 1830—1839 (met het naburige St. Pieter en Oud-Vroenhoven) Nederlandsch is gebleven, verkeerde in een bijzonder geval. Het onhandig optreden vaak van den opperbevelhebber Dibbets en zijn ondergeschikten, enkele gewelddaden van het garnizoen, de strenge afsluiting der stad gedurende dien tijd, ook de onhandige verordening tot oprichting eener schutterij in 1820 hebben daar veel kwaad bloed gezet. Ons doel is niet, om de waarheid te verdraaien.

Het collegium philosophicum was in 1830 al afgeschaft, gelijk de andere grieven, o.a. door de proclamatie van den Kroonprins van 5 October 1839, zij het ook te laat om de revolutie nog te voorkomen. Maar wel wil ik hier in herinnering brengen, dat Willem I, juist wat zijn collegium philosophicum betreft, onder de Limburgsche geestelijkheid in de nabijheid van Sittard aanhangers telde, mannen van invloed en beteekenis, n.l. de voornoemde pastoor Page en pastoor Cooth van Grevenbicht, ook een voorbeeldig priester, oudsecretaris van den Bisschop van Roermond en directeur van een bekend college in zijne pastorie, die professor aan voornoemd collegium philosophicum is geweest. Het is hier niet te doen om een appreciatie van het feit, veel minder om een verdediging, maar om 't feit zelf, dat is, dat in Limburg 't collegium philosophicum niet onverdeeld werd afgekeurd, want het lijdt geen twijfel of beide geestelijken hadden hun invloed en hun aanhang.

Volgens mij is de verwijdering en wrijving tusschen Holland en Limburg eerst begonnen bij, of liever, ter gelegenheid van de hereeniging met Nederland in 1839. Door die hereeniging toch werden de bewoners van Zuid-Limburg vooral en die ten westen aan de Belgische grens woonden als Weert, door grenzen en douanen afgescheiden van de streken, waarmede zij sinds 1794 onder één bestuur waren geweest, van 1794—1814 't Fransche, na 1814—1830 't Nederlandsch, terwijl de middelen van verkeer met die streken gering waren. Verscherpt is die toestand vooral nog door kunstmatige bewegingen in 1838, dus vóór de hereeniging met Nederland op touw gezet door petities aan den koning van België en de Kamer der Volksvertegenwoordiging te Brussel, toen men zag, dat de vereeniging met Nederland aanstaande was. Die adressen, op 31 na, waren gesteld in de Fransche taal, toen nog spaarzaam in Limburg beoefend met uitzondering van Maastricht, en zoo hoogdravend wa-

Digitized by Google

ren bijna al die adressen, waarin zelfs met het zwaard van Damocles werd gerammeld (bij de eenvoudige landbewoners van Limburg een heel onbekend artikel), dat ik twijfel of de meeste onderteekenaars wel veel van die geleerdheid hebben gesnapt. Men kan al die petities met eenige uitzonderingen tot vijf te voren gemaakte schablonen terugbrengen, die men den lieden ter teekening heeft voorgelegd.

De eerste was een petitie aan de Kamer der Volksvertegenwoordigers te Brussel, in het Fransch gesteld, en beginnend: „La première nouvelle de l'exécution possible des 24 articles vint jeter la consternation parmi nous". Het werd geteekend door de gemeenteraadsleden van het Kanton Meerssen, n.l. van Meerssen, Schimmert, Hulsberg. Beusselen (Bemelen), Geule, Bunde (slechts één enkel lid), Stein, Ulestraten, Beek, Valkenburg, Borgharen, Itteren, Elsloo.

De tweede was eene petitie in de Fransche taal aan Leopold I beginnende „Habitants de la partie de Votre Royaume, qui est menacée de cession par un traité.... depuis sept ans, comme une autre epée de Damoclès." Dit werd onderteekend door 107 bewoners van Eysden, 40 van Mheer, 40 van Noorbeek, 82 van Wittem, 137 van eene gemeente, waarvan de naam niet blijkt. Een bijna gelijkluidende formeel werd geteekend door 63 bewoners van St. Geertrui.

Een vrije Nederlandsche vertaling teekenden 39 bewoners van Lottum en 25 van Grubbenvorst en een dito aan, 't eind een weinig verschillend, 148 bewoners van Helden en 7 van Broeckhuysen.

Een in 't begin gelijkluidend adres in 't Fransch aan de 2e Kamer te Brussel teekenden 104 bewoners van Bocholtz.

De 3e, eene Fransche petitie aan de 2e Kamer te Brussel, werd geteekend („ainsi que nos frères du Luxembourg nous élévons tous la voix pour protester") door de gemeenteraden van Horst, Maasbree, Meerlo, Wansum, Mook, Sevenum, Ottersum, Venray, Broeckhuysen, Grubbenvorst, Bergen, Tegelen en 27 officieren der garde civique van 't Kanton Roermond, een Nederl. vertaling, wat de 1e helft betreft, door 455 bewoners van Nederweert.

De 4e in 't Nederlandsch gestelde petitie aan de 2e Kamer te Brussel werd geteekend door de leden van de gemeenteraden te Melick en Herkenbosch, Swalmen, Thorn, St. Stevensweert, Meyel, Posterholt, Heel en Panheel, Beegden, Beesel, Horn, Stamproy. Neeritter, Linne, Ohé en Laak, Ittervoort, Wessem, Montfort, Grathem, Neer, Susteren, Roosteren, Haelen, Odilienberg, Belfeld en Hunsel. Zij begon met hier en daar een kleine verandering aldus:

Digitized by Google

„De gemeenteraad van.... komt bij deze met nadruk, doch eerbiedig-lijk protesteeren."

De 5e, eene korte petitie in het Fransch aan de 2e Kamer te Brussel, werd geteekend door de leden van den gemeenteraad te Broecksittard en dien te Munstergeleen.

Verder waren er nog afzonderlijke petities in 't Fransch van 27 notabelen van Meerssen, 133 bewoners van Heerlen, 18 van 't gehucht Locht (buurtschap van Kerkrade), 57 van Gulpen, 48 van Valkenburg, 48 van Sittard, 118 van Schaesberg, 545 van Weert, 151 van Vaals, van den gemeenteraad van Baexem, dien van Arcen en Velden, van Kerkrade en, in 't Nederlandsch van 53 inwoners van Susteren, en 440 bewoners van 't kanton Oirsbeek, alle aan de Volksvertegenwoordigers te Brussel.

Hierbij komt nog eene Nederlandsche petitie van den gemeenteraad van Kessel aan Leopold I.

Dus van de 67 petities van de cantons, gemeenteraden of inwoners van gemeenten in Limburg waren 52 kennelijk en zeker hoogstens door vijf verschillende personen opgesteld, een schablonenwerk, hier gelijk in de moderne kerkrestauratie-kunst een handig middel „pour rendre en petit un grand ouvrage" (om met Bossuet te spreken).

Als een bewijs hoe weinig de meeste toenmalige bewoners van Limburg den inhoud der hun voorgemaakte petitie zullen verstaan hebben blijkt wel uit de volgende zinstorend overgeschreven petitie in 't Fransch aan de 2e Kamer te Brussel van 48 inwoners van Locht, een gehucht van Kerkrade of een gelijknamige buurtschap van Heerlen. (Kerkrade ligt aan de Duitsche grens) een streek, waar nog in het Duitsch wordt gepreekt, althans voor eenige jaren, en nu nog slechts Hoogduitsch en platduitsch door de gewone bevolking wordt verstaan. Wij zullen 't hier curiositeitshalve overschrijven.

Messieurs les Représentants.

Les soussignés, habitants de Locht, animés par l'enthousiasme et attachement sincère au Gouvernement Belge, vous supplient, Messieurs les Représentants du Limbourg et du Luxembourg, de persévérer dans la protestation contre le morcellement des deux provinces susnommées décrété par les vingt-quatre articles maudits. Les exposants vous conjurent, Messieurs, qu'ils préfèrent mourir l'arme à la main que de retomber sous le sceptre de fer que nous avons abjuré.

Digitized by Google

Hier dans l'après-dîner les soussignés, assistés d'un nombre de fidèles du voisinage, ont aboré le drapeau tricolore sur la frontière prussienne, à côté du bureau de la douane.

Sous le bruit de cent et un coup de feu de tout arme, cette oriflamme sera défendue jusqu' à la dernière goutte de leur sang si jamais elle etait affrontée par un ennemi quelconque.

Les soussignés etc.

Dus met 101 schoten zou Locht worden verdedigd. Die verkeerde alinea zegt genoeg. Zonder twijfel heeft een farceur „dans l'après-dîner" hier de Lochtenaren een poets gespeeld.

Haasten wij ons mee te deelen, dat bij de hereeniging van Locht met Nederland geen enkel druppel bloed der brave Lochtenaren heeft gevloeid en 't gehucht ook niet verdedigd werd.

Ik ontleen deze gegevens aangaande de Limburgsche petities van 1838 aan een boek, te Brussel in 1919 bij van Oest & Cie, verschenen en getiteld: C'est malgré lui que le Limbourg est devenu Hollandais. La protestation du Limbourg. Quelques documents 1831—1839. De bij dit boek gevoegde reproducties der onderteekeningen der Weertenaren is de studie van een schriftkundige waard.

Het resultaat dier stemming was 2902 onderteekeningen van inwoners van 28 gemeenten of misschien hoogstens 42 (1), plus van de officieren der schutterij van 't Kanton Roermond (27) aan den koning van België of de Kamer der Volksvertegenwoordigers en van 368 gemeenteraadsleden van 57 der toenmalige 125 Limburgsche gemeenten. Opvallend is het, dat uit Venlo geen enkele petitie is gekomen, hoewel nochtans deze stad in de redevoeringen der Belgische afgevaardigden in 1831 te Brussel sterk werd geprezen om haar Belgische gevoelens.

Ik zou haast durven gissen, dat de anti-kerkelijke beweging, aldaar door officieren van 't Belgische garnizoen verwekt door het verstoren der missie van den bekenden pater Bernard, het vervolgen en aanklagen van den deken van Venlo Mgr. F. C. Schrijnen, lid eener te Venlo zeer geachte en oude familie, door den plaatsmajoor, wijl de deken hem zou beschuldigd hebben als verstoorder eener

(1) Al naar gelang men aanneemt dat in de 14 gemeenten van het toenmalig canton Olrabeek is gepetitionneerd, daar het getal inwoners van het heele canton samen zijn opgegeven.

Digitized by Google

processie, tengevolge waarvan de deken te Roermond tot één dag gevangenisstraf en een boete werd veroordeeld (in appel te Tongeren echter vrijgesproken [1]). daar niet vreemd aan is vooral wijl een der grieven van België tegen Willem I was het achterstellen der Katholieken en Venlo een zeer geprononceerde katholieke bevolking had.

Wat overigens de reden is, dat Venlo zoo geprezen wordt als Belgisch gezind begrijp ik niet. Volgens het verhaal van de gebeurtenissen in 1830 te Venlo door een tijdgenoot, Keuller, in zijne „Geschiedenis van Venlo" (1843 verschenen) is de stad overgegeven aan den Belgischen generaal Daine, omdat het garnizoen te klein was voor ernstigen tegenstand, en de bevolking voor bestorming beducht, ook verhaalt hij dat de burgerij de Hollandsche schildwachten hielp ontsnappen, ja, zelfs hun kleeren verschafte, om ongehinderd te kunnen ontkomen.

Letterlijk lees ik daar nog „Venloo was rustig (1830) en niet het geringste blijk van neiging voor de Belgische staatsomwenteling was er aan den dag gelegd, toen de Generaal-Majoor Schepern tot Plaatselijk Kommandant ter vervanging van den Generaal-Majoor Bruce, en tevens tot Gouverneur der vesting werd benoemd. Schepern welke den 23 October te Venloo aankwam, kon door het nemen van strenge maatregelen de liefde der burgerij niet winnen." — Dus alweer onhandigheid. Uit hetgeen Keuller verder mededeelt van Bruce blijkt, hoe bemind deze Hollandsche legeroverste was. „Gedurende de vijftien jaren, dat de generaal-majoor Bruce het kommandement der vesting bezat, had hij de liefde, achting en het vertrouwen der ingezetenen veroverd. Hem werden nog klare bewijzen daarvan gegeven, toen hij, den 11en November 1830, op het raadhuis voor den generaal Daine werd ontboden; alle burgers, die zich op zijnen weg bevonden groetten den grijzen krijgsman en uitten openlijk het verlangen, dat hun vroegere Kommandant dadelijk in vrijheid mogt gesteld worden, waaraan dan ook geredelijk voldaan werd." — In het licht hiervan is het ontbreken van een petitie 1838 uit Venlo niet zoo vreemd.

Hadde onze Regeering onmiddellijk na 1839 reeds dien weg ingeslagen. welke zij nu reeds een dertigtal jaren bewandelt, dan ware de toestand eerder verbeterd.

(1) Voor het tribunal de le instance. Ik heb een afschrift van de memorie van een tijdgenoot te Venlo voor mij liggen.

Digitized by Google

Gezegd dient hier ook, dat de vertegenwoordigers, die Limburg in die jaren ter 2e Kamer afvaardigde, door beleid, inzicht, gaven des woords en activiteit veel hadden kunnen bereiken ter bevrediging van de billijke verlangens der bevolking. Limburg en Nederland begrepen elkaar niet.

Het zij daarmede hoe het wil, gedurende de laatste 30 jaren is een andere weg ingeslagen; goede, ja uitstekende Limburgsche afgevaardigden hebben veel goedgemaakt; de wederzijdsche betrekkingen tusschen Noord-Nederland en Limburg zijn veel verbeterd, men heeft elkaar beter leeren kennen.

En nu een practische vraag: na gedurende ongeveer een vijftigtal jaren in Holland niet te zijn geteld geweest, daarna een verbetering is ingetreden, die nog voor toeneming vatbaar is en ook belooft te zullen toenemen: zal Limburg nu de verdrukking van een Waalschen heerscher willen torsen? Opnieuw beginnen eerst miskend te worden, dan eindelijk na jaren beter gekend en verstaan, beter behandeld?

Terwijl de taal, de zeden, de gewoonten van Walen en die der Nederlandsche Limburgers, met hun Rijnlandsche taal en zeden, zulk een kloof vormen?

Nu, waar de Vlamingen, de Frankische grootstamgenooten van de Limburgers na bijna 90-jarige afscheiding van Nederland nog strijden moeten voor hun gelijke rechten, ja van meet af aan beginnen? Limburg daarentegen, dat — eertijds de laatste der 11 provinciën — zich door belangrijkheid eene plaats boven de meeste andere heeft veroverd, dat thans drie zijner zonen als raadslieden der Kroon mag tellen, waaronder de Minister-President, eene schoone toekomst tegemoet kan gaan? Wij zijn er zeker van, één met Nederland zal het meewerken tot de bereiking van dit ideaal.

VI. NOORD- EN ZUID-NEDERLAND IN 1883 EN 1918.

Het was een onvergetelijke stonde dien 18en October 1883, toen daar de Souvereinen der beide Nederlanden, Noord en Zuid, op het balkon van het koninklijk paleis te Amsterdam elkaar de hand reikten, beiden in hetzelfde Brussel geboren, waar in 1830 de jammerlijke tweespalt tusschen de beide volken was ontstaan.

En in aller harten weerklonk het woord des dichters:

De oude veeten,
Zijn vergeten.

En op dat oogenblik reikten ook de twee volken elkaar de hand;

Digitized by Google

t' was één enkel volk; 't was of op dien herfstdag een lentezón ons was komen beschijnen.

En van dat oogenblik was dat treurig monument op den Dam, de herinnering aan dat ongelukkig jaar 1830, tot verdwijning gedoemd, dat gevaarte van steen, nu, Goddank, geheel verdwenen.

Die gebeurtenis van 18 October 1883 vond haar weerklank in geheel Europa. Hadde onze Vondel toen geleefd, een nieuw feestspel, de vereeniging van Leeuwendal, de Zeventien Nederlandsche gewesten, bezingend, ware aan zijn dichterpen ontvloeid: „'s Land's oudste pocet", die in 1648 den vrede van Munster met zijn Leeuwendalers inluidde, had zich zeker niet onbetuigd gelaten in zijn liefde voor 't vaderland, hij, die uit Antwerpsche ouders was geboren, Zuid-Nederlander van oorsprong.

En die herinnering tooverde voor mijn geest een schoone fantasie als een droombeeld van vrede.

En ik zag de beide souvereinen, welke opgevolgd zijn aan hen, die op dien blijden herfstdag van 1883 daar in 't middelpunt van Noord-Nederland's hoofdstad elkaar de hand reiken; op datzelfde balkon: Koningin Wilhelmina en Koning Albert.

En weer juichten de beide volkeren en het daverde langs Amstel en Y en langs de Nederlandsche stroomen, die in beide landen vloeien, van 't juichen en jubelen der beide volken.

Dat zou het heerlijk loon zijn voor al 't goede, dat Noord-Nederland aan de ballingen van 't Zuiden heeft bewezen, die sympathie, dat gul, dat hartelijk onthaal, straks dat broederlijk deelen van 't schaars verstrekte voedsel en onderhoud.

Moge die schoone droom binnen niet al te lang tijdsverloop blijde werkelijkheid worde. Het ridderlijk karakter van koning Albert geeft mijne wenschen hoop op vervulling.

Ziehier wat een Zuid-Nederlander, de gevierde schrijver Emile van Banning, de man van de afschaffing van den „traite des nègres, voor de kolonisatie van den Congo, met generaal Brialment de ontwerper van het Belgisch verdedigingsstelsel, wiens zoo bekende „mémoire" over den politieken en strategischen toestand van dat land, in 1882—1886 geschreven, zoo bekend is geworden, naar aanleiding van die samenkomst der beide koningen in 1883 en over de goede verstandhouding tusschen de beide landen, die daarvan 't gevolg was, in een meesterlijk artikel „l'Entrevue d'Amsterdam" in „l'Echo du Parlement" van 23 Oct. 1883, en overgedrukt in „le

Digitized by Google

Moniteur belge" van 24 October, heeft geschreven. Wij kunnen ons niet onthouden er hier en daar een greep uit te doen.

„La population des deux pays en a suivi avec un vif intérèt avec une émotion croissante, les divers étapes et la presse européenne a réfléchi chez les autres peuples des sentiments analogues. C'est l'impression commune qu'un acte important s'est accompli. Le jour où Leopold II et Guillaume III sont apparus fraternellement unis au balcon du palais d'Amsterdam, au milieu des applaudissements enthousiastes d'une population naturellement calme et sérieuse une phase nouvelle a commencé dans les rapports de la Hollande et de la Belgique.... Les Belges et les Hollandais ont eu même berceau. ils sont de même race et entrent dans l'histoire sous les mêmes auspices Pendant seize siècles ils vivent sous un regime identique, unis par des liens nombreux et étroits.... Quant en 1880 la Belgique célébra le cinquantenaire de son indépendance nombre de Neerlandais s'y associèrent de tout coeur il n'y avait plus de part ni d'autre une atome de rancune dans les âmes.... La journée du 18 Octobre laissera des traces profondes; quand elle aura eu son écho à Bruxelles il y aura plus qu'un traité d'alliance entre les deux peuples; il y aura une communauté morale de dix millions d'hommes qu'aucun intérêt majeure ne divise, que les plus graves intérêts au contraire tendent de plus en plus à rapprocher... Bien des obstacles s'aplanissent, bien de grandes choses deviennent possibles entre deux peuples, deux dynasties qu'anime un sentiment réciproque d'estime, d'amitié de confiance. Voilà la grande conquête de l'heure présente, elle est essentiellement d'ordre morale, mais elle suffit pour inspirer une satisfaction profonde et légitime de hautes espérances."

Welnu dan, dat na zulk een appreciatie van den beroemden Zuid-Nederlander, de zoon van een Amsterdammer en uit een oude Amsterdamsche familie gesproten, die booze geruchten, dat aanstoken van haat en afgunst verstommen om plaats te maken voor wederzijdsche achting en sympathie tusschen de Nederlanden, Noord en Zuid.

De Tijd 2 Jan. 1919, 2e bl.

Digitized by Google

Het Klooster van het H. Graf te Hoogcruts en de lijst zijner stichtingen en jaargetijden.

In vroeger eeuwen lag er een klooster van Sepulchrijnen of Kanunniken van het H. Graf in het gehucht Hoogcruts, op de grenzen der gemeenten Slenaken en Noorbeek.

Wij geven hier in enkele trekken eene schets van zijne geschiedenis (1) en drukken daarna eene lijst af, die tegen het einde der

(1) Voor de geschiedenis van het klooster Hoogcruts kan men de volgende gedrukte werken raadplegen:

Chr. Quix. Diè vormalige Kanonie zum h. Kreuz in der Grafschaft Daelheim. Deze geschiedkundige schets komt voor in een bundel opstellen, waarvan het eerste tot titel heeft: Das ehemalige Spital zum h. Jacob. Aachen 1836, blz. 28-32.

Ch. Rahlenbeck. Histoire de la ville et du comté de Dalheim. Bruxelles 1852, blz. 75-77.

L. Caumartin. Promenades dans les environs de Visé. Liége 1862, blz. 74-83. (Le prieuré de la Sainte-Croix à Noorbeek). De schrijver, die Hoogcruts tegen het midden der 19de eeuw bezocht, citeert Rahlenbeck en spot met heilige zaken.

G. C. Ubaghs. Geschiedkundig overzicht van Gulpen en deszelfs onderhoorige plaatsen in Publ. de la soc. d'arch. dans le duché de Limbourg, dl. II (1865), blz. 333-335. De gegevens zijn ontleend aan het werkje van Quix.

Jos. Daris. L'ordre du Saint Sépulcre dans l'ancien diocèse de Liége in Publ. de la soc. hist. et arch. dans le duché de Limbourg, dl. VI (1869), blz. 307-328 (Sainte Croix) en blz. 328-332 (Nedercanne). Dit opstel heeft veel meer bijzonderheden dan de vorige en geeft tevens den tekst van drie voorname oorkonden, die 't klooster betreffen: van de oprichting door Jan van Horn op 24 Maart 1496, van de inlijving bij het Jezuietencollege te Aken door Ernest van Beieren in 1603 en van het herstel in 1605. Daris heeft hetzelfde opstel geplaatst in zijne Notices sur les églises du diocèse de Liége, dl. II (1871), blz. 183-204 (Sainte-Croix) en blz. 204-208 (Nedercanne).

Jos. Habets. Chronyk der landen van Overmaas en der aangrenzende gewesten door eenen inwoner van Beek bij Maastricht in Publ. de la soc. hist. et arch. dans le duché de Limbourg, dl. VII (1870), blz. 189-190 (Op Cruytz). Stichtingsverhaal door een tijdgenoot. Nog ibidem blz. 509-510 (Incendie du ci-devant couvent de Ste Croix à Noorbeek).

Jos. Habets. Geschiedenis van het tegenwoordig bisdom

Digitized by Google

17de eeuw werd opgesteld en zijne stichtingen en jaargetijden bevat.

Het klooster dankte zijn ontstaan aan het feit, dat de rector eener kapel, die te Hoogcruts gesticht was ter eere van het H. Kruis, zich had laten opnemen in de orde van het H. Graf. Wanneer de stichting dier kapel had plaats gegrepen, is onbekend, doch wat daartoe aanleiding zou gegeven hebben verhaalt deze vrome legende. Op zekeren dag bemerkte een herder, die in de schaars bebouwde streek tusschen Slenaken en Noorbeek zijne kudde hoedde, dat de schapen op de knieën vielen, alsof zij een kruis vereerden, dat in een doornenstruik verscholen lag. Zoodra de naburige bewoners dat buitengewoon feit vernamen, bouwden zij ter plaatse der wondere gebeurtenis eene kapel ter eere van het H. Kruis, lieten er elken Vrijdag eene H. Mis lezen en begiftigden ze met jaarlijksche renten en inkomsten. Hunne milddadigheid werd zoo groot, dat de kapel weldra 20½ bunder land aan vaste goederen bezat. Aldus de legende. Historisch echter staat alleen vast, dat de kapel reeds in 1428 bestond en dat er in genoemd jaar een beneficie aan werd verbonden, waarvan het vergevingsrecht toekwam aan den pastoor van Sint Maartensvoeren, in wiens parochie de kapel was gelegen. De parochie Slenaken was destijds nog niet opgericht.

De rector, die in de orde der Sepulchrijnen trad en daardoor tot de stichting van het klooster aanleiding gaf, heette Gilles de la Croix of Egidius de Cruce. Hij werd opgenomen in het klooster te St. Odiliënberg in 1493 en verkreeg twee jaren later, dat bij zijne kapel een nieuw klooster der orde gevestigd werd. Ziehier hoe een gelijktijdige kroniekschrijver dat alles in zijnen eigenaardigen tongval verhaalt:

„Hyrnoe nyet langhe, als men screyff M. III Jc inde XCV, so quaemen diesse Heren off brueder vurschreven erstwerff mijtten wonynghen Op dat Cruytz, bij synte Mertens Vuyren,

---

Roermond. Dl. III. Roermond 1892. Blz. 644. Zeer beknopt overzicht van de geschiedenis van het klooster.

A. J. A. Flament. Aanteekeningen omtrent kunstvoorwerpen, oudheden enz. in Limburg. Klooster Hoogcruts-Slenaken in De Maasgouw, jg. 26 (1904) blz. 91. Gevelsteen van het klooster met opschrift.

H. Maessen. Het klooster van Hoogcruts in De Maasgouw, jg. 32 (1910), blz. 51-53. Dit verdienstelijk opstel is hoofdzakelijk geput uit het bovenvermeld werk van Daris. Het is vooral belangrijk voor de lotgevallen der kloostergebouwen na de Fransche Revolutie.

Digitized by Google

dat eyne capelle hadde geweyst, doer men dat heylige Cruytz ons Heren ser besocht. Inde diese capelle behorde toe eynen ser erbarighen wertlicken prister, erbaer van leven, dee doerop wonde, myt naemen geheytten Her Gyelis, eyn guet, devoet maen. Inde hee offererde off gaeff sych selver myt lyffve, myt zeele, mytten capellen inde myt allen synen patrimonium, guet inde erffve inde ghereyt, inde allet dat hee opter erden hadde, der heyliger orde vurschreven, waert eyn Here inde mytbroder in derselver orde, inde waes der erste pryor off pater op diesser plaetsschen, inde haddet ser wael voert gesaet inde gebettert in tymmeragyen inde andere deynghen er dat hee starff. Got troest syne zeele. Amen."

Ludovicus Scharis, pastoor van Sint Maartensvoeren gaf zijne toestemming tot de inlijving der kapel bij het klooster, waarop Jan van Horn, bisschop van Luik, 24 Maart 1496 de oprichting van het klooster goedkeurde onder voorwaarde, dat het aantal kloosterlingen niet boven de vijf en twintig mocht gaan.

In de eerste eeuw van zijn bestaan onderging het klooster de treurige gevolgen van den tachtigjarigen oorlog. In 1568 werd het evenals de abdij Kloosterrade door de troepen van Willem den Zwijger geplunderd en in brand gestoken. Elf jaren later, in 1579, werden de gebouwen andermaal in asch gelegd, doch nu door de Spaansche troepen van den prins van Parma, omdat de Staten van de landen van Overmaas er hunne vergaderingen hadden gehouden. Vele oude oorkonden van het klooster gingen daardoor verloren en er verliepen jaren en jaren eer het klooster zich van dien rampspoed kon herstellen. Het scheelde zelfs zeer weinig, of het was geheel en al te niet gegaan. In het jaar 1601 immers was het uitgestorven tot op een tweetal kloosterlingen, die niet eens meer hun verblijf hielden in het gedeelte der gebouwen, dat men nog even had kunnen oprichten. Het klooster gold dan ook als verlaten en Jan, heer van Gronsveld en Rimburg, beweerde, dat zijne voorouders het klooster hadden gesticht en dat hij derhalve erover kon beschikken ten gunste der arme kerken van zijn gebied. Hij gaf zelfs voor daartoe mondelinge volmacht van paus Gregorius XIII te hebben ontvangen. Persoonlijk wilde hij daarvan geen gebruik maken, doch hij wist in 1603 den bisschop van Luik te bewegen om het klooster met al zijne bezittingen in te lijven bij het college der Jezuieten te Aken. Zulks gebeurde bij akte van 14 September 1603, doch de twee overgebleven kloosterlingen kwa-

Digitized by Google

Gezegd dient hier ook, dat de vertegenwoordigers, die Limburg in die jaren ter 2e Kamer afvaardigde, door beleid, inzicht, gaven des woords en activiteit veel hadden kunnen bereiken ter bevrediging van de billijke verlangens der bevolking. Limburg en Nederland begrepen elkaar niet.

Het zij daarmede hoe het wil, gedurende de laatste 30 jaren is een andere weg ingeslagen; goede, ja uitstekende Limburgsche afgevaardigden hebben veel goedgemaakt; de wederzijdsche betrekkingen tusschen Noord-Nederland en Limburg zijn veel verbeterd, men heeft elkaar beter leeren kennen.

En nu een practische vraag: na gedurende ongeveer een vijftigtal jaren in Holland niet te zijn geteld geweest, daarna een verbetering is ingetreden, die nog voor toeneming vatbaar is en ook belooft te zullen toenemen: zal Limburg nu de verdrukking van een Waalschen heerscher willen torsen? Opnieuw beginnen eerst miskend te worden, dan eindelijk na jaren beter gekend en verstaan, beter behandeld?

Terwijl de taal, de zeden, de gewoonten van Walen en die der Nederlandsche Limburgers, met hun Rijnlandsche taal en zeden, zulk een kloof vormen?

Nu, waar de Vlamingen, de Frankische grootstamgenooten van de Limburgers na bijna 90-jarige afscheiding van Nederland nog strijden moeten voor hun gelijke rechten, ja van meet af aan beginnen? Limburg daarentegen, dat — eertijds de laatste der 11 provinciën — zich door belangrijkheid eene plaats boven de meeste andere heeft veroverd, dat thans drie zijner zonen als raadslieden der Kroon mag tellen, waaronder de Minister-President, eene schoone toekomst tegemoet kan gaan? Wij zijn er zeker van, één met Nederland zal het meewerken tot de bereiking van dit ideaal.

VI. NOORD- EN ZUID-NEDERLAND IN 1883 EN 1918.

Het was een onvergetelijke stonde dien 18en October 1883, toen daar de Souvereinen der beide Nederlanden, Noord en Zuid, op het balkon van het koninklijk paleis te Amsterdam elkaar de hand reikten, beiden in hetzelfde Brussel geboren, waar in 1830 de jammerlijke tweespalt tusschen de beide volken was ontstaan.

En in aller harten weerklonk het woord des dichters:

De oude veeten,
Zijn vergeten.

En op dat oogenblik reikten ook de twee volken elkaar de hand;

Digitized by Google

't was één enkel volk; 't was of op dien herfstdag een lentezon ons was komen beschijnen.

En van dat oogenblik was dat treurig monument op den Dam, de herinnering aan dat ongelukkig jaar 1830, tot verdwijning gedoemd, dat gevaarte van steen, nu, Goddank, geheel verdwenen.

Die gebeurtenis van 18 October 1883 vond haar weerklank in geheel Europa. Hadde onze Vondel toen geleefd, een nieuw feestspel, de vereeniging van Leeuwendal, de Zeventien Nederlandsche gewesten, bezingend, ware aan zijn dichterpen ontvloeid: „'s Land's oudste poet", die in 1648 den vrede van Munster met zijn Leeuwendalers inluidde, had zich zeker niet onbetuigd gelaten in zijn liefde voor 't vaderland, hij, die uit Antwerpsche ouders was geboren, Zuid-Nederlander van oorsprong.

En die herinnering tooverde voor mijn geest een schoone fantasie als een droombeeld van vrede.

En ik zag de beide souvereinen, welke opgevolgd zijn aan hen, die op dien blijden herfstdag van 1883 daar in 't middelpunt van Noord-Nederland's hoofdstad elkaar de hand reiken; op datzelfde balkon: Koningin Wilhelmina en Koning Albert.

En weer juichten de beide volkeren en het daverde langs Amstel en Y en langs de Nederlandsche stroomen, die in beide landen vloeien, van 't juichen en jubelen der beide volken.

Dat zou het heerlijk loon zijn voor al 't goede, dat Noord-Nederland aan de ballingen van 't Zuiden heeft bewezen, die sympathie, dat gul, dat hartelijk onthaal, straks dat broederlijk deelen van 't schaars verstrekte voedsel en onderhoud.

Moge die schoone droom binnen niet al te lang tijdsverloop blijde werkelijkheid worde. Het ridderlijk karakter van koning Albert geeft mijne wenschen hoop op vervulling.

Ziehier wat een Zuid-Nederlander, de gevierde schrijver Emile van Banning, de man van de afschaffing van den „traite des nègres, voor de kolonisatie van den Congo, met generaal Brialment de ontwerper van het Belgisch verdedigingsstelsel, wiens zoo bekende „mémoire" over den politieken en strategischen toestand van dat land, in 1882—1886 geschreven, zoo bekend is geworden, naar aanleiding van die samenkomst der beide koningen in 1883 en over de goede verstandhouding tusschen de beide landen, die daarvan 't gevolg was, in een meesterlijk artikel „l'Entrevue d'Amsterdam" in „l'Echo du Parlement" van 23 Oct. 1883, en overgedrukt in „le

Digitized by Google

men tegen de uitvoering daarvan in verzet bij den Raad van Brabant en deze handhaafde hen in het bezit hunner goederen. Met hetzelfde gunstig gevolg wendden zij zich ook tot de Romeinsche rechtbanken, zoodat in 1608 het voortbestaan van het klooster voorgoed verzekerd was.

Intusschen had eene merkwaardige gebeurtenis plaats gegrepen, waardoor het klooster zich op bijzondere wijze gedurende meer dan anderhalve eeuw verdienstelijk zou maken voor de naaste omgeving. De prior Crucius Bruyn had er in 1606, ondanks den heftigen strijd om het bestaan, eene Latijnsche school geopend. De eerste leerlingen waren de kinderen van Gerard Otten van Nierop, Steven Aen, Willem Gulpen, Adolf Belven, zoon van den drossaard van Wittem, en Willem baron van Eynatten van Reimersdael. Het aantal leerlingen nam voortdurend toe en zoo vormde zich een volledig college der humaniora met kostschool onder het bestuur der kloosterlingen.

Den 4 September 1625 werd het klooster bezocht door Jean Chokier de Surlet, vicaris-generaal van het bisdom Luik. De toestanden, die hij er aantrof, waren zeer gunstig en droegen zijne volle tevredenheid weg. Om ze te doen voortduren schreef hij eenige tuchtregels voor, die zoo goed werden onderhouden, dat hij niets behoefde te veranderen, toen 22 Mei 1631 het klooster andermaal bezocht werd. Dat was ook het geval bij zijn bezoek op 4 Augustus 1648.

Had het klooster erg te lijden gehad tegen het einde der 16de eeuw, omstreeks het midden der 17de eeuw kreeg het nog veel te verduren van den kant der Staten van de Republiek der Zeven Vereenigde Provinciën. Van het jaar 1634 af moesten de kloosterlingen met hunne scholieren dikwerf de wijk nemen op het aangrenzend Rijksgebied om zich te beveiligen tegen de retorsie-maatregelen van de Staten. In 1648 en 1649 hadden deze o.a. de inkomsten van het klooster grootendeels in beslag genomen.

Als eindelijk weer betere tijden waren aangebroken, moesten de kanunniken een proces voeren tegen graaf Jacobus Frans van Gronsveld, heer van Slenaken, die zekere heerlijkheids- en patronaatrechten ten opzichte van het klooster wilde doen gelden, n.l. van er telkens naar believen kost en verblijf te vorderen voor zijne beambten en voor zijne jagers met hunne honden. De kanunniken weigerden die zware lasten op zich te nemen en daarop werden hunne

Digitized by Google

leengoederen, die onder Slenaken lagen, door den graaf in beslag genomen. Zij beweerden, dat hun klooster gelegen was op 't gebied van Noorbeek, dat tot de Spaansche Nederlanden behoorde. en wendden zich tot den Raad van Brabant, die voor hun goed recht opkwam. Het proces duurde van 1680 en 1684 en kostte hun veel geld en moeite.

Onder het Oostenrijksch bewind ondervond het klooster weer tal van moeilijkheden in de tweede helft der 18de eeuw. Eene eerste moeilijkheid gold het bezit van vaste goederen. De onroerende goederen, die na 1520 verkregen waren, moesten volgens een decreet van Maria Theresia van 5 September 1753 verkocht worden. Het klooster maakte een staat op van zijn goederen en inkomsten met al de lasten en uitgaven, die eraan verbonden waren, en zond hem aan de Regeering. Die staat, welke nog bewaard is, leert ons, dat de jaarlijksche inkomsten 6000 gulden van goederen en renten en 2500 gulden van het kostgeld der leerlingen bedroegen en dat er jaarlijks een bedrag van 1300 gulden aan belastingen en verschuldigde renten betaald werd. Die vermogenstoestand was verre van schitterend, vooral, wanneer men hem vergelijkt met dien van de abdijen en kloosters uit de buurt, zooals Kloosterrade en Sinnich. Het is daarom ook niet te verwonderen, dat het klooster bij decreet van 21 Aug. 1755 al zijn goederen mocht behouden, doch met de bepaling, dat ze niet als bevoorrechte geestelijke goederen zouden worden beschouwd.

Eene andere moeilijkheid betrof de vrije keuze der priors. Toen in 1770 de prior Quix van Wijnandsrade overleden was, kwam er van wege de Regeering een bevel, om een opvolger te kiezen, die uit de Belgische Nederlanden afkomstig was. Dit had tot gevolg, dat achtmaal achter elkaar eene vergeefsche keuze werd gedaan en dat ten slotte de bisschop van Luik een prior benoemde, die door de Regeering werd aanvaard.

Een laatste en voornaamste moeilijkheid was de strijd om het bestaan zelf. Onder Jozef II dreigde het klooster als slachtoffer te zullen vallen van de kerkelijke politiek van den keizer, die zich voorgenomen had een groot aantal kloosters op te heffen. De Regeering verlangde uitvoerige gegevens omtrent alles wat het klooster betrof en om daaraan te voldoen diende de prior eenen uitvoerigen staat in, die gedagteekend is van 23 April 1787. Daaruit blijkt, dat er elf kloosterlingen waren en dat de jaarlijksche inkomsten na aftrek

Digitized by Google

der lasten slechts 5389 gulden bedroegen. Het klooster bleef gelukkig voor opheffing gespaard, waarschijnlijk wegens zijne geringe inkomsten en wegens de Latijnsche school, die er gevestigd was.

Evenals alle kloosterlijke instellingen in Limburg ging het klooster Hoogcruts ten gronde in de stormen der Fransche Revolutie. Toen België bij Frankrijk was ingelijfd, werden er alle kloosters bij decreet van 1 September 1796 opgeheven, hunne goederen tot staatseigendom verklaard en geleidelijk verkocht. Hoogcruts, dat in 1797 aan zijn eigen bewoners verhuurd was, werd 23 Maart 1798 in het openbaar geveild en ofschoon de kloosterlingen met een tweetal personen eene overeenkomst hadden gemaakt, die hen in staat zou stellen om hun eigendom terug te koopen, ging alles voor hen verloren. Hun klooster werd aangekocht door Chrétien Coenegracht van Wijk en Antoon Bemelmans van Maastricht voor de kapitale som van 2,707,000 franken. Dat groot bedrag was evenwel betaalbaar in de laag courseerende bons van de Openbare Staatsschuld, zoodat het bedrag, dat feitelijk betaald werd, slechts 50.000 franken in klinkende munt bedroeg.

Voordat wij de verdere lotgevallen der kloostergebouwen even aanstippen, laten wij hier een lijst volgen van priors, die Hoogcruts bestuurd hebben van de stichting af tot aan de opheffing. Ze is niet lang, ze telt slechts elf namen.

1. Gilles Delacroix of Aegidius a Cruce. Hij overleed 3 December 1504.

2. Everhardus van Euchelen. Daris en Ubaghs noemen hem van Mechelen. Volgens de lijst der jaargetijden overleed hij 20 November 1553 in den ouderdom van 83 jaren.

3. Willem Smets van Sint Petersvoeren. Hij overleed 9 September 1572.

4. Crucius Bruyn van Sint Martensvoeren. Hij werd in 1564 geprofest en dankte ten gevolge van ouderdomszwakte in 1623 als prior af en overleed, volgens het jaargetijdenregister, 22 Februari 1624 in den leeftijd van 80 jaren.

5. Johannes Linssen van Noorbeek. Hij werd geprofest 7 Maart 1606 en in 1623 tot prior gekozen. Hij overleed 11 Januari 1642 in den ouderdom van 60 jaren.

6. Livinus Franken van Mesch. Hij werd geprofest 9 Februari 1632 en in 1642 tot prior gekozen. Hij overleed 18 Juli 1679 in den ouderdom van 67 jaren.

Digitized by Google

7. Aegidius Aussems van Noorbeek. Hij werd geprofest 30 September 1665 en overleed 10 November 1697 in den ouderdom van 53 jaren.

8. Reinerus Koninghs van Immendorf, die eerst vicarius was te Heerlen en te Gulpen, daarna pastoor te Reijmersdaal, 5 Juli 1679 in de orde trad van het H. Graf en eindelijk prior werd. Hij overleed 21 October 1728 in den ouderdom van 81 jaren.

9. Antonius Cox van 's Hertogenrade. Hij werd geprofest 6 October 1706 en overleed 20 Februari 1758.

10. Johannes Quicx van Wijnandsrade, broeder van den grootvader van den bekenden Christiaan Quix, archivaris van Aken. Hij werd geprofest 2 Mei 1736 en overleed 3 Augustus 1770.

11. Cornelius Creischer van Montzen. Hij werd 9 December 1743 geprofest, 12 December 1770 door den bisschop van Luik tot prior benoemd en 20 Januari 1771 als zoodanig door de Regeering bevestigd. Hij was de laatste prior.

Tengevolge van het verkoop der goederen en gebouwen in 1798 ging de kleine kloostergemeente uiteen. Zij bestond toen uit de volgende leden: Cornelis Creischer, prior, Jacob Schoonbroodt, Hendrik Lousberghs, Gerard Simon Demollin, Jan Willem Schillings, Hendrik Warrimont, Aegidius Jacobi, Jozef Frans Chaineux en Jozef Wawer. De meeste onder hen zullen wel een nieuwen werkkring gevonden hebben als zielzorger in de een of andere parochie, zooals Aegidius Jacobi, dien wij in 1803 aantreffen als kapelaan te Vaals.

Wat de verdere lotgevallen der kloostergebouwen betreft, die in 1701 op grootsche schaal waren vernieuwd, dient vermeld te worden, dat deze na 1798 in twee pachthoeven en een schoon heerenhuis werden herschapen. De kerk werd ontwijd en tot eene graanschuur ingericht. In den nacht van 17 op 18 September 1870 ontstond er, waarschijnlijk door het broeien van vochtig ingeschuurd graan, een geweldige brand, waardoor de voormalige kloostergebouwen in asch werden gelegd. Alles werd evenwel weer opgebouwd en eenigen tijd later droeg de familie Coenegracht haar eigendom over aan notaris Boots te Ambij en deze deed de pachthoeve over aan de familie Pijls te Maastricht, welke ze thans nog in bezit heeft. Het gedeelte van het klooster, dat tot heerenhuis was verbouwd, kwam aan de familie van Oppen te Maastricht, die het verkocht aan Fransche Zusters Dominikanessen. Deze waren tevens zoo ge-

Digitized by Google

lukkig ook de voormalige kerk van de familie Pijls door aankoop te kunnen verwerven. Zoodoende heeft de plek, die eeuwen lang gewijd was aan vrome Godsvereering, weer grootendeels haar heilige bestemming teruggekregen.

In den aanvang van deze geschiedkundige schets schreven wij, dat het klooster lag op de grenzen der gemeenten Slenaken en Noorbeek. De gebouwen strekten zich uit over het gebied van beide plaatsen, zoodat nog al eens oneenigheid ontstond over de vraag, tot welk gebied het klooster behoorde. Zoo ook in lateren tijd wat de parochie betrof. Na de vestiging der Zusters Dominikannessen werd in 1900 de parochie-kwestie door Mgr. Drehmanns opgelost. Het klooster Hoogcruts, gelegen in het gehucht Cruts in de gemeente Slenaken, zou ook behooren tot de parochie Slenaken, terwijl de pachthoeve met hare bewoners onder Noorbeek zou ressorteeren.

De archieven van het opgeheven klooster berusten thans voor een groot gedeelte in het Rijksarchief te Maastricht, terwijl een ander gedeelte zorgvuldig bewaard wordt in het huisarchief van baron L. de Loë-Imstenraad te Mheer. Onder deze laatste archiefstukken bevindt zich een klein quarto-register in perkamenten band, waarop aan de buitenzijde, blijkbaar bij eene inventarisatie van het kloosterarchief, geschreven is:

Num. 23. 1643. Registrum domesticorum sub R. D. Priore Livino Francken propria ejus manu ab anno 1643.

Item van betaelden schatz tot Noorbeck fol. 43 ab anno 1643 tot 1658.

Tot Slenaeken fol. 54 et 90 ab anno 1643 tot 1658.

Tot Gulpen fol. 58 ab anno 1643 tot 1661.

Tot Teuven fol. 95 ab anno 1646 tot 1657.

Fol. 110 et seqq. habetur catalogus missarum fundatarum et anniversariorum.

Het bevat dus drie zaken: een register van het dienstpersoneel, aanteekeningen van het betalen der gemeentelasten in verschillende plaatsen, waar het klooster bezittingen had, en eene lijst van gestichte missen en jaargetijden. Daar deze lijst onze aandacht trok, vooral wegens hare beteekenis voor de geschiedenis van het klooster en voor de kennis van personen en geslachten in zijn naaste omgeving, werd het register ons zeer bereidwillig ter bestudee-

Digitized by Google

ring toevertrouwd en ons tevens verlof gegeven om hetgeen ons belangrijk toescheen daaruit te publiceeren. Van dat verlof maken wij thans dankbaar gebruik.

De lijst gaat van fol. 110 r° tot fol. 129 v°, doch kan grooter geweest zijn, daar fol. 129 het eerste blad is van een katern, waarvan de overige bladen behalve het laatste uitgescheurd zijn. Het is dus zeer goed mogelijk, dat er na de inschrijving, die fol. 129 v° op 9 December voorkomt, nog andere inschrijvingen van de maand December hebben gestaan, die dan door het uitscheuren der bladen voor ons verloren zijn geraakt.

Ze is geschreven met een en dezelfde hand, in niet te best leesbaar schrift, na 9 Juni 1681, daar eene inschrijving van dien datum in datzelfde schrift nog voorkomt. Ze moet evenwel reeds klaar geweest zijn vóór 22 April 1689, omdat uit het verschil van schrift blijkt, dat eene inschrijving van dien dag later is bijgevoegd. Latere bijvoegingen zijn zeldzaam; men treft er nog een tweetal aan, een uit het jaar 1690 in het begin van September, en een andere in het begin van November met de vermelding van het jaargetijd van Philippus Vourendael, pastoor van Homborch.

De lijst is een afschrift van een andere, zooals trouwens op menige plaats door het woordje „copia" vóór de inschrijvingen wordt aangegeven. Ze schijnt echter vrij spoedig weer vernieuwd te zijn, daar de jaargetijden, die zeer zeker in de 18de eeuw nog zijn gesticht, niet meer zijn bijgeschreven. Er moet dus nog een register in het kloosterarchief geweest zijn, dat de copie van onze lijst met de latere stichtingen bevat.

De lijst bevat talrijke gegevens voor de genealogie van Zuid-Limburgsche geslachten en van andere, die in den omtrek van het klooster waren gevestigd. Wij drukken alles letterlijk af en geven hier en daar eenige aanteekeningen, die wij voor een groot gedeelte te danken hebben aan de vriendelijke hulp van den Hoogwelgeb. Heer Louis baron de Crassier te Limmel.

W. GOOSSENS.

Digitized by Google

Hiernaer volghen alle de gefondeerde missen die het convent schuldich is te doen:

In den eersten is men gehouden alle Sondaeghen ende Heilige daeghen verobligeert de hooghe misse te singhen tot intentie der eerste fondateur ende prosperiteyt van het convent.

Item alle Sondaeghen is men schuldich de vroeghe ofte eene andere misse te leesen tot intentie ende meerdere zielen salichéyt soe van de eerw. Anna Margaretha van Housse genoempt Frongteaux (1), gewesene vrouwe des adelijcken clooster tot Sinnich, als oock van haere nichte de eerw. weleedele Margareta Anna van der Heyden genoempt Belderbusch (2), oeck jouffvrouwe tot Sinnich, van de welcke wy tot dyen eynde op den 5 Augustus 1666 ontfanghen hebben de somme van 600 gulden, ende met deselve op dato voorschreven van den heere landtcommander der Alde Byesen (3) voor den leenhoff van Carsfelt (4) gegolden hebben VIIII morghen landts gelegen in 't Rot in diverse stucken als blijckt in den transporte in 't groot register, fol. 176.

---

1) Anna Margaretha van Housse genaamd Frongteaux werd in 1610 geboren als dochter van Willem de Frongteau, heer van Housse en lid van den stand der edelen in het graafschap Daelhem, die 18 Juni 1650 overleed. Blijkens huwelijkscontract van 8 October 1598 was hij gehuwd met Isabella de Schoofs, die een dochter was van Willem de Schoofs en Katharina Porquin en 16 December 1653 overleed. Het geslacht Frongteau voerde in rood drie zilveren maliën met een hartschild, waarop in goud een rood andrieskruis. Anna Margaretha had 22 November 1626 haar intree gedaan in het adellijk klooster van Sinnich en toen er de priorin Sybilla Scheiffart de Merode 2 Maart 1664 overleed, werd ze eenige dagen later tot opvolgster gekozen, en bestuurde het klooster tot aan haar dood op 15 Januari 1676. Zij en hare nicht Margaretha van der Heyden gen. Belderbresch waren zeer bevriend met de naburige kloosterlingen van Hoogcruts, hetgeen den abt van Kloosterrade, aan wien Sinnich onderdanig moest zijn, niet bijzonder aangenaam was. Cfr. **D. Brouwers.** Histoire du chapitre noble de Sinnich. Verviers 1904, blz. 36-40.

2) Margaretha Anna van der Heyden gen. Belderbusch was in 1636 geboren als dochter van Isabella de Frongteau van Housse (zuster van de in de vorige nota genoemde Anna Margaretha), die in 1628 gehuwd was met Jan van der Heyden gen. Belderbusch. Ze werd 30 Augustus 1650 in het adellijk stift van Sinnich opgenomen en komt in 1674 nog voor. Haar geslachtswapen was: In zilver vijf groene dwarsbalken en daarover heen een klimmende goud-gekroonde roode leeuw. Cfr. De Maasgouw, jrg. 2 (1880), blz. 232 en jrg. 37 (1915), blz. 94.

3) Landcommandeur van Aldenbiessen in 1666 was Arnold Godfried baron van Bocholt en Orey.

4) Dit leen- of liever cijnshof was zonder twijfel verbonden aan het Kasteel Kaersfeld, dat aan het riviertje de Gulp bij de buurt Pesaken in de gemeente Gulpen was gelegen.

Digitized by Google

Ende in dese misse moet men eene collecte pro defunctis leesen en naer de misse eenen De profundis voor de affgestorvene vrienden der voorschreven jouffrouwen.

Des Diensdaghs moeten wij eene misse ter eere van sinte Anne doen, dewelcke joncker Herbert van Eys genant Beusdall (1) gefondeert heeft anno 1521 ende ons daervoor gegheeven eenen morghen bossche, geleeghen aen den Broeckbergh, ende een boonder landts geleeghen op Ingber in de bancke van Gulpen. Dit voorschreven boonder landts van Ingber hebben wij anno 1667 den 19 July vererffwisseld met Peter Watervall van Ingber, dewelcken ons daerop dato voorschreven voor de weth van Slenaecken getransporteert heeft drye morgen landts in twee stucken geleeghen, waervan eenen morghen geleeghen is op Beseelsbergh ende 2 morghen aen Breydehaeghen.

Alle Goensdaeghen in de weecke moeten wij oock eene misse ter eere van Onse L. Vrouwe doen ter intentie van de Eerw. Weleedele Jouffvrouwe ende meerdere zielen saelicheyt van de Eerw. ende Weleedele Maria Mopertingen (2) jouffvrouwe van het

1) Wij weten niet wie Herbert van Eys gen. Beusdal was, die deze stichting maakte en daarvoor land schonk, dat te Ingber in de gemeente Gulpen was gelegen. In een register van het leenhof van 's Hertogenrade, dat op het Rijksarchief te Maastricht wordt bewaard, vindt men 29 Sept. 1536 een leengoed vermeld, dat te Ingber aan „Joncker Herpers van Buysdels lant" reinde. In het jaar 1537 wordt er Herbricht van Buysdall als leenman genoemd en komt er „den jongen Jhr. Herbricht van Beusdall" voor als reingenoot van akkerland te Ingber. Den 20 Augustus wordt er melding gemaakt van een cijns „zo Engber up Joncker Herbrichshoeff van Busdall". Er is thans nog eene groote hoeve te Ingber, welke den naam van Beusdalshof draagt. Wij vermoeden, dat de bovengenoemde stichter Herbert van Eys gen. Beusdal bezitter dier hoeve geweest is. Zooals bekend, was ook het kasteel van Lemiers omstreeks dien tijd in het bezit der familie van van Eys gen. Beusdal. In het boven aangehaalde leenregister verschijnt 11 Juni 1541 „Joncker Johan van Busdaill, elste son zo Lemiers" voor de leenmannen, om een overdracht van goederen die hij aan zijne broeders had gedaan, te herroepen. Het geslacht van Eys gen. Beusdal voerde gevierendeeld: 1 en 4 in rood een gouden kruis (Eys), 2 en 3 in rood een gouden schuinbalk vergezeld van 12 gouden blokjes.

2) Maria Mopertingen, geboren in 1606, werd 15 October 1619 in het adellijk klooster van Linnich opgenomen en overleed er 27 Juni 1655. Het origineel der stichtingsakte van haar jaargetijd berust in het Staatsarchief te Luik, het is gedateerd van 30 Juni 1646 en bevat de namen van den prior Livinus Francken en van de kanunniken Andreas Henssen, Johannes Lynoth, Simon Aussems en Michael Kevers uit het Klooster Hoogcruts. Cfr. **D. Brouwers,** o. c., blz. 174-195. Het is moeielijk te zeggen tot welke familie deze stiftdame behoorde. Eene adellijke familie, die Mopertingen heette, is niet bekend, wel eene, die den naam droeg van van den Bosch van Moupertingen of du Bois de Mauburtin, ook wel kortweg van Moupertingen of Mauburtin. Deze had tot wapen vair met een gouden dwarsbalk beladen met drie zwarte lelies. Vermoedelijk heeft zij tot die

Digitized by Google

adelyck clooster Sinnich, tot welcken eynde sy gegheeven heeft de somme van vyffhondert guldens, met welcke ende noch andere penningen wij anno 1645 den 12 Julij gegolden hebben omtrint vier boonderen bossche geleeghen op Heyenrott (1), welcken bossche wij eenige jaeren daernaer hebben doen vuythacken ende daervan ackerlandt gemaeckt ende wordt genoempt Hickenhoven.

Alle Donderdaghen moeten mij celebreren eene misse met de benedictie de Venerabili, tot welcken eynde de Eedele Catharina van Breel, weduwe van wijlen den Eedelen Willem van den Hovjen van Oeverhuysen (2), ons anno 1628 den 14 Septembris gegheeven heeft 400 gulden ende eene silvere remonstrantie costende 170 gulden.

Alle Vrydaeghen moeten wij celebreeren eene misse van het Heylich Cruys aen den autaer van het voorschreven Heylich Cruys, welcke misse anno vyffthienhondert ende elleff Merten in der Rezijt (3) met sijne huysvrouwe gesticht heeft ende ons daervoor erffelyck getransporteert heeft vier erffmalder rogge op huys ende hoff van Aussemste Cleynen Welsden (4), welcken hoff ende huysplaetse wij nu houden voor den voorschreven pacht.

Item moeten wij alle Vrijdaeghen oock eene misse van de bittere Passie van Onsen Zaelichmaecker leesen, tot welcken eynde de Eerw. Weleedele Jouffvrouwe Maria Margareta van Golsteyn (5), canonickersse regulier des adelycken cloosters tot Sin-

---

familie behoord en dan kan zij, als men op de bovenvermelde data let, de dochter geweest zijn van Gerard van den Bosch, gen. Moupertingen, heer van Gorsleeuw, Groot-Spauwen enz., en van Maria Hoen van Cartils.

1) Heijenrade, een groot gehucht in de gemeente Slenaken.

2) Oeverhuijsen = Oberhausen, voormalig kasteel in de gemeente Bocholtz. De groote daarbij behoorende pachthoeve is thans onder dien naam nog bekend. In de 16de en 17de eeuw woonde er de adellijke familie van den Hove, die in goud een zwart uitgeschulpt kruis als wapen voerde. Willem van den Hove moet in of voor 1603 overleden zijn. In dat jaar was zijne vrouw Catharina van Breijl reeds weduwe. Twee dochters uit hun huwelijk, nl. Elisabeth en Catharina, traden in het klooster van Sinnich, waar beide in Juli 1644 overleden, de eerste op den 8sten en de andere op den 31sten. Catharina van Breijl leefde nog in 1635. Haar geslachtswapen was: in zilver drie blauwe palen met een gouden schildhoek.

3) Reziet is een gehucht in de parochie Epen, gemeente Wittem.

4) Klein Welsden is een gehucht der gemeente Margraten.

5) Maria Margaretha van Goltstein was de dochter van Andreas van Goltstein en van Johanna van Torck. Ze werd geboren den 18 Februari 1612, legde 8 Mei 1629 hare geloften af in het adellijk klooster van Sinnich en overleed er 6 April 1695. Een afschrift der schenkingsoorkonde van 14 April 1661 bevindt zich in het

Digitized by Google

nich, ons op den 14 Aprilis 1661 gegheeven heeft eene somme van 600 guldens.

Dese 600 gulden zijn geemployeert aen 3 morgen landts, dewelcke wij anno 1668 den 10den July aen Peter Vasen van Aken gegolden hebben, ende aen 1 bonder landts, dat wij den 13den Novembris van Hendrick Nutsernih (?) gegolden hebben, ende beyde geguedt tot Slenaken, noch aen 1 bonder landts gegolden van Tewis Megillis den 13 Novembris 1668 geguedt tot Carsfeldt.

Anno 1523 ipso die Sanctae Luciae heeft Arndt van der Linden (1) ons voor de justitie van Norbeckt gegicht ende geguedt in sesse Luics mudden spelten op een stuck landts van sesse boonderen groodt geleeghen in 't Bergerveldt (2), hetwelck hij vercreeghen hadde van Guerdt van Banneth (3) ende dat ten eynde dat wy alle Saeterdaeghen eene misse ter eeren van Onse L. Vrouwe moeten doen, ende daerenboeven oock noch alle jaeren post Inventionem sanctae crucis een jaergetyde doen, oock onder expresse conditien, dat hij ofte sijne kinderen den voorschreven mudden te eeuwighen daeghen sullen moeghen lossen, yeder mudde met 12 goltgulden.

Anno 1545 in vigilia Andreae heeft seeckeren Ulrich met syne huysvrouwe weduwe van Arnt geloost drye van dese voorschreven sesse mudden met 36 bescheyden goldtguldens. 't Selve goldt heeft de prior Everarde wederom aengelacht aen een stuck landts in 't Scheyervelt (4), dat hy gegolden heeft van Thysken van der Linden anno 1545 in Decembri.

Anno 1612 den 12den Aprilis heeft Peter Kerckhoffs twee van desen mudden geloost ende het convent daervoor gelaeten VIII groote roeden landts geleeghen in 't Bergervelt vuyt een meerder stuck affgemeeten, reynende ter sonnenopgang Claes Maes, ter andere syde de wederdeylinge stotende op diverse parthyen.

---

staatsarchief te Luik en draagt naast het opgeplakt zegel van den abt van Kloosterrade ook dat van het klooster van Hoogcruts. Behalve den prior Livinus Francken komen er als kanunniken in voor: A. Henschen, J. Lynoth, S. Aussems, C. Schoenbroodt, L. van den Esschen en M. Francken. Cfr. **D. Brouwers**, o. c., blz. 177. Het geslacht Goltstein voerde gedwarsbalkt van goud en blauw, van acht stukken.

1) Terlinden is een gehucht op de grenzen der gemeenten Noorbeek en Gulpen. Deze plaats, die zonder eenigen twijfel aan een lindeboom haar naam ontleende, deed den familienaam van der Linden, in het Latijn de Tilia, ontstaan.

2) Het Bergerveld ligt in de gemeente Noorbeek.

3) Banneth = Banholt, een gehucht der gemeente Mheer.

4) Het Scheijerveld ligt in de gemeente Noorbeek.

Digitized by Google

Het VI mudde is anno 1640 den 13 Septembris vermangelt aen Peter Smeets tegens drye morgen ende 10 clein roden lants ende het convent heeft noch vuytter handt gegheven 82 gulden.

Volghen de jaergetyden :

Januarius.

Anno 1642 die XI Januarii quam devotissime in Domino obiit R. P. Joannes Linssen ex Norbeck, aetatis suae anno 60mo, qui 19 annis valde exemplariter hanc domum rexit, cujus anniversarium solemniter celebratur.

In de Octave van de H. H. Coninghen moeten wij celebreren een jaergetyde van 4 missen, te weeten eene singe- ende 3 leesemissen voor de zielen soe van den heere schouteth J. Coelen v (?) van Norbeck als van syne huysvrouw M. Royen ende van hunne kinderen, waervoor sy ons anno 1668 getransporteert hebben jaerlijcx op Coen Coenen goederen van Vroelen acht gulden, op Peter Aussems goederen van Scheyen (1) 12 gulden 15 stuyver, ende moet des Sondaghs te bevorens gecundicht worden.

9 Januarii. Commemoratio Ulderici de Otegroven (2), unde habemus modium speltae, ut patet in registro.

Anniversarium nobilis Cornelii de Gulpen de Bern (3) fitque tribus missis unde habemus semel centum daleros, quibus emimus jugerum prati in 't Omich (4) a Joanne Sproeten.

12 Januarii. Anniversarium Petri Coenen de Tilia et suorum parentum et parentum uxoris suae Mariae et pro quibus desiderant.

18 Januarii. Anniversarium Petri de Tilia et uxoris suae Bar-

---

1) Scheyen = Schey, een gehucht in de gemeente Noorbeek.

2) Otegroven, Oetegroeven, Oetegraven, Othegraven of Ottegraven is de naam van een kasteel en cijnshof te 's Gravenvoeren in de Belgische provincie Luik. De adellijke familie, die daaraan haar naam ontleende, voerde in zilver een rood slangenkoppenkruis. Men vindt hare uitvoerige genealogie van de 17de eeuw af bij **H. Fr. Macco**, Aachener Wappen und Genealogien. Aachen 1908, Dl. II, blz. 50-56. Ulldericus komt niet daarin voor.

3) Bern = Berneau bij Visé. Naar die plaats heet een adellijke familie van Gulpen, die er geruimen tijd gevestigd was. Die familie had als wapen in zwart een uitgeschulpt gouden kruis. In de uitgebreide geslachtslijst welke **A. de Rijckel** daarvan geeft in zijn werk La cour féodale de l'ancien duché de Limbourg (Bulletin de la Soc. d'art. et d'hist. du dioc. de Liège, t. IX), blz. 449-455, treffen wij geen Cornelius aan, die in de 16de of 17de eeuw te Hoogcruts, een jaargetijd kan gesticht hebben.

4) Waarschijnlijk is die plaats dezelfde als in die Omet, welke eenige bladzijden verder voorkomt als gelegen in het Belgisch dorp Teuven.

Digitized by Google

barae et uxorum Lamberti vocatarum Margarethae et Heilkens et eorum pro quibus desiderant, unde habemus 2 vasa siliginis et tertiam partem unius vasis super bona Sproeten.

Adhuc praefatus Lambertus addidit pro anniversario uxoris suae Heylkens, in ecclesia nostra sepultae, modium speltae et praedictus Lambertus obiit anno 1552 in vigilia Nativitatis Domini, sepultus ante altare sanctae Crucis sub magno lapide sub turri.

Necnon et Petri filii praedicti Lamberti singularis fautoris nostri, qui obiit feliciter in Domino anno 1572 altera Nativitatis Mariae, sub eodem lapide sepulti.

22 Januarii. Anniversarium Catharinae filiae Jasperi de Foron Comitis, uxoris Nicolai de Tilia, quae obiit anno 1543, Januarii 22, et legavit nobis modium speltae et unum griffonem super bona des Haemeeckers van Snauweersbergh sita in Norbeeck.

Dit 1 mudde spelten is anno 1616 met noch andere pachten vererffwisselt teghens 4 groete roeden landts aen Hermensbergh ende 16 groete roeden ende 5 cleyne aen ..... (1) onder Slenaken geguet den ..... (2)

Conversio Pauli. Hoc die anniversarium Joannis de Remersdal cognominati Tursolen (3) occisi .... (4) Heriberto de Reymersdal, unde habemus medium modium speltae super bona relicta Driesken Pelsers van Reymersdal.

Nu helders end betzaeler Jutgen in den Mostastaert te Teuven van wegen yrs broeders Heriberti occisi. Dit halff mudde spelten is anno 1547 in Martio aen een stuck landts gelegen bij der Linden, dat Lexis van Reimersdal ons getransporteert heeft.

27 Januarii. Anniversarium Wylhelmi Kymps et uxoris suae Negen et filiorum et parentum eorundem, unde habemus II vasa siliginis.

---

1) De plaatsnaam is niet te ontcijferen.

2) Niet ingevuld.

3) Kan ook Turselen gelezen worden.

4) Hier is een teeken gebruikt, dat wij niet kunnen verklaren. Overigens is de geheele inschrijving onduidelijk. Ze schijnt uit het origineel slecht overgeschreven te zijn. Reimersdael is een Belgisch dorp tusschen Teuven en Aubel.

Digitized by Google

Februarius.

Infra Octavam Agathae. Anno 1642 heeft de Eerw. en Weleedelen Elisabeth van Kerckem (1), priorisse des aedelycken clooster tot Sinnich ons getelt de somme van 246 guldens Maestrichter cours, waermede wy op den 16 Septembris 1642 van Lemmen Ploumen gegolden hebben 18 groete ende 9½ cleyne roeden lants geleghen in de Rot onder de jurisdictie van Gulpen ende wordt genoempt Lemkens boonder.

11a. Anniversarium Henrici Plumeeckers de Foron Sancti Petri (2) et uxoris suae et parentum omniumque pro quibus desiderant, unde habemus medium modium speltae, ut patet in registro, super Schepershoff de Norbeck, quod permutatum est cum adhuc quinque aliis vasis speltae super idem pignus cum Lamberto in den Bergh pro quinque vasis siliginis super bona Thys Fyckel de Slenaecken.

Anniversarium Joannis dicti vulgariter Morcken in den Bergh de Foron Sancti Martini (3) et patris sui Conrardi et Lynss in den Bergh et uxoris et eorum pro quibus desiderant. Istud agetur singulis quatuor temporibus Sabbatho die, unde habemus 4 modios speltae.

Item anno 1658 hebben wij eene van dese voorschreven mudden van Vouren vercocht aen sieur Thomas Bueren van Vouren voor de somme van ..... (4) guiden ende hebben deselve ..... (4) gulden wederom geemployeert aen VIIII morgen landts, die wij van den Heere Landtcommandeur anno 1000 den 5 Augustus voor het leenhof van Caersfelt gegolden hebben.

22. Anno 1624, 22a Februarii, obiit Reverendus ac Venerabilis frater F. Crucius Bruin, professus anno 1504, 14 Februarii, prior quartus hujus domus necnon defensor et reparator et maximus augmentator, cujus anniversarium solemniter celebretur.

22. Anno 1689, 22a Februarii, obiit dilectus confrater noster reverendus dominus Simon Aussems, aetatis suae anno 60mo, professionis 30to, sacerdotii 34to.

1) Elisabeth van Kerckem was geboren in 1604 en werd in 1624 in het adelijk klooster van Sinnich geprofest. Van 1642 tot 1664 komt ze er als priorin voor. Ze overleed 12 November 1670. Zonder twijfel behoorde zij tot de Luikche adelsfamilie van Kerckem, die zilver, bezaaid met roode leliën, tot wapen had.
2) Foron Sancti Petri = Sint Pietersvoeren, dorp in de Belgische provincie Luik.
3) Foron Sancti Martini = Sint Maartensvoeren, dorp in de Belg. prov. Luik.
4) Niet ingevuld.

Digitized by Google

25. Anniversarium Huberti de Sancto Martino et uxoris Elsen, uxoris ejus ac parentum et eorum pro quibus desiderant, unde habemus XI vasa avenae mensurae Leodiensis op Sproeten, ut patet in registro. Anno 1510 obiit Elisabeth matrona Deo ac pauperibus chara ac fautrix nostra singularis ipso die Conceptionis in Decembri.

27. Anniversarium Michaelis, scholteti de Foron Sancti Petri, et uxoris et eorum pro quibus desiderant, unde habemus modium speltae.

Obiit anno 1539, 17 Junii, reverendus dominus Stephanus, pastor in Aubelen, hujus domus fautor singularis.

Item eodem anno obiit religiosus et devotus frater Collinus, germanus frater praenominati domini Stephani, prior meritissimus abbatiae Vallis-Dei (1), quorum animae requiescant in pace. Anno 1539 circa festum Martini.

27. Anno 1662, die 27a Februarii, pie in Domino obiit dilectus ac venerabilis confrater noster Andreas Henssen sacerdos etc., aetatis suae anno 73, professionis 49, sacerdotii (?).

Martius.

1ma. Obiit dilectus confrater noster Joannes Kerckhoffs de Tilia anno 1625 prima Martii.

4. Anniversarium Mechtildis Syen de Reymerstock (2) et duorum maritorum et parentum ejus, quod debet servari in teptimania post dominicam Laetare, unde habemus 4 vasa siliginis in Reymerstock super bona Geercken Symoens anno 1542, XI Aprilis. Noch is underpant van desen vurschreven vaten een bonder lants geheiten Portersbonre.

8. Anniversarium Gubbelen Spechouwer (3) de Galopia et uxoris suae, Gertrudis et Catharinae, filiarum eo-

---

1) De prior Collinus van de abdij Godsdal, die evenals zijn broeder Stephanus, pastoor van Aubel, in het jaar 1539 overleed, komt niet voor in de lijst der monniken, die **J. S. Renier** uitgegeven heeft in zijne Historique de l'abbaye du Val-Dieu. Verviers 1865.

2) Reijmerstok is een gehucht der gemeente Gulpen, thans met kapel en rectoraat.

3) Wij vermoeden, dat de hier genoemde Gobelinus Spechouwer en zijn kleinzoon Balthazar Paell, die in 1524 overleed, verwant zijn met de twee Akensche patricische families van Speckhewer en Pael, ofschoon zij niet voorkomen in de genealogische aanteekeningen over die families door **H. A. von Fürth** in zijne Beiträge und Material zur Geschichte der Aachener Patrizier-Familien. Dl. II.

Digitized by Google

rundem, eorumque parentum, magistri Balthazar Paell doctoris, ipsius Gertrudis filii, qui obiit anno 1524, unde habemus medium modium speltae ut patet in registro.

13. Anniversarium fratris nostri Christiani de Herlen, qui obiit anno sui sacerdotii primo, anno vero Domini 1539.

23. Obiit dilectus confrater noster Joannes Bruyn de Sancto Martino anno 1553, Martii 23a.

26. Commemoratio Aegidii Haes de Nurop (1), familiaris nostri eximii, cujus tum servitio tum legatis domus nostra gavisa est, qui obiit anno 1533.

Hoc mense celebratur anniversarium praenobilis domini Guilielmi Quaedt et Bertrandi Quaedt (2).

Aprilis.

Obiit anno 1510 in Octavia Paschae venerabilis ac religiosus pater dominus Johannes Abroeck, prior Montis Odiliae, archiprior et provincialis ordinis Dominici Sepulchri in Alemania Inferiori, qui toto vitae suae spatio in humilitate et maximo labore sanctissime pro conventuum ordinis plantatione laboravit et suis sequacibus exemplum patientiae et humilitatis relinquens, cujus anima requiescat in pace.

Anniversarium Aegidii Royen (3) de Ulvelt (4) et uxoris ipsius Mariae..... (5) et prolium et celebratur 16 vel 17 soletque Dominica anteriori publicari, unde habemus 6 vasa siliginis.

---

1) Nurop is een gehucht van de Belgische grensgemeente Teuven.

2) Willem en Bertrand Quaedt, wier jaargetijd in de maanden Maart, Mei, Augustus en November werd gehouden, behooren hoogstwaarschijnlijk tot de adellijke familie Quaedt of von Quadt, die tot wapen heeft: in rood twee beurtelings gekanteelde zilveren dwarsbalken. Daar er nadere chronologische aanwijzingen ontbreken is het moeielijk uit te maken, welke leden dier familie, die erg vertakt is, hier bedoeld zijn. Mogelijk is de eerstgenoemde Willem Quaedt van Beeck, ridder van de Duitsche orde en van 1631 tot 1661 commandeur te Sint Pietersvoeren, dat in de nabijheid van Hoogcruts was gelegen. Hij was de zoon van Willem von Quaedt zu Beeck en van Catharina von Hatzveld, overleed te Maastricht 29 Januari 1661 en werd in het koor der kerk van Sint Pietersvoeren begraven.

3) De familie Royen behoorde tot de aangeziene families te Noorbeek en omstreken. In een akte van 30 April 1641 komen voor de gebroeders Gilles (= Aegidius) en Jean Royen en in een stuk van 27 Mei 1659 Gilles Royen, oud meyer van Teuven en zijn zoon Gilles, meyer van Aubel. Cfr. **D. Brouwers,** o. c., blz. 173 en 176.

4) Ulvelt = Ulvend, een gehucht der gemeente Noorbeek.

5) De plaats voor den familienaam is open gelaten.

Digitized by Google

22 Aprilis. Anniversarium Catharinae Finiert fitque quatuor missis, unde habuimus quadringentos florenos brabanticos, Ipsa obiit 22 Aprilis anno 1689.

Prima septimana post Octavam Paschae celebratur anniversarium Leonardi Lynoth ipsiusque uxoris Mariae Offermans et ipsorum parentum et consanguineorum, in quem finem dictus Leonardus anno 1679 26 Julii huic conventui donavit octo virgas terrae sitas in 't Bergerveldt. Iste Leonardus Lynoth obiit 17 Septembris 1690.

Majus.

Anniversarium Arnoldi de Tilia et uxoris ejus ac filiorum et parentum, quod intimabitur in die Inventionis Sanctae Crucis et servabitur altera die si potest vel 3tia Inventionis. Dit anniversarium is begrepen in de fundatie, die Arndt van de Linden anno 1523 ipso Luciae gedaen heeft, ut patet fol. .... hujus libri sive registri.

6. Anniversarium Bartholomei filii Roemens.

Anno 1639, XIa Maji, obiit reverendus dominus Petrus Coelen, supprior hujus conventus, cujus anima requiescat in pace.

19. Anniversarium Thys van den Gaer et uxoris suae Jen cum parentibus et prolibus eorundem et servabitur feria 4ta post Penthecostes, unde habemus 6 vasa avenae.

Hoc mense celebratur anniversarium praenobilium dominorum Guilielmi et Bertrandi Quaedt.

Junius.

2da. Commemoratio venerabilis domini Rutgeri Kettynge de IJserenlo, pastoris in Wylre prope Galopiam, notabilis ac zelosi viri in rebus ecclesiasticis ac divinis, specialis amici et fautoris domus nostrae, qui obiit anno 1523.

Domini Francisci Broeckmans vice curati in Wylre, qui obiit anno 1532.

Sophiae Broeckmans, matris praenominati domini, quae obiit anno 1534. Ex horum trium legatis conventus noster non parum gavisus est, quorum animae requiescant in pace.

Anno 1681, 9a Junii obiit dilectus confrater noster Thomas Aen, subdiaconus, aetatis suae anno 23tio, professionis 1mo, cujus anima requiescat in pace.

Digitized by Google

15. Anniversarium Mathiae de Oetengraeven (1) et eorum quibus desiderant, unde habuimus duas anglottas aureas pro quibus eminus medium modium speltae. Adhuc addidit idem praescriptus Mathias duos aureos monetae renensis. Istud servabitur ipso die Viti, nisi Dominica impedierit.

Julius.

2da. Anniversarium Nicolai op 't Waeter (2) de Slenaecken et uxoris ejus Mariae Elssen et prolium, unde habemus modium speltae supra Koyartshoff in Slenaecken, regenoet Hirns erven. Obierunt 162(3).

4. Anniversarium domini Gerardi de Gronsfelt (4) quondam canonici et cantoris Divae Virginis in Aquisgrano et filiae ejus domicellae Catharinae ejusque mariti Joannis Belderbusch ac prolium eorundem, ex parte quorum multum domus nostra provisa ex favore, ut patet in registro.

8. Anniversarium illustris et nobilis viri Walrami Golsteyn (5) cum ingenua uxore sua Anna Golsteyn de Oest, quae singularis et zelosa protectrix monasterii contra suppressionem Jesuitarum extitit, ut patet in fraternitate Deo optime merita, quae obiit anno 1612. Pro promulgando ac tanto devotius hoc praesens anniversarium celebrando addidit nobilis et strenuus miles Malthesiae

---

1) Zie de aanteekening bij de inschrijving op 9 Januari. Macco vermeldt t. a. pl. een Mathis von Otengraf, die 22 Juli 1532 een roggerente kocht op goederen te Imber bij 's Hertogenrade. Hij deelt er tevens mee, dat Diederich von Ottegraven, die 8 November 1511 een haverrente op een goed te Hauset verkocht, gehuwd was met Johanna von Imstenrath gen. Mont en dat hunne kinderen, onder welke een Mathias, onder den naam van von Imstenrath voorkomen. Mogelijk zijn genoemde Mathis en Mathias een en dezelfde persoon als de stichter van het jaargetijd.

2) Op het Water is de naam van een gedeelte van het dorp Slenaken in de nabijheid van de kerk.

3) In de plaats van het laatste cijfer staat een dubbelpunt.

4) Gerard van Gronsveld was zoon van Werner senior en van Katharina van Bongart. Hij werd geboren in 1426, volgde in 1435 zijn oom Hendrik van Gronsveld op als kanunnik van het Munsterstift te Aken, werd Licentiaat in de Rechten en in 1456 cantor van het Munsterstift. Hij overleed in 1507. Cfr. H. F. Macco, Aachener Wappen und Genealogien. Aachen 1907. dl. I. blz. 160. Het geslacht Gronsveld voerde in goud drie roode bollen.

5) Walram van Goltstein, heer te Breijl, was de zoon van Gerard en Margaretha Greijn. Hij werd geboren 8 November 1539, huwde 14 April 1573 met Anna van Holzet, dochter van Johan en Margaretha van Eynatten te Oost. Hij overleed 8 Juli 1586 en zijne vrouw volgens ons register in Juli 1612. Beiden werden te Aken „in den Regulieren" begraven.

Digitized by Google

venerabilis dominus Bernardus Golsteyn (1) duos malderos siliginis semel, anno 1613, quem Dominus Deus ab hostibus tueatur ac diu praeservet incolumem. Hoc anniversarium habet 3 sacra, unum pro nominatis, unum pro reverenda Maria Golsteyn (2) domina in Sinnich et Catharina (3) sorore sua priorissa ibidem, tertium pro Joanne Stephani (4) receptore, unde semel accepimus centum florenos brabanticos.

17. Anna 1660 ipso die Sanctie Alexii obiit dilectus confrater noster dominus Michael Kevers aetatis anno 33o, professionis 15to, sacerdotii vero 9no, cujus anima requiescat in pace.

18 Anno 1679, 18 Julii, circa 5tam pomeridianam, omnibus Ecclesiae Sacramentis praemunitus, variis morbis ac molestiis exhaustus, pie obdormivit in Domino reverendus admodum dominus Livinus Francken prior, aetatis suae anno 67, professionis 18, sacerdotii vero 42do, postquam conventui huic 37 annis ac 6 mensibus laudabiliter ac fructuose praefuisset.

27 Julii celebratur anniversarium Aegidii Aussems ex Norbeeck ejusque uxoris Agnetis Keevers et prolium, waervoor wij anno 1680 van Lysbeth Keevers, weduwe van wijlen Gylis Aussems, vier hondert guldens [ontvingen].

Augustus.

Hoc mense Augusto celebratur anniversarium praenobilium dominorum Guilielmi et Bertrandi Quaedt.

2. Anniversarium Martini in die Koebach in Foron Sancti Petri et uxoris et Wilhelmi Jegers, Henrici Muellensteyns ac prolium et eorum pro quibus desiderant, Catharinae et Agnetis filiarum.

---

1) Bernard van Goltstein, zoon der in de vorige nota genoemde Walram en Anna, was ridder van Malta, commandeur te Nijmegen, Arnhem, Cronweiszenburg en Brussel en laatste grootkruis in Nederland. Hij overleed 19 Januari 1638 en werd eveneens te Aken „in den Regulieren" begraven. In 1624 schonk hij ook 1000 gulden voor een jaardienst in het klooster van Sinnich. Cfr. **D. Brouwers**, o. c., blz. 171.

2) en 3) Maria en Catharina van Goltstein waren zusters van den hiervoor genoemden Bernard. De eerste werd na den dood van Katharina van Ellerborn, die 18 Juni 1619 overleed, tot overste van Sinnich gekozen en stierf 27 Januari 1641. De tweede volgde haar op als overste te Sinnich 16 Maart 1644 en overleed 25 Mei 1655, Cfr. **D. Brouwers**, o. c., blz. 33-35.

4) Johannes Stephani was ontvanger van het klooster van Sinnich en komt als getuige voor in stukken van 10 Januari 1608 en 8 Mei 1621. Cfr. **D. Brouwers**, o. c., blz. 169 en 171.

Digitized by Google

22. Anniversarium Margaretae Kerckhoffs van der Linden et matris suae Catharinae Kerckhoffs, quae Margareta dedit unum jugerum terrae in die Rott, regenoet ons erven.

September.

Anniversarium Collini de Sancto Martino et Gertrudis uxoris suae et parentum eorundem ac eorum pro quibus desiderant, quod debet servari in eadem hebdomada, qua est Dedicatio in Foron Sancti Martini, unde habemus modium speltae.

2. Anniversarium generosi ac praenobilis Gerardi ab Imstenraedt de Mheer (1), pro quo recepimus centum florenos brabanticos, quibus emimus 4 virgas terrae in die Omet onder Teuven, obiit 2da hujus anno 1631.

Anno Domini 1675, 4ta Septembris pie obdormivit in Domino venerabilis confrater noster dominus Cornelius Schoenbroedt aetatis suae anno 48, professionis 27mo, sacerdotii 24to.

Altera Nativitatis B Mariae Virginis obiit dilectus pater frater Wilhelmus de Foren Sancti Petri, prior hujus conventus, cujus anima requiescat [in pace], anno 1572.

Obiit hoc die Petrus Kyrckhoff de Tilia, amicus noster singularis, cujus anima etc. Sepultus una die qua supra sub turri.

10. Commemoratio generosi domicelli Gerardi de Emstenraedt de Meer (2), fautoris nostri, qui legavit nobis tres daleros Philippi.

26. Commemoratio Beatricis de Tilia, uxoris Joannis Paeusen, ipso die Michaelis et Joannis Peusen et 2dae uxoris ejus Catharinae et parentum eorundem, antiquitus Peusen de Sancto Petro et uxoris.

Item Catharinae Schyllyncks de Kuttyng, unde ha-

---

1) Wij hebben geen Gerard van Imstenraedt van Mheer, die 2 September 1631 overleed, kunnen terugvinden.

2) De hier genoemde Gerard van Imstenraedt van Mheer is waarschijnlijk dezelfde, die 15 April 1564 de hooge en lage jurisdictie der heerlijkheid Mheer kocht en vóór 22 April 1575 overleed. Hij was dan de zoon van Jan van Imstenraedt, wiens vader met de erfdochter van den laatsten heer uit het geslacht van Mheer gehuwd was. In de tweede helft der 17e eeuw ging de heerlijkheid over aan het aloude thans nog bloeiende geslacht de Loë, waarvan een tak te Mheer gevestigd is. Imsteneraedt voert in rood een zilveren hartschild, vergezeld van negen gouden schelpen, zoomsgewijze geplaatst, en de Loë in zilver een zwart hengsel, de beide ondereinden omlaag en elk driemaal geweerhaakt.

Digitized by Google

bemus 5 vasa speltae haereditarie super Schepershoff in Norbeeck.

October.

Anniversarium Petri Aussems praetoris in Norbeeck et Elisabethae Francken ipsius uxoris et prolium, quod anniversarium continet tres missas soletque celebrari 1ma hebdomada Octobris et debet Dominica anteriori inthimari in ecclesia. Pro hoc anniversario habuimus (1).

9 aut 10ma. Anniversarium Francisci Francken de Lybeck (2) necnon uxoris suae Joannae Scheelen ac eorumdem filiorum Joannis ac patris Framberti minoritae ac Barbarae eorum filiae, quod anniversarium continet tres missas cum vigilia cantanda soletque celebrari 9 aut 10 Octobris et anteriori Dominica in ecclesia publicari, pro qua anniversario habemus 3 jugera terrae prope te Linden in 't Rott, unde conventuales habent sestertium vini. Dese voorschreven drye morghen zijn proostleen te Aecken, aldus thiende vrije.

Anniversarium generosi Joannis de Eynatten (3), domini in Bollant, specialis promotor et institutor fraternitatis Sanctae Crucis cum uxore et parentibus eorundem, unde habemus malderum siliginis. Und voor joncher Gilles Eynatten (4) erffgrontt unde hoech heere zu S. Mergraten, sampt Catharina van Reuschenbergh (5), bij hunnen leven heer und frauw zu Neuwerburgh.

---

1) Open gelaten.

2) Lybeck = Libeek, een adellijk huis in de gemeente Sint Geertruid. In het register, waaruit wij de lijst der stichtingen en jaargetijden afdrukken, is op fol. 88 r° het volgende ingeschreven: „De misse van Libeck. Anno 1645, den 27 Februari hef mijnheer ende mevrouw van Aldenvalckenburg van ons versoght alle weken eene Requiemsmisse te lesen voor hunne afgestorven vrinden." Bedoeld zijn hier Jonker Johan Reiner Hoen van Cartils tot Hoenshuis en zijne echtgenoote Johanna Maria, baronesse van Merwyck tot Kessel, die door erfenis, althans gedeeltelijk, in het bezit van Libeek waren gekomen. De stipendia werden betaald door hun rentmeester Gillis Perbooms van af 27 Februari 1645 tot 13 Juni 1654.

3) Jan van Eynatten, heer van Bolland en Julémont, was de zoon van Jan van Eynatten, heer van Neubourg, Gulpen en Margraten, († 1502) en van Maria van Brandeburg († 28 Jan. 1534). Hij was gehuwd met Maria van Argenteau, dochter van Willem van Argenteau en van Magdalena de Longchamps. Het geslacht van Eynatten voert in zilver een rooden schuinbalk vergezeld van zes roode eendjes, zoomsgewijze geplaatst.

Zie de genealogie van dat geslacht in Annuaire généalogique des Pays-Bas voor het jaar 1874, blz. 93-162.

4 en 5) Gilis of Egidius van Eynatten, heer van Neubourg, Gulpen en Mar-

Digitized by Google

22. Anniversarium Margaretae Kerckhoff
den et matris suae Catharinae Kerckho
gareta dedit unum jugerum terrae in die P
erven.

September.

Anniversarium Collini de Sancto
dis uxoris suae et parentum eorunden
siderant, quod debet servari in eadem
in Foron Sancti Martini, p
2. Anniversarium generosi ac pr
raedt de Mheer (1), pro q
banticos, quibus emimus 4 vir
ven. obiit 2da hujus anno
Anno Domini 1675, 4ta
venerabilis confrater n
broedt aetatis suae
Altera Nativitatis B
Wilhelmus de
cujus anima requi
Obiit hoc die
singularis, cuju
10. Comm
raedt de
Philippi.
26. C
Paeus
uxoris
sen d
Item

1) V
1631 ove
2) D
dezelfde.
kocht en
Imstenrad
van Mhe
over aan
Mheer e
van neg
zwart he

Digitized by Google

consecratione campanae quam in
largissime, ut patet infra, qui
nus in Odtwyler obiit in

3. M. V. obiit venerabi-
or et maximus aug-
o tertio, professio-
o devotus, quique fi-
domus pater necnon pro-
us multum exemplaris, cujus
o ante summum altare sepultus.
ndi de Sancta Cruce et uxoris
n eorumdem videlicet Winandi senioris
m eorumdem, qui obiit 1542.
Andreae fit anniversarium. Christiani Aus-
ipsius Annae Herckenrade necnon et filiae
tribus sacris quorum unum debet cantari et alia duo
habuimus 300 florenos, scilicet XIa Aprilis 1672.

December.

3. Anno 1504 in profesto Barbarae virginis et martyris obiit venerabilis pater Aegidius de Cruce, prior primus et fundator hujus domus, sepultus in choro. Cujus anniversarium solemniter agitur.

Anniversarium Gerardi Kerckhoffs van der Linden, unde habuimus jugerum terrae, regenoet (1).

9. Anniversarium domicellorum de Hees Joannis et Everardi (2) et uxorum ac parentum eorumdem, unde habemus 10 vasa siliginis super Heyenrot, ut patet in registro.

1) Open gelaten.

2) De jonkers Jan en Everard van Hees, die hier genoemd worden, behooren ons inziens tot het adellijk geslacht van Hees, dat zijn verblijf gehad heeft te Slenaken, waar een huis, Hees geheeten, was gelegen. Op 13 November 1522 verschijnt Clara, dochter van ridder Jan van Hees, voor het leenhof van den Boomgart te Sint Maartensvoeren en verklaart er eene roggerente op den molen van Slenaken te ontvangen met goedkeuring van haar broeder Jan en van haar zwager Lambert. Cfr. **D. Brouwers**, o. c., blz. 163.

Digitized by Google

Digitized by Google

Eene bijdrage tot het behouden van oude bouwfragmenten, beeldhouwwerken, enz.

Meermalen gebeurt het, dat iemand mij raad vraagt, op welke wijze men oude bouwfragmenten, beeldhouwwerken, als pinakels, plafonds, beelden enz. moet behandelen, teneinde ze voor ondergang te behoeden of wel te restaureeren.

Wij meenen goed te doen in het licht te geven, wat wij dienaangaande lange jaren ervaren hebben, daar het bij voorkomende gelegenheid dienst kan doen.

W. SPRENGER.

Houten beelden en beeldengroepen zijn meestal van hard hout (eiken) of wel soms van zacht hout (linden). Men treft ze aan in de natuurlijke kleur, zonder of met vernislaag, gepolychromeerd, hetzij met de oude polychromie, met nieuwe polychromie of wel in effen kleuren geschilderd. In vele gevallen zijn de voorwerpen in meerdere of mindere mate door den houtworm aangetast en wel de voorwerpen van zacht hout vervaardigd het meest, die in eikenhout vervaardigd in mindere mate en dan nog op die plaatsen waar spint (onrijp hout) aanwezig is. Men neme eens een kijkje in ons oudheidkundig museum om te zien op welke wijze de houtworm bij de vele daar aanwezige voorwerpen heeft huisgehouden en men krijgt een denkbeeld, welke verwoesting deze aan het beeld- en steekwerk heeft aangericht.

Beeld- en ornamentwerk in de natuurlijke houtsoort zonder en met vernislaag late men onaangeroerd. De vernislaag geeft nu wel niet het cachet aan het beeld of de groep die het moet hebben, daar het met glanzend vernis behandelde te veel glanst, maar die vernislaag houdt niet zooveel stof vast, hetgeen bij voorwerpen niet aldus behandeld, wel het geval is. De geverniste voorwerpen zijn

Digitized by Google

[illegible]t behouden van oude [illegible]
[illegible]eldhouwwerken, en [illegible]

[illegible]

[illegible] en beeldengroepen [illegible]
[illegible]ms van zacht hout [illegible]
[illegible]leur, zonder of met [illegible]
[illegible]ude polychromie, me[illegible]
[illegible] geschilderd. In vele [illegible]
[illegible] mindere mate door de[illegible]
[illegible]en van zacht hout [illegible]
[illegible]ervaardigd in minder[illegible]
[illegible]pant lonrijp hout) [illegible]
[illegible]heidkundig museu[illegible]
[illegible] de vele daar aa[illegible]
[illegible]brigt een denkb[illegible]
[illegible]werk heeft a[illegible]

[illegible]eld- en ornam[illegible]
[illegible]vemislaag la[illegible]
[illegible] het cache[illegible]
[illegible]ar het me[illegible]
[illegible]emislaag [illegible]
[illegible]ldus h[illegible]

Digitized by Google

:ot het behouden van oude
...ten, beeldhouwwerken, enz.

...eert het, dat iemand mij raad vraagt, op welke
...bouwfragmenten, beeldhouwwerken, als pinakels,
... enz. moet behandelen, teneinde ze voor onder-
...den of wel te restaureeren.
... goed te doen in het licht te geven, wat wij dienaan-
... jaren ervaren hebben, daar het bij voorkomende ge-
...enst kan doen.

W. SPRENGER.

...n beelden en beeldengroepen zijn meestal van hard hout
... of wel soms van zacht hout (linden). Men treft ze aan in
...natuurlijke kleur, zonder of met vernislaag, gepolychromeerd,
... met de oude polychromie, met nieuwe polychromie of wel
...ffen kleuren geschilderd. In vele gevallen zijn de voorwerpen
...meerdere of mindere mate door den houtworm aangetast en wel
... voorwerpen van zacht hout vervaardigd het meest, die in
...enhout vervaardigd in mindere mate en dan nog op die plaat-
...n waar spint (onrijp hout) aanwezig is. Men neme eens een kijkje
... ons oudheidkundig museum om te zien op welke wijze de hout-
...worm bij de vele daar aanwezige voorwerpen heeft huisgehouden
... en men krijgt een denkbeeld, welke verwoesting deze aan het beeld-
... en steekwerk heeft aangericht.

Beeld- en ornamentwerk in de natuurlijke houtkleur zonder en
met vernislaag late men onaangeroerd. De vernislaag geeft nu wel
niet het cachet aan het beeld of de g... moet hebben,
daar het met glanzend vernis be... maar die
vernislaag houdt niet zooveel s... pen niet
aldus behandeld, wel het ge... en zijn

Digitized by Google

Digitized by Google

Eene bijdrage tot het behouden van oude bouwfragmenten, beeldhouwwerken, enz.

Meermalen gebeurt het, dat iemand mij raad vraagt, op welke wijze men oude bouwfragmenten, beeldhouwwerken, als pinakels, plafonds, beelden enz. moet behandelen, teneinde ze voor ondergang te behoeden of wel te restaureeren.

Wij meenen goed te doen in het licht te geven, wat wij dienaangaande lange jaren ervaren hebben, daar het bij voorkomende gelegenheid dienst kan doen.

W. SPRENGER.

Houten beelden en beeldengroepen zijn meestal van hard hout (eiken) of wel soms van zacht hout (linden). Men treft ze aan in de natuurlijke kleur, zonder of met vernislaag, gepolychromeerd, hetzij met de oude polychromie, met nieuwe polychromie of wel in effen kleuren geschilderd. In vele gevallen zijn de voorwerpen in meerdere of mindere mate door den houtworm aangetast en wel de voorwerpen van zacht hout vervaardigd het meest, die in eikenhout vervaardigd in mindere mate en dan nog op die plaatsen waar spint (onrijp hout) aanwezig is. Men neme eens een kijkje in ons oudheidkundig museum om te zien op welke wijze de houtworm bij de vele daar aanwezige voorwerpen heeft huisgehouden en men krijgt een denkbeeld, welke verwoesting deze aan het beeld- en steekwerk heeft aangericht.

Beeld- en ornamentwerk in de natuurlijke houtsoort zonder en met vernislaag late men onaangeroerd. De vernislaag geeft nu wel niet het cachet aan het beeld of de groep die het moet hebben, daar het met glanzend vernis behandelde te veel glanst, maar die vernislaag houdt niet zooveel stof vast, hetgeen bij voorwerpen niet aldus behandeld, wel het geval is. De geverniste voorwerpen zijn

Digitized by Google

22. Anniversarium Margaretae Kerckhoffs van der Linden et matris suae Catharinae Kerckhoffs, quae Margareta dedit unum jugerum terrae in die Rott, regenoet ons erven.

September.

Anniversarium Collini de Sancto Martino et Gertrudis uxoris suae et parentum eorundem ac eorum pro quibus desiderant, quod debet servari in eadem hebdomada, qua est Dedicatio in Foron Sancti Martini, unde habemus modium speltae.

2. Anniversarium generosi ac praenobilis Gerardi ab Imstenraedt de Mheer (1), pro quo recepimus centum florenos brabanticos, quibus emimus 4 virgas terrae in die Ömet onder Teuven, obiit 2da hujus anno 1631.

Anno Domini 1675, 4ta Septembris pie obdormivit in Domino venerabilis confrater noster dominus Cornelius Schoenbroedt aetatis suae anno 48, professionis 27mo, sacerdotii 24to.

Altera Nativitatis B. Mariae Virginis obiit dilectus pater frater Wilhelmus de Foren Sancti Petri, prior hujus conventus, cujus anima requiescat [in pace], anno 1572.

Obiit hoc die Petrus Kyrckhoff de Tilia, amicus noster singularis, cujus anima etc. Sepultus una die qua supra sub turri.

10. Commemoratio generosi domicelli Gerardi de Emstenraedt de Meer (2), fautoris nostri, qui legavit nobis tres daleros Philippi.

26. Commemoratio Beatricis de Tilia, uxoris Joannis Paeusen, ipso die Michaelis et Joannis Peusen et 2dae uxoris ejus Catharinae et parentum eorundem, antiquitus Peusen de Sancto Petro et uxoris.

Item Catharinae Schyllyncks de Kuttyng, unde ha-

---

1) Wij hebben geen Gerard van Imstenraedt van Mheer, die 2 September 1631 overleed, kunnen terugvinden.

2) De hier genoemde Gerard van Imstenraedt van Mheer is waarschijnlijk dezelfde, die 15 April 1564 de hooge en lage jurisdictie der heerlijkheid Mheer kocht en vóór 22 April 1575 overleed. Hij was dan de zoon van Jan van Imstenraedt, wiens vader met de erfdochter van den laatsten heer uit het geslacht van Mheer gehuwd was. In de tweede helft der 17e eeuw ging de heerlijkheid over aan het aloude thans nog bloeiende geslacht de Loë, waarvan een tak te Mheer gevestigd is. Imsteneraedt voert in rood een zilveren hartschild, vergezeld van negen gouden schelpen, zoomsgewijze geplaatst, en de Loë in zilver een zwart hengsel, de beide ondereinden omlaag en elk driemaal geweerhaakt.

Digitized by Google

bemus 5 vasa speltae haereditarie super Schepershoff in Norbeeck.

October.

Anniversarium Petri Aussems praetoris in Norbeeck et Elisabethae Francken ipsius uxoris et prolium, quod anniversarium continet tres missas soletque celebrari 1ma hebdomada Octobris et debet Dominica anteriori inthimari in ecclesia. Pro hoc anniversario habuimus (1).

9 aut 10ma. Anniversarium Francisci Francken de Lybeck (2) necnon uxoris suae Joannae Scheelen ac eorumdem filiorum Joannis ac patris Framberti minoritae ac Barbarae eorum filiae, quod anniversarium continet tres missas cum vigilia cantanda soletque celebrari 9 aut 10 Octobris et anteriori Dominica in ecclesia publicari, pro qua anniversario habemus 3 jugera terrae prope te Linden in 't Rott, unde conventuales habent sestertium vini. Dese voorschreven drye morghen zijn proostkeen te Aecken, aldus thiende vrije.

Anniversarium generosi Joannis de Eynatten (3), domini in Bollant, specialis promotor et institutor fraternitatis Sanctae Crucis cum uxore et parentibus eorundem, unde habemus malderum siliginis. Und voor joncher Gilles Eynatten (4) erffgrontt unde hoech heere zu S. Mergraten, sampt Catharina van Reuschenbergh (5), bij hunnen leven heer und frauw zu Neuwerburgh.

1) Open gelaten.

2) Lybeck = Libeek, een adellijk huis in de gemeente Sint Geertruid. In het register, waaruit wij de lijst der stichtingen en jaargetijden afdrukken, is op fol. 88 r° het volgende ingeschreven: „De misse van Libeck. Anno 1645, den 27 Februari hef mijnheer ende mevrouw van Aldenvalckenburg van ons versoght alle weken eene Requiemsmisse te lesen voor hunne afgestorven vrinden." Bedoeld zijn hier Jonker Johan Reiner Hoen van Cartils tot Hoenshuis en zijne echtgenoote Johanna Maria, baronesse van Merwyck tot Kessel, die door erfenis, althans gedeeltelijk, in het bezit van Libeek waren gekomen. De stipendia werden betaald door hun rentmeester Gillis Perbooms van af 27 Februari 1645 tot 13 Juni 1654.

3) Jan van Eynatten, heer van Bolland en Julémont, was de zoon van Jan van Eynatten, heer van Neubourg, Gulpen en Margraten, († 1502) en van Maria van Brandeburg († 28 Jan. 1534). Hij was gehuwd met Maria van Argenteau, dochter van Willem van Argenteau en van Magdalena de Longchamps. Het geslacht van Eynatten voert in zilver een rooden schuinbalk vergezeld van zes roode eendjes, zoomsgewijze geplaatst.

Zie de genealogie van dat geslacht in Annuaire généalogique des Pays-Bas voor het jaar 1874, blz. 93-162.

4 en 5) Gilis of Egidius van Eynatten, heer van Neubourg, Gulpen en Mar-

Digitized by Google

November.

4. Anniversarium Laurentii Kerckhoffs van der Linden, qui Laurentius dedit nobis 4 virgas terrae in het Rott, regenoet ons erven.

Infra Octavam Omnium Sanctorum anniversarium R. D. Philippi Vourendael, pastoris in Homborch (1) propter bibliothecam ejus.

7. Obiit altera Leonardi confrater dilectus frater noster Cornelius Zutphani anno Domini 1539, aetatis suae 63tio, professionis 39no, hujus domus professus sacerdos deo devotus quique fidelissimus ac laboriosissimus extitit hujus domus frater necnon proximis verbo et exemplo bonisque moribus multum exemplaris, cujus anima requiescat in pace.

Hoc mense celebratur anniversarium praenobilium dominorum Guilielmi et Bertrandi Quaedt, quo die debet unum sacrum cantari et alterum legi.

12. Obiit anno Domini 1523 in profesto Martini honesta domicella ac singularis fautrix domus Maria de Gulpen (2), uxor domicelli Michaelis Eynatten de Opsynnich (3), qui quidem Michael obiit anno ..... (4) quibus addiderunt Joannes Eynatten de Bonraedt (5) et Michael de Opsynnich (6)

---

graten, was drossaard van het land van 's Hertogenrade en een der voornaamste leden van den stand der edelen in het land van Valkenburg. Hij was een jongere zoon van den bovengenoemden Jan en voerde daarom gevierendeeld de geslachtwapens van Eynatten en van Neubourg, nl. 1 en 4 Eynatten en 2 en 4 Neubourg; in zilver twee roode waterbladeren (lindebladeren? harten?) met een zwart vrijkwartier beladen met een zilveren dwarsbalk. In 1533 huwde hij Catharina van Ruyschenberg, dochter van Jan van Ruyschenberg en van Maria van Grein. Het geslacht van Ruyschenberg voert in zilver een zwarten dwarsbalk waarop drie zwarte raven naast elkaar.

1 Homborg = Hombourg, Belgische gemeente ten Zuiden van Epen. Het jaargetijd van den pastoor dier plaats is door een andere hand later bijgeschreven.

2 en 3) Maria van Gulpen was de dochter van Diederik van Gulpen, heer van Reimersdael, en van Agnes de Berlo. Zij huwde met Michael van Eynatten, heer van Obsinnich, zoon van Theobald van Eynatten en van Catharina van Mulken.

4) Het jaar van overlijden is niet bijgeschreven.

5) Jan van Eynatten, heer van Bonradt bij Limburg, was de zoon van Jan van Eynatten, heer van Obsinnich, en van Johanna van Holzet gen. Oost, die blijkens huwelijkscontract in 1528 waren gehuwd. Hij was eerst kanunnik van het Munsterstift te Aken, doch trouwde later met Anna van Eys gen. Beusdal.

6) Deze Michael van Eynatten, heer van Obsinnich, was een broeder van den hiervoor genoemden Jan van Eynatten. Hij huwde met Catharina van Ahr, erfdochter van Antwilre. Volgens de in een vorige aanteekening genoemde genealogie der familie Eynatten overleed hij 4 December 1619 en werd hij te Sinnich begraven. Ons register geeft als sterfdag 29 December 1618.

Digitized by Google

viri illustres et nobiles tam in consecratione campanae quam in restauratione monastrii sua dona largissime, ut patet infra, qui quidem supradictus Michael dominus in Odtwyler obiit in fine anni 1618, 29a Decembris.

20. Anno 1553 in profesto Presentationis B. M. V. obiit venerabilis pater Everardus Euchelen, 2dus prior et maximus augmentator hujus domus, aetatis suae octuagesimo tertio, professionis 54to, hujus domus professus sacerdos Deo devotus, quique fidelissimus ac laboriosissimus extitit hujus domus pater necnon proximis verbo et opere bonisque moribus multum exemplaris, cujus anima requiescat in pace. In choro ante summum altare sepultus.

27. Anniversarium Guinandi de Sancta Cruce et uxoris Corneliae et parentum eorumdem videlicet Winandi senioris et Jehenne et prolium eorumdem, qui obiit 1542.

In vigilia d (?) Andreae fit anniversarium. Christiani Aussems et uxoris ipsius Annae Herckenrade necnon et filiae eorum, fitque tribus sacris quorum unum debet cantari et alia duo legi, unde habuimus 300 florenos, scilicet XIa Aprilis 1672.

December.

3. Anno 1504 in profesto Barbarae virginis et martyris obiit venerabilis pater Aegidius de Cruce, prior primus et fundator hujus domus, sepultus in choro. Cujus anniversarium solemniter agitur.

Anniversarium Gerardi Kerckhoffs van der Linden, unde habuimus jugerum terrae, regenoet (1).

9. Anniversarium domicellorum de Hees Joannis et Everardi (2) et uxorum ac parentum eorumdem, unde habemus 10 vasa siliginis super Heyenrot, ut patet in registro.

1) Open gelaten.

2) De jonkers Jan en Everard van Hees, die hier genoemd worden, behooren ons inziens tot het adellijk geslacht van Hees, dat zijn verblijf gehad heeft te Slenaken, waar een huis, Hees geheeten, was gelegen. Op 13 November 1522 verschijnt Clara, dochter van ridder Jan van Hees, voor het leenhof van den Boomgart te Sint Maartensvoeren en verklaart er eene roggerente op den molen van Slenaken te ontvangen met goedkeuring van haar broeder Jan en van haar zwager Lambert. Cfr. **D. Brouwers**, o. c., blz. 163.

Digitized by Google

Digitized by Google

Eene bijdrage tot het behouden van oude bouwfragmenten, beeldhouwwerken, enz.

Meermalen gebeurt het, dat iemand mij raad vraagt, op welke wijze men oude bouwfragmenten, beeldhouwwerken, als pinakels, plafonds, beelden enz. moet behandelen, teneinde ze voor ondergang te behoeden of wel te restaureeren.

Wij meenen goed te doen in het licht te geven, wat wij dienaangaande lange jaren ervaren hebben, daar het bij voorkomende gelegenheid dienst kan doen.

W. SPRENGER.

Houten beelden en beeldengroepen zijn meestal van hard hout (eiken) of wel soms van zacht hout (linden). Men treft ze aan in de natuurlijke kleur, zonder of met vernislaag, gepolychromeerd, hetzij met de oude polychromie, met nieuwe polychromie of wel in effen kleuren geschilderd. In vele gevallen zijn de voorwerpen in meerdere of mindere mate door den houtworm aangetast en wel de voorwerpen van zacht hout vervaardigd het meest, die in eikenhout vervaardigd in mindere mate en dan nog op die plaatsen waar spint (onrijp hout) aanwezig is. Men neme eens een kijkje in ons oudheidkundig museum om te zien op welke wijze de houtworm bij de vele daar aanwezige voorwerpen heeft huisgehouden en men krijgt een denkbeeld, welke verwoesting deze aan het beelden steekwerk heeft aangericht.

Beeld- en ornamentwerk in de natuurlijke houtsoort zonder en met vernislaag late men onaangeroerd. De vernislaag geeft nu wel niet het cachet aan het beeld of de groep die het moet hebben, daar het met glanzend vernis behandelde te veel glanst, maar die vernislaag houdt niet zooveel stof vast, hetgeen bij voorwerpen niet aldus behandeld, wel het geval is. De geverniste voorwerpen zijn

Digitized by Google

dan ook beter af te stoffen en af te wasschen. Ongeverniste voorwerpen moet men alleen bij uitzondering afwasschen.

Voorwerpen waarop nog **oude polychromie** aanwezig is, laat men onaangeroerd. Voor het behoud der kleuren kan men het beeld- of steekwerk met **fixeermiddel** (d.i. eene oplossing van schellak in spiritus) behandelen. In den regel wordt dit met een spuit er op geblazen.

Mocht aan het voorwerp een vinger, teen of dergelijke ontbreken, men vernieuwe ze niet. Nog zeer dikwijls worden zulke voorwerpen bijgewerkt en opgefrischt, maar deze restauraties moet men afkeuren.

Voorwerpen die nieuw gepolychromeerd of in effen kleur geschilderd zijn ontdoet men niet van de verflaag. Men reinigt ze goed met ammoniakoplossing (water en ammoniak) of zeepoplossing (zachte zeep met lauwwarm regenwater) of met fijn puimsteen en regenwater, alvorens ze in de vereischte of passende kleuren te polychromeeren. De verf afhalen of het geheel zuiver afbijten is te ontraden.

Dit kan minder kwaad bij voorwerpen uit één stuk hout vervaardigd, maar daar vele voorwerpen niet zelden uit meerdere stukken bestaan, is het wenschelijk om het scheuren of trekken te voorkomen, tengevolge van het herhaaldelijk afbijten en afwasschen, deze niet te zuiveren.

Is het voorwerp zóó in de verf, dat alle plooien enz. daarmede gevuld zijn en van het ornament niets uitkomt, dan kan men in het uiterste geval tot afbijten overgaan en men gebruikt dan daarvoor sterke loog, die men op het voorwerp strijkt. Men houdt die loog gedurende eenigen tijd nat en men wascht daarna het geheel af. Deze werkwijze wordt eenige malen herhaald, totdat alle verf opgelost is. Een ander afbijtmiddel heeft men aan het „moïka", dat men eveneens eenige malen moet aanwenden. Afwasschen komt bij dit middel ook wederom te pas.

Bovenstaande werkwijze kan ook dienen voor voorwerpen die gevernist zijn, maar dan zijn ze vooraf met sterken ammoniak aan te strijken.

Het kan voorkomen dat zich spijkers in de voorwerpen bevinden. In den regel laten die spijkers blauwe plekken na. Na verwijdering der spijkers zijn de plekken in te strijken met suikerzout (op te lossen in warm water) en daarna de gaten te stoppen met stopverf

Digitized by Google

of plamuur. Geheel en al gaat dit blauw niet weg, daar het soms diep in het hout zit.

Meermalen komt het voor dat oud hout of beeldwerk **gewit** is. Deze witkalk laat zich zeer goed verwijderen door afkloppen met een stomp ijzeren voorwerp, daarna afborstelen, vervolgens inwrijven met aluin, ten slotte in lauwwarm water afwasschen.

Met lijmverf behandelde houten beelden enz. wascht men een of meer malen af met warm water, na vooraf het geheel met stijve borstels flink afgeborsteld te hebben.

De middelen die ter **bestrijding van den houtworm** worden aangewend zijn veelal petroleum of benzine. Men moet daarmede niet te zuinig zijn. Aanbevolen wordt, het geheele vertrek, waar zich voorwerpen met worm bevinden, uit te dampen met zwavelkookstof.

Beeld- en ornamentwerk in natuurlijken steen is toegepast aan het uitwendige en het inwendige van gebouwen. In het laatste geval is het veelal met eene verflaag bedekt.

Het beeld- en ornamentwerk dat blootgesteld is aan de buitenlucht, verandert na verloop van tijd van kleur. Door de weersgesteldheid slijt de steen, de wind en de regen schuurt dezen langzamerhand af. (Aan den toren van O. L. Vrouwe-kerk is sinds 1865 de mergelsteen 2 m.m. zoogenaamd door den regen en den wind uitgesleten). Dit hebben wij kunnen constateeren doordat de hardere schelpjes, die zich in den mergel bevinden, 2 m.m. buiten den zachteren mergel uitsteken. In den steen ontstaan holten, hij gaat er pokkerig uitzien; door inwatering en het staan op den weer- of regenkant wordt de steen groen; er vormt zich mos, de vogels pikken in den steen; te vette kalk in de voegen werkt nadeelig op den steen, evenals de vorst en zoovele andere oorzaken meer, zij zijn allen van nadeeligen invloed en dit te meer al naar gelang de steensoort die aangewend is.

De oorzaak van het **verweeren** van den steen, is het bevriezen van water in de poriën, waarbij zich nog voegen andere schadelijke invloeden, zooals het verwerken van den steen met een te **vette** mortel en meer dergelijke.

Men meent in den regel dat de meest poreuse steenen het sterkst verweren. Dit is echter verkeerd gezien. Men lette op den mergelsteen aan zoovele oude gebouwen te Maastricht en in de omstreken toegepast.

Digitized by Google

Indien het water dat in den steen dringt zich ongehinderd weder daaruit kan verwijderen, zal de vorst den steen niet beschadigen. Wordt echter door de een of andere oorzaak het wegvloeien of verdampen van het water tegengehouden of belet, dan kan zelfs harde steen de werking van den vorst op den duur, dunkt ons, niet weerstaan.

Wordt daarenboven nog gemetseld met een te kalkrijke mortel, dan moet de steen stuk gaan, dan moet het muurwerk vochtig worden.

Een middel ter bescherming van zandsteen tegen verweering wordt verkregen door hem in te strijken met eene oplossing van hars, kreosoot, ijzeroxyde en azijnzuur. Het vormt een soort ijzerkit, dat groote waterdichtheid en hardheid bezit. Mos kan zich niet vormen, daar kreosoot en azijnzure ijzeroxydule vergiften zijn voor de planten.

Verdere beveiligingsmiddelen zijn „de fluaten van Kessler", die voor kalksteensoorten tot heden onovertroffen beveiligingsmiddelen heeten te zijn.

Voor alle andere steensoorten verdient echter testaline de voorkeur. Dit bezit de eigenschap, dat van de daarmede aangestreken beelden, muurwerken enz., de daarop vallende regen afloopt. Het testaline dringt meerdere milimeters in den steen en moet na eenige jaren opnieuw aangebracht worden.

In Duitschland, Frankrijk, Engeland enz. is dit middel veelvuldig beproefd en is het mogelijk geworden, monumenten tegen het onooglijk vuil worden en ook tegen verweering te vrijwaren.

Nog andere preservatieven zijn: barythydraat, szerelmey, caoutschoucboter, steenbeschermer, silicaat, olieverf, olie, verdunde cement, witkalk.

Meerderen onzer lezers zullen over het in olieverfschilderen, het witten of met verdunde cement aanstrijken van gevels enz. wel niet te spreken zijn, te minder daar hier ter stede eenige gebouwen doch met recht aldus behandeld zijn, n.l. die welke onder den invloed van het weer enz. ten ondergang waren gedoemd. Maar men moet in deze niet te ver gaan. Het verven of witten van gevels heeft zijn goede zijde gehad en heeft ze nog, en dat men dit ook elders begrepen heeft, getuige, dat de vereeniging voor bescherming van oude gebouwen en monumenten te Londen, reeds vóór jaren het bestrijken met witkalk, verkregen door het blusschen van kalk in kokend water, als voorbehoedmiddel heeft aanbevolen en daarmede meerdere gebouwen zijn behandeld.

Digitized by Google

In den St. Janstoren te Maastricht leest men in de ruimte boven het orgel:

„In het jaar 1822 is onder de regeering der Kerkmeesters J. Arnaud, P. C. Desvaal en F. C. Hupkens de toren hersteld en opgeverfd door den Bouwmeester L. Sanders".

Men heeft den toren, die van mergel is, met witkalk, waarin bruinrood, bestreken. Deze kalklaag is heden nog gedeeltelijk zichtbaar. Men zal den toren in 1822 opnieuw hebben bestreken, want op een oude waterverfteekening van het Vrijthof, uit het laatst der 18e eeuw, in het bezit van den WelEd. heer Ch. Jelinger, ziet men dien toren ook al met een bruine tint voorgesteld.

Meerdere gebouwen alhier heeft men op deze wijze behandeld, o.a. de mergelmuren van de voormalige Dominicanerkerk, de St. Servaas enz.

Verder zijn meerdere dorpskerken en torenmuren in de omstreken gekalkt of met verdund cement aangestreken.

Overal waar wij de muren aldus behandeld zagen, konden wij bevestigen, dat die muren minder van het weder te lijden hebben gehad, dan die waar zij niet gekalkt waren.

Waar wij de restauratie geleid hebben aan gebouwen en torens die gewit waren, werd de losse witkalk slechts afgeklopt en de muren niet afgestoken zooals dit in eenige gevallen heeft plaats gehad, zoodat met de beschuttende laag ook het oude cachet van het gebouw behouden bleef.

Olieverf heeft zonder twijfel een goede uitwerking op den steen, maar geeft aan de aangestreken deelen een veel te groote gelijkmatigheid in zijn uiterlijk. Overigens is zij bij haar toepassing soms te dik, rond de vormen van het ornament te ver af en de frijnslag verdwijnt.

Verdunde cement is aanbevelenswaardig, maar geeft aan het uiterlijke in den beginne een geverfd of gewit geheel.

Silicaat heeft nieuwe of goed onderhouden muren een grootere weerbestandigheid gegeven en is door ons reeds meermalen met goed gevolg op mergelmuren, mergelornament- en beeldwerk toegepast.

Szerelmey is een kleurloos steenbehoedmiddel, doch kan ook met kleurstof gebruikt worden. Het heeft geen scheikundigen in-

Digitized by Google

ze echter door inwatering of vocht zóó geleden dat èn witkalk èn oude verflaag door het kloppen of anderszins te samen afvallen, zoodat ook van de oude schildering niets meer terecht komt.

Jammer is het dat wij dit op vele plaatsen, waar wij restaureerden, moesten ondervinden. De oorzaak is als altijd, lekkage van daken en goten of onvoldoende afwatering van de terreinen, zoodat wij den raad geven toch vooral te zorgen dat daken, goten, afvoerbuizen enz. meermalen jaarlijks nagezien worden, teneinde het vocht uit de monumenten te houden.

Is de schildering blootgelegd, dan zal een verstandig architect niet elke polychromie door nieuwe vervangen. Zelfs dan niet, wanneer de oude zich in zeer gehavenden staat bevindt. Ze is als een oud beeld te behandelen. Met betrekking tot de schilderingen in de voormalige Dominicanenkerk te Maastricht schreef mij Jhr. mr. V. de Stuers d.d. 4 Aug. 1913: „De muurschilderingen die stellig overal den Noord-wand der N.-zijbeuk bedekken, interesseeren mij bijzonder. Indertijd heb ik er een (van 1337) (1) eigenhandig blootgelegd met engelengeduld, met behulp van een pennemesje en zeer zacht kloppen met een houten hamertje. Later heeft men veel bedorven door de schildering herhaaldelijk te begieten, om de kleuren beter te doen uitkomen. Ik hoop dat men met gelijk geduld verder zal ontblooten, maar moet dit niet overlaten aan een gewoon werkman. Dat moet geschieden door iemand die dat met liefde doet. Zorg ook dat die schilderingen **niet worden gerestaureerd, „niet bijgeschilderd"**.

Veroorloofd is, dunkt mij, herstelling van de oorspronkelijke beschildering, daar waar het slechts een verbeteren betreft van kleine gebreken, als gaten vullen, slechte kleuren en het ontbrekende aan de figuren wat bijschilderen, maar nooit van het gelaat en de handen.

Het gedeelte dat men vrijlegt, wordt zelden schoon. Hierover zal in den beginne wat gepraat zijn, maar men store zich er niet aan.

Om de schilderingen vast te leggen fixeere men de oude muurschilderingen, waartoe men het reeds vroeger genoemd fixeermiddel aanwendt.

Hardsteen of in het algemeen natuursteen die geschilderd is, verwijdere men door afbijten met loog, moïka of sodakostik en

(1) In de voormalige Dominicanerkerk ten N. W.

Digitized by Google

daarna flink afwasschen. Wij zagen op vele plaatsen de verf afkappen of wel den steen in zijn geheel opkappen. Deze wijze van werken is af te keuren, daar hierdoor de oude frijnslag geheel vernield wordt.

Hardsteen die onbeschilderd is late men zooals hij is. Toch ziet men hier en daar onbeschilderde hardsteenen gevels, gevelsteenen enz. met bijtmiddelen en stalen borstels zuiver maken. De aldus behandelde gevels enz. zien er nieuw en eentonig uit. Men doet dus niets aan dergelijke gevels en men late ze zooals ze door den weersinvloed getint zijn. Juist de afwisseling van kleur geeft aan het geheel een mooi aanzien.

Witkalk op hardsteen enz. wordt verwijderd door afbijten met zoutzuur, een of meermalen, dan afborstelen en daarna afwasschen. Witkalk op oude kapiteelen, sleutelsteenen en dergelijken van zachten mergel, wordt verwijderd door afkloppen enz. als voor plastisch ornament is gezegd.

Men wachtte zich alles weg te steken tot op den blooten steen, daar in de eerste plaats het ornament veel van zijn waarde verliest en in de tweede plaats het ornament als het ware nieuw wordt, zoodat het voor de knapste deskundigen onmogelijk is in het zuiver gemaakte voorwerp het oude te herkennen.

Verkeerd is het eveneens dergelijke oude beeld- of ornamentwerken in een nieuw pakje te steken, b.v. polychromeeren. Men denke aan het prachtige oude Sacramentshuisje te Meerssen. Iemand die niet weet dat het oud is, kan er niet aan zien, dat het een oud kunstwerk is.

Grafzerken of graftomben zijn in de oude kerken geplaatst geworden, daar men dáár de dooden begroef en men hun aandenken in de kerk bewaren wilde. Deze tomben zijn alzoo openbare gedenkteekenen, waarvan het onderhoud plicht is van het kerkbestuur.

Er wordt wel eens gezegd, de kerk is geen museum waar men alles moet in bewaren. Niets beter dan dit. De beeldstormers hebben niet zooveel schade gedaan aan de kerken en hare schatten dan menig pastoor, restaurateur of kerkbestuur, die honderden van kunststukken als stijlloos en als voorwerpen uit den slechten tijd als niet behoorende tot den stijl der kerk enz. hebben verwijderd. Een werk dat in eene kerk geplaatst is, moet men laten staan, zoolang het den godsdienst niet stoort. In het oudheidkundig museum

Digitized by Google

vloed op den steen, het behoedt den steen voor indringen van water, zuren en alkaliën.

Ook **caoutschoekboter** hebben wij op een ouden verweerden muur van zandsteen met goed resultaat toegepast. . . . . .

. . . . . .

Klimop tegen gebouwen is vooral af te keuren. De wortels dringen in de voegen en vinden daar hare sappen. Boomen vlak langs de muren zijn eveneens te ontraden, vooral boomen die sterk worden. Struiken en eenig groen in de nabijheid doen goed en aangenaam aan en geen kwaad aan de fundeeringen en buitenmuren.

Hoofdzaak is en blijft echter, dat men bijtijds zorgt, dat de aan de buitenlucht blootgestelde fragmenten of bouwonderdeelen niet verwaarloosd worden.

Men verwaarloost eerst en gaat dan restaureeren. Als men echter zorg voor die deelen en meer in het algemeen voor de monumenten draagt en men op zijn tijd daken, goten, metselwerken en voegwerken herstelt, slechte stukken vernieuwt enz. is geen restauratie noodig. Men beware dus een oud gebouw met angstvallige zorgvuldigheid en tot elken prijs voor verval.

Plastische versieringen worden zeer dikwijls aangetroffen en dan zijn ze zóó, dat ze meermalen geverfd of gewit zijn, zoodat het relief nog even te zien is.

Verwijderen ervan kan plaats vinden door voorzichtig afkrabben en afborstelen, of door aanwending van chemicaliën of der vlam.

Zijn de **geornamenteerde plafonds, muren, schoorsteenen enz.** gewit en is de witlaag dun, dan klopt men de kalklaag met een met linnen omkleeden houten hamer zoolang, totdat de laag loslaat, en verwijdert de kalklaag verder met een beitelvormig stuk hout of met een beitelvormig afgerond ijzer, dus niet met een mes of scherp voorwerp. De slechte en losse plekken worden daarna met gipsmortel bijgewerkt. Overwitten is minder aan te bevelen. Beter is het plafond te verven, opdat indien het door het gebruik vuil wordt, het met spons en water kan afgewasschen worden. Alvorens te verven is het geheel flink af te wasschen en met aluin in te strijken. Dit laatste is niet noodig, maar toch aan te bevelen.

Is de witlaag dik, zoodat bijna alle ornament onder de kalk zit, dan wordt de zaak moeilijker en de behandeling van een en ander vereischt tijd, zorg en overleg. Kloppen met hamers als boven aan-

Digitized by Google

gegeven helpt heel weinig. Het ornament met mes of scherpe voorwerpen bewerken is niet aan te raden, daar beschadiging kan plaats vinden. Men neemt zijn toevlucht dan tot het inwrijven met stijfselpap en het afbranden met de lamp. Na droging van de opgestreken stijfselpap trekt het stijfsel de witlaag los, zoodat die gemakkelijk kan verwijderd worden. Men zal die bewerking eenige malen moeten herhalen en tegelijk met beitelvormig afgeronde ijzers moeten werken, teneinde alle witkalk uit de gaten of holten te kunnen verwijderen.

Plafonds die doorgezakt zijn en vele losse deelen hebben, moet men zeer voorzichtig behandelen. Men onderzoekt eerst of de balklaag of riblaag nog gaaf is. Is dit het geval, dan kan men de losse deelen met flinke houtschroeven, voorzien van langwerpige stevige zinken of ijzeren plaatjes vasthechten. Het is aan te bevelen ook onder den houten vloer het ornament of pleister van den bovenkant met gipsmortel aan te gieten, waartoe vooraf de vloer dient opgelicht te worden.

Waar de vloerribben slecht zijn, vervangt men de slechte ribben door nieuwe tusschen de oude te leggen en bevestigd daaraan het oude ornamentwerk of oude plafond op de wijze zooals boven is aangegeven.

Mochten grootere gedeelten loshangen, dan kan men in haaksche richting op de riblaag sterke verzinkte draden spannen, bevestigd aan stevige schroefbouten, welke draden in het ornament worden ingelaten, waartoe met zagen gleuven worden gezaagd en later alles met gipsmortel wordt bijgewerkt.

Op deze wijze hebben wij met succes eenige slechte en bouwvallige plafonds hersteld.

Witkalk op gewelven en muren in kerken enz. verwijdere men als voren aangegeven door kloppen met houten hamers en verder zachtjes losw erken van de lagen met beitelvormige stukken hout of ijzer.

Daar wand- en plafondschilderingen in de middeleeuwen steeds gemaakt werden, zoo moet men in het algemeen aannemen, dat in elke oude kerk oude schilderingen te vinden zijn. Deze zitten in den regel verborgen achter witlagen, die alsdan te verwijderen zijn op de wijze als voren aangegeven.

In de meeste gevallen komt die schildering nog goed te voorschijn, zooals te Noorbeek, Hoensbroek enz. In vele gevallen heeft

Digitized by Google

ze echter door inwatering of vocht zóó geleden dat èn witkalk èn oude verflaag door het kloppen of anderszins te samen afvallen, zoodat ook van de oude schildering niets meer terecht komt.

Jammer is het dat wij dit op vele plaatsen, waar wij restaureerden, moesten ondervinden. De oorzaak is als altijd, lekkage van daken en goten of onvoldoende afwatering van de terreinen, zoodat wij den raad geven toch vooral te zorgen dat daken, goten, afvoerbuizen enz. meermalen jaarlijks nagezien worden, teneinde het vocht uit de monumenten te houden.

Is de schildering blootgelegd, dan zal een verstandig architect niet elke polychromie door nieuwe vervangen. Zelfs dan niet, wanneer de oude zich in zeer gehavenden staat bevindt. Ze is als een oud beeld te behandelen. Met betrekking tot de schilderingen in de voormalige Dominicanenkerk te Maastricht schreef mij Jhr. mr. V. de Stuers d.d. 4 Aug. 1913: „De muurschilderingen die stellig overal den Noord-wand der N.-zijbeuk bedekken, interesseeren mij bijzonder. Indertijd heb ik er een (van 1337) (1) eigenhandig blootgelegd met engelengeduld, met behulp van een pennemesje en zeer zacht kloppen met een houten hamertje. Later heeft men veel bedorven door de schildering herhaaldelijk te begieten, om de kleuren beter te doen uitkomen. Ik hoop dat men met gelijk geduld verder zal ontblooten, maar moet dit niet overlaten aan een gewoon werkman. Dat moet geschieden door iemand die dat met liefde doet. Zorg ook dat die schilderingen **niet worden gerestaureerd, „niet bijgeschilderd"**.

Veroorloofd is, dunkt mij, herstelling van de oorspronkelijke beschildering, daar waar het slechts een verbeteren betreft van kleine gebreken, als gaten vullen, slechte kleuren en het ontbrekende aan de figuren wat bijschilderen, maar nooit van het gelaat en de handen.

Het gedeelte dat men vrijlegt, wordt zelden schoon. Hierover zal in den beginne wat gepraat zijn, maar men store zich er niet aan.

Om de schilderingen vast te leggen fixeere men de oude muurschilderingen, waartoe men het reeds vroeger genoemd fixeermiddel aanwendt.

Hardsteen of in het algemeen natuursteen die geschilderd is, verwijdere men door afbijten met loog, moïka of sodakostik en

(1) In de voormalige Dominicanerkerk ten N. W.

Digitized by Google

daarna flink afwasschen. Wij zagen op vele plaatsen de verf afkappen of wel den steen in zijn geheel opkappen. Deze wijze van werken is af te keuren, daar hierdoor de oude frijnslag geheel vernield wordt.

Hardsteen die onbeschilderd is late men zooals hij is. Toch ziet men hier en daar onbeschilderde hardsteenen gevels, gevelsteenen enz. met bijtmiddelen en stalen borstels zuiver maken. De aldus behandelde gevels enz. zien er nieuw en eentonig uit. Men doet dus niets aan dergelijke gevels en men late ze zooals ze door den weersinvloed getint zijn. Juist de afwisseling van kleur geeft aan het geheel een mooi aanzien.

Witkalk op hardsteen enz. wordt verwijderd door afbijten met zoutzuur, een of meermalen, dan afborstelen en daarna afwasschen. Witkalk op oude kapiteelen, sleutelsteenen en dergelijken van zachten mergel, wordt verwijderd door afkloppen enz. als voor plastisch ornament is gezegd.

Men wachtte zich alles weg te steken tot op den blooten steen, daar in de eerste plaats het ornament veel van zijn waarde verliest en in de tweede plaats het ornament als het ware nieuw wordt, zoodat het voor de knapste deskundigen onmogelijk is in het zuiver gemaakte voorwerp het oude te herkennen.

Verkeerd is het eveneens dergelijke oude beeld- of ornamentwerken in een nieuw pakje te steken, b.v. polychromeeren. Men denke aan het prachtige oude Sacramentshuisje te Meerssen. Iemand die niet weet dat het oud is, kan er niet aan zien, dat het een oud kunstwerk is.

Grafzerken of graftomben zijn in de oude kerken geplaatst geworden, daar men dáár de dooden begroef en men hun aandenken in de kerk bewaren wilde. Deze tomben zijn alzoo openbare gedenkteekenen, waarvan het onderhoud plicht is van het kerkbestuur.

Er wordt wel eens gezegd, de kerk is geen museum waar men alles moet in bewaren. Niets beter dan dit. De beeldstormers hebben niet zooveel schade gedaan aan de kerken en hare schatten dan menig pastoor, restaurateur of kerkbestuur, die honderden van kunststukken als stijlloos en als voorwerpen uit den slechten tijd als niet behoorende tot den stijl der kerk enz. hebben verwijderd. Een werk dat in eene kerk geplaatst is, moet men laten staan, zoolang het den godsdienst niet stoort. In het oudheidkundig museum

Digitized by Google

te Maastricht zijn eenige zeer schoone beelden, die veel beter thuis hooren in de kerk waaruit ze verwijderd zijn geworden.

De grafzerken die in den bodem liggen zijn in den regel van Namenschen steen en dekken nog in vele gevallen de daaronder gelegen graven. Deze zijn meestal gemetseld en gewelfd, zoodat de plaat eigenlijk slechts eene aanduiding is. Haar versiering is vlakrelief of ingediepte contoeren of koperen of bronzen plaat enz.

Voor het behoud dier grafzerken dient men ten allen tijde te zorgen. Grafzerken met zeer rijk ornament behoedt men voor afloopen door ze op plaatsen te leggen waar niet geloopen wordt, of wel men bedekke ze met vilt of linoleum. In enkele gevallen plaatst men ze in of stelt ze tegen de muren. Waar veel van die steenen aanwezig zijn, is dit bijna niet doenlijk en zal men ze als vanzelf op min te beloopen gedeelten van den kerkvloer plaatsen. Grafzerken met ingeloopen ornament en inschriften kapt men nimmer op, alhoewel wij dit meermalen hebben gezien.

Terra cotta haardsteenen met reliefornament treft men aan of wel geverfd of wel geteerd, ook wel geheel zwart en vol roet. De verf- of teerlaag wordt afgehaald als voren omschreven. Tegels met roet worden afgeborsteld, met verdund zoutzuur afgewasschen en met water nagewasschen. Het roet dat in de meeste gevallen zeer diep in den steen is getrokken is niet geheel en al te verwijderen. Het afbijten is van geen invloed op de vrijwel hardgebakken steenen.

Verglaasde en onverglaasde vloertegels wassche men af. Aangehechte kalk moet men voor het verwijderen vooraf nat maken.

Verglaasde wandtegels van muur- en schoorsteenbekleedingen treft men gewit, geverfd en geteerd aan. Men legt ze, alvorens ze te zuiveren op eene laag zand, leem, zaagsel enz. en men zuivert ze door afsteken met een niet al te scherpen platten beitel.

Mocht zich aan den achterkant van den tegel nog harde mortel bevinden, dan tracht men die eerst na het zuiveren van den tegel los te werken, daar zulk eene laag meer stevigheid aan den tegel geeft bij het zuiveren.

Marmeren parketvloeren zuivert men op dezelfde wijze, indien ze geverfd zijn, daarna schuurt men ze op met puinsteen en wascht ze vervolgens af.

Digitized by Google

Houten parketvloeren die geverfd zijn, bijt men af zooals voren aangegeven bij het zuiveren van geverfd hout. Daarna kan men ze met glasscherven opzuiveren.

IJzeren haardplaten waarvan het ornament gevuld is met verf of teer, brandt men af, daarna borstelt men ze af en zet ze al of niet in de verf. Van platen die met teer geverfd zijn, lost men de teer op met petroleum. Geverfde platen, waarvan het ornament nog

Verroeste haardplaten zuivert men met stalen borstels, daarna

Verroeste haardplaten zuivelt men met stalen borstels, daarna wrijft men ze eenige malen in met petroleum en droogt ze vervolgens af.

Moet men geteerde voorwerpen wederom schilderen, dan brandt men eerst de teer af en bestrijkt het voorwerp alvorens te verven met spiritus-vernis in.

Parketvloeren van leien op hun kant, zooals ze aan oude schoorsteenen gevonden worden, zitten meestal onder eene verflaag. Men verwijdert de verflaag door afbijtmiddelen en men kapt het parket, indien het ongelijk is met scherpe beitels op en vult de open voegen met wat cementmortel. Opschuren met zandsteen is aan te bevelen.

Koperen voorwerpen die geverfd zijn moet men met loog zuiveren of wel afbranden en vervolgens met staalbortels afborstelen.

Om vuile voorwerpen te zuiveren, wrijft men dezelve met verdund zoutzuur (half zoutzuur en half water) in en droge ze vervolgens met zaagsel af.

In de plaats van zoutzuur kan men het geheel met fijn zand of mergel schuren.

Evenzoo handelt men met geoxydeerde voorwerpen.

Tinnen en bronzen voorwerpen die geverfd zijn, moet men met sterke loog afbijten en met mergel schuren. Het tin wordt wel zwart, maar daarom is het naschuren met mergel en vervolgens met regenwater afwasschen aan te bevelen, ten einde de oude tint terug te krijgen. Bij bronzen voorwerpen is het naschuren met mergel uitgesloten.

Digitized by Google

Digitized by Google

DRIE ADELLIJKE HUIZEN TE ECHT.

HISTORISCHE VERHANDELING

DOOR

A. WELTERS, Pr.

Digitized by Google

Digitized by Google

I. Het Huis Verduynen.

Wanneer men Echt binnenkomt van de noordzijde en men over den Berkelaarder weg de eerste huizen der kom genaderd is, wordt het oog reeds van verre getrokken door een groot gewit heerenhuis, dat zijn leien dak hoog uitsteekt boven de lage huizen rondom. Naderbij gekomen ziet men door een ijzeren staketsel, op het einde van een langen oprijweg, een eenvoudig, maar toch deftig huis, hetwelk in den volksmond genoemd wordt, het Kasteel Verduynen.

Dit praedicaat van „Kasteel" verdient dit gebouw niet; alhoewel het omsloten is door een breede ringgracht, zijn er verder geen torens of fortificaties te zien, welke aan dit strenge vierkante gebouw het recht geven, om den weidschen naam van „Kasteel" met reden te kunnen dragen.

Toch wordt het Huis Verduynen door de Echtenaren „Kasteel" genoemd; een benaming, die wij in de oude acten of bescheiden nooit aantroffen en welke wel van lateren datum is.

Te midden der landelijke omgeving ligt Verduynen er voornaam teruggetrokken uit de gehurkte boerenhuisjes der Diepstraat, in eene eenvoudige en rustige omgeving.

Geen lange en donkere lanen, geen eeuwenoude eiken geven ons een getuigenis van aristocratie, dit doet alleen de breede en, naar men zegt, diepe gracht, de mosgroene „wieërd", die zich om het Huis slingert „als een gordel van smaragd".

Wanneer men Verduynen zóó, vooral van den noord-oostelijken kant, ziet, dan maakt het op iederen wandelaar dien indruk, dat men dadelijk vraagt naar de geschiedenis van dat geheimzinnige, stille Huis.

Zoo zagen wij, als kind, Verduynen dikwijls, als een spookhuis zoo stil en geheimzinnig, met die altijd gesloten vensters en deuren, te midden van die altijd zwaar beladen, maar ongenaakbare fruitboomen!

Maar nooit konden wij met vorschen en vragen er meer van te weten komen, dan den naam van den eigenaar. Hoe oud dat Huis

Digitized by Google

was, wie er vroeger woonde, welke geheimen achter die dikke muren eeuwenlang geketend lagen, wist niemand. Zelfs zij, die over Echt wat meer meenden te weten, haalden gewoonlijk de schouders op van niet-weten, wanneer men „dieper op Verduynen in ging".

Wij waren echter zoo gelukkig om met vragen en zoeken veel te vinden, dat betrekking heeft op het Huis Verduynen. Geen groote historische gebeurtenissen, geen moorden of branden, hebben hun schande of schade gedrukt op dit historisch Huis, tenminste voor zooverre wij vonden, maar veel meer is dit Huis belangwekkend om de vele voorname families, die aldaar gewoond hebben.

Alvorens wij deze Verduynsche families de revue laten passeeren, willen wij nog eenige opmerkingen maken over het gebouw zelf en zijn naam.

Voor den naam Verduin of Verduinen, zooals meestal geschreven werd, of ook wel Verdunen en Verduynen vonden wij geene verklaring.

De ringgracht om deze gebouwen, of liever om dit gebouw, want de oude boerderij valt buiten de gracht, ontvangt haar water, door een klein verbindingskanaal van slechts eenige meters lengte, van de rivier de Geleen, welke in de onmiddellijke nabijheid voorbijstroomt.

Daar Verduynen buiten de oude stadsgrachten gelegen was, diende deze gracht, „de Wieërd" genoemd, tot eenige, natuurlijke bescherming voor de bewoners in tijden van gevaar.

Waar nu de steenen brug toegang verleent naar den hoofdingang, lag vroeger wel eene zware ophaalbrug.

Ten noorden van Verduynen ligt buiten de gracht een omheinde weide, door water omgeven, genaamd het „Breukske", (verkleinwoord van Broek), waar een prachtige beuk een der mooiste natuurplekken van Echt overschaduwd.

Geen Echter jongen of hij heeft zijn naam of „so manches liebe Wort in seine Rinde" gesneden, zoodat de stam geworden is een verwarde genealogie van vele geslachten. In deze omgeving gebeurt het wel eens, dat openluchtvergaderingen, schuttersfeesten en concerten gegeven worden. Zelden zag men bij zulke gelegenheden schilderachtiger omgeving dan hier.

Wanneer bij erfenis of verkoop de goederen op erfgenaam of

Digitized by Google

kooper overgingen, dan erfde of kocht hij naar de gewoonte dier tijden ook den naam van het stamgoed.

Zoo ontstonden de namen: De Brempt de Verduin, Clant de Verduynen, Geeten de Verduynen en de nog bestaande naam der bekende familie Michiels van Verduynen.

Deze laatste familie is van het jaar 1785 af eigenares der goederen en van het Huis Verduynen.

Aan het Huis was eertijds ook verbonden een laatbank met eigen scholtis en schepenen en de Heer van Verduynen genoot verschillende andere privilegiën.

Zoo o.a. had hij recht van begrafenis in de kerk, alsmede van een aparte bank aldaar.

Deze voorrechten werden tijdens de Fransche revolutie afgeschaft.

De oude familiebank der Geetens bevondt zich vroeger in de parochiekerk, daarna in de kapel van Schilberg, waaruit ze wederom naar de groote kerk is overgebracht.

Zoo heeft de familie Michiels van Verduynen ook nog in Echt haar eigen grafkelder, welke vroeger links van de Kerkstraat, onmiddellijk langs den weg lag, echter nu sedert jaren verplaatst is op het kerkhof zelf, ter rechter zijde van den weg.

Wij laten hier volgen de verschillende eigenaren der Verduynsche goederen, zooals wij ze op een lijst vermeld vonden in de archieven van Echt.

Als bijlagen geven wij daarna eenige koopcontracten, welke tusschen de elkaar opvolgende eigenaren gesloten werden.

VERDUINS LHEN.

Dominus Roboldus De Brempt de Verduin videlicet de centum bonariis nemorum: triginta bonariis terrae arabilis et mericae (1), censibus, caponibus, et avena in Echt.

Nunc Fredericus von Schennen.

Nunc Henricus von Kese.

Nunc Henrich von Hohenbach.

Nunc Junckher Weinandt Obbendorff.

(1) Merica, metica, mettica vitis of uva, een druivensoort.

Digitized by Google

Welck Lhen anno 1617 am ersten tag des monats Martii in nhamen Herrn Walraffen Schellart von Obbendorf, Herrn zu Schinnen etc. durch Conrard von Randschadt, Schulteissen daselbst, emphangen worden.

Auft absterben Herrn Walraffen Schellardt von Obbendorff hat in gegenwart des Statthalters Herrn Johan Brockartz, Herrn Joannem Bress, canonici zu Susteren und Lamberten Küper beyde mannen von Lhen nhamens Herrn Johans Fridrichen Schellardt von Obbendorff Herrn zu Schennen etc. Henrich Feijrs dis lhen emphangen den 2 Septembris 1642.

Anno 1667 am 12 Octobris ist das Verduins lhen ahn Herrn Hermannen von Riesswijck verkaufft und transportirt, welcher damahls das lhen emphangen hat.

Anno 1674 ahm 8 Novembris hat Herr Herman von Rieswijck zufolg der ihme ertheilten octroy nach beschehener verkauffung, dem woledelgebornen Gerarden Dominico Clant etc. dies Verduins lhen bestehendt in einhundert bunder busch, dreyssig bunder so ackerlandt als heidt, sambt den zinssen, capaunen, und haberpfecht zu Echt erblich transportirt und ist Wolgemelter Herrn Clant volmächtiger Johan Mohrs nahmens seines Herrn principalen darahn erbfest gemacht, und damit belehnt worden.

1702 dato 28 Januarii hat auff absterben des wolgeborene herrn Gerard Dominici von Clandt nahmens desselben sohn herrn Frederici Thoma von Clandt der wohlehrwuhrdiger Herr Franciscus Delsing, pastor in Echt, krafft habender volmacht diess Verduins lhen übermits meiner Statthälter, sodan herrn canonici Bongart und herrn vicarii Johannis Petri Slegel als mannen von lhen emphangen und herrgeweit zahlt. v. Ruth, lehnstatthalter.

1706. Den 13 martii hat Anton Moirs von Echt krafft vorbrachter volmacht von Herrn J. D. G. von Clandt canonicus ad S. Gereonem in Cölln (: auf beschehenes absterben obengemehlter herrn Frederici Thomae von Clandt:) diess Verduins lehn nomine Domini principalis Herrn Johannens Gerardi Dominici von Clandt relevirt und emphangen. v. Ruth, lehnstatthalter.

Anno 1737 dato 13 Augusti. Herr Jacobus Arnoldus Geeten des haubtgerichts Echt secretarius im nahmen seines sohns Joan Wilhelmi Florentini Geeten übermuts ihre hochwurdige gnädige frawen Abdissinne Wilhelminae Catharinae von und zu Weichs sodan deroselben Statthaltern Johan Jacoben von Geyseler Herrn Cano-

Digitized by Google

nicus Alberti Bongarts, Wolteren Smackarts und Gerard Heynen diess lhen emphangen und den gewonhlichen eidt aussgeschworen.

Onderstont:

Hanc copiam cum originali collationatam et concordantem esse attestor.

was geteeckent: W. Harden, lehnstatthalter.

Wanneer wij deze lijst van eigenaren nog eens kort samenvatten en aanvullen tot op dezen tijd, dan krijgen wij de volgende families, die zich in het bezit van het leen Verduynen hebben opgevolgd:

Roboldus De Brempt de Verduin.

Fredericus von Schennen.

Henricus von Kese.

Henrich von Hohenbach.

Weinands Obbendorf.

Walraf Schellart von Obbendorf, 1617 1 Maarrt, daarna zijn zoon Johan Fredericus vanaf 1642, daarna diens broeder Adam Frans Schellart van Oppendorf (of Obbendorf).

Herman von Rieswijck, 1667.

Gerardus Dominicus Clant etc, 1674.

Na hem diens erfgenamen tot 1730 of '37.

Jacobus Arnoldus Geeten, 1737.

Michiels 1785 tot heden.

Over het geslacht Brempt (Bremt, Bremit) geeft ons A. Fahne, in zijne „Geschichte der Dynasten, Freiherrn und Grafen von Bocholtz", de volgende bijzonderheden. Er bestonden twee zetelplaatsen van deze familie, n.l. eene in den Kreits Erkelens en de andere in Gelder, in Nederkruchten. „Es gibt unter diesem Namen zwei von einander verschiedene Familien; die eine führte in Silber vier blaue Querbalken, die andere einen quergetheilten Schild, oben Roth mit einem silbernen Stern in rechten Oberwinkel, unter in gold drei blaue Pfähle... Die Brempt mit den Querbalken stammen von den gleichnamigen Herrschaft, deren Hauptsitz das jetzige Haus Brempt in der Burgermeisterei Niederkrüchten". (Ib. I, 2e Abtheilung, bl. 205).

Het geslacht von Brempt komt reeds voor in 1196 (1).

(1) Veelvuldig komen de leden der familie van Brempt in deze streken voor, o. a. ook van Brempt tot Doenrade. Een vrouwelijk lid treffen wij aan als lid in het Cistercienzerklooster van O. L. V. Munster te Roermond onder de 3e abdis.

Digitized by Google

De eerste, Roboldus of Rabodo, geeft Fahne in 1326. Dirk van Brempt bezegelt met Rabodo van Brempt eene oorkonde in 1333.

Verder noemt Fahne zijne vrouw Guda en vermeldt deze bezonderheid: „1333 verkauft Rabodo von Brempt seine Mannen und Vogtleute für 26 Mark an den Grafen von Gelder; er hat in seinen Siegel einen rechtsschrägen Balken über die Querbalken liegen". (ibidem).

Heinricht van Brempt huwde met Agnes van Born in 1454 en werd beleend met leenen in Gelderland in 1461. Waarschijnlijk was hij een zoon van een zekeren Raboldus van Brempt.

Verder vonden wij nog een Rabolt der Alte en Rabolt der Junge, zonder dat wij eigenlijk zeker kunnen uitmaken, wie van deze drie verschillende naamgenooten de eerste leenman is geweest van Verduynen.

Wanneer wij echter weten, dat Echt in het land van Gelder gelegen was en dat de familie van Brempt met verschillende leengoederen door den Graaf beleend werd, dan zullen wij niet ver van de waarheid verwijderd zijn, wanneer wij den eersten Heer van Verduynen zoeken bij de laatstgenoemden en wel omstreeks het jaar 1400. Een later verband van de familie van Brempt met Echt vinden wij in de volgende aanhaling (1):

Op 13 October 1785 had „aufm freyadlichen Rittersitz zu Holtum" de deeling plaats van de goederen, welke nagelaten waren door Vrouwe Baronnes van Hove, geboren Baronnes de Horrig. Haar vader n.l. noemde zich Johan Frederik van Horrich en hare moeder Anna Veronica von Brempt. Zij was in dit huwelijk het eenig kind en gehuwd met Leo Alexander Joseph van Hove. Daar haar vader J. Fr. v. Horrich, waarschijnlijk van de Echter familie von Horrich afstamde (hun zegel is behoudens de kleuren hetzelfde als dat van Echt) en gehuwd was met Anna V. van Brempt, vinden wij hier waarschijnlijk wederom een jonger verband van deze laatste familie met Echt.

Fredericus van Schennen was een lid der bekende familie van Schinnen. In verband met Echt komt een zekere Thillemanus de Schinnen voor als getuige in eene acte van 12 December 1277. Daarbij verklaart Hendrik van Montfort, welke zijne erfgenamen

(1) Limburg's Jaarboek. 1897. III pag. 51.

Digitized by Google

zijn van zijne bezittingen te Montfort, Echt etc. Ook was hij kastelein geweest te Montfort. Hij sneuvelde in 1286 te Grave (1).

Het wapen der familie van Schinnen wordt aldaar aangegeven als volgt: Geschakeerd van goud en azuur in 7 rijen, elke rij van 6 vakken en een vrij kwartier van goud met een valk van natuurlijke kleur in den linker bovenhoek.

Over de familie van Obbendorf, waarvan eenige leden het leen Verduynen ontvingen, vinden wij eenige bijzonderheden in de gegevens van den heer Pijls in voormeld artikel, bl. 66.

Winand van Obbendorf komt aldaar voor als zoon van Frederic Schellaert van Obbendorf en Adriana van Broichhuysen (gehuwd 13 Dec. 1476) en stierf vóór 1518.

Zijn broeder wordt genoemd Johan en hij zelf stierf kinderloos.

Johan huwde met Cecilia van Vlodrop in 1510. Deze Cecilia van Vlodorp was eene kleindochter van de meer bekende Cecilia van Hamelen (Hamal) tot Elderen, die gehuwd was met den Roermondschen erfvoogd, Willem van Vlodorp. Zij zal daarom ook wel naar hare grootmoeder genoemd zijn, welke laatste in de geschiedenis van Echt meer bekend is onder den naam van „Juffrouw zonder kop!" Zij werd n.l. onthoofd in 1498 op het Slootje te Echt, tijdens het bloedig beleg door Keizer Maximiliaan van Oostenrijk. De sage laat haar ter plaatse nog rondspoken, terwijl zij haar bloedend hoofd in hare handen draagt (2). Na den dood van haar echtgenoot in 1533, hertrouwde Cecilia van Vlodorp met Heinrich van Hocherbach, die wel dezelfde zal zijn als die, aan wie Verduynen beleend werd. Hij wordt echter als leenheer vóór Weinandt van Obbendorff genoemd: Henrich von Hocherbach (3).

De achterkleinzoon van Johan, n.l. Walraaf Schellart van Obbendorf ontving het leen Verduynen op 1 Maart 1617 door Conrard von Randschadt, scholtis van Schinnen, zijn rentmeester.

Walraaf was in 1608 gehuwd met Adriana van Hochkircken en na haar dood met Maria Hoen van Cartils in 1613.

---

(1) H. Pijls, De Heeren en de Heerlijkheid van Schinnen in: „Maasgouw" 34e Jg. (1912), bl. 58, 59.

(2) H. Welters, Limburgsche legenden, I bl. 182.

(3) Een zekere Hendrik Hacherbach komt ook in verband met deze familie te Echt voor als eerste leenman van den hof te Diergaerde onder Echt. Waarschijnlijk is dit weer dezelfde persoon. Hij was de zoon van Godart en van Anna van Buschfeld.

Digitized by Google

Het eerste huwelijk bleef kinderloos; uit het tweede werden hem vier zonen geboren, waarvan de oudste, Johan Frederich, in 1621 geboren, zijn vader, die in 1638 stierf, opvolgde. Het goed Verduynen werd in zijn naam ontvangen door Henrich Teyrs (1), in tegenwoordigheid van Johan Brockartz, stadhouder, Johannes Bress, kanunnik en ook beneficiant van het Sint Silvester altaar te Echt, en Lambertus Küper, mannen van leen.

Terwijl Johan Frederick te Luik studeerde, huwde hij aldaar tegen den wil zijner voogden, met eene burgerdochter uit Maaseyk, Helena van der Heyden genoemd. Door oneenigheid, lange proceduren en zwervend leven, werden voor en na zijne rijke erfgoederen verpand en verkocht, zoodat hij zelf ten slotte gedrukt werd door zware schulden. Zijn broeder Adam Frans kwam waarschijnlijk door koop in het bezit van het leen Verduynen, die het overdroeg aan Herman Jacobi.

Deze Adam Frans was de laatste uit de familie van Obbendorf, die het goed Verduynen in bezit had gehad, want in 1667, op 12 October, werd het verkocht en overgedragen aan Herman van Rieswijck.

Het wapen der familie Schellaert van Obbendorf is: Een zwarte, gekroonde en dubbelstaartige leeuw op een veld van zilver. Op den gekroonden helm komt de leeuw tusschen twee zwarte adelaarswieken bij herhaling wassend te voorschijn.

In verband met voorgenoemd huwelijk van Frederic Schellaert van Obbendorf met Adriana van Broickhuysen (1476), die de ouders waren van voornoemden Winandt, komt nog een andere hof, onder Echt gelegen, in het bezit dezer familie, n.l. de hof Dielgaerde, door Adriana ingebracht ten huwelijk.

Hun zoon Johan erfde den hof en hun kleinzoon Frederik vernieuwde den eed, door zijnen dienaar Arnt Wijnen, 14 Oct. 1538 (2).

Op 12 October 1667 kwam na de Schellaert's, Herman van Rieswyck in het bezit van het Verduynsche leen.

Deze Geldersche familie was, naar wij meenen, afkomstig uit Roermond en voerde het volgende wapen: In rood, bezaaid met

(1) Deze Hendrik Teyrs was eveneens scholtis te Schinnen. Hij stierf op 8 Maart 1663. Door zijn dood ontstond een geschil van opvolging tusschen Adam Frans v. Obbendorf en Arnold Wolfgang Huyn. (H. Pijls, De Heeren en de Heerlijkheid van Schinnen, Maasgouw, 1912, bl. 58 en volg.)

(2) Baron Sloet en Dr. J. S. v. Veen, Leenaktenboeken van het Vorstendom Gelre etc. bl. 85.

Digitized by Google

gouden herkruiste kruisjes, twee rechtop geplaatste en van elkander afgewende zilveren zalmen. Helmteeken: de twee zalmen, kepersgewijze geplaatst, doch met de koppen omlaag.

Daar de kruisjes eerst in lateren tijd in hun wapen geplaatst werden, is het niet onmogelijk, dat dit gebeurde naar aanleiding van hun bezitting in Echt. Wij vermoeden, dat men de herkruiste gouden kruisjes uit het Echter wapen in hun wapen heeft overgenomen.

Slechts 7 jaren heeft deze familie het leen in bezit gehad, zoodat zij geen noemenswaardigen invloed op de plaatselijke geschiedenis gehad heeft. Zij verkocht Verduynen, zooals in de verkoopacte staat opgeteekend, wegens „deze slechte oirloogestijden" in het jaar 1674, op 8 November.

De nieuwe eigenaar kwam uit het Groningerland en ofschoon hij kortweg Clant heette, noemde hij zich voluit Gerardus Dominicus Clandt (of de Clandt) de Verduynen, Heer in Westerdeel, Langewold, Lamitten en Agenbroeck, van de Ghysberg en Verdunen, gehuwd met Anna Louisa Gravin de Beaufort de Lamitte.

Johan Mohrs werd met de goederen beleend en de Heer Clandt kwam zelf op het Huis Verduynen wonen.

De nieuwe heer van Verduynen kwam uit Groningen, maar welke redenen hem naar het Zuiden brachten, weten wij niet. Langewold Westerdeel (in tegenstelling met Langewold Oosterdeel) is een landstreek in het Westerkwartier. Het grenst ten noorden aan den Ruigewaard, ten oosten aan Oosterdeel Langewold, ten zuiden aan Vredewold en ten westen aan Visvliet en de provincie Friesland. Het bevat de dorpen Grijpskerk, Sebaldeburen, Grootegast, Lutjegast, Doezum en Opende, uitmakende de tegenwoordige gemeente Grootegast en een groot gedeelte van Grijpskerk. Men telt er ruim 3500 inwoners, die meest hun bestaan vinden in den landbouw (1).

Uit deze streken „van slappe Katholieken", zooals hij het zelf zegt in één zijner brieven, kwam deze landjonker en genoot weldra de eer, om als schepen van het Hoofdgericht in den Echter magistraat te worden binnengeleid.

Uit een zijner brieven, gericht aan den Bisschop van Roermond, waarin hij klaagt afgezet te zijn door den koster van Echt, bij gelegenheid van eene begrafenis, leeren wij zijn karakter en eveneens zijne familierelaties kennen.

(1) Van der Aa, Aardrijkskundig Woordenboek 1846.

Digitized by Google

Hij noemt zich oom van een zekeren Herman van Heerma, uit de provincie Groningen, die op 11 April 1694 te Echt op Verduynen stierf en in de kerk begraven werd.

Uit een brief van den Pastoor Delsing blijkt, dat hij ter aarde besteld werd „juxta summum altare".

De moeder van Herman van Heerma, die de zuster was van Gerardus Dominicus Clandt, was gehuwd met van Heerma, Heer van Holwinde. Van dezen zegt de Clandt in voormelden brief: „welcke geus geboren en tot 10 of 12 jaren geus gewest, en doenmaels ter occasie van de bekeeringe van zijn vrou moeder eerst bekeert en nu slap catholiek is en wiens vrienden alle bijkans geus of militair zijn".

Maar pastoor Franciscus Delsing, die hem bij den Bisschop van antwoord diende, spreekt van groote overdrijving en noemt van Heerma „vir devotus et adictus ecclesiasticus et Clant facit ipsi summam injustitiam ipsum nominando tepidum catholicum".

J. D. Clant spreekt verder nog van zijn neef Thomas Gramaye, die eveneens te Echt stierf en in de kerk begraven werd. Zijne echtgenoote voornoemd overleed in 1687. Hij was een zwager van den drossaard Hovelmans, wiens vrouw en twee dochters Maria en Teresia eveneens in de Echter kerk begraven werden vóór 1694.

Eveneens stierf vóór dit jaar zijn zoon Joseph Raphaël Wilhelmus Ludolph, geboren in 1680. Verder waren zijn kinderen, Maria Anna Elisabeth, geboren 1677, en Frederik Thomas Norbertus Angelus, geboren 1691, die M. G. Peters aldus opgeeft in zijne geschiedkundige merkwaardigheden over Echt (1).

Gerardus Dominicus de Clandt stierf in 1702 en werd eveneens in de kerk begraven. Op 28 Januari van hetzelfde jaar verhief pastoor Delsing, met de noodige volmacht, Verduynen in naam van voormelden minderjarigen Frederik Thomas de Clandt, doch deze stierf reeds in 1706 in den leeftijd van 15 jaren.

Zijn oom, Joannes Gerardus Dominicus de Clandt, die kanunnik was aan de Sint Gereonskerk te Keulen, ontvangt en releveert het leen op 13 Maart door zijn lasthebber Antoon Moirs te Echt. In 1722 komt dezelfde voor als proost van genoemd kapittel en van hem vonden wij verschillende stukken, vooral leeningen, ten laste

(1) Publications de la Société historique et archéologique dans le duché de Limbourg, tome IV, bl. 119, 120.

Digitized by Google

der stad Echt. Zoo b.v. uit het jaar 1710 werd een leening aangegaan als gevolg van de „pruyssche inquartering".

De leenbrief zelf, dien wij hier laten afdrukken, wordt bewaard op het Rijks-Archief in Limburg en is geschreven op perkament; de zegels zijn afgevallen.

„Wij Scholtis, borgemeesters, schepenen ende geswoorens der Stadt ende heuftgericht Echt, verclaeren ende attesteeren mits desen wel ende deughdelick schuldich te sijn, en in naame hunder gemeynte met kennisse ende consent der principaelste heeren geerffden opgelicht ende ontfangen te hebben van sijn wel edele ende hooghwaerdighe den heere J. D. D. Clant, heer van Verduynen, Agenbroeck ende Canoninck van het edele en hoogwaerdighe Capittel Sint Gereon tot Collen, eene somme van vier hondert pattacons, in permisse, den pattacon tegens twee gulden acht stuvers brabants gereekent, en sulcx in der gemeente hoegen noodt soo tot betaelinghe der swaere pruyssche inquarteringhe als vijantlijcke contributie ingevolght octroye de dato den 31 May 1709 bij ende van wegen haere hooghmoghende de heeren Staeten der Vereenighde Nederlanden als tegenswoordighe Soveraijnen deses Overquartier van Gelderland verleent, om te moghen lichten de somme van twee duysent pattacons, een duysent t' appliceeren tot wederloossinge van capitaelen staende tot hooghenen interesse en d' andere duysent om te bekeeren tot voorcominge der gemeente grooten schade en signanter tot betaelinghe der vijantlicke contributie voor welcke capitale somme van vierhondert ryxdaler en het gebruijck van dijen wij scholtis, borgemeesters, schepenen en geswooren met consent als voorschreven aen den heer De Clant sijne eerffgenamen ofte wettighen helder deses brieff vercooght hebben een jaer rente van vier ende eenen halven pattacon pro cento, doende alsoo alle jaeren achttien pattacons toe heffen en te beuren op den 25 November wesende den dagh van Sint Catharine Virginis.

Edoch soo de selve intresse betaelt wordt dry mandt naer den vervaldaegh sal de gemeente connen volstaen tegen vier pro cento soo dat de rente voor het eerste maell comdt te vervallen op den geseyden daghe deses jaers 1710, voor welcke capitall somme en vervallen interesse, wij voorschreven hebben verobligeert onse gemeynde ende kerspels goeden en incomen om bij faulte van betalinghe sich daer aen te mogen verhaelen als voor schuldt met allen rechten vuytgesleeten, submitterende deselve ter parate executie

Digitized by Google

voor alle heeren en hoven en signanter voor desen hove van Gelderlandt mets renontierende op alle exceptien, privilegien, indulten ende beneficien, die hier tegens enighsins te staede mochte coomen; edoch onder conditie, dat het aen de rentgelders oft gemeente, in cas des vermoegen sijn, altijdt vrij sall staen de capitaele somme te eerleggen en voolcomen te restitueeren, mits d' opcondighe tijdelick voor den vervaldagh wordt gedaen, ten minsten ten tijde van drij maenden te bevoerens, alles sonder argh ofte liste. Des toe waerer oirconde soo hebben wijr voorschreven scholtis ende schepenen onsen stadt ende gemeynen schepen ampts segell wettelijck aen desen brieff doen hanghen neffens den signature van onsen geswoeren secretaris. Aldus gedaen tot Echt den 28 Januari 1710.

J. H. Geeten.

Kanunnik de Clandt liet na zijn dood zijne bezitting op Verduynen na aan zijne nicht Maria Alexandrina de Clandt. Waarschijnlijk is deze dezelfde, die elders Maria Anna Elisabeth genoemd wordt, de eenige dochter van voornoemden Gerardus Dominicus de Clandt.

Hoe 't zij, lang heeft deze de goederen niet in bezit gehad, want 10 Mei 1730 verkoopt zij al hare bezittingen en rechten te Echt aan Jacobus Arnoldus Geeten, secretaris en schepen van Echt, gehuwd met Maria Christina Brigitta de Mouwens.

Wij merken bij deze overdracht op, dat ook verkocht werd het recht van begrafenis en van een bank in de kerk van Echt.

Deze koopakte werd opgemaakt te Heinsberg, alwaar de Freule de Clandt toen waarschijnlijk woonde, of ging wonen, na den verkoop van haar goed te Echt.

De verkoop werd gesloten voor 1600 pattacons, terwijl bovendien de koopers een kapitaal van 1000 pattacons overnamen, waarmede de goederen belast waren ten voordeele van den Baron van Wittenhorst.

Verschillende goederen, welke door deze koopacte werden overgedragen waren leenroerig ten deele aan de abdis van Susteren en voor 2 boenders aan de Staten Generaal.

Het wapen der familie Clant (de Clandt of von Clandt) is als volgt: In goud een groene schuinbalk, beladen met drie zilveren visschen, ieder rechtop geplaatst. Helmteeken: een gouden griffioenskop, tusschen twee gouden drakenvleugels, elke vleugel beladen

Digitized by Google

met eenen groenen dwarsbalk, die met drie rechtop geplaatste visschen beladen is.

De geleidelijke overdrachten van de goederen van Verduynen in de volgende jaren geschiedden als volgt:

Luidens het hier volgende koopcontract, verkocht freule de Clandt haar goed in het jaar 1730 aan Jacobus Arnoldus Geeten, schepen en secretaris van Echt, en gehuwd met Maria Christina Brigitta de Mouwens. Zijne drie zusters schijnen mede in dezen koop betrokken te zijn, zooals blijkt uit de latere acten.

Deze zusters waren Clara Geeten († 27 Dec. 1752), gehuwd met Andreas Joseph Simon de Vlodrop, Anna Elisabeth Geeten († 22 Juni 1754), gehuwd met Johannes Josephus Herwegh, Emmanuele Geeten (leefde nog in 1747), gehuwd met C. Simon de Vlodrop, uit welk huwelijk een kind, in 1758 onmondig en wees, en daarom onder de voogdij gesteld van den Eerw. Heer Ignatius Josephus Simon de Vlodrop.

De eenige zoon van Jacobus Arnoldus Geeten, was Johannes Wilhelmus Florentinus, gehuwd met M. C. Herwegh.

Deze koopt van zijne nicht en tantes de haar toekomende deelen in de Verduynensche goederen, zoodat deze in zijn bezit waren in het jaar 1758.

Den 14 October 1785 echter verkoopt hij op zijne beurt de heele bezitting aan drossaard Michiels, welke bezitting van toen af tot op onze dagen in de familie Michiels gebleven is.

Van 1730 tot 1785 bleef Verduynen dus in de familie Geeten, die eenige Echter magistraatspersonen geteld heeft. Door de groote lasten echter, welke reeds op hare goederen drukten, was ook deze familie, wegens schulden, verplicht naar een kooper om te zien.

De laatbank, welke altijd aan Verduynen verbonden was, werd reeds vroeger overgedaan aan den Chevalier de Plevits.

Uit het volgende getuigenis, door den pastoor van Echt afgegeven, blijkt hoe zeer de familie Geeten, allengs onder finantieelen druk gekomen was:

„De ondergesschreven verclaert ende attesteert hier mede wel teweeten dat d'Heere Wilhelm Geeten, vrouw ende kinderen heeft ende dat de resterende goederen, die gemelte Heer heeft (afgetrocken de lasten, waermede de selve belast en beswaert sijn) soo gering sijn, dat de revenuen van dito goederen alleen tot sijn

Digitized by Google

subsistentie en die van sijn vrouw en kinderen seer noodig heeft, dat hij geen de minste hanteringe heeft nog (mijns oordeels) door eenige industrie tot onderhoud van vrouw en kinderen iets kan winnen.

In waerheyds oirconde dese geteeckend binnen Echt den 21 Juli 1776.

H. Ghijsen, pastoor aldaar".

Van deze familie vonden wij nog in de parochiekerk de zitbank, met ingesneden naam, welke bank de bezitters van Verduynen rechtens gebruikten. Ook vonden wij als laatste herinneringg aan deze familie eene plaat van haar afkomstig, tusschen de zilveren platen der schutterij. Zij droeg het volgende opschrift en tegelijk het wapen der Geeten's:

Johannes Wilhelm Geeten de Verduynen.

Het wapen omschrijven wij aldus: Gevierendeeld. 1. Een geit (?) staande met de voorpooten tegen een boom, gewend naar rechts (Geeten).

2. 3 balken, paalsgewijze geplaatst en ieder beladen met een klaverblad.

3. een klimmende leeuw.

4. een keper, vergezeld van 3 slangenkoppen. Helmteeken: eene ster.

Uit die familie zijn de volgende bekende geestelijken voortgekomen, die wij vermeld vinden in de lijst der Dominicanen te Sittard (1).

1. P. Joannes Geeten, gekleed 28 Sept. 1689.
2. P. Michael Geeten, gekleed 12 Oct. 1670, Prior te Sittard.
3. P. M. Petrus Geeten, neef van Michaël, geb. 1672, S. Theol. Lic., Prior en Professor in de Theologie, later in dezelfde functie te Mechelen en daarna aldaar Prior gekozen.
4. Filip Geeten, gestorven als pastoor te Grave, was tegelijk beneficiant van Sint Jans-altaar te Echt, gestorven 1771.
5. J. F. Geeten, kapelaan te Grave omstreeks 1771.

Zooals wij reeds vermeld hebben, was het wegens finantieele moeilijkheden, dat de goederen van Verduynen door de Geeten's verkocht werden.

Na eenige vergeefsche veilingen, werd eindelijk in 1785 de koop

(1) Publications.... deel XLI (1911), bl. 366, 367, 398, 399.

Digitized by Google

gesloten en Verduynen met al zijn lusten en lasten verkocht aan den drossaard van het ambt Montfort, tevens scholtis van Echt, J. A. Michiels en echtgenoote Cecilia Anthonia van der Renne.

Het Huis behoorde aan dezen nieuwen eigenaar, toen de Franschen te Echt kwamen en ook Verduynen bezochten om er de goederen te inventariseeren.

„De inventaris der gereede goederen, gevonden op het huys Verduynen" luidt als volgt:

Op den solder:

4 visch gaeren genaemt foucken.
Rustbedstatje.
3 gemarmaliseerde casten.
Zeedel stoel.
3 waeter stoelen.
kleyne lessenaer.
vierkantige taeffel ongeverff.
bruyne taeffel.
blauw camoet met 3 laeden.
2 kleyne speeltaffelkens.
2 houtere stoelen.
2 kackedoors.
Vogelskoey.
2 schryfplancken of tafel klaederen.
Stang van eenen haspel.
schrijftaeffel.
ses zwarte schilderijen.
twee kleine dito.
rond hemelt.
groote cast.
bedstaet.

In de onder camers:

17 stoelen.
2 groete en 1 kleine taefels.
3 biese stoelen.
2 blauwe hoeckkasten.
schrouten (kalkoen) cast.
draack.
elf karren torf.
ses karren holt.
nog 2 karren blocken ende de canons.
3 karren kluyten.
452 busselen hoy à 15 pond de ration.
3 karren koolen.
8 vaesen te weeten 4 kleyne en 4 groote.
vier witte bancken.
2 waegschaele.
glaesen deur.
tafel voet.

Memorie.

Dat 4 karren torf bij de heer deken voor de commandant, 3 bij le secretaris voor eene capitein, 3 bij de borgemeesters voor het gebruik der wagten en een korf torf bij doctor Frisch voor eene officier gebracht zijn.

Dat ook 3 karren holt bij de Heer deken en 3 bij de secretaris tot het gebruik als boven afgelaeden zijn.

De koolen zijn gebruikt om te smeeden voor het cantonnement.

Je certifie que tous ces effets ont été enlevé par ordre du commandant du cantonnement pour être (mis) en lieu de sûreté et pour son service quand le besoin l'exigera.

Fait à Echt ce 19 frimaire 8 année (10 December 1799).

(Handteekening onleesbaar).

Digitized by Google

Van 1785 af tot den huidigen dage behoort het Huis en de goederen Verduynen aan de familie Michiels, die zich voortaan noemde Michiels van Verduynen.

Deze familie bezit te Echt haren grafkelder.

De tegenwoordige eigenaar der Verduynsche goederen is Mr. L. P. M. H. Baron Michiels van Verduynen, secretaris van het Hof van Arbitrage te 's Gravenhage.

Het Huis zelf, tegenwoordig slechts bewoond door een rentmeester, is nog een hecht en sterk gebouw, met ruime vertrekken. Wij weten niet wanneer het huis, zooals het nu bestaat, gebouwd is. Omstreeks het jaar 1800 schijnt het huis bewoond te zijn geweest door een lid der familie Smeets, een bekende Echter familie, die langen tijd het mooie goed „Zwaantjeshof", onder Echt-Berkelaar, bewoond heeft. Ook heeft Baron Michiels van Verduynen, raadsheer in het Gerechtshof te Maastricht, een tijd lang hier gewoond, doch meer als zomerverblijf was zijn oponthoud alhier.

Arnold Hendrik Michiels van Verduynen werd (tegelijk met zijn broeder H. J. Michiels van Kessenich) op 1 Oct. 1825 in den adelstand verheven en op 13 Juni 1841 tot Baron, overgaande bij eerstgeboorte.

Hun wapen is: Gevierendeeld. 1 en 4 in blauw een springend gouden hert, het lichaam doorboord van twee schuingekruiste gouden pijlen, de punten omlaag; 2 en 3 in groen een roode dwarsbalk en een stijgerend zilveren paard over dien balk heen. In een blauw hartschild, over de kwartieren heen, een oranje-appel in natuurlijke kleur, zonder steel of blaren. Zonder schildhouders en wapenspreuk.

Van de familie Michiels bevindt zich op het hoogkoor te Echt een gebrandschilderd raam, waarop genoemd wapen is afgebeeld.

Digitized by Google

BIJLAGEN.

14 Nov. 1674. — Overdracht van het huis Verduynen met bijbehoorende gronden en goederen aan Dominicus Calandt.

Op huijden den 14 November 1674 is gecompareerdt Jan Lodewijck ende heeft uut cracht van genoeghsaeme volmacht aenden persoon van den voorschreven comparant door de heeren Licentiaeten Herman ende Gerardt van Rijswijck den 29 October lestleden, gegeven ende bijde selve ondertijkent en gecascheteert, meede bij den weledelen geboren H. Dominijcus Clant, den schepen Peter van Lom, den heeren Raedt van den Veecken, promotor Cox en mevrouwe Clant ons in originali gethoont ende hieronder geregistreert, op ende overgedragen, gegicht ende gegeut Jan Moers, procureur ende meyer der Verduynsche laetbancke qualitate qua en tot behoeve van den voorschreven WelEdel geboren Dominicus Clant Heeren in Westerdeel, Langevelt etc. ende mevrouwe Anna Louyse Beaufort eheluyden in haere weledele hoff ende landerijen voor soo veel allodiael oft bancgoet onder dese jurisdictie gelegen met alle desselffs ap- en dependyentien in conformiteijt van de coopcedele tussen partijen opgericht annex aende volmacht voor verhaelt ende hier geprotocolleert ende is alsoo gecedeert coram Johan Staes stathelder, Daem Smiets, Jan Joosten ende Henderick Geeten, schepenen ende dat dit transport voor ons voorschreven gepasseert is, soo hebbe ick als jongste schepen vermidts d'apsentie van onzen secretaris dese geschreven ende getyckendt op het staedthuyss alhier tot Echt (1).

Hendrik Geeten.

Volgt de overdrachtsakte:

Op heden datum ondergeschreven (1674) heeft den Heere Herman van Ryswyck der rechten licentiaet met toedoen ende bewilligungh syns soens den Heere Gerardt van Ryswyck oock licentiaet in de rechten den welcken tot desen acte gecosen heeft de heeren Justinus van der Veecken, raedtsheer van den edelen Hove van Gelderlandt ende Petrus van Lom der rechten licentiaet ende schepen deser stadt Ruremunde als momboirs van syne kinderen

(1) Overdrachtsregister van Echt, 1662-1675.

Digitized by Google

naer alle nodigh octroye te procureren, vercocht met goeden voorbedachten sinne ende raede in dese slechte oirlooghs tyden, ende anderen groote consideratien tot haeren meesten voordeele gelyck sy a dato vanden vercregene octroyen vercooperi mits desen aen den woledelen ende welgeboren heere Gerardt Dominicus Clandt heer in Westerdeel, Langewold, Lamotten ende aengen Broeck ende Mevrouwe Aue Lowyse de Beaufort eheluyden, haeren hoff Verduyn met syne ap- en dependentie van huys, schuyre, duyven vlught, grachten, boomen, plantagien, ende landryen, soo ende gelyck de selve onder, ende omtrent Echt gelegen syn groot ongeveer 68 of 69 bounre, doch soo groot ende cleen als den selven bij den landtmeter Muker (?) in syne voeren en paelen by den leste metinghe van den Echtse goederen gemeten ende aen hem heer Herman van Ryswyck uuyt crachte van volmacht van de weledelen ende wolgebooren heere Adam Fransoi Schellaert van Oppendorp, ende Miel van Swenbrugge, heere ende vrouwe tot Schinnen (1) op Herman Jacobi gepasseert is woorden overgedragen ende van den voorsschreven heere van Ryswyck naerderhandt mit timmer van huys, ende andersints verbetert, uytgenomen een stuck op den Ruremundse ende noch een ander stuck op den Heerenwegen uuytschietende tegens den Duysses hoof met den Borgemeester Gerardt Spee alsoock den langen baempt inde alde Susteren, met Jan Joosten gepermuteert, welcke in plaetse vande afgestaene sullen gesurrogeert syn, nietemin sal aen den heere vercooper vrystaan om den voorschreven langen baempt wederom in plaetse van den gepermuteerden baempt inde alde Susteren te stellen ende aen den heere Coppere te lieveren naer syn believen sonder daer toe presise gehalden willen syn.

Daerenboven vercoopen de heeren vercooperen syne laetbanck met die daeronder gehoorende gerechtigheden van ceur, pachten ende sinsen genoempt den Verduynsen Laetbanck int corte hieronder gespecifieert....."

Jammer dat deze verkoopacte niet in haar geheel in het register is ingeboekt; wij zouden de kennis hebben gekregen van de rechten en lasten dier Verduynsche laatbank.

---

(1) Zie Maasg. 34e Jrg. p. 77. A. F. Sch. v. Opp. gehuwd met Maria Cath. van Twemberge. Uit dit huwelijk ontsproten 5 kinderen. De namen Twemberge en Swembrugge komen beide voor.. Eg. Slanghen zegt in zijn werk over het Markgraatschap Hoensbroek blz. 64 en 65: „Het adelijk leen Twemberge of Swembrugge was gelegen tusschen Hoensbroek en Voerendaal omtrent het Lotbroek en Brommelen. De gebouwen zijn omstreeks 1690 gesloopt".

Digitized by Google

10 Mei 1730. — Maria Alexandrina De Clant verkoopt aan Jacobus Arnoldus Geeten, schepen en secretaris van Echt, en diens echtgenoote, het adellijk huis Verduynen met toebehooren.

Op heden dato ondergeschreven heeft de Hooghwelgeboren Vruilijn Maria Alexandrina De Clant, geassisteert bij den heere Johan Beckers, keijserlijcken notaris ende borgemeester der stadt Heinsbergh als haeren bij dem gerighte der voorschreven stadts aengestelden momboir, naer alle noodighe schrijven te procureeren verkocht met goede voorbedachte sinnen ende raede, gelyck sij a dato van de te vercrijgene octroyen vercoopt mits desen aen Heer Jacobus Arnoldus Geeten, schepen en secretaris der stadt Echt, ende Mevrouwe Maria Christina Brigitta De Mouwens Eheluyden, haeren adellycken huijs Verduynen met schuijre, duijven vluchte, gerechtigheijt van jachte, visscherijen, grachten, boomen, plantagien, begraeffenisse ende recht van bancke inde kercke van Echt, voorst met alle landerijen soo ende gelijck de selve onder, ende ontrent Echt gelegen sijn, soo ende gelijck der Vreulijn vercoopersse heer broeder saliger ende naer desselven doodt de Vreulijn vercooperse het selve goedt beseten gehadt hebben niets daervan uuytgesondert mitsgaeders alle de meubelen soo nagelvast op het voorschreven huijs Verduynen, vercoopende de Vreulijn vercoopersse, geassisteert als vooren, daerenboven haere laetbancke, met de daertoe gehoorighe gerechtigheden van Erffpachten, ceurmoeden ende zinsen, niets daervan uuijtgescheijden, mitsgaerders der selve gedeelte in de IJrsseler heyde, sijnde de voorschreven goederen ten deele aen de hooghwohlgeboren Vrouwe Abdisse van Susteren, en voor omtrent twee boenderen aen haere Hoogmoogende heeren Staten Generaal der Vereenighde Nederlanden leenroerigh, voor de meerreste vrij, en allodiael, wordende de selve goederen cum ap- en dependentijs vercoght voor eene somme ad sestien hondert pattacons, waervan ses hondert betaelt sullen worden voor de te doene overdraghte, ende sullen den heere ende vrouwe aencooperen voor de resteerende duysent tot hunnen laste nemen, alsulcke capitael van duysent pattacons, als den heere baron ende Raedt Costumier van Wittenhorst ten laste vande Vreulijn vercoopersse is pretenderende

(1) Register der overdrachten 1720-1735 fol. 170.

Digitized by Google

beloovende den heere, ende vrouwe aencooperen de Vreulijn vercoopersse in vall voor het laastelijck capitael ofte interesse van dijen andere goederen offte capitaelen.....

Actum Heinsbergh den thienden Maij 1700 dertich, waeren onderteekent Maria Alexandrina De Clant, Joannes Becker als momboir, Reijner Backer qua testis requisitus, E. F. Roelen testis requisitus, tersijden stonden beijde de pittschafften.

Accordeert bij mij P. Moers, loco secretaris.

---

18 Januari 1758. — Verkoop der helft van het huis Verduynen aan J. W. Geeten door Ignatius Josephus Simon de Vlodrop, als momboor van het onmondig kind van zijnen broeder, C. Simon de Vlodrop, uit diens eerste huwelijk met Emanuel Geeten.

Kondt ende kennelijck zijt hiermede wie dat den Eerw. Heere Ignatius Josephus Simon de Vlodrop als gerichtelijcken aengestelden ende vereeden momboir vant onmundigh kint van sijnen respectieven broeder de heere C. Simon de Vlodrop, verweckt bij sijne eerste ehemaele wijlen vrouwe Emanuel Geeten, ten deesen mede consenteerende, eeuwelijck, erfelijck ende onweederroepelijck heeft vercocht, gelijck hij vercoopt hiermede aen de Heere J. W. Geeten ende sijne eheliefste M. C. Herwegh, de helfte van seecker huijsinge, schuijre, stallingen, moeshoff, boomgaert, met ap- en dependentien van dijen genaemt Verduynen alhier onder Echt geleegen mitsgaeders de daerbij gehoorende soo acker- als weijlanden ende holtgewasch met alle recht ende gerechtigheden daartoe specteerende met den last daerop staende sooals hetselve bij J. Herwegh in tochte bij affsterven van sijne huijsvrouwe Juffre Anne Elisabeth Geeten is beseeten geworden, ende waervan den voornoemde Heere J. W. Geeten de selve tochte alreede aengecocht heeft, ende sulcx voor coopspenningen ter reguarde van deesen coop van seshondert specie pattacons ende twee pistoolen voor hantschoenen gelt, welcke laeste voldaen sijn, ende overmits de aencooperen de bovenstaende coopspenningen voorals noch niet en connen betaelen in contante penningen, soo hebben deselve op reeckeninghe ende tot kortinghe derselve coopspenningen aen gemelten heere J. J. Simon de Vlodrop qualitate qua in vollen eijgendomb gecedeert ende overgege-

Digitized by Google

ven gelijck sij cedeeren ende overgeven crachte deeses eene capitaele somme van hondert pattacons staende tot laste van P. Hamersmitt; item eene capitaele somme van hondert ducatons staende tot laste van de weduwe ende erffgenaemen van wijlen Peter Deben, ende alnoch een capitael van vijfftich pattacons staende in de Visserweert tot laste van N. Swilljens alle tegens 4 procent, waervan de aencooperen aen den voornoemden Heere J. J. Simon de Vlodrop aenstonts sullen overleveren de origineele zegel en brieven offte obligatien ende daerenboven behoorlijck quitteeren.....

T'oirconde hebben parthijen deese, waervan twee eens gelijck luijdende sijn gemaeckt, wedersijdts onderteeckent, binnen Echt 18 Januari 1758 (1).

In margine:

Compt te cesseeren bij quitantie van de Heere Deeken J. J. Simon de dato 19 November 1785 bij mij ondersgeschreven gezien en geleesen, waerbij gemeltte Heer Deken bekent en verclaert, dat de Heere drossard J. A. Michiels als aencooper van 't Huijs ende de goederen van Verduynen het capitael par resto tot tweehondert vijf en twintig pattacons van sijnen neeff de Heere Jacobus Josephus Simon aengecocht hebbende den 20 Maii 1772, de voorschreven tweehondert vijff en twintig pattacons aen hem in contante gelden geresitueert sijn gelijck mede compt te cesseeren het acte van realisatie van 22 Junii 1759 ten voordeele van voorschreven Heere Jacobus Josephus Simon gepasseert.

Quod attestor
J. Driessen op Heyde,
secretaris.

---

15 October 1785. — Overdracht van het huis Verduynen aan J. A. Michiels, provisioneelen drossard van het ambt Montfort en zijne echtgenoote Cicilia Anthonia van der Renne.

Compareerende voor ons, J. van der Leeuw, stadthouder doende de functie van Scholtis, P. van Eyll, J. Ruijten, J. Meuwissen en J. Jennissen, schepenen der stadt en hooftgerichte van Echt, den medeschepen A. Leurs uijt cragte van constitutie van den heere J. W. F.

(1) Register van overdrachten 1757-1767 fol. 25.

Digitized by Google

Geeten en sijne eheliefste M. C. Herwegh onder der selvers signatuijre int acte van naederen accoord en vercoop conditie van den 14den October deses jaers 1785 geinsereert, waer bij de constituanten eheluijden aen de heer J. A. Michiels provisioneelen drossardt des ampts Montfort, scholtis der stadt en hooft gerichte van Echt, en sijne ehegemalinne vrouwe Cecilia Anthonia van der Renne voor eeuwig en eerfelijck hebben verkogt en overgegeven de naervolgende goederen onder de jurisdictie van Echt geleegen.

1o. Het huis Verduynen met schuijre, stallinge en verdere gebouwen sijnde leengoedt releveerende aen de hooggeboore vrouwe Abdisse van het aedelijck stift tot Susteren, mitsgaeders den grooten en kleijnen boomgaarde hoppenhof, moesgaerders, vijvers, bascoure, steegen, wie mede het weijdtje het broexken genaemt, met het wijerke daer aen geleegen, voorts de holtgewassen, potinge en verdere aencleeven van dijen, een voorhoofd de moolebeek en de huijsinge van Johannes Peters, het ander, differente moeshoven, en de huijsinge van de weduwe Dirk van Kempen, en Christiaen Thyssen, een sijde den pootwinckel, ter andere, de landen in den Bruul, voorts met alle ap- en dependentien en alle oude regten, privilegien en servituijten daer aen annex en speciaelyck met den last aen de Heere Chevalier De Plevits,actueelen besitter der Verduynse laetbancke jaerlijcx te besorgen tot den ontfanck sooals inde verkoop conditien der laetbancke gestipuleert, excepto de laetbancke als sijnde die voorhen reets door hun verkoogt, en wijders met de vaste lasten op voorsschreven behuijsinge staende, te weeten vier malders rogge, Ruremondtse maet, aen de kercke van de adellijcke abdije Munster binnen Ruremonde tegens retour geldt van 12 schilling; eene chins van twe capuijnen en drij en een half kan haver aen de geweesene Jesuiten; item drij vat gerst, een vat, twe koppen, twe kannen haver en drij stuivers brabants aen de domeijnen van Syne Hoogheyd den Heere Prince van Orange en Nassau; item eenen halven cop saet en een en dertig stuivers aen de kercke van Echt alhier; item een en een half vat rogge, een en een halven cop saet en negen schilling in gelden aen de pastorije alhier tot Echt, en vijff pattacons aan Sint Pauli autar tot Susteren, alle de selve aenvanckelijck met Sint Andries deeses jaers 1785 of primo Januarii des toekomende jaers 1786 soo nogtans dat alle de voorschreven chinsen en pagten vervallen met Sint Andries 1785 en primo Januarii 1786 blijven tot laste der verkoopers etc....

Digitized by Google

14°. En laesten de begraefenisse plaetse wie mede de sitbancke in de kercke alhier, en sulcx onder deese conditien, eerstens, dat de aenkoopers tot hunnen laste neemen het capitael van drijhondert pattacons verschult aen de Heere Cox te Ruremonde; item het capitael van hondert vijf en seventig pattacons verschult aen Theodorus van der Crabbe; item het capitael van twee hondert vijf en twintig pattacons verschult aen den heere Simon, gelijck mede het capitael van sestig pattacons verschult aen de Pastorije tot Maesbracht, met de interesse op de selve, aenvanckelijck 1mo Januarij 1786, blijvende de daer op 1° Januarij 1786 vervallen tot laste der vercoopers.....

Actum op den Raedt Huijse tot Echt den 15 October 1785 (1).

Volgt de coopcedule:

Alsoo de Heere J. W. Geeten en sijne eheliefste vrouwe M. C. Herwegh inwoonderen alhier tot Echt op den huyse Verduynen met verscheijdene en swaere schulden belaeden sijn en daer voor stonden geexcuteerd en in swaere costen te vervallen, bij scabinale volmagt den sesde September deses jaers geconstitueerd hebben den provisioneelen Drossardt des ampts Monfort en scholtis deeser stadt Echt J. A. Michiels ende den schepen deeser stadt en hooftgerichte Antoon Leurs, omme soo het huys Verduynen met aengeleege gronden als hunne verdere landerijen en bemdens te verkoopen en daer uijt te voldoen hunne schulden en ingevolge van dien door voorsschreven geconstitueerdens nae behoorlijcke kerckpublicatien en affixien van billetten ter verscheijde plaetsen gedaen.... op den 12 deeser publijck te perck gestelt ende opgeveild, ende naerder op heden den 14 deeser nog wederom opgeveild, dogh in verre of nae de voorsschreven landerijen niet hoog genogh in waerde hebben konnen worden gebrocht, en vervolgens der voorschreven verkoopinge teenenmael is gestaekt, opgehouden en ingetrocken, soo is op heden een naerder accoord en coop ingegaen tusschen den eerst genoemde heer J. W. Geeten en sijne huijsvrouwe M. C. Herwegh van d'eene sijde, ende den heere provisioneelen drossard des ampts Monfort, scholtis der stadt Echt, J. A. Michiels en sijne eheliefste vrouwe Cecilia Antonia van der Renne etc. etc.

(1) Register van overdrachten 1780-1786, fol. 209 v.

Digitized by Google

II. Het huis „De Holtstraete".

Gaat men van het Echter gehucht Pey in de richting van den Wolfsberg-Lilbosch, dan komt men even voorbij de pastorie van Pey langs eene geschiedkundige plek. Ter linkerhand van den weg, in de nabijheid van het eerste kapelletje der 7 Voetvallen n.l., waar nu des zomers het gouden graan deint als een rustelooze zee, lag vroeger een adellijk Huis, n.l. „de Holtstraete". Het moet een groot en rijk goed geweest zijn met schuren en stallen, met weiden en boomgaarden, met tuinen en houtgewas en de geheele bezitting beveiligd door diepe watergrachten en vijvers, welke evenals de vijvers om Verduynen, „de Wieërd" genoemd werden. Wie nu de tamelijk effen landerijen voorbijgaat en de ploeg ziet scheuren door de akkers, zou niet bevroeden, dat deze plaats eens het middelpunt was der gansche omgeving. Men zou niet gelooven, dat hier verschillende adellijke geslachten geleefd hebben en uitgestorven zijn; dat deze plaats eens het lustverblijf was der officieren in garnizoen te Roermond, die graag naar „buiten" reden, naar de gulle oversten, welke op de Holtstraete hun verblijf hielden.

En toch is 't waar, dat hier een kasteel of liever een adellijk „Huis" lag, eens in welstand, vol vreugde en arbeid, wanneer de volbelade oogstkarren, onder het zingen der maaiers, waggelend de groote schuren binnenreden. Deze omgeving heeft eens gedreund onder het klëtterend hoefgetrappel van de paarden der cavallerie-officieren, wanneer deze heeren bezoek brachten aan den Heer der Holtstraete, den fieren overste Franciscus de Chattelain.

En wat is overgebleven van al die grootheid en fierheid van het schoone Huis de Holtstraete? Niets dan een kleine diepte; een oneffenheid in den grond wijst de plaats, waar „de tand des tijds" knaagde ook aan de Holtstraete, diep tot in zijne fundamenten. En in den winter bevriest hier en daar een plas water in het veld, en de enkele kinderen vermaken zich op die ijsplekjes niet veel grooter dan een kameroppervlakte. Dáár waren eertijds de diepe ringgrachten.

Digitized by Google

Hadden ons echter de wazige en vergeelde geschiedrollen hunne geheimen niet ontrolt, wij zouden van het Huis en zijn bewoners, door de eeuwen heen, niets of zeer weinig geweten hebben.

Ter plaatse leeft in de traditie nog voort, dat er een kasteel lag, bewoond door een „graaf" de Chattelain en dat deze heer de 7 kapelletjes bouwde, genoemd de 7 Voetvallen, welke kapelletjes heden nog bestaan en in eere zijn.

Wij geven de legende, welke, zooals wij zullen zien, op historische gronden steunt, in het verloop dezer bijdrage.

De naam „de Holtstraete" is zeer goed verklaarbaar. Het Huis en de goederen lagen n.l. langs den grooten houtweg, welke leidde naar de reusachtige Echter bosschen, het beroemde Echterwaldia met boomstammen zoo dik, dat ze in het heele land van Gelder hun weerga niet vonden. Eeuwenlang reden over dezen weg duizenden karrevrachten hout, van den tijd af der schenking der Echterbosschen door Pepijn (± 700) tot op onze dagen. Bovendien lag deze straat, welke nu nog de houtweg genoemd wordt, in dien tijd althans, te midden van bosschen en struikgewas, zoodat het Goed langs dezen weg gelegen, terecht den naam van „Holtstraete" verdiende.

Wie het huis bouwde, of zijne eerste bezitters waren, weten wij niet.

Het Goed de Holtstraete komt niet voor in een register der oude Echter leenen van ± 1400—1600, ten minste niet onder dezen naam.

Omstreeks 1600 woonde er eene adellijke familie van Hillen, zoodat wij deze familie, voorloopig althans, als eerste bezitters der „de Holtstraete" zullen aannemen. Maar veel vroeger moet het kasteel gebouwd zijn, omdat het in 1719 reeds bouwvallig was.

Een zekere Johan van Hillen, Overste Luitenant, waarschijnlijk uit het garnizoen van Roermond, maakt in het jaar 1661 zijn testament, hetwelk wij hier laten volgen. Zijn echtgenoote noemt zich Ghysula van der Reck en twee zijner zoons waren Luitenant, n.l. Johan Otto en Werner Bertram.

Zijn testament, dat wij in de overdrachtregisters van Echt op het Rijksarchief te Maastricht vonden, luidt als volgt:

In den naeme Godts Amen.

Cont ende openbare sy eenen iegelycken die dit instrument van testament sall sien ofte hooren leesen, dat in den jaere een duysent ses hondert ende eend en sestigen den twintighsten Augusti voor

Digitized by Google

ons Thomis Moors, Wynandt Wynen en Willem Groenen, respective stadthelder, schepenen ende gerichtschryver der stadt ende hoeftgericht Echt in Eygene persoon gecompareert is den weledelen Johan van Hillen zu der Holtstraeten, overste Lieutenant ten dienste van syne Keyserlycke Majesteyt, sittende cranckelyck op synen stoell aen der taefelen achter in het salet, syn vyff sinnen, memorie ende verstand nochtans wel machtig en wesende ende overdenckende de broosheyt des menschen leven ende datter niets seeckerder en is dan de dood ende niets onsiecherder dan de uuyre der selver beveelt syne zyele, soo wanneer dessens door den wille Godts uuyt syn lichaam sall scheyden, Godt van hemelryck, Maria Syne gebenedyde moeder ende allen den hemelsen geselschappe, kiesende syne sepulture in onze moeder kercke ende dat hem een eerlycke uuytvaert naer die ordonantie van syne lieve huysvrouw gehalden sall worden, commende alsoo tot de dispositie syner tydelycke goederen hem testateur by syner overledene auders, vrunden ende verwanten naergelaeten, geeft aen die huysarmen deses kerspels ses malder roggen eens die op des testateurs uuytvaert sullen worden gespent, alles naer descretie van syne lieve huysvrouwe aen de welcke hy testateur volcommenen macht ende authoriteyt geeft, gelyck hij mits deses is gevende, om de voorschreven goederen des noot wesende te verzetten, te vervalideeren ende vercoopen ende haere schoonste daer meede te doen gelyck sy ook via ..... aen haeren lieven man mits deses volcommen macht is gevende den lestlevende ..... toenmael in den stock te woorden geslaegen te meer oock, alsoo de voorss. syne lieve huysvrouwe tot ..... uyr van hunne houwelyck in contante penningen heeft ingebracht de somme van dry duysent ryxdaelers, de welcke ten deele syn woorden geemploieert tot voldoeninge van ..... van dessen testateurs suster Maria Crousvelt, genaemt Hillen, ende mede tot onder houdinge ende anaugement van ..... kinderen. Verclaert dit alsoo te weesen syne uuyterste willen ende testament etc.

Aldus gedaen op den huyse Holtstraete ten 6 Aug. maent ende jaer als boven.

Johan van Hillen.
Ghystell van Hillen, geboren van der Reck.
Thoenis Moers.

Onderstondt eene waepen gedruckt in roeden lack.

Digitized by Google

Wat wij verder van deze familie Hillen of van Hillen vonden, laten wij hier volgen:

Het adellijk geslacht Hillen, komt sedert het begin der XVe eeuw reeds voor, vooral te Roermond, alwaar meerdere afstammelingen verschillende aanzienlijke betrekkingen vervulden, o.a. van schepen (1404), schout en burgemeester. Hunne goederen waren veelal gelegen te Roermond zelf en omgeving, vooral te Leeuwen en Maasniel (1). Een zijtak dezer familie noemde zich van Hillen en leden hiervan waren o.a. de drossard van Montfort in 1620, n.l. Reinhard van Hillen en de heer van het goed „de Holtstraete" te Pey-Echt. Ook de andere zijtak in het land van Kessel, n.l. de familie zich noemende van Hillen tot Kessel, sproot uit de stamfamilie Hillen voort (2). Aldaar wordt eveneens de geslachtslijst dezer familie gegeven.

De maegdescheidsbrieff uit het jaar 1577, welke afgedrukt staat in de „Maasgouw"-aflevering van 1912, pg. 34, geeft ons nog eenige bijzonderheden over deze familie.

Aldaar vonden wij, dat de familie Hillen ook vermaagschapt was met de Echter familie in der Horst, die het adellijk huis van denzelfden naam bewoonde. Met de gegevens, welke wij aldaar vonden, zijn wij in staat de volgende korte genealogie samen te stellen der familie Hillen:

Jan Hillen der alde in 1435 × Mechtel von Loeven, dochter van Henrich von Loeven en Eringard von Blitterswijck

Jan Hillen × Cathrina Pollarts, dochter van Jan Pollarts × Cathrina von Tits.

11 kinderen o.a. Henrich Hillen × Zara von Bree.

Cathrina Hillen 3) × Lodewick in der Horst 4)

Lendrich en Jan in der Horst 1577.

De Hillen's hadden, zooals aldaar ook blijkt, het volgende zegel: „zwen schwerder durch ein ander und daroben zwen Rosenkrentz". Johan van Hillen, de heer der Holtstraete, stamde waarschijnlijk af van een der 11 kinderen van Jan Hillen en Cathrina Pollarts.

Zooals wij zagen, maakte hij in 1661 zijn testament. Hoe lang hij daarna nog leefde, vonden wij niet, maar in het jaar 1669 was zijne vrouw weduwe en omdat hare twee zoons luitenant waren en

(1) Maasgouw, Jaarg. 21, blz. 91.
(2) Publications.... t. IV, blz. 120.
(3) Deze Cathrina Hillen bezat o.a. ook het goed de Rurenbosch onder Roer (Roermond) vanaf 1527 tot 1557. (Zie Limb. Jaarboek, Jrg. 1916, blz. 21).
(4) Lodewich in der Horst is scholtis geweest te Echt. Maasg. 11e Jrg. blz. 143.

Digitized by Google

blijkbaar meer van het zwaard dan van den ploeg hielden, verkocht hunne moeder de goederen aan Willem Godfroidt van Brunsfeldt, zooals blijkt uit het volgende contract:

Op heden 1 Junii 1669 is gecommen de weledelgeboore weduwe Ghysula van der Reck, weduwe van wylen den heer overste lieutenant Hillen, geassisteert by oock de weledele Johan Otto, Werner Bertram van Hillen, haere respective soenen ende hebben op ende overgedraegen, gegunt ende geguet de oock weledele Willem Godfroidt van Brunsveldt in hun hous de Holtstraete genaemt, mit alle die daer aen clevende moesgaerden, boomgaerden ende landdryen soo in naete als in droegen egeene daervan uuytgescheyde volgens de conditie van vercoepinge daervan opgericht.

Coram, Stas en Groenen, schepen.
Hans Willem Cremers, D.

Lang bleef het huijs met al zijne goederen niet in het bezit van W. G. van Brunsveldt, want reeds het volgende jaar, in 1670, teekent hij de koopacte, waardoor hij zijne Echter bezittingen overdraagt aan den overste luitenant der cavallerie, n.l. aan den bekenden Franciscus Schatlain of Chattelain en diens echtgenoote Maria Clara Flemings of Flemmings. De koopprijs bedroeg 3400 rijksdaalders.

Wij laten hier de koopacte volgen, waaruit men een duidelijk beeld krijgt van den omvang, van de lusten en lasten, welke aan het goed de Holtstraete verbonden waren.

Na deze acte geven wij de reden, waarom wij den kooper Chatelain of Schatlain „bekend" noemden en waarom zijn naam nog in dankbaarheid voortleeft onder de Echtenaren.

In naeme des Heeren Ammen. Oip heden dato onderschreven is eenen vasten ende steedigen erffcoop getroffen tusschen den Weledelen Heere Joncker Willem Godefrydt van Brounsvelt en Fransois Schatlain, overster luetenant van een regement peerden ten dienste van syne Conincklycke Majesteyt, welcken volgens den voorschreven heere Brounsvelt aenden selven heeren oversten luetenant Schatlain ende vrouwe Maria Clara Flemingh, eheluyden, hunne erven ende naecommelingen vercocht heeft ende vercoopt mits deesen syn huys genoempt de Holtstraet, met schueren, stallingen, moesgaerden, watergraften, boomgaerden, broecken, bossen, holtgewasch, driessen ende aenscheuten soo en gelyck sy de selve

Digitized by Google

int voorleeden jaer 1669 van vrouwe Gysula van der Reck, weeduwe van den heere overster luetenant joncker Johan van Hillen saliger ende den selver kinderen met assistentie vande naest bloedtvrinden ende momboir ende overstaen vanden heere cancelaer vanden hove van Gelderlandt als stadthouder, ende mannen van leen by decreet vanden selven hove aengecocht heeft en tegenwoordig besit, ende voorts op de conditien, ende voorwaerden van de voorschreven eerste vercoopinge by decreet mit macht om te moegen inlossen seeckere vier boendere landts voor vier hondert ryxdaelers verpandt, ende de selve te corten aende cooppenningen, ende van noch twee seeckere bemden, ofte weyden, daer van edoch de pandtpenningen niet en sullen moegen gecort ende met alle andere apende dependentien, rechten en gerechtigheyden, naementlyck oock met de vrughten op de voorschrevene goederen staende, ende albereyts gesayt, ende voorts alle andere beeternissen daer aen gedaen mits draegende den schat van de landeryen van dit jaer; waer toe den heere vercooper uuyt liberaelheyt heeft gevoeght ende aenden heere cooper vereert de ploege met accergereytschap, den oestwagen, karre en een van syne peerden, mits gaeders over de vierduysent pannen tot bouwen gedestineert synde alle vry ende allodiaele goederen, uuytgenoemen eene parceelen aen desen vorstendombs leenroerigh, beswaert met de lasten van negen vat geersten, vyff ende een vierdedeel capuynen, ende ses deniers, ende noch anderhalven capuyn jaerlycx aen den Landtheer, daerenboven met acht ende een halff vat roggen aende armen tot Echt beswaert synde, sonder eenige andere last meer, waer voor den voorschreven heer cooper sal opleggen ende betaelen de somme van dry duysent ende vier hondert ryckxdalers promptelyck, naer dat de overdraght sal sijn geschiedt, de welcke den voorschreven Heere vercooper voor heer ende hoff daer ende also sulx behoort sal doen armengeldt, ende lycoop sullen gaen naer landts gebruyck, ende alsoo den heere vercooper met vrouwe moeder ende familie sullen moegen blyven opt voors. huys tot Sint Remigii naest commende, soo sall ondertussen het selve mette duyven vluyght, holdtgewas, ende andersins in goede gereck (orde) gehouden ende teegens het afftrecken gelevert woorden in staet als het teegenwoordigh is sonder daer aen iets te beschadigen ende sall desniettemin den heere cooper vrystaen de noodige reparatien daer aen te doen. Den heere vercooper sall aen den heere cooper voor alle aenspraeck waerschappe doen, naer stadt

Digitized by Google

ende landtsrechten, alles sonder argh ofte list. Des toe waeren oircondt soo hebben wy voorschreven vercooper ende cooper deese onderteeckent ende mit ons adelyck-pitzschaft becreftight int by weesen, ende ten overstaen van den heere cooper, ende borgemeester Bordels ende den borgemeester ende scheepen Willem Groenen ende Johan Staes die deese meede hebben onderteeckent.

Actum Echt den 7 Maij 1670. Ende was onderteeckent: Willem Godefridt von Bronsfelt, François de Chatlain, W. Bordels de Vlodrop, Willem Groenen, Jan Stas.

Gecollationeert is bevonden t'accorderen by my

W. Groenen.

Nu de edele familie de Chattelain haar intrek in de Holtstraete genomen heeft, had er in deze volgende jaren een gebeurtenis plaats, die in steen vereeuwigd en bewaard zou worden voor het nageslacht.

Wij geven de aantrekkelijke, altijd aardige legende weer, zooals wij ze zoo eenvoudig en mooi verhaald vinden door onzen bekenden legendeschrijver en Echtenaar, Hendrik Welters, in zijn 1ste deel der Limburgsche Legenden, pg. 38. Wij veroorloven ons slechts eene kleine verbetering, wat aangaat den tijd, waarop deze familie op de Holtstraete woonde.

„DE ZEVEN VOETVALLEN.

In de tweede helft der zeventiende eeuw stond er op een klein kwartier afstands van Echt een kasteel, toebehoorende aan den edelen graaf Van Schatalein. Hij was even vroom en rechtvaardig als edel; ook zijne gemalin was een volmaakt toonbeeld van alle vrouwelijke deugden.

Geen wonder dus, dat de zegen des hemels op hen rustte, en hun echt met vele telgen, het schoonste loon der deugdzame bruidsparen, gezegend was.

Zeven dochters, in schoonheid en deugd het evenbeeld harer moeder, omringden den graaf en zijne echtgenoote en waren de troost en blijdschap van hunnen ouden dag.

De zeven dochters waren huwbaar geworden, maar de tijd verstreek en er daagden maar geene bruidegoms voor haar op.

Haar vader toch was niet ruimschoots met aardsche goederen

Digitized by Google

bedeeld en reeds toen, gelijk in onze dagen, was het geld de ziel van de meeste echtelijke verbintenissen.

De graaf was natuurlijk niet op zijn schik, de gravin evenmin, de freules het allerminst.

Nu kwam eens een pater de herbergzaamheid van graaf Schatelein inroepen. Hij werd gul en hartelijk ontvangen.

In het gesprek liet de graaf zijne vaderlijke bezorgdheid genoeg doorstralen; immers waar het hart van vol is, loopt de mond van over.

De pater gaf hem nu den raad ter eere van de zeven smarten van O. L. Vrouw, zeven kapelletjes op te richten. Deze raad werd trouw opgevolgd en de netelige quaestie mitsdien onder de hoede van 's hemels alvermogende Koningin gesteld.

Niet lang daarna kwamen 7 officieren uit Roermond's garnizoen en namen de zeven freules als hunne wettige echtgenooten mede.

De kapelletjes zijn nog aanwezig; de jonge dochters bidden er knielend voor de stervenden. Men noemt deze kapelletjes de zeven voetvallen."

Tot zooverre de legende, waarin echter, zooals het meermalen gebeurd, de strenge geschiedenis gemengd werd met de twijfelachtige volksverdichting.

Geschiedkundig is zeker, dat de heer van Chattelain de stichter is der 7 kapelletjes en dat deze waarschijnlijk tegelijkertijd met de tegenwoordige Maria-kapel van Schilberg gebouwd werden. Deze groote kapel, waarin het mirakuleuze Onze Lieve Vrouwen-beeldje bewaard wordt, werd immers gebouwd in het jaar 1691, dus 20 jaren na de komst van den heer van Chattelain op de Holtstraete.

Dit jaartal blijkt uit de ankers in den gevel en uit het jaarschrift in een steen boven den ingang der kapel, dat luidt: MarIa Van PeIJs Van Trost en HuLpe tegen aLLe VerWoestIngen onzer vIJanDen. Omstreeks denzelfden tijd kunnen wij de stichting plaatsen der zeven Voetvallen-kapelletjes. Historisch staat ook vast, dat de heer van Chattelain zelf officier was.

Nu is 't duidelijk, dat het nageslacht zocht naar de redenen, waarom de heer van Chattelain zoo'n vrijgevige en godsdienstige daad stelde en men liet aan de phantasie den vrijen teugel. Men wist dat Franciscus van Chattelain zelf Overste Luitenant was, men had hooren vertellen, dat er officieren uit Roermond wel eens een

Digitized by Google

bezoek kwamen brengen, natuurlijk dacht men om de freules, die misschien wegens de afgelegen streek, wel wat langer moesten wachten op den waren Jacob, dan zij wenschten.

Het legendarische getal „zeven", dat meestal als symbool der volmaaktheid of als heilig getal voorkomt, kwam ook in onze legende van pas; en omdat in iedere legende het gebed verhoord en de zuiverheid beschermd wordt, zoo bleef ook hier de gezonde moraal niet uit, zoodat de godsdienstige daad van den vader, beloond werd door gelukkige huwelijken zijner dochters.

Maar naast deze legende leeft eene andere, meer aannemelijke traditie voort over de redenen, die den heer van Chattelain noopten tot het bouwen der kapelletjes en wel de volgende: Nadat zes van zijne zeven dochters hem door den dood ontrukt waren, bleef slechts één van zijne dierbare kinderen meer in leven. Om over deze dochter de bescherming des Hemels en de voorspraak van de H. Maagd af te smeeken, bouwde de vader de bekende kapelletjes der 7 Voetvallen. In alle geval er waren zeven Heiligen-huisjes gebouwd, dus „moest" bij het volk de „graaf" ook zeven dochters hebben! Deze traditie is meer aannemelijk, te meer omdat wij in de weinige overgebleven registers vonden, dat in het jaar 1719 de dochter Jacoba Magdalena Francisca, toen gehuwd met M. de Maroyen, de Holtstraete verpacht aan de echtelieden Ramaeckers-Everaerdts. Hieruit blijkt, dat zij alleen als eenige overgeblevene dochter de goederen harer ouders erfde. Wij laten het pachtcontract tusschen beide partijen, hier volgen.

In den tijd, dat de Chattelain op de Holtstraete woonde, werden de bezittingen door aankoop meer en meer uitgebreid. Zoo o.a. koopt „Francis Schatteleyn, overste luitenant onder het Regement Crombatis. en Maria Clara Flemmings, een stuck ackerland groot ± 140 roeden, gelegen tot Pey langs de holtstraet van Simon Vosz in het jaar 1672, den 15den April".

In 1679 koopen dezelfde een perceel land, groot 87 roeden op het Hoogveld etc.

Al deze goederen werden echter na den dood harer ouders en na haar huwelijk met M. Maroyen, door Jacoba Magdalena Francisca de Chattelain, verpacht aan een halfwinner in het jaar 1719:

Conditie ende voorwaerde waer op dat op heden den 25 Novembris 1719 den Heere M. Maroijen, commissaris van sijne

Digitized by Google

Keijserlijcke ende Catholijcke Majesteijt ende Vaeght (1) van Kruchten, Wegberck, ende Brempt, ende vrouwe J(acoba) M(agdalena) F(rancisca) de Chattelain, sijne eemalinne verpacht off ten halven uijtgegeven hebben aen Jan Raemaeckers ende Agnes Everaerdts, Eheluijden, secker huijs genaempt de Holtstraet onder Echt omtrent Peije geleghen met de landerijen daer bij gehoorende aenden heer ende vrouwe voorschreven ende sulckx voor eenen tijdt van acht, achtereen naervolghende jaeren, waervan het eerste jaer sal aenvanck nemen met Paeschen de anno 1720, des salt aen den heere ofte vrouwe verpachterssen ofte aen den halffman vrij staen, wijen het believen sal, ten halven toust op te segghen, edoch een halff jaer te vooren op conditie alst volght:

1o. Ten eersten dat de vruchten alles door eenen gecommitteerden van den heer verpachter op het velt sullen getelt ende gedeelt woorden ende door den halffman in twee bezondere bermen gevaeren woorden ende naer beliefte van den heer voorschreven gedorssen te weesen, waer toe den halffman sal stellen eenen dorsser op sijne kosten; den halffman sal de vruchten vanden heer lieveren niet verders als tot Ruremonde ofte Maeseijck offte drij uuren verre, op sijne kosten, uijtgenomen postgelt ofte vehrgelt, dat moet den heere verpachter betaelen.

2. Item de beestiaelen sullen van beijde de sijden eengaell gestelt woorden ende oock van beijde de kanten geprofiteert woorden al wat daer van verkocht sal woorden ofte andersins ten allen tijden als oock in het aefftrecken.

3. Item de verckens sullen ontrent Sint Remaeckel (2) egael gedeylt woorden ende door den heer aenden halffman een geleevert woorden naer den heere belieften, om door den halffman gemast te woorden tot Sint Nicolaas (6 December) ende dat alle jaeren ende soo goet masten als het hem mogelijck is, ofte aen den heere verpachter den keur laeten onder sijne gemaste verckens, daer voor sal den halffman genieten van den heere verpachter oock alle jaeren een malder boeckweijt.

4. Item den halffman sal genieten tot voerlandt drij vrechten in den bongaert voor het huijs ende drij vrechten in den hooijbaempt,

(1) Voogd.
(2) H. Remaclus, 3 September.

Digitized by Google

waer onder sien in ider deeses twee perceelen een vrecht van de kinderen van Sloosen, waer voor den geseijden halffman sal stellen een halff bonder landt van de selve werdij van den geseijden heer verpachter tot genoet van die geseyde kinderen schaers geweijs.

5. Item sal den halffman genieten een vierde paerte van den Koeijbempt op de Nuijstadt, genaempt den tiegeloven toebehoorende aen den heer verpachter ende bij foute van dien sal den heere verpachter aen den halffman een halff boender soet ende goet maes graess; daer tegens sal den halffman oock leeveren een halft boenden graes van deselve natuijr tot onderhoudt van de gemeyne perden.

6. Item den halffman sal genieten het hoeij ende andere boeterije van den halven koeijbaemt en den lillbempt ende in ander houtgewass toebehoorende aen den heer verpachter, daertegens sal den halffman vaeghen ende onderhouden de graven ende waterlaeten, dat daer om geenen schade en kome tot laste van heer verpachter.

7. Den pachter en sal directelijck noch indirectelijck geen houtgewass cappen, noch geene lappen houwen in geen ander houtgewas als daer het den heer sal believen uijtgenomen daer leeghe plaetzen sijn, noch geene beesten in het houtgewass laeten weijden.

8. Item alsoo in het houtgewass ende daer ontrent eenighe reijne ende leedighe plaetsen sijn, die kan den halffman tot landt maecken daer van sal hij het eerste jaer de schaer alleen genieten.

9. Item den halffman sal alle jaeren soo veel schouwen maecken als 't hem moegelijck sal wesen en die te doen decken alle jaeren soo moegelijck is, tot onderhoudt van die daecken. Daer toe sal den heer betaelen den loon van den meester ende den halffman den cost, ende eenen oberknecht daer bij stellen op sijne kosten; den pachter sal in behoorlijcke reperatie alle leemen wanden onder de onderste rijhouten onderhouden, des sal den heere verpachter in alles besoorghen de noodighe latten, gerden ende nagels; den halffman sal oock alle de landerijen in alle sijn voeren ende pallen houden.

10. Ende alsoo het huijs, stallinghe ende schuijre, moesgaerde, ende backhuijs bempten geheel is geruijneert soo en kan men daer voor geene huijr stellen als naer den omganck van vier jaeren sal den halffman alle jaeren betaelen twee pattacons.

11. Offte het gebeurde, dat den heer verpachter eenighe vrachten nodigh hadde van den halffman soo van Ruremonde aeff te

Digitized by Google

haelen offte ten hoghsten drij uuren verre, daeren sal den halffman geenen loon van mooghen pretendeeren dan alleen sijn nodigh onderhoudt met sijn perdt offte peerden.

12. Den halffman en sal niemant dependieren als alleen aen den heere ende vrouwe verpachteren, waer voor de voorschreven sullen voor alles repondeeren ende andersints aenden pachter vergoeden ende den beestenschatt halff ende halff betaelen.

13. Den pachter sal profiteeren voor aeff uijt den rogh ses hoopen des jaers uijt het velt tot onderhoudt van de schaepen.

Des te waerer oirconde sijn hier van twee gelijckluijdende gemaeckt ende bij den heer ende vrouwe verpachteren ende den halffman ende sijne huijsvrouwe wedersidts onderteekent ende geslooten tot Ruremonde den.....

Item den pachter sal gehouden sijn boemen te planten alle jaeren te weeten fruijdt boemen ende wijeen ende essen ende andersins als eyxkens, soo veele als hem deur den heere verpachter sullen geleevert ofte aengeweesen worden sonder daer idts van te moegen reeckenen tot laste van den heer verpachter.

Ende is noch toegestaen aen onsen pachter Jan Raemaeckers offte halffman, dat hij op sijn gemaeck aennemen ten halven de landerijen behoorende de kinderen van Sloosen, om die vruchten te deijlen ende leveren aende geseijde kinderen op die selve conditie gelijck die van heere verpachter.

Bij soo verre dat daer eenighe landerijen onder waeren, die te verre van de handt waere, die sal den halffman moghen stellen in hande van goede wenners naer sijne belieffen tot beste profijdt vande geseyde kinderen ende oock gedeijlt te woorden ende doen leeveren gelyck dat in de voorighe conditie vanden heer verpachter is vermeldende.

Des ter waerer oirconde dese onderteekent tot Ruremonde den 6 Decembris 1719. M. Maroën.

Is noch besprocken, dat den halffman eenigh karren torf aen den heer verpachter sal moeten vereeren, alles mit goetvinden van den heer verpachters en de halffman.

M. J. Maroën, née de Chatelain.
Jan Raemaeckers.
Angenes Everaets.
Willem Raemaeckers, als getuyghe.
Hendrik Oyen als getuyghe.

Digitized by Google

Wat vooral in dit contract, betreffende het huis zelf, op te merken valt, is, dat sub 10 vermeld wordt, dat het huis, schuren, stallen enz. totaal zijn „geruyneert", zoo erg zelfs, dat men voorloopig althans van den pachter geen huur daarvan verlangt. De oorzaak van dit verval vonden wij nergens.

Waarschijnlijk was ook hier „de tand des tijds" knagende geweest, of heeft een brand de Holtstraete in asch gelegd.

Daar het huis met zijn omgeving reeds in dezen tijd (1719) totaal vervallen was en nooit meer in zijn eerste sterkte hersteld is, begrijpen wij, dat nu na 200 jaren geen brok muur, noch zelfs een enkelen steen zichtbaar is op de plaats waar eens het schoone huis de „Holtstraete" stond.

Na den dood van Jacoba Magdalena Francisca de Chattelain, de bezitster der erfgoederen, gingen deze over aan hare 5 kinderen. Waarschijnlijk stierf deze vrouwe in of vóór het jaar 1747.

In het jaar 1773 echter verkoopen hare kinderen, of hunne erfgenamen, het goed de Holtstraete aan den schepen Johannes Schoolmeesters en zijne vrouw Elisabeth Smeets.

Alvorens echter de koopacte te laten volgen, zooals wij die vonden in de overdrachtsregisters dezer jaren, geven wij eerst een korte genealogie, waarvan wij hopen dat ze, hoewel onvolledig, juist zal zijn.

Met eenig, maar ons niet duidelijk genoeg, verband met de familie de Chattelain vonden wij:

Isabella de Chattelain, gehuwd met Jonker Johan Arnold de Horrich, welke laatste familie ook uit Echt komt, daar zij het Echter wapen voert, behoudens de kleuren (1700).

Maria Theresia de Chattelain trad eerst in den echt met secretaris Johannes Groenen uit Echt, uit welk huwelijk 3 kinderen geboren werden, die in militairen dienst gingen; later huwde zij met sieur Maximiliaan De Gavarelle, eveneens een lid derzelfde te Echt bekende familie (vóór 1700).

Digitized by Google

Franciscus de Chattelain × **Maria Clara Flemmings**
koopen de Holstraete in 1670

Jacoba Magdelena Francisca de Chattelain [1])

× 1e huw. Christoffel van der Vekene, Vice-cancellier † vóór 1712.

× 2e huw. M. Maroyen, verpachten de Holstraete in 1719.

1. Isabelle v. d. Vekene
×
? de Soldi
|
Maria Theresia de Soldi
×
? De Lamaïde de Soubrichies
wonen te Doornik.

2. Magdalena Josepha v. d. V.
×
Antonio de la Pise
|
Maria Theresia de la Pise
×
Franciscus Josephus Swerts.

3. Jonker Andries v. d. Vekene
heer van Sloosen,
Raedt v. d. Souv. Hove te
Roermond.

4. Maria
of
Maximiliane Emmanuelle v. d. V.
×
Jhr. Jean Bapt. de Wauthier [2])
de Beveren
|
1. Jhr. Jos. Ant. De Wauthier d.B.
2. Adrianus Jos. d. W. d. B.,
Kapitein.
3. Michael Franc.-X. d. W. d. B.
4. Cath. Françoise d. W. d. B.
×
Jhr. Jos. Hier. Adr. Leenandez.
5. Albertina Mar. Jos. d. W. d. B.
×
Arn. Christoffel van den Bergh
Raedt v.d. Ed. Hove te Roermond. 1768-1795.

5. Magdalena Jacoba v.d. Vekene

(1) De Heer Justinus v. d. Veecken, ridder, eerste Raad van het vorstendom Gelre, stichtte te Roermond eenige woningen voor arme familiën en droeg aan de provisoren der armen dier stad over, eenige eigendommen van zijn twee huisjes op de Veltstraat onder eenige voorwaarden. De stichtingsacte is onder zijn zegel geteekend te Roermond in Mei 1688 en werd mede onderteekend o. a. door Magdalena Françoise de Châtelain. (Limburg's Jaarboek 1916, blz. 36-37.)

(2) Tusschen de jaren 1850-1870 woonde er bij de Pepinusbrug „z. g. bij Phin", een zekere kapitein Emile de Wauthier. uit België gevlucht na 1830, gehuwd met een zekere Josephine de Walque. Met vele kinderen gezegend, verviel het huisgezin tot bittere armoede. Na den dood van den kapitein hertrouwde zijne vrouw met een zekeren T. uit Echt, welke de kinderen legimiteerde.

Voornoemde Isabella van der Vekene roept in 1712 de hulp in van het Echter hoofdgericht, mede namens hare zusters, tegenover zekeren Jan Cleuver, die zich scheen te willen vergrijpen aan hare rechten op de goederen der Holtstraete.

Digitized by Google

Aen Eerss. Hooftgerichte der stadt Echt.

Verthoont mit behoorlicke reverentie: J. Isabella van der Vekene, haer mede sterck maeckende voor haere absente susters, alle kinderen van wijlen den heere vice cancellier van Vekene saliger, dat sij mit hunne moeder mevrouwe Maroën, née de Chattelain, den 22 Januarii 1712 voor den Edelen Hove van Gelderlandt hebbende getransigeert om de loothen in deselve transactie aengetrocken rondt te maecken, waaromme de suppliante becomen heeft de cessie van alle de goederen soo gereijde, als ongereijde soo alhier onder Echt als Nieuwstadt, wesende de erffgoederen van haere vrouwe moeder, den 1 Juny lestleden luijt acte onder copie gevoegt, waervan men het origineel alhier verthoont, ende alsoo de suppliante alle de bestiaelen, ende andere ongereijden van den Heere vooght Maroën ende sijne Ehemaele voor haer mede voor haere absente susters op de Holtstraete exterende, ende vermits Jan Cleuver uijtten hooffde van requisitoriael brieven van den hooftgerichte der stadt Ruremonde van intentie is, die bestiaelen ende gereijden op heden bij executie te doen vercoopen tot de welcken den selven Jan Cleuver geensints en is berechticht, derhalve nemt de suppliante haeren toevlucht tot desen Eersaem hooftgerichte, etc.

Volgt de verklaring, waarbij de erfgenamen van mevrouw Chatelain de Holtstraete verkoopen aan den schepen J. Schoolmeesters-Smeets:

Compareerde voor ons J. A. Clermonts, substituut scholtis, J. van de Leeuw en J. N. Clermonts, schepen der stadt en hooftgerichte Echt, den gerichtsbode Lenert van Helden, den welcken uijt crachte van drij verscheijdene coopcedulen ende geinsereerde constitutie slaende op allen thoonderen desselfs geteekent bij de Heere Franciscus Josephus Swerts ende sijne compagne Vrouwe Maria Theresia De Le Pise, de Heere advocaat De Beele voor ende in naeme van den Heere De La Lamaïde de Soubrichies ende Vrouwe Maria Theresia De Soldi sijne compagne, waervoor hij sich is sterck maeckende, de heere Chevalier van de Vekene, raedt van den Souvereinen Hove tot Ruremonde, Joncker Johannes Baptista De Wauthier, weduwnaar van wijlen vrouwe Maximiliane Emanuele van der Vekene sijne gewesene ehevrouwe voor de tochte en finaelijck Joncker Josephus Anthonius De Wautier De Beveren soo in eijgen naem als voor ende in naeme van sijne twee broeders de Heeren Adrianus Josephus en Michael Franciscus Xaverius De Wautier bij

Digitized by Google

deselve daertoe behoorlijck bevolmachtight ende geauthoriseerd ingevolgh desselfs manuale procuratien van den 16den April 1771 ende 23 December 1772 ende alnoch gemachtight en geauthoriseert bij procuratie van joncker Josephus Hieronymus Adrianus Lunnandez ende vrouwe Francoise Charlotte Joseph de Wautier op den 31sten December 1772 ende ten lesten voor ende in naeme van vrouwe Albertina Maria Josepha De Wautier ehegemalinne van den heere Arnoldus van den Bergh, Raedt van den Souvereijnen hove tot Ruremonde voor de proprieteijt aen ons in orighinali gethoont, voorgeleesen en overgedraegen aen den schepen J. Schoolmeesters ende Maria Elisabeth Smeets eheluijden, huijs en hoffrijsinge cum ap- et dependenties genaemt de holstraet met de landen, weijden en holtgewasch daer van dependerende; gestaen en geleegen onder dese jurisdictie inde hontschappe Pey, vrij, suijver en onbelast, behoudelijck ingevalle eenige chinsen bevonden.....
die sullen blijven tot laste der aencopers ende sulcx voor coopspenningen van ses hondert vijfftich gerande ducaten ende soo voorts alles verders op den voeth en conditie als in de hier naer geregistreerde coopcedulen ende daerbij gevoegde acten staet vermelt, welcken volgens hebbe ick Scholtis coram scabinis praedictis den voornoemden gerichtsbode Lenert van Helden naemens de constituanten vercooperen soo van de tochte als eijgendom van voorsschreven huijs, landen, bemden of weijden en holtgewasch onterft en den schepen J. Schoolmeesters cum sua praedicta daerinne geconstitueerd en geërft als recht en coustumelijck is jure cujuscumque salvo, het geene sijnen soon den Eerwaarden Heer Johannes Franciscus Schoolmeesters in hunnen naeme heeft aenveert.

Actum Echt den 19 Januari 1773.

Me praesente
J. Driessen op Heyde, secretaris.

Johannes Schoolmeesters, de nieuwe eigenaar van Holtstraete, woonde te Roosteren en was gehuwd, zooals ook in de koopcedule staat opgeteekend, met Jouffrouwe Maria Elisabeth Smeets.

Hun zoon, Johannes Franciscus Schoolmeesters, was „priester in Linne" en deze neemt voor zijne rekening $^{3}/_{5}$ deel der goederen in de Holtstraete.

De heer Raedt van der Vekene teekent voor zijn $^{1}/_{5}$ aandeel in de opbrengst der erfgoederen de volgende quitantie:

Digitized by Google

„De ondergeschreven (Raedt v. der Vekene) bekent ontvangen te hebben uijt de handen van den Eerwaarden Heer Schoolmeesters de somme van 130 gerande ducaten betaelende voor sijne vaeder den schepen Schoolmeesters".

De schepen Schoolmeesters heeft waarschijnlijk zelf nooit het plan gehad, om de bouwvallige Holtstraete te bewonen, veeleer vermoeden wij, dat hij deze goederen kocht, om ze later in kleinere perceelen te verkoopen.

Zoo zien wij dat reeds twee jaren na den aankoop, 2/5 deelen der goederen wederom verkocht worden, wat blijkt uit de volgende overdracht:

„Compareerende voor ons etc. uijt crachte van constitutie van den mede schepen Johannes Schoolmeesters, onder der selve signatuijre uit acte van transactie van den 5den Meij 1775 geinsereert, heeft op en overgedraegen aen den heer N. A. van Groenen de Souret twee vijffde paerten in huijs en hoefrijssinge ap- en dependentie dijer met de landen, weijden en holtgewassche daervan dependeerende onder deese jurisdictie die op de hontschappe Pey geleegen genaemt het goed de Holtstraete voor eene somme van twee hondert sestich gerande ducaten."

Voor 2/5 deel gingen dus wederom deze goederen over aan de bekende Echter familie van Groenen de Souret, of gewoonlijk kortweg Groenen genoemd.

Nog heden ten dage zijn bekend de „Groensche bosschen" op Echterbosch gelegen en welke waarschijnlijk door bovengenoemden koop eigendom der familie Groenen werden.

Deze familie Groenen was eertijds een der voornaamste familiën van Echt en woonde op de Wijnstraat in het huis, waar nu de familie Clercx woont. Aldaar heeft men meermalen geldstukken, vuurplaten en andere min of meer waardevolle voorwerpen in den grond of vloer gevonden. Zoo bewaart men er nog een gevonden doosje met zilveren lepels en vertelt men, dat men onder een der vloeren der kamers een geraamte vond van een soldaat.

Men verhaalt er eveneens nog als eigenaardigheid, dat toen kapitein Groenen, een der laatste leden van het geslacht, ging sterven, hij beval dat men hem in zijn leunstoel naar buiten zou dragen.

Het paste een krijgsman niet, zeide hij, om te sterven onder de balken van een enge kamer, maar een soldaat, als hij was, moest sterven onder Gods wijden hemel, in de open lucht!

Digitized by Google

De verdere overdrachten der goederen der Holtstraete zijn ons niet bekend. Ook met deze goederen zal het gegaan zijn, zooals het tijdens en na de Fransche Revolutie met de meeste groote eigendommen ging.

Welgestelde burgerfamilies en nijvere pachters kwamen gewoonlijk voor zeer lage sommen gelds in het bezit der adellijke huizen en bezittingen, welke eigendommen langzaam aan gedeeld en nog eens gedeeld werden, zoodat wij in onze dagen de akkers in roeden en vrechten verdeeld zien, waar vroeger de boenders zich onafzienbaar ver uitstrekten.

Zoo ging ook de glorie voorbij der Holtstraete. Vervallen en verdeeld bleef er heden ten dage van de mooie bezitting niets meer over dan een vage herinnering, de zeven kapelletjes met de vrome legende er aan verbonden. Moge deze geschiedkundige gegevens het oude goed „de Holtstraete" doen voortleven, al is het slechts in een vage herinnering en moge vooral de devotie in eere blijven tot de kapelletjes der 7 voetvallen!

Digitized by Google

III. Het huis „De Horst".

Wanneer men spoort van Echt naar Susteren, dan bemerkt men ongeveer te halver wege, voordat het spoor den Rijksweg Maastricht-Venlo snijdt, eene eenzame hoeve tusschen oude kastanjeboomen gelegen. Het vierkante complex met zware muren en contreforten, is gelegen te midden van eene schilderachtige omgeving. De oude grachten zijn dichtgegroeid en alleen een breede diepte vol lisschen wijst ons de plaats, waar vroeger de zware muren zich spiegelden in de breede ringgracht. De oude boomen zijn vergroeid, de oprijwegen verwaarloosd en bochtig, een verroeste weerhaan glimt nog even op het dak, wanneer de zon deze romantische omgeving in licht en schaduw zet.

De hoofdingang van het woonhuis is in onbruik geraakt; vastgeroest is de deur in de zware scharnieren, geen mensch, geen bedelaar zelfs komt daar meer kloppen. De hardsteenen drempels, in mos gewikkeld, zijn geworden als groen fluweelen kussens.

Over den ijzeren spoorweg ratelt een trein, over den stofferigen Rijksweg toetert een auto en tusschen dit moderne lawaai zonder ophouden, slaapt de oude hoeve „de Horst", of zooals zij in 't Echter dialect genoemd wordt, „de Hoost".

Duizenden rijden er dagelijks voorbij, duizenden zien die oude boerderij een oogenblik van uit de geslepen portiervensters en niemand denkt meer aan de Horst, niemand acht het zelfs de moeite waard naar haar naam te vragen.

Maar er is een tijd geweest, toen de Horst in welstand was, dat niemand voorbij reisde, zonder zijn opwachting gemaakt te hebben bij den heer in de Horst. Een tijd is er geweest, dat de heer, die hier woonde zijn invloed en stem had op de vergadering der lands grooten. Er was een tijd, dat zware torens en muren spiegelden in het rimpelende water der breede grachten. Een tijd is er geweest, dat de oprijlanen, nu vol gras, als een wei met boomen, eens vol karossen stonden met stampende paarden, wanneer er hooge gasten waren in de Horst. Dan werd de zware ophaalbrug neergelaten

Digitized by Google

en onder het schallen der jachthorens en het bassen der honden reden de fiere ridders het Dordt in op jacht. Tot in Echt toe moet men het hebben kunnen hooren, dat er op het kasteel de Horst hoog bezoek en jachtpartij was.

Want het schijnt en het is wel als zeker aan te nemen, dat hier vroeger een kasteel gestaan heeft, ter plaatse waar nu het woonhuis en omgeving ligt. Op het einde der 18de eeuw echter, was dit kasteel zóó bouwvallig, dat de toenmalige bewoner, Baron von Holthausen, hetzelfde moest ontruimen.

Toen werd gebouwd het tegenwoordige heerenhuis, als men het aldus mag noemen, gelegen op de oostzijde, vlak bij de boerderij. Tegen dit heerenhuis loopt ook uit de oude allée van kastanjeboomen, welke laan echter in onbruik is geraakt.

Wanneer wij de ijzeren ankers gelooven, welke zichtbaar zijn tusschen de ramen der twee verdiepingen, dan werd dit huis gebouwd in het jaar 1801.

Het zal dus wel in deze jaren zijn, dat het oude kasteel verlaten of afgebroken werd. Van welken omvang dit kasteel geweest is en of het vroegere huis de Horst wel dien naam met volle recht verdiende, is ons niet recht duidelijk.

In oude acten en registers vonden wij de Horst gewoonlijk betiteld „een aedelyck huys onder Echt" gelegen. Soms voegde men er ter overvloedige verduidelijking bij „op de Sleck" (1) gelegen. Slechts éénmaal vonden wij dit huis genoemd „Kasteel", n.l. in een register der Magistraele Vergaederinghen ende Resolutien van het Hooftgerecht te Echt, alwaar „geresolveert werd op 't ordinair vooghgedingh, op 15 September 1772, dat eenen nieuwen dijck aen de Kastel Horst gemaeckt sal worden."

Bovendien leeft door mondelinge traditie in de familieafstammelingen der von Holthausens voort, dat het oude kasteel op het einde der 18e eeuw verlaten werd, wegens bouwvalligheid.

Wij veronderstellen, dat men van de bruikbare bouwresten het tegenwoordige zeer eenvoudige woonhuis opgebouwd heeft.

Met de hulp van de weinige Echter archieven, welke zich bevinden op het Rijksarchief te Maastricht en met eenige bijdragen over de familie von Holthausen, verschenen in het maandblad de

(1) „De Slek" is een gehucht van Echt, gelegen in de nabijheid ten Oosten van de Horst.

Digitized by Google

„Maasgouw" (34 Jrg, 1912, no. 5 sqq) van de hand van den heer A. F. van de Port, zullen wij trachten hier nog eenige onbekende bijzonderheden over de Horst en zijn opvolgende bewoners mede te deelen.

Het kasteel de Horst moet in vroegere eeuwen gelegen hebben te midden van dichte bosschen. Ofschoon in onze dagen zelfs de omgeving veelal herschapen is in bouw- en weiland, is 't toch nog overal aan de natuur te zien, dat het een boschrijk land is, waarin dit adellijk huis ligt, te midden van de uitloopers-boschjes van het oude woud „het Dordt" ten westen en het bosch achter het gehucht „de Slek" ten oosten ervan.

Overigens de naam „de Horst", welke benaming veel voorkomt, verduidelijkt ons de ligging, want hij beteekent een ontgonnen gebied te midden of op den rand van een bosch. Van dit historische Huis weet de Echtenaar niet veel meer, dan dat hier eens een baron von Holthausen woonde en bovendien dat het hier het landje der kastanjes is!

! Hier komt hij zijn voorraad tamme kastanjes opdoen, welke met !volle manden geoogst worden uit den ouden kastanje-boomgaard, !rondom de hoeve gelegen.

Hier op dit landelijke plekje, op den rand van het Dordt, rust de jager uit, wanneer hij vermoeid van het jagen door het dichte struikgewas en de zompige moerassen, zijn eenvoudig maal geniet.

De Horst, zoo vinden wij in voornoemde bijdrage, behoorde tot de ammanie van Montfort, was leenroerig aan de Hertogen van Gelder en Graven van Zutphen „met vyftien goudgulden te verhergewaeden". Het goed was begrepen in de Speeër en Horricher tienden en besloeg volgens een, in het familiearchief der van Holthausen's voorkomend demembrement, een oppervlakte van 28236 roeden en 15 voet.

Uit een schepenbrief van het jaar 1577 blijkt, dat den broeders Lendrich en Jan in der Horst het goed van denzelfden naam werd toebedeeld.

Uit denzelfden schepenbrief, welke wij in bovengenoemde aflevering der „Maasgouw" afgedrukt vonden, nemen wij de volgende interessante bijzonderheden over. Reeds in het jaar 1482 woonden op de Horst de adellijke familie in der Horst. In dit jaar immers gaf Johanna van Hamell, na hertrouwd te zijn, met Evert van Hamel, het goed in de Horst over aan haren zoon Lodowick in der Horst en

Digitized by Google

van dien tijd af noemde zich deze familie aldus, terwijl zijn vader Dederick zich steeds van der Horst noemde.

Maar nog vroeger dan voornoemd jaar bezat deze familie de Horster goederen. Genoemde Dederick of Diedrick van der Horst, als erve van zijn vader, ontving reeds den hof ter Horst, zooals hij aldaar genoemd wordt, in het jaar 1449, zoodat wij met recht kunnen veronderstellen, dat reeds in de 14e eeuw de heeren in of van der Horst met deze goederen beleend werden en waarschijnlijk de eerste bewoners van deze heerlijkheid geweest zijn (1).

Het kasteel „de Horst" werd tusschen de jaren 1477—1577 tweemaal door de Guliksche legertroepen verbrand en geplunderd.

Daar het slechts op eenige minuten gaans verwijderd lag van de Gulik-Geldersche grens, stond dit versterkte huis, of wat het moge geweest zijn, meestal er aan bloot, om het eerst overvallen en geplunderd of verbrand te worden.

Toen in het jaar 1498 het versterkte kasteel van Echt, het z.g. Slötje, in het broek en bosch het Dordt, een kwartiertje ten westen van de Horst gelegen, door keizer Maximiliaan, na harden strijd, ingenomen en daarna verwoest werd, zal de Horst ook bij die gelegenheid als Geldersch leengoed wel niet gespaard zijn.

Dat het Slötje door een onderaardsche gang in verband heeft gestaan met de Horst, vertelt en beweert men wel eens....., maar er zijn hiervoor zelfs geen bewijzen van waarschijnlijkheid te vinden. Overigens, welk Limburgsch kasteel is door de volksphantasie niet omsponnen met een net van geheimzinnige onderaardsche gangen, die liefst met schatten behangen en geplaveid zijn met moord en doodslag.

Het goed de Horst was een z.g. stokleen, d.w.z. een leen waarop zich bevondt de voornaamste hofstede of een versterkt huis, en met welke leenen meestal adellijke families beleend werden. Deze leenen gingen in rechte linie over van vader op zoon, zoodat iedere linie als 't ware een stok maakt van hare goederen.

Van de stokleenen werden meestal kleinere leenen afgedeeld.

Dit was ook het geval met het stokleen de Horst.

Zoo ontvangt o.a. in 1449 Jutte van Ruytsekaeven van haar neef Diedrick Van der Horst hare „gedeeling" aan Ruytsekaven of Rutse-

(1) Mr. J. J. S. Baron Sloet, Gelre, Register op de leenaktenboeken van het Overkwartier, 1904.

Digitized by Google

koven, een goed, groot 22 boenders en gelegen op het gehucht de Slek en welke plaatsnaam aldaar nog voortbestaat.

Lambert Pijl krijgt van denzelfden in 1455 het Boxleen of het leengoed Boxoven of ten Oever, op het Hingen onder Echt gelegen, wegens trouwe diensten als rentmeester bewezen aan den heer van der Horst.

Ook het klooster van St. Joost werd van uit de Horst beleend met 7 boenders land, aan den z.g. Melixgraaf, in het jaar 1458. Dit leen wordt in voonoemd jaar ontvangen door broeder Geele ten behoeve van het convent en betaald met 9 malder koren 's jaars.

De heeren in de Horst waren zelf ook nog beleend met eenige boenders, leenroerig aan het leen in de Echter Oe (Ohe) gelegen, tusschen de oude en nieuwe Maas. Hiermede wordt Lendrich in der Horst beleend in 1510 en zijn zoon Lodwick in 1544 en 1557.

De volgende bijzonderheden over de familie van der Horst vonden wij alsnog in den voormelden „Maegescheidsbrieff."

Voor deze familie bestonden vroeger in de parochiale kerk twee jaargetijden en de nagebeden werden verricht „op den hoegen chur fur das Sacramentz Haus tegen den hoegen altaer, also dat geine hoeger noch eherlicker begreffenis sein kan in unser kircken" aldus het getuigenis van den pastoor te Echt, Bartholomeus van den Bergh, en van den koster. Uit het feit, dat de Horster familieleden vlak voor het hoofdaltaar begraven werden, evenals dit geschiedde met hunne opvolgers von Holthausen, blijkt, dat ze een der eerste of misschien de eerste familie was van de heele omgeving.

Ook hadden ze hun zoogenaamd „koortje" vlak voor het hoofdaltaar en de vrouwelijke leden hadden dit een weinig naar achteren vlak voor het H. Kruis-altaar, dat onder den triomfboog stond en later, in 1500, vervangen werd door het Sint Silvester altaar. — Deze koortjes waren banken of zitplaatsen, gewoonlijk met deurtjes, welke gereserveerd waren voor de voornaamste familiën. Gewoonlijk stonden deze koortjes voor de altaren in hoofd- en zijbeuken of tegen de pilaars der middenbeuk. Tot nu toe hebben oude Echter families hunne plaats in de pilaarbanken als laatste herinnering aan de sinds jaren verdwenen koortjes. —

Van de familie van der Horst bestonden vroeger ook zeer oude kerkvensters en metselwerk, waarin haar wapen, voorstellende een Bourgondisch kruis, was aangebracht.

Aan de hand van voornoemd leenacten-register van Baron Sloet

Digitized by Google

kan men, met behulp van den „Maegescheidsbrieff" in „de Maasgouw" uitgegeven, een stuk genealogie samenstellen der familie in de Horst. Wij geven hier echter slechts de namen der voornaamste families, waarmede ze verwant was:

van Hamel(en), Cromvoets, van Offenbeck, (van) Hillen, van Ruytsekaven (of Rutsikoven), van Obbendorf, van Rodenbroick enz.

Aan het voornoemde artikel van den Heer A. F. van de Port ontleenen wij den verderen overgang van „de Horst" op de volgende geslachten.

Frantz Heinrich von Spee huwde met Elisabeth van der Horst en door dit huwelijk kwam het goed in de familie von Spe (19 Mei 1642). De dochter van Franz Heinrich, gravinne Anna von Spee, huwde met Hans Willem von Holthausen en deze echtvereeniging bracht „de Horst" in de familie von Holthausen in het jaar 1662.

Het schijnt dat het kasteel zelf in deze jaren van wege de vele oorlogen veel geleden had, want eene herstelling van de gebouwen, grachten en muren was meer dan noodzakelijk. (Het is niet onmogelijk, dat na de verwoesting van het kasteel in het bosch en broek de Dordt, n.l. het Sleutje, welk kasteel in de onmiddellijke nabijheid lag, het kasteel of de versterkte burcht de Horst in zijn plaats een voorpost en een beschutting van de stad Echt werd). Het Slötje (verkleinwoord van Slot) n.l. werd in 1498 verwoest en daarna niet meer opgebouwd.

Hoe het moge zijn, op het oogenblik is noch van het oude kasteel, noch van fundamenten veel te zien. Op het einde der 18e eeuw reeds schijnt het kasteel de Horst zoo vervallen te zijn, dat de familie von Holthausen de oude gebouwen neerhaalde, om op dezelfde plaats een nieuw eenvoudig heerenhuis te bouwen, wanneer men ten minste dien naam mag geven aan het nu nog bestaande huis.

In de ankers aan de oostzijde lezen wij, zooals wij reeds opmerkten, het jaartal 1801, waardoor wij de zekerheid krijgen, dat in dit jaar het huis gebouwd werd.

Terwijl de familie van der Horst reeds lang uit het geheugen is van het volk, blijft daarentegen de naam van de van Holthausen's nog versch bewaard en is als het ware vergroeid met het huis de Horst.

Het ligt niet in onze bedoeling om hier over deze familie ver

Digitized by Google

uit te weiden, ofschoon ze in nauw verband staat met de geschiedenis van Echt.

Alwie zich voor deze familie verder interesseert, verwijzen wij naar het artikel van den heer van de Port, vooral naar no. 6 van „de Maasgouw", 34ste jaargang, alwaar een lijst uit het familiearchief gegeven wordt, inhoudende verschillende hoogst interessante stukken over de familie von Holthausen.

Vooral in België schijnt deze familie nog voort te leven, althans nog niet lang geleden woonden er te Maseyck van Holthausen's.

't Gebeurde voor eenige tientallen van jaren, dat een havelooze vreemdeling de Echter parochiekerk binnenkwam en gaande tot op het voorkoor, tot den koster telkens deze woorden herhaalde: „Hier ligt mijn vader begraven!"

Voor het hoofdaltaar was inderdaad, zooals ook uit het volgend testament blijkt, de begraafplaats der van Holthausen's. Evenals hun voorgangers, de familie van de Horst aldaar met vele leden begraven is, wachten ook zij aldaar in heilige rust den jongsten dag. Geen grafsteen is echter meer zichtbaar. Zijn deze er oooit geweest? Men mag het voor deze voorname familiën toch wel veronderstellen, maar 't is niet onmogelijk, dat ze nog ter plaatse in den grond aanwezig zijn, of dat vroeg of laat wel eens een of ander stuk opgegraven wordt.

Deze familie telt ook eenige Echter magistraats-personen onder hare leden, n.l. in 1728 was J. A. de Holthausen en omstreeks 1790 was Antonius Marcellus de Holthausen scholtis van Echt.

Toen de Fransche troepen ons op het einde der 18de eeuw hun „zegeningen" brachten, werd ook voor goed een einde gemaakt aan de oude rechten der Horster heeren.

Tot 1793 duurde de erfopvolging der van Holthausen's onafgebroken voort.

In het begin der 19de eeuw vertrok de laatste heer van de Horst, n.l. Justinus Emmanuel van Holthausen, naar Maseyck, alwaar hij in 1839 overleed.

De Echter goederen werden verkocht en kwamen aldus in handen van verschillende particulieren.

Tegenwoordig is Mr. E. Geradts te Roermond eigenaar van de hoeve, welke door een pachter bewoond wordt.

Voor de familie von Holthausen wordt ieder jaar nog een jaardienst gezongen in de parochiekerk, welke jaardienst gesticht werd

Digitized by Google

door de echtgenoote van Joncker Antonius Josephus van Holthausen, n.l. Felicitas Theodora van der Vekene, zooals blijkt uit het achter volgende testament.

Onder de bijlagen welke wij laten volgen en welke wij meest vonden in de registers van overdracht der schepenbank van Echt, bewaard op het Rijksarchief te Maastricht, lasschen wij ook in een vermakelijk incident op de Horst, waarin verschillende Echter waardigheidsbekleeders betrokken werden. Tot moord en doodslag is het gelukkig niet gekomen, ondanks de bedreigingen tegen den heer van Holthausen en de zijnen!

BIJLAGEN.

---

23 September 1710. — Jonker Johannes Hatardus van Holthausen en zijne echtgenoote vrouwe Joanna Anthonette van der Veekene geven aan sieur Johannes Baptista Suel machtiging tot het in ontvangst nemen van eene som gelds te Brussel.

Op heden den 23 September 1710, compareerende voor ons scholtis ende schepenen Jonker Johannes Hatardus van Holthousen, soene van Jonker Arnoldus van Holthousen ende van vrouwe Joanna Anthonette van der Veekene, eheluijden, denwelcken heeft onwederroepelick geconstitueerd ende machtigh gemaekt, soo hij doet mits desen, sieur Johannes Baptista Franciscus Suel, woonende tot Brussele, om in sijnen naem ende van sijnent weghen te ontvangen tsij van de rentgelders of te lopens van de hipotecque de capitaele penningen van eene rente van duijsent gulden capitael, met alle de openstaende verloopen der selver bekent ende opgenomen bij sieur Albert Magnet ende Joanna Catharina van Pangaerde, eheluijden, van wijlen de ouders des heeren comparant conform den schepen brieve in dato den 17 Augusti 1689. Geteekent A. S. van Nuvele, beseth ende gehipotecqueert op een hofstadt metten huijs

Digitized by Google

daerop staende binnen der stadt van Brussele in de duijstraete, commende metten eender sijde aen den hoeckhuijse van wijlen de advocaet Pierson etc. (1).

---

3 Juni 1721. — Opening van het testament van barones Felicitas Theodora van der Vekene, weduwe van baron A. J. Holthausen.

Op heden den 3den Junii 1791 hebben wij ondergeschrevene schepenen present, secretaris der stadt en hooftgerichte van Echt, ter requisitie van de heere Baron Justin van Holthausen ons vervoegt op de hontschappe Gebroek int 't sterfhuys van de vrouw Baronesse Felicitas Theodora van der Vekene saliger, weduwe van wijlen den Heer Baron A. J. van Holthausen, alwaer aen ons door gemelten Heer Baron Justin ter handt gesteld is een beslooten en bij de schepenen P. van Eijll en J. Meuwissen op den 12 September 1789 bezeegelt en geëndosseert testament van gemelte weduwe Baronesse F. T. van der Vekene, hetgene soo ter reguarde van de gedaene onderteekeninge als beseegelinge onbeschaedigt ende ongevitioneert hebben bevonden en welck testament wij gerichts in presentie van voorschreven Heere Baron Justin, voorts de heere Chevalier von Plevits, den Heere advocaat Nijbeler en den Heere notaris van den Bosch, daertoe specialijck geroepen, hebben geopent ende aen de selve door onsen secretaris voorgelesen.

Advocatus Nijbelen naemens den Heer Baron Justin van Holthausen versocht copie vant gepubliceert testament en codicillaire dispositie om nae rechts raed te wercke te gaen.

De Heer Chevalier de Plevits versocht insgelijcx vant voorschreven testament en codicillaire dispositie copie.

Den notaris van den Bosch naemens de naerkinderen van de Heer Baron Joannis Hatardus van Holthausen begeert sub reservatione juris van dese tegenwoordige gepubliceerde en voorheerige geregistreerde despositie, copie (2).

---

(1) Portefeuille No 84 - 127 op het Rijksarchief te Maastricht.

(2) Register der overdracht No 82, 1791, blz. 67 en volg.

Digitized by Google

Decreet.

Schepenen voorsschreven verleenen parthijen de versochte copie.
Actum int sterfhuijs den Horst onder Echt den 3 Juni 1791.

P. van Eyll.

J. Meuwissen.

Me praesente: J. Driessen op Heyden, secretaris.

In den naeme van der Alderheijligste Drijvuldigheijt Amen.

Kondt ende kennelijck zij hier mede, dat ick ondergeschreven Felicitas Theodora van der Vekene, douariere van wijlen den Hoog en welgeboore heere Joncker Antonius Josephus van Holthausen, Heere van de Horst, overdenckende datter volgens de menschelijcke natuere niet seeckerder is als de doodt ende niet onseckerder als de uur der selve en daerom van deese wereldt niet willende scheijden sonder alvoorens gedisponeert te hebben over de tijdelijcke goederen, mij bij Godt almagtig verleent, dijenvolgens met mijne rijpen, vrijen en onbedwongen wille, goedgevonden hebbe te ordonneren en te macken deese mijne testamentaire dispositie en uijttersten wille, willende ende begeerende, dat denselven sal plaetse hebben en volkomen effect sorteeren, soo binnen als buijten recht, hetzije bij forme van testament, codicille, donatie ter sacke des doods ot andersints, sooals het beste sal konnen bestaen, niet tegenstaende datter eenige solemniteijten hier aen mochte gebreeken, welcke ick sooveel als bij mij is derogeere bij deesen: Vooreerst beveele ick mijne ziele als die mijn sterftelijck lichaem sal kome te scheijden aen Godt Almagtig mijnen Schepper en Verlosser en aen sijne gebenedijde Moeder de Heijlige Maget Maria ende alle lieve Heijligen en besonder mijne Patronesse, en mijn doodt lichaem ter geweijde aerde op den choor in deese parochiale kercke binnen Echt in den kelder bij mijnen man zaliger, in maniere als hij daer insgelijcken begraeven is, wille dat binnen ses weeken naer mijne dood sullen geleesen worden duijsent zielmissen waervan vijfhondert sullen sijn ter dispositie van den tijdelijcken heer Pastor alhier, de andere vijffhondert sullen geleesen worden door de eerweerde Paters Minnebroeders en Capucienen der stadt Maseyck, te weten jeden clooster tweehondert vijftig.

Laete aen den tijdelijcken heere Pastor alhier vijftig franse croonen eens, welcke door hem op de vaste panden sullen uijtgesat worden,

Digitized by Google

voor welcke interesse jaerlijcx sal doen een jaergetijde voor mijne en mijne mans saliger zielen laeffenisse (1).

En daer mede daelende tot mijne dispositie van de tijdelijcke goederen, waervan meesteresse ben, laet en legateer aen mijne klijndogter Theresia de Holthausen, Dame religieuse in de adelijcke abdije tot Herckenroede voor een speelrente jaarlijcx vijf en twintig pattacons, Luijker cours, haer leven lanck, waer in begreepen sijn de jaerlijxe twintig pattacons aen haer over eenige jaeren, bij handschrift besprocken, welcke speelrente nae haere doodt sal geextingueert sijn ten profijte van mijne hier genoemde erfgenaemen.

Item laet en legateere aen mijne kleijne dogter Carolina de Holthausen, dame religieuse in de adelijcke abdije van Val Notre-Dame, jaerlijcx thien pattacons, haer leven lanck, waer in niet begrepen sijn de twelf duijtse rijcksdaelder door haeren vaeder voor eene speelrente aen haer versprooken, welcke speelrente insgelijcken nae haere dood sal geextigueert sijn ten profijte als boven.

Item stelle ende nomineere tot mijne mobilaire en immobilaire erfgenaemen van alle mijne goederen, gereede en ongereede, soo allodiael, censael als leengoederen mijne twee kintskinderen verweckt bij mijnen soon Joncker Joannes Hatardus van Holthausen uijt den schoot van de hoog en welgebooren freiinne van den Hove te weten Joncker Justinus Emanuel van Holthausen en Francisca Henriette freiinne van Holthausen in houwelijck met den hoog en welgeboore heere en Joncker Georgius Jacobus van Plevits of dessens wettig lijff erven tot volle exclusie van mijnen ontaerden soon Joannes Hathardus van Holthausen en dessens kinderen, verweckt uijt sijn tweede houwelijck en nog te verwecken, alles volgens ons mutueel testament met mijnen man saliger opgericht in dato den 27 Meert 1770 en hier voor 't hooftgerichte Echt geregistreert, waer inne aen hem de legitime portie is worden geassigneert en volgens het houwelijckse voorwaerde opgericht ten faveure van mijne kleijne dogter de freiinne Francisca Henrietta van Holthausen en dessens eheheere Georgius Jacobus van Plevits voor schepenen en secretaris des hooftgericht Echt in dato den 20 Meert 1782.

Item sal den heere en joncker Georgius Jacobus van Plevits in houwelijck met mijne kleindogter Francisca Henrietta van Holthausen nae meine doodt moeten uijtkeeren aen meinen kleinsoon

(1) Dit jaargetijde wordt thans nog gehouden.

Digitized by Google

joncker Justinus Emanuel van Holthausen, de halfscheijdt van drij duijsent negenhondert Gulicker rijxdaelders courant, jeder ad sestig stuijvers Cleefs ofte 80 albus Coblints aen hun bij waermer handt gegheven volgens schriftelijcke donatie in dato den 13 Decembris 1783.

Item laete mijne huijsmobilien aen meinen kleinsoon joncker Justinus Emanuel van Holthausen.

Ende opdat deese mijne dispositie nae meine doodt in alle sijne puncten en clausulen soude naegekomen worden, soo kiese ick voor executeur testamentair den hoog en welgeboore freijheere Joannes Paulus van Plevits, vaeder, en bij dessens doodt dessens hooggemelden heer oudsten soon Joncker Joannes Paulus van Plevits.

Eijndelijck reserveere mij de macht om deese mijne testamentaire dispositie te wederroepen, te veranderen, te vermeerderen en te verminderen in het geheel of ten deele soo dickwils als het mij sal gelieven.

In oerkonde deses hebbe ick deese mijne testamentaire dispositie met mijn eijge handt onderteekent en met mijn aedelijck pitschaft becragtigt.

Actum Echt den negentienden October 1700 vijf en taggentig.

Was onderteekent: F. barone douwariere de Holthausen, née van der Vekene.

Ter sijde stond het pitschaft uijt gedruckt in roodt lack.

Onderstondt: Ick ondergeschrevene hebbe voor goet gevonden voorstaende dispositie te veranderen en te vermeerderen als volgt: Vooreerst sullen mijne twee kleijne dogters Theresia de Holthuijsen en Carolina de Holthuijsen ten opsichte der jaerlijxe speelrente gelijck gestelt worden; dijen volgens jegelijcke des jaers seventhien en eenen halven pattacons trecken en daertegen verlange ick ook dat mijne kleijne dogter Carolina van Holthuijsen alsulcke twelf rijxdaelder de welcke sij van haeren vaeder jaerlijx treckt met haere suster Theresia de Holthuijsen sal deelen.

Ten tweede wille ick, dat mijne kleinsoon de heer Baron Justinus de Holthuijsen buiten het gene, hetwelck aen denselven bij het voorige testament gepraelegateert is, noch sal voor aftrekken de weerde van sevenhondert franse croonen.

Ten derden doen ick hiermede den hoogwelgeboren vrij heere van Plevits; soo vaeder als soon, van het executeurs ampt ontslaen en stelle aen in plaets van deselve den hoogwelgeboren vrijheer Jo-

Digitized by Google

seph van Hove tot Hontem en den advocaat Nybelen tot Sittart.

Ten leesten wil ick, dat het voorstaende testament in allen sijnen overige puncten sal bestaen en achtervolgt worden.

In oirkonde hebbe ick deese mijne naer dese codicillaire dispositie met mijne eijgene handt onderteekent en met mijn adelijck pitschaft becragtigt tot Echt den 12 September 1789.

Was onderteekent: Fr. Douwariere barone de Holthausen, née van der Vekene.

J. Driessen op Heyden, testis.

Onderstond het pitschaft uijtgedruckt in roodt lack.

Accordeert bij mij
J. Driessen op Heyden, secretaris.

---

11 Juni 1791. — Volmacht van mevrouw T. D. Plevits, geb. Holthausen, op haren echtgenoot Georgius Jacobus von Plevits.

Ik ondergeschrevene constitueere mijnen man te weeten den Hoog en welgebooren Heere Georgius Jacobus von Plevits Heere van Alffens om in mijnen naeme de deijlinge en scheijdinge te helpen maecken tusschen mijnen broeder Justinus Emanuel Baron van Holthausen, wie oock de deijlinge te maeken tusschen onse voorkinders ende naerkinders, te weeten Franciscus Jonker van Holthausen ende Vreule Antonetta von Holthausen te kunnen in mijne naeme uijt te kopen ofte te accordeeren ende goederen te cedeeren, soo met mijnen bovengemelden broeder ofte oock met mijnen halve broeder Franciscus van Holthausen en wie oock met mijne halve suster Antonetta van Holthausen ende bij maniere van uijtkoopen sullen onse gedevolveerde goederen responsabel ofte verschult sijn om ten allen tijde daervoor op te neemen de noodige penningen ende wat mijnen bovengemelden man daer inne sal doen, houdt dit voor goedt en bundig, in teeken der waerheid, hebbe dit eijgenhandigh onderteekent ende met mijn adelijck wapen begragtigt. Roosteren den 11 Juni 1791.

Waeren onderteekent: F. D. Plevits, née de Holthausen, Joanna

Digitized by Google

Linssen, Catharina Graus, als getuigen. Ter sijde stond het pitschaft uijtgedruckt in swarte lack.

Accordeert bij mij
J. Driessen op Heyden, secretaris (1).

Als vierde bijlage en als slot geven we hier nog een echt ouderwetsch stukje dorpsruzie uit het midden der 18e eeuw.

Het is vermakelijk te lezen hoe kinderachtig de magistraatspersonen zich soms konden aanstellen, maar wij moeten hier iets door de vingeren zien, omdat uit alles blijkt, dat de drank hier de hoofdrol speelde.

Jammer, dat er geen vervolg der geschiedenis te vinden is, want gaarne hadden wij willen hooren hoe mevrouw van Holthausen te keer gegaan was, toen zij bij hare thuiskomst de halve Horst in ruine vond, incluis haar spinnewiel en barometer!

Uit haar testament en uit meerdere andere stukken blijkt, dat zij van een „doortastend" karakter was en wij kunnen den Landschrijver van der Leeuw geluk wenschen met hare afwezigheid.

Wij laten de aanklacht van den Heer van Holthausen tegen den landschrijver J. van der Leeuw hier volgen, zooals ze door eerstgenoemde opgemaakt en verzonden werd aan het Hof van Venlo:

Februari 1758. — Verzoekschrift en aanklacht bij het Hof van Gelder van A. J. De Holthausen tegen J. van der Leeuw, landschrijver van het ambt Montfort en schepen van Echt, wegens de feitelijkheden door dezen tegen hem begaan.

Aen den Edelen Hove van Gelderlandt

Verthoont reverenthelijck A. J. De Holthausen, woonende op sijn aedelijck huijs de Horst onder Echt gelegen, leenroerigh aen desen edelen leenhoeve, dat op den 13 deses maents Februari, ten hoogsten onpasselijck sijnde, doens 's naer middaegs tusschen twee en drie uhren, eijgener authoriteijt in des suppliants camer gekomen is J. van der Leeuw, landschrijver van den ampte van Montfort ende schepen der stadt ende gemeente van Echt, sijnde geaccompag-

(1) Register van overdrachten No 82, 1791, blz. 140.

Digitized by Google

neert door Wijnandus Groenen; dat den selven landtschrijver van de dienstmeijdens gevraeght ende becommen heeft een glas bier, dat sijn stock voor den grondt geworpen heeft en geseght, dat eens iemant de courage heeft om hem op te raepen, dat hij den stock zelfs willende opraepen gevallen is en door den Heer Brandt, subdiaken ende vicaris vant capittel van Sint Servaes tot Maestricht, opgeholpen sijnde, is hij desen toegevallen hem grijpende met de wange en knijpende, dat den selven nogh eenige tijdt daernaer groote pijne gevoelt heeft; dat den voorsschreven landtschrijver gevraeght heeft naer den Joncker (sijnde den soone van den suppliant) en mits (deze) niet daer was, heeft hij op den selven met eene ongemeene furie en maniere uijtgegooten allerleij scheltwoorden met dreijgementen om dito Joncker onder sijne voeten te willen stampen, sulcke bevestigende met ongepermitteerde expressen ende verwinssingen; dat in dijen iever en furie met sijnen stock op de stoelen geslaegen hadde, dusdaenighlijck dat eenen voor de grondt gevallen is; dat den hartsvanger van den suppliant staende in een hoeck van de caemer gekregen heeft, den selven op sijne sijede gestoocken, eerst met de scheijde en daernaer bloodt; dat met dijen selven hardtsvanger blanck in sijne handen al draegende ende dreijgende voort aengesicht van den suppliant uitgesprocken heeft differente vloecken onder andere a m... D..., S... D... en desgelijckx; dat oock met sijn stock voor den suppliant gestaen heeft en daer mede gestooten heeft op den grondt en met sijne handen ende vingers tegen den suppliant gemaeckt allerleij giebeltjens ende bespottingen; dat hij begeerdt heeft wijn en bier ende vernomen hebbende, dat de vrouwe van Holthuijsen niet t'huis was en de selve den sleutel van den wijnkelder hadde, heeft hij tegens den suppliant differente maelen uijtgeroepen: oom Thieske, oom Thieske, ende met sijne vingers en handen den suppliant bespott; dat hij daerenboven A. J. Simon (comende bij den suppliant om hem te besoicken) immediatelijck bij den hals gevat heeft ende onder veel scheltwoorden den selven gestooten tegens den muijre, dat den barometrum daer tegens hangende ende de spoele van des suppliants eheliefste daer onder staende gebroocken sijn; dat den voorsschreven van der Leeuw sigh daer mede niet vergenoegende gegaen is met des suppliants hardtsvanger naer de wooninge van den Pachter binnen de grachten gelegen en aldaer insgelijckx allerleij scheltwoorden uijtgesproocken, gedaen hebbende vele ongeper-

Digitized by Google

mitteerde actien, onder anderen met te slaen op de taeffel met sijn stock, dat de selve gebroocken is; den soon van den pachter met de hairen te packen en dus te genootsaecken om des suppliants hardtsvanger aen hem van der Leeuw wederom te geven; een mistrieck op het lijff van den voorsschreven Simon te setten en soo voordts.

Dat eijndelijck (hij) wederom gegaen is naer de wooninge van den suppliant al waer hij door de keukendeur willende ingaen, dogh de selve geslooten vindende, daer op geklopt heeft en geroepen, doet op. Van waer doens op de buijten glaesen van de selve keuken geslaegen heeft soo vervolgens met vuijsten op de caemer vensters ende deuren, willende absolutelijck binnen wesen en all roepende doet oepen. Dat den selven oock effectievelijck wederom in de kaemers van den suppliant gecomen sijnde, begeerdt heeft een fles wijn en geene bekommende onder het seggen van m... D... gevraeght heeft om aldaer te logeeren, hetwelcke hem oock geweijgert sijnde, heeft hij den suppliant uijtgescholden voor canaille ende want diergelijcke attentaeten, overlast, concussien ende injuren den suppliant in sijn eijgen huijs en camer, voordt in de wooninge van den pachter aengedaen in een landt van justitie niet connen off mogen getollereerdt worden, dan ter contrarie ten hoogste zonder delaij dienen gestraft te worden ende welcke den suppliant oock ad animum revoceerende sigh keert tot deese Edelen Hove, (n.l. van Venlo)....

Het antwoord van het hof luidde als volgt:

't Hof verleent den suppliant de versogte citatie, interdiceerende inmiddels J. van der Leeuw hem van verdere feitelijkheden en attentaten te onthouden op poene van vijftig goudguldens.

Actum op den Rade tot Venlo den 27 februari 1758.

Ter ordonantie van den Hove

J. B. Heerkens.

Digitized by Google

ERRATA.

Pag. 1, ligne 4: internationalen; lire: internationales.
pag. 2, ligne 35: un; lire: son.
pag. 3, ligne 11: Hoch; lire: Hoche.
ligne 32: de rechet; lire: derechef.
pag. 4, ligne 2: fondé; lire: fondée.
ligne 3: existance; lire: existence.
pag. 87, ligne 39: Linnich; lire: Sinnich.
pag. 94, ligne 14: Octavia; lire: Octava.
pag. 123, ligne 38: Diergaerde; lire: Dielgaerde.
pag. 134, ligne 7: Aue; lire: Anne.

Digitized by Google

TABLE ALPHABÉTIQUE.

A.

Abroeck, Jean, provincial de l'ordre du Saint-Sépulcre pour l'Allemagne inférieure, prieur à St. Odiliënberg, 94.
Ada de Hollande, 61.
Aen, Etienne, 80; — Thomas, chanoine régulier de l'ordre du Saint, Sépulcre à Hoogcruts, 95.
Aerschot, comte d', 52.
Agenbroeck, 125, 127.
Afferden, seigneurie, 56.
Ahr, Catherine, 100.
Aix-la-Chapelle, 52, 90, 96, 97, 99; — couvent des Jésuites, 77, 79; — cour de justice, 57.
Alffens, seigneurie, 170.
Allemagne, 1, 106.
Amby, 57.
Amstenrade, 57.
Amsterdam, 1, 74—76.
Angelinus van Brussel, gardien des Capucins à Maestricht, 19.
Angleterre, 106.
Antwilre, 100.
Anthony, François, Jésuite à Maestricht, 19.
Anvers, 10, 19, 42, 45; — magistrat, 18, 28.
Arcen, 56, 71.
Argenteau, Agnès d', 95; — Guillaume d', son père, 98.
Arnaud, J., marguillier de l'église Saint-Jean à Maestricht, 107.
Arnhem, Aernhem, 43, 49, 97.
Artois, 59.
Ath, Aeth, 17.
Aubel, 91.
Augsbourg, 45, 55.
Aussems, Chrétien, 101; — Gilles, prieur des Sépulcrins de Hoogcruts, 83; — Gilles, 97; — Pierre, 90; — Pierre, écoutête de Noorbeeck, 99; — Simon, chanoine régulier de l'ordre du Saint-Sépulcre à Hoogcruts, 87, 89, 92.
Ayen, 56.

B.

Baarlo, 56.
Backer, René, 136.
Baerll, van, 6.
Baexem, 56, 71.
Banholt, Banneth, hameau de Mheer, 89.
Banneth, Geurdt van, 89.
Banning, Emile van, 75.
Barbe, épouse de Pierre de Tilia, 90.
Bas-Rhin, gouverneur du, 2.
Bavière, prince-électeur de, 17, 36.
Bayon, commissaire, admodiateur de la barque marchande de Liége, 39.
Beaufort de Lamitte, Anne Louise, comtesse de, 125, 133, 134.
Becker, commissaire-déciseur des Etats-Généraux à Maestricht, 17.
Becker, Jean, 136.
Beckers, Jean, notaire impérial et bourgmestre de Heinsberg, 135.
Beegden, 57, 70.

Digitized by Google

Beek, 58, 70.
Beekman, baron de, 68.
Beesel, 56, 70.
Beke, Léonard van, 42.
Belderbusch, Jean, 96.
Belfeld, 56, 70.
Belgique, 1, 51 52 57. 59—61. 68, 75, 82.
Belven, Adolphe, 80.
Bemelen, 57, 58, 70.
Benigne van Brussel, Capucin à Maestricht, 19.
Bentinck, seigneur de Schoonheten, écoutête brabançon de Maestricht, 24.
Berg, seigneurie et banc du chapitre de Saint-Servais à Maestricht, 29, 32, 55. 57, 58; — cour de justice, 33.
Berg, duc de, 46.
Bergen, 70.
Bergerveld, 't Bergerveldt, sous Noorbeek, 89, 95.
Bergh, Arnold Christophe van den, conseiller de la cour de Gueldre à Ruremonde, 153, 155; — Barthélémi van den, curé d'Echt, 162; — Conrad in den, 92; — Lambert in den, 92.
Berlo, Agnès de, 10.
Bernardin de Maestrigt, Capucin à Maestricht, 19.
Bernadotte, général de la France, 2, 7.
Berneau, Bern, 90.
Beziet, hameau d'Epen, 88.
Bilderbeek, résident, 26.
Bilsen, 14.
Bingelrade, 57.
Bisou, soeurs, 11.
Blerick, 56.
Blitterswyck, Ermingard de, 143.
Bocholt et Orey, Arnold Godefroid de, landcommandeur des Vieux-Joncs, 86.
Bocholtz, 57—70.
Bois du Mauburtin, du, voir Bosch van Moupertingen.
Bois-le-duc, 44.
Bollewater, Gertrude, 54.
Bongart, chanoine de Susteren, 120; — Catherine de, 96.
Bongarts, Albert, 121.
Bonradt, seigneurie, près Limbourg, 100.
Boomgardt, cour féodale à Fouron-Saint-Martin, 101.
Bordels, W., 146.
Borgharen, 57, 70.
Born, 57.
Born, Agnès de, épouse de Henri de Brempt, 122.
Bosch, van den, 166.
Bosch van Moupertingen, van den, 87.
Brand, sous-diacre, vicaire du chapitre de Saint-Servais de Maestricht, 172.
Brandenburg, Marie de, 99.
Brabant du Nord, province des Pays-Bas, 53, 58, 60, 61.
Brabant du Sud, province de la Belgique, 53.
Brederode, Adolphe de, grand-prévôt du chapitre de Saint-Servais à Maestricht, 11.
Bree, Zara van, 143.
Brempt, de, 121, 149; — Anne Véronique de, 122; — Henri de, 122; — Rabolt l'aîné de, 122; — Rabolt le jeune de, 122.
Brempt tot Doenrade, de, 121.
Brempt de Verduynen, 119; — Rabolt de, 120, 121.
Bress, Jean, chanoine de Susteren, vicaire de l'autel de Saint-Silvestre à Echt, 124.
Bretagne, 3.
Breust, 56.
Breyl, Breel, Catherine de, 88.
Brialmont, général, 75.
Brimeu, George de, 45.
Brockartz, Jean, 120, 124.
Broeck, aengen, 34.
Broeckhuysen, Adrien, 123, 124.
Broeckhuysen, 56, 70.
Broeckhuysenvorst, 56.
Broeckmans, François, vice-curé de Wilre, 95; — Sophie, sa mère, 95.
Broeksittard, 57, 71.
Brommelen, 134.
Brouckère, de, gouverneur du Limbourg, 68.
Bruce, général-major, commandant de Venlo, 73.

Digitized by Google

Bruin (Bruyn), Crucius, prieur du couvent de Sainte-Croix de l'ordre du Saint-Sépulcre à Hoogcruts, 80, 82, 92.
Brunsfeldt, Brounsvelt, Guillaume Godefroid van, 144—146.
Brunssum, 57.
Bruxelles, 17, 37, 38, 44, 45, 72, 74, 76, 97, 165, 166; — conseil de Brabant, 23, 36, 80, 81; — chambre des Représentants, 68-71.
Bruyn, Jean, 94.
Buchten, 57.
Bueren, Buren, André van, receveur du prince-évêque de Liége, 10—12, 16.
Bueren, Thomas, 92.
Buggenum, 57.
Bunde, 70.
Buschfeld, Anne de, 123; — Godart de, 123.
Busdaill, Jean de, 87.
Bylandt, Adrien van den, seigneur de Well et Bergen, 41—49.

C.

Cadier, 58.
Calandt, Dominique, 133.
Cambrai, 63.
Campines, 51.
Carmer, ministre, 2, 8.
Carthils, seigneurie, 57.
Catherine, épouse de Jean Belderbusch, 96.
Catherine, épouse de Jean Peusen, 98.
Catherine, fille de Jaspar de Foron Comitis, 91.
Catherine, fille de Gubbel Spechouwer, 93.
Cercle de Bourgogne, 54, 55.
Cercle de Westphalie, 55.
Chaineux, Joseph François, chanoine régulier de l'ordre du Saint-Sépulcre à Hoogcruts, 83.
Champrobert, 4, 7.
Charles Quint, 42, 53—55, 60, 63.
Charles le Téméraire, 1.
Chattelain, Chatelein, Schatlein, François de, 140, 141, 144, 153; — Isabelle de, 152; — Jacqueline Madeleine Françoise de, 148, 149, 151—153; — Madeleine Françoise de, 153; — Marie Thérèse de, 152.
Chokier de Surlet, Jean, vicaire-général de Liége, 80.
Clant, Clandt, de (von), 128; — Frédéric Thomas de, 120, 126; — Frédéric Thomas Norbert Angèle de, 126; — Gérard Dominique, seigneur de Westerdeel, Langewold, Lamotten et aengen Broeck, 121, 125, 126, 128, 134; — Jean Gérard Dominique, 120, 126; — J. D., 126; — J. D. G. de, chanoine de Saint-Géréon à Cologne, 120; — Jean Gérard Dominique de, chanoine de Saint-Géréon à Cologne, 120, 126, 127; — Joseph Raphael Guillaume Ludolphe de, 126; — Marie Alexandrine de, 128, 135, 136; — Marie Anne Elise de, 126, 128.
Clant de Verduynen, de, 119.
Clavereau, vérificateur de la comptabilité dans le Limbourg Néerlandais, 68.
Clercx, 155.
Clermonts, J. A., vice-écoutète d'Echt, 154; — J. N., échevin d'Echt, 154.
Cleuver, Jean, 153, 154.
Clèves, pays de, 7; — duché de, 46, 48, 53.
Clèves, Guillaume de, duc de Gueldre, 54.
Coblence, 4.
Cocceji, von, 8.
Coelen, J., écoutête de Noorbeek, 90; — Pierre, 95.
Coenegracht, 83.
Coenen, Conrard, 90.
Coenen de Tilia, Pierre, 90.
Collinus, prieur du Val-Dieu, 93.
Cologne, 126, 127; — évêché, 2, 7.
Colomb Alph., voir: Angelinus van Brussel.
Coninxheim, banc du chapitre de Saint-Servais à Maestricht, 34.
Conseil d'Etat des Pays-Bas, 10—16, 18, 24, 30—34, 37.

Digitized by Google

Cooth. curé de Grevenbicht, 69.
Cornélie, épouse de Guinand de Sancta Cruce, 101.
Cortgene, van, député du Conseil d'État des Pays-Bas. 13, 15.
Courra, Elias, 45.
Cox 134;; — promotor, 133; — Antoine, prieur du couvent de Sainte-Croix à Hoogcruts, 83.
Crabbe Théodore van der. 139.
Creischer. Corneille, prieur du couvent de Sainte-Croix à Hoogcruts, 83.
Cremers. Hans Guillaume, échevin de Echt, 144.
Croix, Gilles de la, fondateur du couvent de Sainte-Croix à Hoogcruts, 78, 79, 82. 101.
Crombatis, 148.
Cromvoets, 163.
Cronweiszenburg, commanderie de l'ordre de Malte. 97.
Crousvelt dite Hillen, Marie, 142.
Cruce. Gilles de, voir Giller de la Croix.
Cruts. hameau de Slenaken, 84.
Cuyck, pays de, 58.

D.

Daelenbroeck. seigneurie, 56, 57.
Daelhem, ville, 77; — pays de, 52 55; — pays de. partage des Etats-Généraux. 58; — pays de, autrichien. 57; — comté, 77. 86; — Etats des Nobles, 86.
Daine, général belge, 7, 8.
Daris, Joseph, 77.
De Beele. avocat, 154.
Deben, Pierre, 137.
De Horst, maison de nobles sous Echt, 158—173.
De Lamaïde de Soubrichies. 153 154.
Delpenne, Marguerite, 27, 28, 31, 36.
Delsing, François, curé d'Echt, 120. 126.
Département de la Meuse Inférieure, 61, 67.
Demollin, Gérard Simon, chanoine régulier de la Sainte-Croix à Hoogcruts, 83.
De Slek, hameau d'Echt, 159. 160, 162.
De Soldi. Marie Thérèse, 154.
Desvaal, P. C., marguillier de Saint-Jean à Maestricht, 107.
De Wauthier, Emile, 153; — Françoise Charlotte Josèphe, 155; — Jean Baptiste, 153, 154.
De Wauthier (Wautier) de Beveren. Albertine, Marie, Josèphe, 153. 154; — Adrien Joseph, 153, 154; — Catherine Françoise, 153; — Joseph Antoine. 153, 154; — Michel François Xavier, 153, 154.
Dibbets, 69.
Dielgaerde, sous Echt, 123, 124.
Doezum, 125.
Dolhain, 52.
Domburgh. commissair-déciseur des Etats-Généraux à Maestricht, 17, 20.
Dopff, commandant de Maestricht, 24. 26, 27, 34.
Driessen op Heyde, J., secrétaire d'Echt. 155, 163. 170. 171.

E.

Echt, 56. 117—171; — église, 138.
Echterbosch. 141.
Echternach, Egternag, 16.
Eckelrade. 56.
Eerens, curé de Vlodrop, 7.
Eliodore van Antwerpen, Capucin à Maestricht, 19.
Ellerborn, Catherine de, dame de Sinnich. 97.
Elle. 56.
Elsloo. 56, 70.
Elssen. Marie, 96.
Epen, 52, 56.
Entrix. Extrix, Gaspar, Jésuite à Maestricht, 19.
Erkelenz, cercle, 121.
Erkelenz. 56.
Ernest de Bavière. prince-évêque de Liége, 77.
Espagne, roi d', 38.
Esschen. L. van den, chanoine régulier de Sainte-Croix à Hoogcruts 89.
Etats-généraux des Pays-Bas, 9—40. 55, 56, 64. 80, 128.

Digitized by Google

Etienne, curé d'Aubel, 93.
Euchelen, Everard d', prieur de Sainte-Croix à Hoogcruts, 82, 89, 101.
Everaerts, Agnès, 151.
Eyll, P. van, échevin d'Echt, 137, 166.
Eynatten, Théobald de, 100.
Eynatten, Gilles, seigneur de Neubourg, Galoppe et Margraten, drossard du Pays de Rolduc, 99, 100; — Jean d', seigneur de Neubourg, Galoppe et Margraten, 99; — Jean d', seigner de Bolland et Julimont, 99; — Jean d', seigneur de Bonradt, 100; — Jean de, seigneur d'Opsinnich, 100; — Michel d', seigneur d'Opsinnich, 100.
Eynatten d'Oost, Marguerite d', 96.
Eynatten de Reimersdael, Guillaume baron d', 80.
Eys, 56.
Eys dit Beusdael (Buysdall), Anne d', 100; — Herbert d', 78.
Eysden, 57, 70.

F.

Fagel, greffier des Etats-Généraux, 24, 38.
Fauquemont, 29, 57, 58, 70, 71; — cour de justice, 29, 32; — pays de, 55, 60; — lieutenant voué, 32; — pays de, partage des Etats-Généraux, 56—58; — pays de, partage autrichien, 57.
Félix van Maestrigt, Capucin à Maestricht, 19.
Feyrs, Henri, 120.
Fidelis van Groenfeldt, Capucin à Maestricht 19.
Finiert, Catherine, 95.
Flemings, Flemmings, Flemingh, Marie Claire, 144, 148, 153.
Fontainebleau, traité, 56.
Foron Comitis Jaspar de, 91.
Foron Sancti Petri, Guillaume de, prieur de Sainte-Croix à Hoogcruts, 98.
Fouron-le-Comte, 90.
Fouron-Saint-Martin, Foron Sancti Martini, Mertyns Vuyren, 78, 82, 92, 98, 101.
Fouron-Saint-Pierre, 82, 92, 94, 97.
France, 1, 61, 62, 106.
Franche-Comté, 59.
Francken, Barbe, 99; — Elise, 99; — Frambert, Minorite, 99; — François, 99; — Jean, 99; — Liévin, prieur de Sainte-Croix à Hoogcruts, 82, 84, 87, 97; — M., chanoine régulier de Sainte-Croix à Hoogcruts, 89.
François van Maestrigt, Capucin à Maestricht, 19.
Frédéric Henri, prince d'Orange, 56.
Frédéric le Grand, roi de Prusse, 8.
Frise, province, 125.
Frongteaux de Housse, Guillaume de, 86; — Isabelle de, 86.

G.

Gaer, Matthias van den, 95.
Galoppe, 58, 71, 77, 83, 84, 86—89, 92, 95, 99.
Grathem, 70.
Gavarelle, Maximilien De 152.
Geeten, 129; — Anne Elise, 129, 136; — Claire, 129; — Emmanuele, 129, 136; — Guillaume, 129; — Henri, échevin d'Echt, 133; — Jacques Arnold, secrétaire d'Echt, 120, 121, 128, 129, 135; — Jean, Dominicain à Sittard, 130; — Jean Guillaume Florentin, fils de Jacques Arnold, 120, 129; — J. F., vicaire à Grave, 130; — J. H., 128; — J. W., 136, 139; — J. W. F., 137—139; — Michel, prieur des Dominicains à Sittard, 130; — M. Pierre, lecteur et prieur des Dominicains à Sittard et Malines, 130; — Philippe, curé de Grave, 130.
Geeten van Verduynen, 119; — Jean Guillaume, 130.
Geleen, 57.
Geleen, rivière, 118.
Gemmenich 52.

Digitized by Google

Gerolstein, grande-duchesse de, 2, 7.
Gennep, 53, 57.
Geradts, M. E., 164.
Gertrude, épouse de Collinus de Sancto Martino, 98.
Geule, 70.
Geyseler, Jean Jacques, chanoine de Susteren, 120.
Geysteren, 120.
Ghysberg, van de, 125.
Ghysen, H., curé de Echt, 130.
Gileppe, 52.
Glabais, F. E. de, supérior Ind (?) missionariorum, 26, 27, 29, 30
Goldbeck, de, 6.
Goltstein, Goltsteyn, André van, 88; — Balthasar, chevalier de l'Ordre de Malte, 97; — Catherine de, prieure de Sinnich, 97; — Gérard de, 96; — Marie de, dame de Sinnich, 97; — Maguerite de, religieuse de Sinnich, 88; — Waleram de, seigneur de Breyl, 96.
Goltsteyn de Oert Anne, 94.
Gordon, président du tribunal à Maestricht, 65.
Gramaye, Thomas, 126.
Graty, de, 15.
Graus, Catherine, 171.
Grave, 123, 130.
Greefrode, Jean de, 42.
Grégoire XIII, pape, 79.
Grein, Marie van, 100.
Grevenbicht, 17.
Greyn, Marguerite, 56.
Groenen, 155; — Guillaume, échevin d'Echt, 142, 144, 146; — Jean, secrétaire d'Echt, 152; — Winand, 172.
Groenen de Souret, N. A. van, 155.
Groningue, 152.
Gronsfelt, Gérard de, grand-chantre de l'église Notre-Dame à Aix-la-Chapelle, 96.
Gronsveld, Henri van, chanoine du Munster à Aix-la-Chapelle, 96; — Werner, senior, 96.
Gronsveld, Gronsfelt, comté 56.
Grootegast, 125.
Grooteclaes, Gilles, Récollet, 18.
Grubbenvorst, 56, 70.
Grypskerk, 125.
Guda, épouse de Roboldus de Brempt, 122.
Gueldre, 6, 8, 56, 121; — ammanie, 56; — pays de la, 42; — haut-quartier, 52, 53, 55, 56, 60, 127; — duché, 5, 46; — duc de, 160; — prusienne 2; — province, 58, 60, 65.
Guillaume de Maestrigt, Capucin à Maestricht, 19.
Guillaume I, roi des Pays-Bas, 52, 53, 60, 61, 69, 73.
Guillaume II, roi des Pays-Bas, 65.
Guillaume III, roi des Pays-Bas, 76.
Guillaume le Taciturne, 79.
Gulpen, Guillaume, 80.
Gulpen, van, 90; — Marie de, épouse de Michel d'Eynatten d'Opsinnich, 100; — Thierry de, seigneur de Reymersdael, 100.
Gulpen de Bern, Corneille de, 90.

H.

Haarlem, 54.
Habets, Joseph, 77.
Hacherbach, Henri, 123.
Haeler, 57, 70.
Haemeeckers van Snauweersbergh, 91.
Haes, Gilles, 94.
Hagendoren, Jean, 10.
Hainaut, 59.
Halleux, gardien des Récollets à Maestricht, 18.
Hamal, Hamelen d'Elderen, Cécile de, 123.
Hamel(en), van, 163.
Hamell, Jeanne de, 160.
Hamersmit, 137.
Harden, W., 121.
Haren, van, commissaire-déciseur des États-Généraux à Maestricht 20.
Hasselaar, Kenau, 54.
Hatzveld, Catherine von, 94.
Heel, 57, 70.
Heer, 58.
Heer et Keer, 55.
Heerken, J. B., 173.

Digitized by Google

Heerlen, 57, 58, 71. 83.
Heerma, Herman van, 126.
Hees. Claire van, 101; — Everard van, 101; — Jean van, chevalier, 101.
Heine, Henri, 2, 7.
Heinius, 6.
Heinsberg. 128—135.
Helden. 56, 70.
Helden, Léonard van, 154, 155.
Hendrixe, Laurent, échevin de Russon. 33. 34, 36; — bourgmestre de Russon, 38.
Henri I, duc de Brabant, 63.
Henri III de Limbourg, 55.
Henssen. André, chanoine régulier de Sainte-Croix à Hoogcruts, 87, 89, 93.
Herckenbosch. 57, 70.
Herckenrode, abbaye, 27, 168.
Herckenrode, Anne de, 101.
Herten, 56, 57.
Hertogenrade, 's, 55, 67, 83, 95, — pays de, 52, 55; — pays de, partage des Etats-Généraux, 58; — pays de, autrichien, 57; — abbaye, 27.
Herve, 51.
Herwegh, J., 136; — Jean Joseph, 129; — M. C., 129, 136, 138, 139.
Hessen, landgraaf de, 42.
Heugem, 56.
Heukelom, Heuclum, 37, 64.
Hese. Henri van, 121.
Heyden. Hélène van der, 124.
Heyden dit Belderbusch. Jean van der, 86; — Marguerite Anne, van der, religieuse de Sinnich, 86.
Heydenryck, Menso, pasteur à Maestricht, 17.
Heyen, 57.
Heyenrath, Heyenrott, hameau de Slenaken, 88.
Heynen, Gérard, 121.
Heythuisen, 57.
Hillen (van), 141, 143, 163; — Catherine, 143; — Henri, 143; — Jean, 141, 143; — Jean l'aîné, 143; — Otto Werner, 141, 144; — Reinhard, drossard de Montfort, 143; — Werner Bertrand, 141, 144.
Hillen zu der Holstraeten, Jean, 142, 144, 145.
Hillen tot Kessel, van, 143.
Hingen. het, sous Echt, 163.
Hirn, 96.
Hoche, Lazare, 1—4, 7, 8.
Hocherbach, Henri van, 123.
Hochkirchen, Adrienne, 123.
Hoeffer, 66.
Hoen de Cartils, Marie, 123.
Hoen de Cartils tot Hoensbroeck, Jean René, 99.
Hoensbroeck, 57, 108, 134.
Hohenbach. Henri von, 119, 121.
Holstein-Pleun. duc de, gouverneur de Maestricht, 27.
Holthausen, Holthuysen, van, 159, 160, 162, 169, 170; — dame de, 172; — Antoine Joseph baron de, 165, 166, 171; — Antoine Marcel de, écoutète d' Echt, 164; — Antoinette von, 170; — Holthousen), Arnold de, 165; — Caroline de, religieuse de l'abbaye du Val-Notre-Dame, 168, 169; — François, jonker von, 170; — Françoise Henriette, 168; — Hans Guillaume de, 163; — Jeannette von, 163, 164; — Jean Hatard van, 165, 166, 168; — Justin de, 166, 169; — — Justin Emmanuel de, 164, 168—170; — Thérèse de, religieuse de l'abbaye de Herckenrode, 168.
Holtstraete, de, maison de nobles sous Echt, 140—157.
Holtum, 57, 122.
Holwinde, 126.
Holzet, Anne de, 96; — Jean de, 96.
Hombourg, Homborch, 85, 100.
Hooft, Antoine, 42.
Hoogcruts, 77—85; — couvent la Sainte-Croix de l'ordre du Saint-Sépulcre, 77—85.
Horn, 57, 70; — comté, 57.
Horrich, Jean Arnold, 52.
Horrig, baronne de, 122; — Jean Frédéric, 122.
Horst, 56, 78.
Horst, in der, famille d'Echt, 143, 160; — Jean in der, 143, 160; — Lendrich in der, 143, 160, 162;

Digitized by Google

— Louis in der, écoutète d' Echt, 143, 162.
Horst, van der, famille d'Echt, 162, 163; — Elise van der, 163; Thierry van der, 161.
Housse dit Frongtaux, Anne Marguerite, dame de Sinnich, 86.
Houthem, 170.
Hove, van den, 168.
Hove, baronne van, 122; — Joseph van, 170; — Léon Alexandre Joseph, van, 122.
Hove(n) van Oeverhuysen, Guillaume van den, 88.
Hovelmans, drossard de Montfort, 126.
Hubert van St. Truyen, Capucin à Maestricht, 19.
Hulft, Hullft, résident, 10, 11, 17, 18, 38.
Hulsberg, 70.
Hunsel, 57, 70.
Hupkens, F. C., marguillier de l'église Saint-Jean à Maestricht, 107
Huygens, Egide, Jésuite à Maestricht, 19.
Huyn, Adolphe Wolfgang, 124.

I.

Imber, 96
Immendorf, 83.
Immens, Grégoire, gardien des Récollets à Maestricht, 18.
Imstenraedt de Mheer, Emstenraedt, Giraud, 98.
Imstenrath dit Mont, Jeanne, 96.
In die Omet sous Teuven, 98.
Ingber, hameau de Galoppe, 87.
Imstenraedt, Jean van, 98.
Itteren, 57, 70.
Ittervoort, 56, 70.

J.

Jabeek, 57.
Jacobi, Gilles, chanoine religieux de Sainte-Croix à Hoogcruts, vicaire à Vaals, 82; — Herman, 124, 134.
Jean de Hornes, prince-évêque de Liége, 77—79.
Jean de Wittem, 52.
Jean, seigneur de Gronsveld et Rimbourg, 79.
Jegers, Guillaume, 97.
Jehenne, épouse de Winand de Sancta Cruce, 101.
Jen, épouse de Matthias van den Gaer, 95.
Jennissen, J., échevin d'Echt, 137.
Jonge van Ellemeet, de, receveur général des Etats-Généraux, 17.
Joosten, Jean, échevin de Echt, 133, 134.
Joseph II, empereur, 81.
Juickema, Rode van, lieutenant du régiment de Dedem, 17, 20.
Juliers, duc de, 46, 56.
Juliers, duché de, 53, 57; — pays de, 7.

K.

Kaersfeld, Carsfeldt, Caersfelt, fief sous Galoppe, 89, 92.
Keevers, Agnes, 97; — Elise, 97.
Kempen, Thierry van, 138.
Kerckem, Elise de, dame de Sinnich, 92.
Kerckenrode Gérard de, Jésuite à Maestricht, 19.
Kerckhoffs, Catherine, 98; — Pierre, 89.
Kerckhoffs van der Linden, Gérard, 101; — Laurent, 100; — Marguerite, 98.
Kerckhoffs de Tilia, Jean, 93; — (Kyrchhof de Tilia), Pierre, 98.
Kerkrade, 57, 71.
Kese, Henri von, 119.
Kessel, 56, 71.
Kessel, ammanie, 56.
Kettynge, Rutger, curé de Wilre, 95.
Kevers, Michel, chanoine régulier de Sainte-Croix à Hoogcruts, 87, 97.
Kleber, général français, 2, 7.
Klein Welsden, Cleynen Welsden, 88.
Kloesen, commissaire-déciseur des Etats-Généraux à Maestricht, 37.

Digitized by Google

Knoop, général, 65.
Koebach, Martin in die, 97.
Kollenberg près Sittard, 54.
Koninghe, René, prieur de Hoogcruts, 83.
Koyartshoff à Slenacken, 96.
Kruchten, 149.
Kuper, Lambert, 120.
Küpper, Lambert, 124.
Kuttyng, 98.
Kympe, Guillaume, 91.

L.

Laak, 56.
La Haye, 1.
La Haye, conseil de Brabant, 22—25.
Lamotten, Lamitten, 125, 135.
Langewold, Langevelt, 125, 133, 134.
Langewold Oosterdeel, 125.
Langewold Westerdeel, 125.
Lauw ou Zoutleeuw, 33—38.
Lecomte, 3.
Leeuw, J. van der, substitut de l'écoutête d'Echt, 137; échevin d'Echt, 154; landsschryver de l'ammanie de Montfort, 171-173.
Leenandez, Lunnandez, Josèphe Jérôme Adrien, 153, 155.
Lemiers, 87.
Lennep, Antoine van, 43, 45.
Léopold I, roi des Belges, 71.
Léopold II, roi des Belges, 76.
Leurs, Antoine, échevin d'Echt, 137, 139.
Leeuwen, 143.
Leuth, seigneurie, 41.
Libeek, Lybeck, maison de nobles à Sainte-Gertrude, 99.
Liége, 26, 39, 52, 87; — principauté, 55, 61, 64; — diocèse, 77 — prince-évêque, 9, 13, 15, 18, 23, 24, 30, 31, 34—36, 39, 40, 55, 79; — conseil secrèt, 10, 13, 28, 30, 31, 35; — province de, 52, 53.
Limbourg, ville, 52.
Limbourg, duché, 51, 55; — duc de, 52.
Limbourg, province, 1, 2, 7, 8, 51, 53, 58, 60, 61, 64, 65, 68, 74.
Limbricht, 47.
Linden, Arndt van de(r), 89, 95; — Thysken, 89.
Linne, 56, 70, 155.
Linssen, Jean, prieur de Sainte-Croix à Hoogcruts, 82, 90; — Jeanne, 171.
Locht, hameau de Kerkrade, 71, 72.
Lodewyck, Jean, 131.
Loë, de, 98.
Loë-Imstenraad, L. baron de, 84.
Loeven, Henri van, 143; — Mathilde van, sa fille, 143.
Lom, Pierre van, échevin de Ruremonde, 133.
Londres, 106.
Longchamps, Madeleine de, 98.
Looz, Loon, 33; — comté, 52, 57, 61.
Lotbroeck, 134.
Lottum, 56, 70.
Lousberghs Henri, chanoine régulier de Sainte-Croix à Hoogcruts, 83.
Louvain, 19.
Lutjegast, 125.
Luxembourg, 70.
Lynden, baron de, 52, 59.
Lynoth, Léonard, chanoine régulier de Sainte-Croix à Hoogcruts, 87, 89; — Léonard, 95.

M.

Maasbracht, 139; — curé, 139.
Maasbree, 56, 70.
Maes, Nicolas, 89.
Maeseyck, 149, 164; — Capucins, 167; — Franciscains, 167.
Maasniel, 56, 57, 143.
Maestricht, 10—18 25, 26, 28, 37, 38, 40, 52, 53, 55, 56, 63, 64, 68, 69, 94, 105, 110, 158, 159; — magistrat, 12—14, 18, 20, 25, 26, 38, 39; — nieuwe middelen, 17; — prinsen-tollen, 10—13; — gouverneur, 39; — conseil militaire, 17; — cour liégeoise, 37; — comté du Vroenhof, 19, 32, 33, 37; — commissiaires instructeurs des Etats-Généraux, 13, 18, 19,

Digitized by Google

22, 27, 28, 32, 34, 37, 38; — commissaires déciseurs des Etats-Généraux, 21, 22, 24, 25, 27, 28, 34; — commissaires déciseurs du Prince-évêque de Liége, 24; — chapitre de Saint-Servais, 14, 27, 29, 34, 55; — couvent de Saint-Antoine, 19; — Jésuites, 20; — Récollets, 16, 20, 22—24, 26, 29, 31, 32, 36; — chapelle de Saint-Léonard, 11, 14, 15; — consistoire réformé, 35.
Maestricht, province, 53.
Magnet, Albert, 165.
Maison d'Autriche, 54.
Margraten, 58, 88, 99.
Marie, épouse de Gilles Royen, 94.
Marie Thérèse, impératrice, 81.
Maroën, née de Chattillon, 154.
Maroyen, Maroën, M. de, commissaire de sa Majesté l'empereur, voué de Kruchten, 148, 149, 151—153.
Mauburtin, 87.
Maximilien, empereur, 54, 123.
Mayence, prince électeur, 26; — archevêché, 2.
Mayere, Barthélémi, Jésuite à Maestricht, 19.
Méan, baron de, grand-doyen de la cathédrale de Liége, 11.
Mechelen, 52, 56, 82.
Meerloo, 56, 70.
Meerssen, 57, 58, 70, 71, 111; — canton, 70.
Megillis, Tewis, 89.
Melick, 57, 70.
Merkelbeek, 57.
Merwyck tot Kessel, Jeanne Marie, baronne de, 99.
Mesch, seigneurie, 17.
Métairie de Bois-le-duc, 16.
Meuse et Rhin, pays entre, 3, 4.
Meuse Inférieure, département de la, 53.
Meuwissen, J., échevin d'Echt, 133, 166.
Meyel, 56, 57, 70.
Mheer, 57, 70, 84.
Mheer, van, 98.
Michel, écoutête de Fouron-Saint-Pierre, 93.
Micheels, 121, 129, 132; — J. A., drossard de l'ammanie de Montfort, écoutête d'Echt, 137—139.
Michiels van Verduynen, 119; — baron, conseiller à la cour d'appel à Maestricht, 132; — Arnold Henri, 132; — H. J., son frère, 132; — L. P. M. H., baron, secrétaire de la commission d'arbitrage à La Haye, 132.
Middelaar, 56.
Moers, Jean, maieur de la cour censale de Verduynen, 133; — P., 136.
Moirs, Antoine, 126.
Mollerus, 53.
Montaigne, écoutête de la cour Liégeoise à Maestricht, 24, 26, 31.
Montenaken, Montenaeken, 37, 64.
Monttort, 70, 123; — ammanie, 70 131, 138, 143, 160.
Monttort, Henri, de, 122.
Montreuil, 3.
Mont-Tonnere, département du, 2.
Montzen, 83.
Mook, 53, 57, 70.
Moors, Moers, Antoine, substitut de l'écoutête d'Echt, 142.
Mopertingen, Marie, religieuse du couvent de Sinnich, 87.
Mopertingen, cour de justice, 22—25.
Morcken in den Bergh, Jean, 92.
Mostastaert, Jutgen in den, 91.
Mouwens, Marie Christine Brigitte de, 128, 129, 135.
Muelensteyns, Henri, 97.
Mulken, Catherine de, 100.
Muker, géomètre, 134.
Munster, traité de paix, 55, 56, 59, 60, 75.
Munstergeleen, 57, 71.

N.

Namur, 59.
Napoléon I, 1.
Nederhem, Neeren, 26, 35, 37.
Nederkruchten, 121.
Nederweert, 56, 57, 70.
Neer, 57, 70.

Digitized by Google

Neeritter, 57, 70.
Negen, épouse de Guillaume Kymps, 91.
Neubourg, Neuwerburgh, château sous Galoppe, 99.
Nieuwstad, 53, 56, 154.
Nimègue, 44, 58, 67, 97; — paix de, 20, 22, 26, 27, 31.
Noorbeek, Noorbeeck, Norbeck, 57, 70, 77, 78, 81—84, 89, 91, 97, 109.
Noorman, Bernard, Jésuite à Maestricht, 19.
Norff, résident du prince-évêque de Liége, 25.
Nunhem, 57.
Nurop, hameau de Teuven, 80, 94.
Nuth, 57.
Nutsernih, Henri, 89.
Nuvele, A. S. von, 165.
Nybeler, avocat à Sittard, 166, 170.
Nyfterick, 44.
Nyhoff, Paul, avocat provincial de Gueldre, 54.
Nyswiller, 52.

O.

Obbendorf, van, 163; — Weinandt, 119, 121, 123.
Obbicht, 56, 57.
Oberhausen, Oeverhuysen, château de Bocholtz, 88.
Odtuyler, 101.
Oetengraven, Matthias, 96.
Oeyen, 56.
Offenbach, 2.
Offenbeek, van, 163.
Offermans, Marie, 95.
Ohé-Laak, 56, 70.
Oirlo, 56.
Oirsbeeck, 57; — canton, 71, 72.
Oost, 58.
Oostrum, 56.
Opende, 125.
Opsinnich, Michel d', voir: Michel d'Eynatten d'Opsinnich.
Op het Water, nom d'une partie de la commune de Slenaken, 96.
Orange-Nassau, prince, d', 138.
Ordre du Saint-Sépulcre, 77.
Otegraven, Oetegraven, Oetegroven, Ottegraven, Ottegroven, château et cour censale à Fouron-le-comte, 90.
Otegraven, Udelric de, 90.
Otengrat, Matthias, 96.
Ottegraven, Thierry van, 96.
Otten, Gérard, 80.
Ottersum, 57, 70.
Outre-Meuse, pays d', 15, 16, 23, 25, 52, 55, 56, 77, 79.
Oyen, Henri, 151.

P.

Pael, van, 93.
Paell, Balthasar, 93, 94.
Page, F. J., curé à Limbricht, 68, 69.
Palts, prince électeur, 26.
Pangaerde, Jeanne Catherine van, 165.
Panheel, 70.
Panhuysen, ancien bourgmestre, 18.
Papenhoven, 56.
Paris, 4, 7, 8.
Parme, prince de, 79.
Pays-Bas, 51, 63, 75.
Pays-Bas espagnols, 39, 57, 81.
Peerbooms, Gilles, 99.
Pelerin, landvoogd de Fauquemont 66.
Pelsers, Driesken, 91.
Pepin, 141.
Péronne, 45.
Pesaken, hameau de Galoppe, 86.
Pesters, pensionnaire à Maestricht, 38; — Ernest, 33.
Peters, Jean, 138; — M. G., 126
Petersbourg, 4.
Petit, Jean, 45.
Peusen, Paeusen, Jean, 98.
Peusen de sancto Petro, 98.
Pey, Peye, hameau d'Echt, 140, 143, 148, 149, 155.
Philippe de Hohenstauten, roi des Romains, 63, 64.
Pierre, fils de Lambert, 91.
Piers, Ignace, Jésuite à Maestricht, 19.
Pise, Antoine de la, 153; — Marie Thérèse, 153, 154.
Plevits, chevalier de, 129, 138; — George Jacques van, jonker, 170, seigneur d'Alffen, 170; — Jean

Digitized by Google

Paul, seigneur libre de, 169; — Jean Paul, son fils, 169;
Plévits, née Holthausen, F. D., 170.
Ploumen, Lemmen, 92.
Plumeeckers, Henri, 92.
Pol et Panheel, seigneurie, 57.
Pont, 56.
Porquin, Catherine, 86.
Postel, abbaye, 16.
Posterholt, 70.
Province rhénane, 52.
Pyckel, Matthias, 92.
Pyl, Lambert, 162.

Q.

Quade, Guillaume de, vice-écoutête brabançon à Maestricht, 9—12, 15, 16, 18, 25, 26, 28, 29, 33, 36—40.
Quaedt, Bertrand, 94, 95, 97, 100 — Guillaume, 94, 95, 97, 100.
Quaedt von (zu) Beeck, Guillaume, chevalier de l'ordre Teutonique et commandeur de Fouron-Saint-Pierre, 94; — Guillaume, son père, 94.
Quix, Chrétien, 77, 83; — Jean, prieur du couvent Sainte-Croix à Hoogcruts, 81, 83.

R.

Raemaeckers, Guillaume, 151; — Jean, 151.
Raeren, 52.
Randschadt, Conrad von, écoutête de Schinnen, 120, 123.
Ravenstein, Ravenstein, 44.
Reck, Ghistel van der, 142; — Gisèle van der, 141, 144, 145.
Reckheim, 14.
Reckheim, Rechum, comté, 13.
Reimersdal, Alexandre van, 91.
Reinald, seigneur de Fauquemont 67.
Reinald I, duc de Gueldre et de Juliers, 67.
Remersdal, Reymersdael, Reimersdal, 83, 91.
Remersdal dit Tursolen, Jean de, 91.
Renne, Cécile Antoine van der, 131 138, 139.
Renswoude, van, député du Conseil d'Etat des Pays-Bas, 13, 15.
Reymersdal, Héribert de, 91.
Rezyt, Resiet, Merten in der, 88.
Rhin, 2.
Rhin-Moyen, gouvernement du, 2.
Rhin et Moselle, département du, 2.
Riemst, Jean, 10, 16—18.
Rieswyck, Herman van, 120, 121, 124.
Rymerstock, Reymerstock, hameau de Galoppe, 93.
Rodenbroick, van, 163.
Roelen, E. F., 136.
Roemers, Barthélémi, 95.
Roer, département de la, 2, 3.
Roggel, 57.
Rolduc, 79, 81.
Roosteren, 56, 70, 155.
Rosenboom, 10, 16.
Rotterdam, 1.
Royen, Gilles, ancien maieur de Teuven, 94; — Gilles, son fils, maieur d'Aubel, 94; — Jean, 94; — M., 90.
Rurenbosch, 143.
Ruremonde, 7, 52, 54, 56—59, 73, 124, 133, 141, 143, 147, 149, 153, 164; — canton, 70, 72; — souveraine cour de la Gueldre 153; — diocèse, 77, 78; — évêque 21, 69, 125, 126; — Munster, 121, 138.
Russon, Rutten, 26, 33, 34, 36, 37; — échevins, 34.
Ruth, von, 120.
Ruys, administrateur du trésor dans le Limbourg, 68.
Ruyschenberg, Reeschenbergh, Catherine, 99, 100; — Jean, 100.
Ruyten, J., échevin d'Echt, 137.
Ruytsekaeven, Jutte van, 161.
Ruytsekaven, Rutsekoven, van 163.
Ryckholt, 56.
Ryswyck, Gérard J. H. L., 133; — Herman, 133, 134.
Ryswyck, paix de, 20, 22, 26, 27.

Digitized by Google

S.

Saint-Martin, Huber. de, 93.
Saint-Jans-Gheest, 19.
Saint-Odilienberg, 56, 70, 70.
Saint-Pierre, 57, 63, 64, 69.
Saint-Stevensweert, 56, 57, 70.
Sainte-Gertrude, 70.
Sancta Cruce, Winand de, 101.
Sancto Martino, Collin de, 98.
Sanders, L., architecte à Maestricht, 107.
Sarre, département de la, 2.
Schaesberg, 56—58, 71.
Scharis, Louis, curé de Fouron-Saint-Martin, 79.
Schellen, Jeanne, 99.
Scheiffart de Mérode, Sybille, dame de Sinnich, 86.
Schellart van Obbendorf, Schellaert van Oppendorf, Adam François, seigneur de Schinnen, 124, 134; — François, 121; Frédéric, frère de François, 120, 121, 124; — Waleram, 120, 121; — Winand, fils de Frédéric, 122 124.
Schepern, général-major, commandant de Venlo, 73.
Schepershof à Noorbeek, 92, 99.
Schey, Scheyen, hameau de Noorbeek, 89.
Scheyerveld, 't Scheyervelt, à Noorbeek, 89.
Schellings, Jean Guillaume, chanoine-régulier de Sainte-Croix à Hoogcruts, 83.
Schimmert, 70.
Schinnen, 57.
Schinnen, Schennen, van, 123, 134, — Frédéric van, 119, 121, 122; — Tillanus de, 122.
Schoenbroodt, Schoenbroedt Corneille, chanoine régulier de Sainte-Croix à Hoogcruts, 89, 98; — Jacques, chanoine régulier de Sainte-Croix à Hoogcruts, 87.
Schoop, Guillaume de, 86; — Isabelle de, 86.
Schoolmeesters, Jean, 152, 154—156; — Jean François, prêtre, 155, 156.
Schoonvorst, René, seigneur de Fauquemont, 52.
Schrijnen, J. F. C., doyen de Venlo, 72.
Schyllyncks, Catherine, 98.
Sebaldeburen, 125.
Sevenum, 56, 70.
Silvius, Guillaume Frédéric, 17.
Simon, A. J., 172, 173; — Jacques Joseph, doyen, 137.
Simpelveld, 57.
Sinnich, chapitre noble, 81, 86, 88, 97, 100.
Sippenaken, 52.
Sirimont, comte de, 66.
Sittard, 54, 57, 68, 69, 71, 130 170.
Slegel, Jean Pierre, 120.
Slenaken, Slenaecken, 56, 77, 78, 81—84, 87, 89, 91, 92, 96, 101.
Sloosen, 150, 151.
Smackarts, Walter, 121.
Smeets, Daem, échevin d'Echt, 133; — Elise, 152; — Marie Elise, 155; — Pierre, 90.
Smets, Guillaume, prieur de Sainte-Croix à Hoogcruts, 82.
Soldi, Marie Thérèse de, 153.
Spaen, van, historien, 67.
Spaubeeck, 57.
Speckhewer, van, 93.
Spechouwer, Gubbel, 93.
Spee, Anne comtesse van, 163; — François Henri, 163; — Gérard, bourgmestre d'Echt, 134.
Sproeten, Jean, 90.
Staes, Jean, stathelder à Echt, 133.
Stalbergen, conseiller à la cour de Gueldre à Ruremonde, 41, 45, 46.
Stalbergen, Jean van, 42, 45.
Stas, échevin d'Echt; 144; — Jean, 146.
Stephani, Jean, receveur du chapitre noble de Sinnich, 97.
Stein, Steyn, 56, 70.
Straelen, 56.
Stramproy, 56, 70.
Strucht, 56—58.
Stuers, V. de, 110.
Suel, Jean Baptiste François, 165.
Susteren, 57, 70, 71, 158; — abbesse, 128, 135, 138; — autel de Saint-Paul, 138.

Digitized by Google

Swalmen, 56, 57, 70.
Swembrugge, Twembrugge, fief entre Hoensbroeck et Voerendael, 134.
Swembrugge, Twembrugge, van, 134; — Miel van, dame de Schinnen, 134.
Swerts, François Joseph, 153, 154,
Swilljens, N., 137.
Swolgen, 56.
Syen, Mechtilde, 93.
Symoens, Geerken, 93.

T.

Tegelen, 57, 70.
Terblyt, 56.
Terlinden, hameau entre Noorbeek et Galoppe, 89.
Teuven, 84, 90, 91, 98.
Teyrs, Henri, écoutête de Schinnen, 124.
Thorbeke, ministre des Pays-Bas, 61.
Thorn, 56, 70.
Thyssen, Chrétien, 138.
Tienray, 56.
Tilia, Arnold de, 95; — Béatrice de, épouse de Jean Paeusen, 98; — Nicolas de, 91; — Pierre de, 90.
Tirlemont, 18, 34.
Tits, Catherine van, 143.
Tongres, 34, 73; — magistrat, 35.
Torck, Jeanne van, 88.
Tournai, 152.
Traité de Barrière, 56.
Trèves, archevêché, 2, 7; — prince-électeur, 26.
Tweebergen, banc du chapitre de Saint-Servais à Maestricht, 55.

U.

Ubachs over Worms, 57.
Ubaghs, G. C., 77.
Ulestraten, 70.
Ulrich, 89.
Ulvend, Ulvelt, hameau de Noorbeek, 94.
Urmond, 57.
Utrecht, 65; — paix d', 60; — union d', 55, 60; — province, 58.

V.

Vaals, 52, 58, 71, 83.
Vadder, Gilles, recteur des Jésuites à Maestricht, 19.
Val-Notre-Dame, abbaye, 168.
Valenciennes, 63.
Vasen, Pierre, 89.
Veecken, Justin van der, conseiller à la cour de Gueldre à Ruremonde, 133, 153.
Vekene, chevalier de, conseiller à la cour de Gueldre à Ruremonde, 154—156.
Vekene, André van de(r), seigneur de Sloosen, 153; — Christophe van der, vice-chancelier, 153, 155; — F. van der, 169, 170; — Félicitas Théodorine van der, 165—167; — Isabeau van der, 153, 154; -- Jeanne Antoinette van der, 165; — Madeleine Jacqueline van der, 153; — Madeleine Joseph, 153; — Marie, 153; — Maximilienne Emmanuel van de, 153, 154.
Velden, 56, 71.
Vendée, 4.
Venlo, Venlohe, 4, 42, 46, 54, 56, 58, 59, 67, 72, 73, 158; — cour de la Gueldre, 171—173.
Venray, 70.
Verduynen, Verduin, Verdunen, maison de nobles à Echt, 117—139.
Versailles, 3.
Verviers, 52.
Vicq, de, député du conseil d'Etat à Maestricht, 37.
Vienne, traîté de paix, 53, 61.
Vieux-Fauquemont, 56—58.
Vieux-Vroenhoven, comté, 55, 64, 69.
Villages de Rédemption, 55.
Visé, 77, 90.
Visschersweert, 57.
Visvliet, 125.
Vleitingen, échevins, 22—24.
Vlodrop, 56, 146.
Vlodrop, André Joseph Simon de 129.
Vlodorff, Balthasar de, 41; — Guillaume de, son fils, 41; — Cécile de, 123; — C. Simon de, 129,

Digitized by Google

136; — Guillaume de, 41, avoué de Ruremonde, 123; — Ignace Joseph Simon de, 129, 136, 137.
Voerendaal, 57, 134.
Voet, Théodore, 17.
Vondel, 75.
Vosz, Simon, 148.
Vourendael, Philippe, curé de Hombourg, 85, 100.
Vredewold, 25.
Vroenhof, comté, 19, 64.
Vuren, Ferdinand ter, gardien des Capucins à Maestricht, 19.

W.

Wachtendonck, 56.
Waeter, Nicolas opt, 96.
Wahlwiller, 52.
Walyne, Joséphine de, 153.
Wanssum, 56.
Warrimont, Henri, chanoine régulier de Sainte-Croix à Hoogcruts, 83.
Wassenberg, 2; — pays de, 54.
Watervall, Pierre, 87.
Wauthier de Beveren, Albertine Marie Josèphe de, 153; — Catherine Françoise de, 153; — Jean Baptiste de, 153; — Joseph Antoine de, 153; — Jean Jérôme de, 153; — Michel François de, 153.
Weert, 56, 57, 69, 71.
Wegberg, Wechberg, 149.
Weichs, Guillaumine Catherine de et zu, abbesse de Susteren, 120.
Well, 41, 42, 45, 49.
Well-Bergen, 44, 56.
Welters, Henri, 146.
Wenceslas et Jeanne, ducs de Brabant, 52.
Wessem, 56, 57, 60.
Westerdeel, 125, 133, 134.
Westsant, 63.
Wetzlar, 3, 4.
Wittem, 52, 56, 70; — comté, 52, 56.
Wittenhorst, baron de, 128, 135.
Woeringen, 55, 67.
Wolfsberg-Lilbosch, sous Echt, 140
Wylre, Wilder, 37, 57, 64.
Wynandsrade, 57, 81.
Wynen, Arnold, 124; — Winand, échevin d'Echt, 142.

Y.

Yserenlo, 95.

Z.

Zallick, von, commissaire-déciseur des États-Généraux à Maestricht, 20.
Zélande, 58, 65, 68.
Zetter, Gaspar de, Récollet à Maestricht, 18.
Zutphen, comté, 46.
Zutphen, comte de, 160.
Zutphanie, Corneille, 100.

Digitized by Google

TABLE DES MATIÈRES.

I. Liste des membres I
II. Rapport du secrétaire IX
III. Rapport du conservateur XIII
IV. Rapport de trésorier XV
V. La République Cis-Rrénane de Hoche en 1797, par A. J. A. Flament 1
Avant-propos 1
Het Gemeentebest aan deze zijde van den Rijn 6
VI. Korte inhoud van de resolutiën der Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden, gezonden aan de Commissarissen-Instructeurs van Brabantsche zijde te Maastricht, 4e vervolg, par idem 9
VII. Adriaen van den Bylandt, heer van Bergen en Well, van landverraad verdacht, par Dr. J. S. van Veen 41
VIII. Limburg ten opzichte van Nederland en België, par A. J. A. Flament 51
I. Limburg een Nederlandsch gewest, grootendeels Geldersch 51
II. De Belgische eischen ten opzichte van Limburg 60
III. Maastricht en Nederland 63
IV. Nederland en Limburg 64
V. De verhouding van Limburg tot Nederland 1839—1919 en het petitionnement van 1838 67
VI. Noord- en Zuid-Nederland in 1883 en 1918 74
IX. Het klooster van het H. Graf te Hoogcruts en de lijst zijner stichtingen en jaargetijden, par W. Goossens 77
X. Eene bijdrage tot het behouden van oude bouwfragmenten, beeldhouwwerken, enz., par W. Sprenger 103
XI. Drie adellijke huizen te Echt: I. Het huis „Verduynen"; II. Het huis „de Holtstrate"; III. Het huis „de Horst". — Historische verhandeling, par A. Welters, pr. 115
I. Het huis Verduynen 117
Verduins Lhen 119
Bijlagen 133
II. Het huis „De Holstraete" 140
„De Zeven Voetvallen" 146
III. Het huis de „De Horst" 158
Bijlagen 165

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

UNIVERSITY OF MICHIGAN
3 9015 03950 8596

Digitized by Google

Digitized by Google